MAGYAR KÉVE

1978

A KATOLIKUS MAGYAROK VASÁRNAPJA ÉVKÖNYVE

MAGYAR KÉVE

A Katolikus Magyarok Vasárnapja évkönyve — 1978

Szerkesztette:
fra Dunai Ákos OFM

Készült a **Katolikus Magyarok Vasárnapja** nyomdájában
1739 Mahoning Avenue, Youngstown, Ohio, 44509, U.S.A.

Előszó

A Vasárnap idei évkönyvének új címe, új írógárdája, új szerkesztője van. A három "új" mellett azonban régi a jószándék, a magyar szó iránti rajongás, az őszinte lelkesedés, a jobb jövőben való hit, egyszóval mindaz, ami még ennyi nyomorúság után és között is éltet bennünket, ami ezer és ezer kilométerre a hazától is arra ösztökél, hogy segítsük magyarnak maradni a magyart.

Évkönyvünk — tulajdonképpen — szépirodalmi antológia. Az Európában és Amerikában élő hontalan tollforgatók legkiválóbbjaitól kértünk írásokat. Természetesen nem tudtunk mindenkit elérni, és az ívek számát is szem előtt kellett tartanunk. Az összeállításnál ügyeltünk arra, hogy mindenki találjon az érdeklődésének megfelelő írást az évkönyvben.

Az évkönyv szerzői — kivétel nélkül — ismertek a száműzött magyarság köreiben. Más és más meggyőződésűek, pártállásúak, vallásúak, és jóformán csak abban egyeznek, hogy mindnyájan Magyarországért harcolnak. Megszólaltak olyanok, akik már odahaza országos, sőt: európai hírű művészek voltak, és olyanok is, akik az emigrációban lettek nagy írókká. Valamennyien tudásuk legjavát nyújtották.

A képanyag kiválasztásánál két szempontot vettünk figyelembe: a kép Erdéllyel kapcsolatos legyen, és szép. A képek kétháromszáz esztendős könyvek fa-, réz-, ólom- és kőmetszeteiről készült másolatok: kincses Erdélyt, magyar Erdélyt varázsolják az olvasó elé.

Tudjuk, minden olvasó tetszését egyformán megnyerni lehetetlen. Erre nem is törekedtünk. Azt szerettük volna csupán, hogy egy tartalmában és formájában értékes évkönyvet adhassunk a világon szétszórt honfitársaink kezébe.

A magyarok Istenének áldása legyen munkánkon!

Nyugaton, 1977. október 7-én,
Mindszenty József
esztergomi székfoglalásának emlékünnepén

fra Dunai Ákos OFM

JANUÁR
JÉZUS NEVE HÓNAPJA

BOLDOGHÓ	TÉLHÓ
Vasárnap, Isten Anyja ..	1 ÚJÉV, KISKARÁCSONY
Hétfő	2 N. Vazul, Naz. Gergely; Érd
Kedd	3 Genovéva (Gyöngyvér)
Szerda	4 Seton Erzsébet Anna B. Gáspár
Csütörtök	5 Neum. János; Gerlák (Ellák)
1. péntek, bűnbánat napja	6 Gáspár, Menyhért, Boldizsár
1. szombat	7 Pe. Rajmunk Január (Gyopárka)
Vízkereszt vasárnapja...	8 Szörény ap. Péter (Tas)
Hétfő	9 Julián, Vitályos vtk.
Kedd	10 Vilmos pk., X. Gergely p.
Szerda	11 Higyin p. Teodóz Dózsa ap.
Csütörtök	12 Ernő ap., Tigrius (Kaplong) vt.
Péntek, bűnbánat napja .	13 Hilár; Vidor ea., Csongor
Szombat	14 Félix, Felekes (Bódog) vt.
Évközi 2. vasárnap.....	15 Remete Sz. Pál (Kicsind)
Hetfő	16 Marcell vt. p., Marcal (Mácsa)
Kedd	17 Antal rt., Béke Királynője (Békés)
Szerda	18 Piroska vt. sz., Beátrix
Csütörtök	19 Árpád-házi Sz. Margit (Gyöngyi)
Péntek, bűnbánat napja .	20 Fábián, Sebestyén, B. Özséb
Szombat	21 Ágnes vt. sz. (Báránka)
Évközi 3. vasárnap.....	22 Vince vt., Anastáz (Enyed)
Hétfő	23 BA. eljegyzése (Aracsa, Arad)
Kedd	24 Szal. Ferenc (Szalók), Bedő vt.
Szerda	25 Pál ford., Bretannió (Bottyán)
Csütörök	26 Timót, Titus pkk.
Péntek, bűnbánat napja .	27 Arsz. János., Mer. Angyéla
Szombat	28 Akv. Tamás ea., Valér (Erőd)
Évközi 4. vasárnap.....	29 Konstánc (Taktamér)
Hétfő	30 Mártonka sz., Barzes (Bars)
Kedd	31 Box. János ra., Péter ps. (Zalán)

JANUAR

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTAR		PROTESTANS NAPTAR
1	**Újév**, Sz. Vazul	**Vasárnap**	**Újév**, Zwingli
2	Szilveszter, Sorostély	Hétfő	Ábel, Béla
3	Malakiás próféta	Kedd	Énok, Benjámin
4	Hetven apostol-tanítvány	Szerda	Titus, Leona
5	Teónás (Tompos)	Csütörtök	Noé, Simon
6	**Epifánia**	Péntek	**Vízkereszt**
7	Ker. János, Iván	Szombat	Attila
8	György, Gyerő	**Vasárnap**	Marcel
9	Polieuktes vt.	Hétfő	Szörény
10	Nisszai Gergely pk.	Kedd	Melánia
11	Teodóz, Dózsa ap.	Szerda	Ágota
12	Zachus vas.	Csütörtök	Ernő
13	Sztratónikus vt. (Csongor)	Péntek	Vidor
14	Sinai atyák	Szombat	Bódog, Révész I.
15	Pál és János remete	**Vasárnap**	Lóránt, Lasco
16	Szent Péter lánca	Hétfő	Gusztáv, Révész B
17	N. Antal ap., rem.	Kedd	Antal
18	Nagy Atanász et., Cirill	Szerda	Piroska
19	Malkár remete, Fruzsina	Csütörtök	Sára, Heid. Káté
20	Eutimus ap. (Ötömös)	Péntek	Fábián, Sebestyén
21	Miksa és Ágnes	Szombat	Ágnes, Kun Bert.
22	Timót, Anasztáz	**Vasárnap**	Arthur, Fejes I.
23	Kelemen vt. pk., Agathangel	Hétfő	Ézsaiás, Zelma
24	Xénia, Euzébia	Kedd	Taddeus
25	Naz. Gergely, Gecső ea.	Szerda	Saul megt., Pál
26	Nagy Xenofon vt.	Csütörtök	Vanda
27	Krizosztom (Karád)	Péntek	Lothár
28	Efrém szír egyháztanító	Szombat	Károly
29	Ignác ereklyéi átvitele	**Vasárnap**	Adél
30	Triódium, 3 szent pk.	Hétfő	Márton
31	Cirus (Csörsz) és János	Kedd	Virgilia

A hold fényváltozásai:

Utolsó negyed	2-án
Újhold	9-én
Első negyed	16-án
Holdtölte	24-én
Utolsó negyed	31-én

FEBRUÁR
LOURDES-I SZŰZ

BÖJTELŐ	TÉLUTÓ
Szerda	1 Sövér pk., Pión vt. (Ézelő)
Csütörtök	2 Gyertyaszentelő (Fényő, -ke)
1. péntek, bűnbánat napja	3 Anzgár, Balázs pkk., Zákoly, Csapó
1. szombat	4 Korzini András, Endrőd
Évközi 5. vasárnap	5 Ágota, Avitus (Ösöny, Ösönke)
Hétfő	6 Ján vtk., Dorottya, Sümegi BA.
Kedd	7 Juliána (Jávorka), Tódor
Hamvazósz., szigorú böjt	8 Em. Jeromos, Honorát (Becsend)
Csütörtök	9 Apolka vt. sz., Radnót pk.
Péntek, bűnbánat napja	10 Skolasztika, Kolostya, M. Pál
Szombat	11 Lourdes-i Áldó BA. (Áldáska)
Böjt 1. vasárnapja	12 B. Fces vtk., Miklós, László, ts.
Hétfő	13 R. Katalin, Benignus (Bény, -öke)
Kedd	14 Cirill-Metód, Bálint, Adony
Szerda	15 K. Kolos, Erdélyi Síró BA.
Csütörtök	16 Julianna, Pálfalvi BA. (Felhőke)
Péntek, bűnbánat napja	17 Donát, Evermód (Edömén)
Szombat	18 Jeru. Simeon pk., Semjén
Böjt 2. vasárnapja	19 P. Konrád, Mansvét (Szende)
Hétfő	20 Eleutér (Aladár), Potám (Öned)
Kedd	21 Dam. Péter ea., Nóra
Szerda	22 Péter székf., Kort. Margit
Csütörtök	23 Polikárp (Balambér), Szemere
Péntek, bűnbánat napja	24 Mátyás, Montán vt. (Dobó)
Szombat	25 Nicefor (Géza), Taráz (Tarcal)
Böjt 3. vasárnapja	26 Viktor, Győző rt, Sándor pk.
Hétfő	27 Leánder, Lándor pk., P. Gábor
Kedd	28 Román, Pupulus (Árvád, -cska)

FEBRUAR

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR			PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Trifon (Turány) vt.	Szerda	Ignác
2	Jézus tal. Simeonnal	Csütörtök	Karolina
3	Simon és Anna	Péntek	Balázs
4	Izidor: Szidor	Szombat	Veronika, Rákóczi
5	Ágota; Teodula (Toldoska)	**Vasárnap**	Ágota
6	Bukolus	Hétfő	Dorottya, Jób
7	Parténius pk., v. Pertényes	Kedd	Tódor
8	Tivadar vat. Zakariás pr.	Szerda	Salamon, Aranka
9	Nicefor vértanu	Csütörtök	Apollónia
10	Karalampiás	Péntek	Árpád, Elvira
11	Balázs vt.; Teodóra	Szombat	Dezső, Berthold
12	Melécius pk. (Vécs)	**Vasárnap**	Lili, Balogh P.
13	Martinián és Zoé	Hétfő	Ella
14	Ciril apostol	Kedd	Bálint
15	Onézimus vt.	Szerda	Zoltán
16	Pamfil vértanu	Csütörtök	Juliánna
17	Tódor (Somodor)	Péntek	Konstantin
18	Leó pápa	Szombat	Simon, Luther
19	Árkippus	**Vasárnap**	Zsuzsánna
20	Katániai Leó főpap	Hétfő	Aladár, Álmos
21	Timót rem.	Kedd	Eleonora
22	Péter	Szerda	Gerzson
23	Polikárp (Balambér)	Csütörtök	Alfréd
24	János feje megtalálása	Péntek	Elemér
25	Taráz pk. (Tarcal)	Szombat	Mátyás Apostol
26	Porfir pk. (Szederkény)	**Vasárnap**	Géza
27	Prokóp	Hétfő	Ákos
28	Vazul (Vászoly)	Kedd	Zakariás

A hold fényváltozásai:

Újhold	7-én
Első negyed	14-én
Holdtölte	23-án

MÁRCIUS
SZENT JÓZSEF HÓNAPJA

BÖJTMÁS		TAVASZELŐ
Szerda	1	Albin pk., Leó (Arszlán) vt.
Csütörtök	2	Szimplic p. (Somló), Pr. Ágnes
1. péntek, bűnbánat napja	3	Kunigunda, Kinga, Kamilla sz.
1. szombat	4	Kázmér, Elpid (Ete) vt.
Böjt. 4. vasárnapja	5	Özséb vt., Adorján vt.
Hétfő	6	Viktorin (Csekőd), Jordán, Ardány
Kedd	7	Perpétua, Felicitás vtk., B. Tamás
Szerda	8	Is. János, Szilván (Zsolt, Zoltán)
Csütörtök	9	Rm. Franciska, Fanni, Ni. Gerg.
Péntek, bűnbánat napja	10	40 vt. (Csetény, Cseténke)
Szombat	11	Konstantin (Szilárd), Ötömös pk.
Böjt 5. vasárnapja	12	Gergely, Ince p. (Ináncs)
Hétfő	13	Szabin, Nimfodora (Sellő), B. Egyed
Kedd	14	Matild kné., Tilda, Afrodiz (Abossa)
Szerda	15	1848-as Magy. ünn., Specióz (Szepesd)
Csütörtök	16	Geréb pk., Ábrahám, Ibrány
Péntek, bűnbánat napja	17	Patrik (Abos), Ar. József, Izsép
Szombat	18	Jer. Cirill ea, Sándor (Kászon)
Virágvasárnap	19	JÓZSEF (Munkács, Forgácska)
Hétfő	20	B. Csák Mór, Martos pk.
Kedd	21	Benedek (Bendegüz, Bekény)
Szerda	22	Gy. Katalin, Benvenut (Cséka)
Nagycsütörtök	23	Turib pk., Frumenc (Magod)
Nagypéntek, szigorú böjt	24	Gábor, Berta, Svéd Katalin
Nagyszombat	15	Gyümölcsoltó Boldogasszony
Húsvétvasárnap	26	Emmánuel, Manó, Montán (Dabas)
Hétfő	27	Lidia vt., Sándor vt. (Alpár)
Kedd	28	Kap. János, Vitályos (Elemér)
Szerda	29	Auguszta, Ágosta, Bertót kárm.
Csütörtök	30	Kerény vt., Domnin (Urkony)
Péntek, bűnbánat napja	31	Guidó, Vid., B. Erzs., Ámos

MARCIUS

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTAR		PROTESTANS NAPTAR
1	Eudoxia vt.: Dóka	Szerda	Albin
2	Teodót püspök	Csütörtök	Lujza
3	Eutrópius vértanú	Péntek	Kornélia
4	Gerázimus apát (Ősze)	Szombat	Kázmér
5	Kónon vértanu	**Vasárnap**	Perpetua, Adorján
6	Ámori vtk.	Hétfő	Jenő, Ursinus
7	Vazul: Vászoly vt.	Kedd	Tamás
8	Teofilaktus pk.	Szerda	Zoltán
9	Szebastéi 40 vt.	Csütörtök	Franciska
10	Kodrát vt. (Karancs)	Péntek	Olimpia
11	Szofron pk.	Szombat	Aladár
12	Teofán	**Vasárnap**	Gergely
13	Nicefor pk. (Géza)	Hétfő	Rudolf, Krisztián
14	Benedek atya	Kedd	Matild
15	Agápius	Szerda	Kristóf
16	Szabin vt.; Sándor pk.	Csütörtök	Henrietta
17	Elek	Péntek	Gertrude
18	Jeruzsálemi Cirill pk.	Szombat	Sándor
19	Virágvasárnap	**Vasárnap**	József
20	Szabbási kolostor vt.-i	Hétfő	Benedek
21	Jakab vt.	Kedd	Hubert, Szikszai
22	Vazul vt.; Izsák	Szerda	Katalin
23	Nagycsütörtök	Csütörtök	Nagycsütörtök
24	Nagypéntek	Péntek	Nagypéntek
25	Nagyszombat	Szombat	Nagyszombat
26	Húsvétvasárnap	**Vasárnap**	Húsvétvasárnap
27	Matróna vt.	Hétfő	Hajnalka
28	Hilarion	Kedd	Gedeon
29	Márk pk.	Szerda	Ciril, Gusztáv
30	Lajtorjás János pk.	Csütörtök	Mária, Márta
31	Hipácius (Huba)	Péntek	Árpád

A hold fényváltozásai:

Utolsó negyed	2-án
Újhold	9-én
Első negyed	16-án
Holdtőlte	24-én
Utolsó negyed	31-én

ÁPRILIS

OLTÁRISZENTSÉG HÓNAPJA

Sárkányölő (Szentgyörgyhó) TAVASZHÓ

1. szombat	1	Hugó pk., Makár ap.
Húsvét 2. vasárnapja	2	Paulai Ferenc, Orbán pk. (Iba)
Hétfő	3	Rikárd pk., Sixtus, Sükösd p. vt.
Kedd	4	Izidor ez. (Turdos), Benkő fc.
Szerda	5	Ferr. Vince dm. (Vasárd, -ka)
Csütörtök	6	Celesztény p., Szatur (Takson)
1. péntek, bűnbánat napja	7	La S. Ján. ra, Afrátes (Árpád)
Szombat	8	Dénes pk., Radnai BA. (Réde)
Húsvét 3. vasárnapja	9	Konrád, Deszignát (Szecsőd)
Hétfő	10	Ezékiel, Geján (Gyalán, -ta)
Kedd	11	Leó, Szaniszló vt., Benedek ps.
Szerda	12	Gyula p., Damján, Demők pk.
Csütörtök	13	Márton p., Ida, Kvintil (Ötény)
Péntek: bűnbánat napja	14	Tibor, Valérián vtk., Abund (Bőd)
Szombat	15	Eutikes vt. (Etes, -di)
Húsvét 4. vasárnapja	16	Bernadetta; Enkrátisz (Enikő)
Hétfő	17	Anicét p. (Etecsény), Rezső vt.
Kedd	18	Amadé szerv., Galdin (Zatád)
Szerda	19	IX. Leó, Besnyői BA (Besnyő, -ke)
Csütörtök	20	Tivadar, Krizofóra (Kincső)
Péntek, bűnbánat napja	21	Anzelm, Enzsel ea., Parz. Konrád
Szombat	22	Zsótér p., Leonidás (Legénd)
Húsvét 5. vasárnapja	23	György vt., Béla pk., Ehellős vt.
Hétfő	24	György, Szigm. Fidél (Hived)
Kedd	25	Márk ev., Ányos, Ángyán pk.
Szerda	26	Tanácsadó BA, Kilit (Köllő)
Csütörtök	27	Zita sz., Kőstor vt. (Káta, Kátoly)
Péntek, bűnbánat napja	28	Ch. Péter, Tiball vt. (Tiván, -da)
Szombat	29	Siénai Katalin (Rubogány)
Húsvét 6. vasárnapja	30	V. Pius, B. Zsófia

APRILIS

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR			PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Egyiptomi Mária remete	Szombat	Hugó
2	Titus, Amfián és Edézius	**Vasárnap**	Áron
3	Nicétás apát	Hétfő	Ambrus
4	József vértanu	Kedd	Izidor
5	Kolos; Teodul (Toldos)	Szerda	Vince
6	Szent Tamás ap.	Csütörtök	Celestin
7	György, Györös főpap	Péntek	Herman
8	Heródion vt.,	Szombat	Lidia
9	Eupszik vt.	**Vasárnap**	Ágost
10	Terencius vt., pk.	Hétfő	Zoltán
11	Antipás vt., pk.	Kedd	Leó
12	Vazul pk.	Szerda	Gyula
13	Tamás ap.	Csütörtök	Ida
14	Gyula p.; Damján	Péntek	Tibor
15	Arisztárkos vt. és társai	Szombat	Tas, Atala
16	Iréne vagy Jerne	**Vasárnap**	Lampért
17	Agapit (Ádok) pápa; Semjén	Hétfő	Rezső, Anicét
18	János remete; Jóka	Kedd	Ilma
19	Pafnucius vt.; János remete	Szerda	Kocsárd
20	Tivadar: Tiva remete	Csütörtök	Tivadar
21	Január vt. pk.	Péntek	Aladár
22	Szikeotus Tódor (Arda)	Szombat	Csilla, Szilárd
23	György: Gyerő: Gyorkos	**Vasárnap**	Béla
24	Szabbás: Sebők vt.	Hétfő	György
25	Szent Márk evangélista	Kedd	Márk. ev.
26	Vazul: Vászoly vt. pk.	Szerda	Áron
27	Simeon: Semjén	Csütörtök	Rebeka
28	Jázson; Szozipáter	Péntek	Valéria
29	9 cyzikusi vt.; Memmon	Szombat	Lenke
30	idb. Jakab apostol	**Vasárnap**	Katalin

A hold fényváltozásai:

Újhold	7-én
Első negyed	15-én
Holdtölte	23-án
Utolsó negyed	29-én

MÁJUS

SZÜZ MÁRIA HÓNAPJA

LÉLEKHÓ (Pünkösdhó) TAVASZUTÓ

Hétfő	1	Munkás Sz. József, Bánk, Szalka
Kedd	2	Atanázs ea., Szádok, Márk
Szerda	3	Fülöp, Jakab apsk., Sosteneus
ÁLDOZÓCSÜTÖRTÖK.	4	Flórián, Fóris, Kocsárd bc. pk.
1. péntek, bűnbánat napja	5	Iréne, Jerne, B. Vid (Nyirjes)
1. szombat	6	Benke, Áldóka, B. Árph. Erzs., Zsóka
Húsvét 7. vasárnapja	7	Domitilla (Dalma), B. Gizella kné.
Hétfő	8	Dezsér pk., Benedek p., Bekő
Kedd	9	Pakóm ap (Bakony), B. Albert ps.
Szerda	10	Antonin (Altagur), Jób pátr.
Csütörtök	11	Ignác fc., Majol bc. (Máhol, Majlát)
Péntek, bűnbánat napja	12	Pongrác, Ehellős vtk., Imelda sz.
Szombat	13	Gyemma (Gyöngy), Szervác
Pünkösdvasárnap	14	Mátyás aps., Gar. Mihály, Mikecs ra.
Hétfő	15	Indár, Torkvát vtk. (Törked), Fürtike
Kedd	16	Nep. János, St. Simon (Botond)
Szerda	17	Paskál fc. vt. (Húsvéd, -ka)
Csütörtök	18	I. János p., Jóka, Venánc (Vadad)
Péntek, bűnbánat napja	19	Celestény Péter, Pudens (Buda)
Szombat	20	Bernardin fc., Akvila (Alattyán)
Szentháromság vasárnap	21	Bob. Andocs, Nikostrát (Hősed)
Hétfő	22	Julia (Gyulácska), Rita, Ilka
Kedd	23	Dezső pk., Eutikius (Tékes) vt.
Szerda	24	Hadsegítő BA (Hadad, Hadossa)
Csütörtök	25	VII. Gergely, Orbán, Béda, Lenke
Péntek, bűnbánat napja	26	Néri Fülöp, Fugác (Füged)
Szombat	27	Canterbury Ágoston, B. Pelbárt
ÚRNAPJA	28	Hegyi Bernát, B. Albert (Csanád)
Hétfő	29	Gellérke özv., Vótus rt. (Esküllő)
Kedd	30	Á. Janka, Sz. Jobb (Kézd, Kézdi)
Szerda	31	Sarlós BA (Sallód, -i)

MAJUS

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTAR		PROTESTANS NAPTAR
1	Jeremiás próféta	Hétfő	Fülöp, Jakab
2	Nagy Atanász egyháztanító	Kedd	Zsigmond Kiss I.
3	Tódor, Timót és Móra vtk.	Szerda	Irma, Pósaházi
4	Áldozócsütörtök	Csütörtök	Áldozócsütörtök
5	Iréne: Jerne vt.	Péntek	Gotthard
6	Jób pátriárka	Szombat	Frida
7	Sz. Kereszt megjelenése	**Vasárnap**	Szilász
8	János ap. és evang.	Hétfő	Mihály, Gizella
9	St. Miklós	Kedd	Ármin
10	Buzgó v. Zelóta Simon ap.	Szerda	Gergely
11	Cirill és Methód pk.	Csütörtök	Mamert
12	Epifánius pk.; Gyormán pt.	Péntek	Pongrác
13	Glicéria (Édeske); Szervác	Szombat	Szervác
14	Pünkösdvasárnap	**Vasárnap**	Pünkösd, anyák n.
15	Pünkösdhétfő	Hétfő	Zsófia
16	Teodor: Tivadar	Kedd	Mózes
17	Andornok, Junia pannon vtk.	Szerda	Ubul
18	Pető és Dénes; Teodot	Csütörtök	Erik
19	Patrók vt., Pátricius vt., pk.	Péntek	Sarolta
20	Talaléus vt.	Szombat	Bernát
21	Konstantin és Ilona	**Vasárnap**	Konstantin
22	Baziliszkusz vt. (Basagur)	Hétfő	Julia
23	Mihály: Mikes pk.	Kedd	Dezső
24	Oszlopos Simon: Semjén	Szerda	Eszter
25	Ker. János fej-ereklyéje	Csütörtök	Orbán, Szász Dom.
26	Kárpos	Péntek	Edward
27	Therapont vt. pap	Szombat	Béda, Magda
28	Nicétás (Nyék)	**Vasárnap**	Lóránt
29	Teodózia szűz	Hétfő	Hősök napja
30	Izsák szerz., Niceai atyák	Kedd	Emil
31	Hermás vt. (Hargos)	Szerda	Petronella

A hold fényváltozásai:

Újhold	7-én
Első negyed	15-én
Holdtölte	22-én
Utolsó negyed	29-én

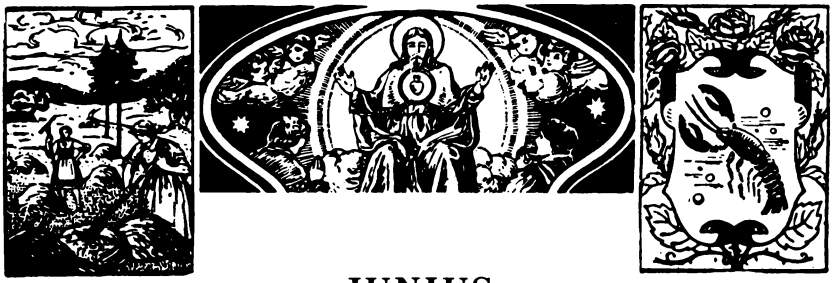

JUNIUS

JÉZUS SZIVE HÓNAPJA

TŰZÁLDÓ (Szentiványhó) NYÁRELŐ

Csütörtök	1	Jusztin vt. Gaudenc (Kadocsa)
1. péntek, Jézus sz. Szive	2	Marcellin, Ed. BA (Ildikó), Etele
1. szombat	3	Ugandai vtk. Klotild, Cecil (Csellő)
Évközi 9. vasárnap	4	Kerény, Rutilus (Szőny, -ike)
Hétfő	5	Bonifác hith., Szancius (Csány)
Kedd	6	Norbert, Norbát ra, Kolos (Káld)
Szerda	7	Róbert (Rasd), B. Hedvig prem.
Csütörtök	8	Medárd (Medes), Klodulf (Siklód)
Péntek, bűnbánat napja	9	Efrém ea, Felicián, Felcény vt.
Szombat	10	Margit, B. Dom. János (Bács)
Évközi 10. vasárnap	11	Barnabás aps., B. Gergely ps.
Hétfő	12	F. János, Antónia (Adonka)
Kedd	13	Pád. Antal fc. ea, Pereglény
Szerda	14	Vazul, Elizeus, Eterius (Ilmár)
Csütörtök	15	Vidos, Gyermána (Öcse), B. Jolánta
Péntek, bűnbánat napja	16	R. Ferenc, Ferreol (Tömörkény)
Szombat	17	Ba. Gergely, Esk. Máté (Madacs)
Évközi 11. vasárnap	18	Teodul (Told), Amand (Szeretke)
Hétfő	19	Romuald ra, Gyárfás, Gyulánka
Kedd	20	Szilvér (Solymár), Pál, Cirjék
Szerda	21	Gonz. Alajos, Terencius (Csizér)
Csütörtök	22	Paulin, Mórus Tamás, Ákos vt.
Péntek, bűnbánat napja	23	Ediltrud (Édua), Józsiás k.
Szombat	24	Ker. János, Iván, Héros (Levente)
Évközi 12. vasárnap	25	Vilmos pk. Maxim (Mágocs, -a)
Hétfő	26	János, Pál vtk., Vigyil (Örs)
Kedd	27	László (Csitár, Hados), A. Cirill
Szerda	28	Iréneus, Jernő, B. Kálm. (Kaland)
Csütörtök	29	Péter-Pál apsk, Kassius (Kesző)
Péntek, bűnbánat napja	30	Római első vtk., Tibold rt.

JUNIUS

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTAR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Justin vt.	Csütörtök	Arnold
2	Nicefor párt.	Péntek	Anna, Blanka
3	Lucilián vt.; Paula vt. és tsai	Szombat	Klotild
4	Metrofán püspök	**Vasárnap**	Kerény
5	Tirusi Dorót	Hétfő	Norbert
6	Besszárion, Hilárion	Kedd	Norbert, Szidómá
7	Teodót vértanú	Szerda	Róbert
8	Tivadar nagyvt. ereklyéi	Csütörtök	Médárd
9	Alex. Cirill	Péntek	Félix
10	Sándor; Timót vt. pk.	Szombat	Margit
11	Bertalan és Barnabás apk.	**Vasárnap**	Barnabás
12	Onufrius remete	Hétfő	Klaudius
13	Akvilina vt. szűz (Ölvedke)	Kedd	Tóbiás
14	Elizeus próf.	Szerda	Zaránd, Vazul
15	Ámos próféta	Csütörtök	Jolán, Vid
16	Tikon püspök	Péntek	Szász K., Jusztin
17	Szábel vt. (Szabolcs)	Szombat	Laura
18	Leoncius vt. (Levente)	**Vasárnap**	Apák napja
19	Judás-Tádé apostol	Hétfő	Gyárfás
20	Metód vt. pk.	Kedd	Rafael
21	Julián vértanu (Jávor)	Szerda	Alajos
22	Özséb vt. pk.	Csütörtök	Paulina
23	Agrippina vt. (Örkéndi)	Péntek	Zoltán
24	Ker. Szent János: Iván	Szombat	Iván, Béza
25	Febrónia vt. sz.	**Vasárnap**	Vilmos
26	Dávid remete	Hétfő	János
27	Sámson pap	Kedd	László
28	Cirus és János ereklyéi	Szerda	Arszlán
29	**Péter-Pál**	Csütörtök	Péter és Pál
30	12 apostol	Péntek	Pál

A hold fényváltozásai:

Újhold	5-én
Első negyed	13-án
Holdtölte	20-án
Utolsó negyed	27-én

JULIUS

KRISZTUS VÉRE HÓNAPJA

SARLÓSHÓ (Szentjakabhó) NYÁRHÓ

1. szombat	1	Jézus Dr. Vére, Detre ap., Galló
Evk. 13. vasárnap	2	Sarlós BA, Ottó, Szvitun (Soltony)
Hétfő	3	Tamás aps., Sz. pápák
Kedd	4	Izabella kné, Ulrik, Oldor pk.
Szerda	5	Z. Antal, Antos, Berta özv.
Csütörtök	6	Gor. Mária, Ézsiás prof.
1. péntek, bűnbánat napja	7	Edilburg (Delinke), B. Mikocsa dm.
Szombat	8	Kilián, Szerémi vtk. (Eperjes, Csató)
Evk. 14. vasárnap	9	Veronka, B. Bereck ps.
Hétfő	10	Amália, Szekunda (Zenedő)
Kedd	11	Benedek ra. (Bendegüz), Cobor vt.
Szerda	12	Gv. János ra, Paternián (Abony)
Csütörtök	13	Henrik, Héder cs.
Péntek, bűnbánat napja	14	Kamill (Kadán), Szolán (Zalán)
Szombat	15	Bonaventura, Bónis, Ladomér
Evk. 15. vasárnap	16	Kármelh. BA (Szőlős, -ke)
Hétfő	17	Elek, Szórád András rt.
Kedd	18	Frigyes pk., Simforózsa ts.
Szerda	19	Rufina (Bíborka), Epafrás (Eperke)
Csütörtök	20	Margit vt., Illés (Élesd)
Péntek, bűnbánat napja	21	Br. Lőrinc, Braxédes (Ráska), Dániel
Szombat	22	M. Magdolna, Szintike (Szinta)
Evk. 16. vasárnap	23	Apollinár, Polnár, Brigitta
Hétfő	24	Kinga (Csönge), Krisztina, Salómé
Kedd	25	Jakab aps., Kristóf vt., Tödemér
Szerda	26	Anna és Joákim (Dédes, -ke)
Csütörtök	27	Pentele vt., Aurél (Ajtony)
Péntek, bűnbánat napja	28	Ince p., Bartuzius (Bars)
Szombat	29	Márta, László k. hal. (Torda)
Evk. 17. vasárnap	30	Kriz. Péter ea., Judit, Árboz
Hétfő	31	Loy. Ignác ra. (Iklód, Tüzinke)

JULIUS

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR			PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Kozma és Damján vtk.	Szombat	Tibold
2	Boldogasszony palástja	**Vasárnap**	Ottokár
3	Jácint vértanú	Hétfő	Kornél
4	Krétai András püspök	Kedd	Függetlenségi nap
5	Ciril és Metód	Szerda	Emese
6	Nagy Szizoés rem.	Csütörtök	Ézsaiás, Husz J.
7	Tamás és Ákos	Péntek	Cirill
8	Prokóp vértanu	Szombat	Teréz
9	Pongrác: Pongor	**Vasárnap**	Lukrécia
10	Cavei Szent Antal	Hétfő	Amália, Kálvin
11	Eufémia: Fémike	Kedd	Izabella
12	Proklus vértanú	Szerda	Lili
13	Gábor arkangyal	Csütörtök	Jenő
14	Akvila (Turul) és Onézimus	Péntek	Örs
15	Vladimir	Szombat	Ruth
16	Athenogénes (Atány)	**Vasárnap**	Elek
17	Marina vértanu szűz	Hétfő	Frigyes, Bullinger
18	Jácint vértanu: Acintos	Kedd	Emilia
19	Makrina szűz	Szerda	Illés
20	Illés próféta (Élesd)	Csütörtök	Dániel
21	Simeon remete: Semjén	Péntek	Olivér
22	Mária Magdolna: Lenke	Szombat	Oszkár
23	Trofim és Teofil vtk.	**Vasárnap**	Lenke
24	Borisz	Hétfő	Krisztina
25	Anna asszony	Kedd	Jakab
26	Hermolaus; Paraszkéva vt.	Szerda	Anna
27	Pantaleon vt.: Pentele	Csütörtök	Olga
28	Prokórus és Nikánor	Péntek	Ince, Bach
29	Kallinik vt: Kálnok, Teodóta	Szombat	Mártha
30	Szilás és Szilván ősker.	**Vasárnap**	Judit
31	Eudocimus	Hétfő	Oszkár

A hold fényváltozásai:

Újhold	5-én
Első negyed	13-án
Holdtölte	20-án
Utolsó negyed	26-án

AUGUSZTUS
BOLDOGASSZONY HÓNAPJA

SZŰZHÓ		NYÁRUTÓ
Kedd	1	Lig. Alfonz (Altabarc), Etéd
Szerda	2	Ve. Özséb (Versény), Porciunkula
Csütörtök	3	Evód (Regös, -sse), B. Ágoston
1. péntek, bűnbánat napja	4	Domonkos, Vianney János
1. szombat	5	Havas BA (Havadi), Emőd, Sükösd
Évk. 18. vasárnap	6	Úr színe vált., 1456 emléke
Hétfő	7	Kajetán ra., Cirjék (Cenkes)
Kedd	8	Domonkos: Dőme ra. (Désike)
Szerda	9	Rusztikus (Csedén, -ke), B. Alv. Ján.
Csütörtök	10	Lőrinc, Astéria (Csilla), Blanka
Péntek, bűnbánat napja	11	Klára, Zsuzsa, B. eml. Hunyad
Szombat	12	Krescencián, Kereskény, Sugárka
Évk. 19. vasárnap	13	Ipoly (Ibolya), Ber. Ján. (Barakony)
Hétfő	14	Özséb, Anastáz, Sz. Korona
Kedd	15	NAGY BA. (Nagyod, Forráska)
Szerda	16	István k., Rókus, Serénke
Csütörtök	17	Jácint dm., Szeptim (Hetény)
Péntek, bűnbánat napja	18	Ilona, Laura (Borostyán), Tarzicius
Szombat	19	Eu. János ra. (Ozdor), Lajos pk.
Évk. 20. vasárnap	20	ISTVÁN k. (Vajk), N. Sz Bernát ra.
Hétfő	21	X Pius (Pozson), Szidónius
Kedd	22	Királynő BA. (Tábor, Boglárka)
Szerda	23	Limai Rózsa, Fülöp, Zakeus (Cakó)
Csütörtök	24	Bertalan aps. (Badacsony)
Péntek, bűnbánat napja	25	Lajos, Kal. József (Kálozd, -zka)
Szombat	26	Zefirin (Szegfű), Pálos BA.
Évk. 21. vasárnap	27	Monika, Cézárius (Décső)
Hétfő	28	Ágoston ea., B. Lukács (Bánd)
Kedd	29	Ker. Ján. fővét., Hipác (Huba)
Szerda	30	Bonónius (Bodony), B. Jakab ps.
Csütörtök	31	Rajmund (Nimród), Robustyán vt.

AUGUSZTUS

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTAR			PROTESTANS NAPTAR
1	Sz. Kereszt diadalmenete	Kedd	Lehel
2	István első vt. ereklyéi	Szerda	Gusztáv
3	Izsák; Fausztus: Fástos	Csütörtök	Ágoston
4	Efézsomi 7 gyermek vt.	Péntek	Domonkos
5	Fábius; Euszignius vt.	Szombat	Oszvald
6	Úr színeváltozása	**Vasárnap**	Berta, Bécsi béke
7	Doméc vértanú	Hétfő	Ibolya
8	Emilián püspök	Kedd	László
9	Mátyás vt. ap.	Szerda	Emőd
10	Lőrinc vértanu	Csütörtök	Lőrinc
11	Euplus szerpap vt.	Péntek	Zsuzsánna
12	Focius és Anicét vt.	Szombat	Klára
13	Maxim v. Miksa szerzetes	**Vasárnap**	Ipoly
14	Mikeás próféta: Mike	Hétfő	Özséb
15	**Nagyboldogasszony**	Kedd	Mária
16	Diomédes vértanu	Szerda	Ábrahám
17	Miron vértanu pap	Csütörtök	Anasztáz
18	Flórus és Laurus vtk.	Péntek	Ilona
19	András vt. és 2500 katona	Szombat	Huba
20	**Szent István király**	**Vasárnap**	**István kir.**
21	Tádé	Hétfő	Sámuel
22	Agatonikus vértanu és tsai	Kedd	Menyhért
23	Kálnok; Lupus vt. (Farkas)	Szerda	Farkas
24	Eutikius vt. (Tékes) ősker.	Csütörtök	Bertalan
25	Bertalan apostol	Péntek	Lajos
26	Adorján és Natália vtk.	Szombat	Izsó
27	Poimén	**Vasárnap**	Gebhárdt
28	Mózes vértanu: Majsa	Hétfő	Ágoston
29	Ker. Szent János fővétele	Kedd	Erika
30	Sándor, János, ifj. Pál pátr.	Szerda	Róza
31	Boldogasszony öve ereklye	Csütörtök	Ernesztin

A hold fényváltozásai:

Újhold	4-én
Első negyed	11-én
Holdtölte	18-án
Utolsó negyed	25-én

SZEPTEMBER

ŐRANGYALOK HÓNAPJA

SEREGFŐ (Szentmihályhó)	ŐSZELŐ
1. péntek, bűnbánat napja	1 Egyed ap., Anna pr, Anikó
1. szombat	2 Konkord (Köként, -i), Imre hal.
Évk. 22. vasárnap	3 N. Sz. Gerg., Ist. Pásztor A. (Csobán)
Hétfő	4 Rozsálka sz., B. Ida, Mózes próf.
Kedd	5 G. Lőrinc, Árkonc (Tárkány)
Szerda	6 Prezidius (Harka, - ány), Porfir
Csütörtök	7 B. Kassai vtk. (Kossa, Kassád)
Péntek, bűnbánat napja	8 KIS BA. (Kücsid, Kücsike)
Szombat	9 Kl. Péter, Severjén, Gorgon (Gara)
Évk. 23. vasárnap	10 Tol. Mikó, Teodárd (Tardos)
Hétfő	11 Prótus (Bogor), Paciens (Senyő)
Kedd	12 Mária Neve (Gyüd, -ike), Kürt
Szerda	13 Aranysz. János (Karád), Tunyog
Csütörtök	14 Kereszt Felmag., Kornél (Somos)
Péntek, bűnbánat napja	15 Hétfájd., Sasvári BA. (Hete)
Szombat	16 Kornél p. (Somogy), Ciprián, Čobor
Évk. 24. vasárnap	17 Bellarmin Rób., Sz. Ferenc sebhelyei
Hétfő	18 Kup. József, Ferreol (Tömörke)
Kedd	19 Január pk., Szabbác (Szabolcs)
Szerda	20 Euszták, Lestár, Teodóra (Tündér)
Csütörtök	21 Máté aps., Mátyus, Jónás próf.
Péntek, bűnbánat napja	22 Móric, Exupér vtk. (Csegző)
Szombat	23 Tekla, Szózius (Somoró)
Évk. 25. vasárnap	24 Fogolykiváltó BA, Pacifik (Békés)
Hétfő	25 Gellért vt. pk. (Gyimes)
Kedd	26 Kozma, Damján, Ciprián (Surány)
Szerda	27 Páli Vince, Fidenc (Bizond)
Csütörtök	28 Vencel, B. Salmon k.
Péntek, bűnbánat napja	29 Mihály, Gábor, Ráfael főa.
Szombat	30 Jeromos ea., Leopardus (Barca)

SZEPTEMBER

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Évkezdet; Oszlpos Simon	Péntek	Egyed
2	Mammás vt. remete	Szombat	Rebeka
3	Antim	**Vasárnap**	Albert
4	A munka ünnepe	Hétfő	A munka ünnepe
5	Zakariás főpap	Kedd	Viktor
6	Mihály arkangyal csodája	Szerda	Zakariás
7	Szózon vértanu	Csütörtök	Regina
8	**Kisboldogasszony**	Péntek	Mária
9	Joákim és Anna	Szombat	Ádám
10	Menodóra vt. sz.	**Vasárnap**	Erik
11	Teodóra bűnbánó (Tündér)	Hétfő	Theodora
12	Autonóm vt. püspök	Kedd	Guidó
13	Sír templ. felsz.; Kornél	Szerda	Lóránt
14	Sz. Kereszt felmagasztalása	Csütörtök	Szerénke
15	Nicetás nagy vt.	Péntek	Nikodemus
16	Eufémia vt. szűz	Szombat	Edith
17	Zsófia vértanu és 3 leánya	**Vasárnap**	Ottó, Bullin
18	Eumén püspök (Enyég)	Hétfő	Tamás
19	Trofim vt.; Szabbác vt.	Kedd	Vilmos
20	Euszták vt.: Lestár	Szerda	Frederika
21	Kodrát v. Kvadrát pk.	Csütörtök	Máté
22	Fókás vértanu (Fekecs)	Péntek	Móric
23	Ker. Szent János fogantatása	Szombat	Tekla
24	Tekla szűz vt.	**Vasárnap**	Gellért
25	Eufrozina: Fruzsina vt. sz.	Hétfő	Farkas
26	Nilus (Nyilas); János hal.	Kedd	Jusztina
27	Kallistrát és 50 katona vt.	Szerda	Adalbert
28	Baruk próféta; Kariton vt.	Csütörtök	Vencel
29	Cirjék remete	Péntek	Mihály
30	Örmény világosító Gergely	Szombat	Jeromos

A hold fényváltozásai:

Újhold	2-án
Első negyed	10-én
Holdtölte	16-án
Utolsó negyed	24-én

OKTÓBER

RÓZSAFÜZÉR HÓNAPJA

FEJFAHÓ (Mindszenthó) ŐSZHÓ

Évk. 26. vasárnap.....	1	Kis Sz. Teréz, Krescens (Kelemér)
Hétfő.....	2	Őrangyalok (Örs, Öröske)
Kedd.....	3	Gellért, Gyirót ap., Fástos
Szerda.....	4	Assz. Ferenc ra., Krispus (Bodor)
Csütörtök.....	5	Placid, Pálma vtk., Attila pk.
1. péntek, bűnbánat napja	6	Brunó (Berény), Erótisz (Ercse)
1. szombat.....	7	Rózsafűzér Királynője (Esenke)
Évk. 27. vasárnap.....	8	Magyarok Nagyassz. (Magyard, -i)
Hétfő.....	9	Dénes, Leon. János, Göntér rt.
Kedd.....	10	Bo. Ferenc, Gedő, Eulampia (Hajna)
Szerda.....	11	BA. Anyasága (Ajnárka), Zenőke
Csütörtök.....	12	Miksa vt., Monás pk. (Nánás)
Péntek, bűnbánat napja .	13	Kálmán vt., Ede k., Teofil
Szombat.....	14	Kalliszt p., Burghard (Bogárd)
Évk. 28. vasárnap.....	15	N. Teréz, Aurélia (Aranka)
Hétfő.....	16	Al. Margit, Tiszt. BA (Arika), Lehel
Kedd.....	17	Ant. Ignác, Heron (Tuhudun)
Szerda.....	18	Lukács ev., Asklepiád (Csokaly)
Csütörtök.....	19	Jogues Izs. vt., Ker. Pál, Alk. Péter
Péntek, bűnbánat napja .	20	Vendel, Artémius vt. Tihamér
Szombat.....	21	Orsolya, Viátor (Vétes, -di)
Évk. 29. vasárnap.....	22	Kordula vt. (Karaldi), Alódia
Hétfő.....	23	Kap. János (Koppány, -nka), Zaránd
Kedd.....	24	Kl. Antal, Ráfael, Maglór (Káldor)
Szerda.....	25	Krizsán (Örkönd), B. Mór pk.
Csütörtök.....	26	Evariszt p., Dömötör, Dömös vt.
Péntek, bűnbánat napja .	27	Szabina, Elezbán (Besnyőd, Ellák)
Szombat.....	28	Simon, Tádé apsk., B. Gál fc.
Évk. 30. vasárnap.....	29	Nárcisz, Tódor (Somodor), Melinda
Hétfő.....	30	R. Alfonz, Luperkus (Farkasd)
Kedd.....	31	Farkas pk., Sztakisz (Csekez)

OKTÓBER

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	**Boldogasszony védelme**	**Vasárnap**	Malvin
2	Ciprián: Coborján vt. pk.	Hétfő	Lucian
3	Areopagita Dénes vt.	Kedd	Helga
4	Jerót athéni püspök	Szerda	Ferenc
5	Karitina vt. sz.	Csütörtök	Aurél
6	Tamás apostol	Péntek	Elfrida
7	Szergius vt.: Sergyes	Szombat	Amadia
8	Pelágia: Pelágyia bűnbánó	**Vasárnap**	Etelka
9	ifj. Jakab apostol	Hétfő	Dénes
10	Eulamp (Fényőke, Hajnalk.)	Kedd	Gedeon
11	Fülöp szerpap	Szerda	Kálmán, Zwingli
12	Adornok vértanu	Csütörtök	Miksa
13	Papilás és Kárpus vtk.	Péntek	Ede
14	Nazár, Gyárfás, Prótás vtk.	Szombat	Helén, Béza
15	Lucián vértanu	**Vasárnap**	Teréz
16	Longyinus vértanu	Hétfő	Gál
17	Ózeás próféta	Kedd	Hedvig
18	Lukács evangélista	Szerda	Lukács
19	Jóel próféta, Kleopátra özv.	Csütörtök	Nándor
20	Artémius vértann: Tihamér	Péntek	Irén
21	Hilárion apát	Szombat	Orsolya, Hilárius
22	Abercius püspök	**Vasárnap**	Előd
23	Jakab apostol, Ignác pátr.	Hétfő	Gyöngyvér
24	Arethas hitvalló	Kedd	Salamon
25	Marcián és Martélyos vtk.	Szerda	Vilma
26	Dömötör vértanu: Demők	Csütörtök	Demeter
27	Nesztor	Péntek	Szabina
28	Parasceva, Terenc (Csizér)	Szombat	Simon, Judás
29	Anastázia vértanu (Neste)	**Vasárnap**	Zénó
30	Zenóbius (Zsember), Zenó.	Hétfő	Kolos
31	Stachis	Kedd	Reformáció napja

A hold fényváltozásai:

Újhold	2-án
Első negyed	9-én
Holdtölte	16-án
Utolsó negyed	24-én
Újhold	31-én

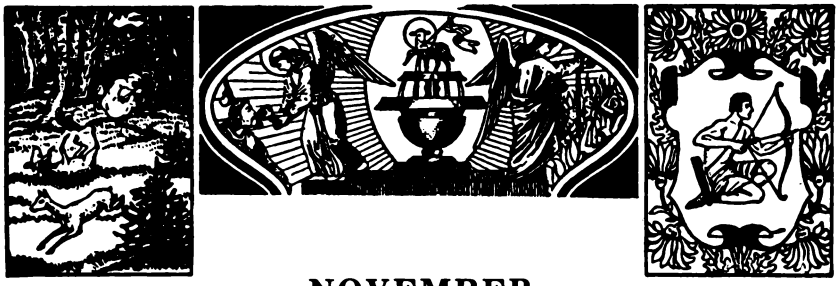

NOVEMBER

SZENVEDŐ LELKEK HÓNAPJA

MENYEGZŐS (Szentandráshó) ŐSZUTÓ

SZERDA	1	MINDENSZENTEK (Ögyek)
Csütörtök	2	HALOTTAK NAPJA, Viktorin
1. péntek, bűnbánat napja	3	P. Márton, Hubert, Szilvia (Zolna)
1. szombat	4	B. Károly, Sarolta, B. János dm.
Évk. 31. vasárnap	5	Imre hg. (Téteny, Tétenke)
Hétfő	6	Lénárd, B. Lorándh. Istv. ps.
Kedd	7	Engelbert (Csenger), Delinke
Szerda	8	4 koron. vt. (Zombor, Hódos)
Csütörtök	9	Lateráni Baz., Tivadar, B. Ilona
Pénték, bűnbánat napja	10	N. Sz. Leó, Av. András, Tünde
Szombat	11	Turi Márton pk., Bartók ap.
Évk. 32. vasárnap	12	Jozsafát vt., Asztrik (Ecser)
Hétfő	13	K. Szaniszló, Ennáta (Enéh)
Kedd	4	Lőrente pk., Pócsi BA (Pozson)
Szerda	15	N. Albert ea., Samonás vt. (Csoma)
Csütörtök	16	Skót Margit, Gyertód, Ödön, Ötemér
Péntek, bűnbánat napja	17	Magyar Erzsébet (Berénke), Gerg.
Szombat	18	Péter-Pál Baz., Jenő
Évk. 33. vasárnap	19	Erzsébet, Köröspén pk. (Bodrog)
Hétfő	20	V. Félix (Bódog), Szolutor (Bulcsu)
Kedd	21	BA. bemutatása, (Bercsény, -nke)
Szerda	22	Cecilia, Cicelle vt. (Csellőke)
Csütörtök	23	Kelemen, Kolumbán, Amfilok
Péntek, bűnbánat napja	24	Krizsogon vt. (Zalkod, Kurszán)
Szombat	25	Alex. Katalin, Rézmán vt.
Krisztuskirály vasárnap	26	P. Lénárd, B. Vác rt., Hegyi BA
Hétfő	27	Érmes BA. (Vezekény), Virgyil pk.
Kedd	28	Márkai Ják, Kreskon (Tényő)
Szerda	29	Szaturnin, B. Balázs ps. (Balmaz)
Csütörtök	30	András aps., Endre (Almás, -ka)

NOVEMBER

GÖRÖG KATOLIKUS NAPTÁR			PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Kozma és Demjén vtk.	Szerda	Marianna
2	Acindin vt. (Ócsigür)	Csütörtök	Győző
3	Acempszimás pk. vt.	Péntek	Hubert
4	Joannicus remete	Szombat	Károly
5	Galaktion, Episztémisz vtk.	**Vasárnap**	Vilma
6	Pál pk., vt., Pósa	Hétfő	Miklós
7	Hieron vértanu, Lázár	Kedd	Ambrus
8	Mihály arkangyal	Szerda	Mária
9	Matróna; Onézifor vt.	Csütörtök	Tivadar
10	Erásztus, Olimpus vtk.	Péntek	Judit
11	Vince, Ménás, Viktor vtk.	Szombat	Lehel
12	Alamizsnás Szent János	**Vasárnap**	Gabriella
13	Aranyszájú Szent János et.	Hétfő	Lucia
14	Szent Fülöp apostol	Kedd	Benő
15	Szamonás vértanu (Csoma)	Szerda	Lipót, Linzi béke
16	Szent Máté evangélista	Csütörtök	Etelka
17	Csodatevő Szent Gergely	Péntek	Lázár
18	Román és plátó vtk.	Szombat	Ödön
19	Abdiás próféta	**Vasárnap**	Erzsébet
20	Dekapolisi Sz. Gergely vt.	Hétfő	Jolán. Kiss Áron
21	**Boldogasszony felajánlása**	Kedd	Ilona, Hatvani
22	Filémon és Cecilia vtk.	Szerda	Cecilia
23	Amfilok püspök (Bokod)	Csütörtök	Hálaadás napja
24	Alexandriai Szent Katalin vt.	Péntek	Emma, Knox
25	Szent Kelemen pápa vt.	Szombat	Katalin
26	Alipius remete	**Vasárnap**	Gergely
27	Perzsa Szent Jakab	Hétfő	Advent 1. vas.
28	István vértanú	Kedd	Piroska
29	Paramon vértanu	Szerda	Nóé
30	Szent András ap. (Almás)	Csütörtök	Endre, András

A hold fényváltozásai:

Első negyed	7-én
Holdtölte	14-én
Utolsó negyed	22-én
Újhold	30-án

DECEMBER

KARÁCSONY HÓNAPJA

BŐVEDHÓ (Karácsonyhó)		TÉLELŐ
1. péntek, bűnbánat napja	1	Elegy pk., Diodór (Ozondur)
1. szombat	2	Bibiána, Aranka, Szekurus (Csekős)
Advent 1. vasárnapja	3	Dam. János, Borbála, Ozmund (Ózd)
Kedd	5	Szabbás, Sebők (Csaba), B. Lukács
Szerda	6	Miklós pk., Tercius (Torzok)
Csütörtök	7	Ambrus ea., Polikárp, Korpos
Péntek, bűnbánat napja	8	SZEPL. FOGANTATÁS (Emőke)
Szombat	9	F. Péter ra., Bassián (Vázson)
Advent 2. vasárnapja	10	Melkiás p., Lorétomi BA. (Lakod)
Hétfő	11	Damocsa p., Trázon, Terestyén
Kedd	12	Ch. Franciska (Csanta), Gvad. BA.
Szerda	13	Luca vt., Jodók, Józsa, Ottilia
Csütörtök	14	Ker. János ea., B. Bertót fc.
Péntek, bűnbánat napja	15	Valér, Crocifissa Mária ra.
Szombat	16	Etelka csnő., Albina, Sidrák
Advent 3. vasárnapja	17	Lázár pk., Sturmius (Burány)
Hétfő	18	Úrváró BA (Váród), Töhötöm
Kedd	19	Pelágyia, B. Pál (Bólya), Oros
Szerda	20	Döme ap., B. Dénes ps. (Dés, -ike)
Csütörtök	21	Tamás, Kaniz. Péter, Tömös
Péntek, bűnbánat napja	22	Zénő (Zigánd), Demeter, Dönkös
Szombat	23	Kenti Ján., Viktória, Umbert
Advent 4. vas. Szentest	24	Ádám, Éva (Ősed, Őse)
NAGYKARÁCSONY	25	JÉZUS SZÜLETÉSE (Zaránd)
Kedd	26	ISTVÁN 1. vt. (Előd, -ke)
Szerda	27	Boráldó Szent János (Böjte)
Csütörtök	28	Aprószentek (Apor, -di, Fiád)
Péntek, bűnbánat napja	29	Beket Tamás (Bökény), Damó vt.
Szombat	30	Dávid k., Sebő érs. (Csebe)
Vasárnap, Szent Család	31	Szilveszter, Sorostély, Estike

DECEMBER

	GÖRÖG KATOLIKUS NAPTAR		PROTESTÁNS NAPTÁR
1	Náhum próféta	Péntek	Natália
2	Habakuk próféta	Szombat	Aranka
3	Sofóniás próféta	**Vasárnap**	Olivia
4	Borbála vértanu szűz	Hétfő	Borbála
5	Szabbás apát (Csaba)	Kedd	Vilma
6	**Szent Miklós püspök**	Szerda	Miklós
7	Szent Ambrus egyháztanító	Csütörtök	Ambrus
8	**Boldogasszony fogantatása**	Péntek	Mária
9	Patápius remete	Szombat	Joakim
10	Mennás vértanu (Nánás)	**Vasárnap**	Judit
11	Oszlopos Szent Dániel rem.	Hétfő	Lehel
12	Spiridion püspök	Kedd	Gábriella
13	Eustrát vt.; Luca vt.	Szerda	Lucia
14	Tirzus és vt. társai	Csütörtök	Benő
15	Eleutér vt. pk. (Aladár)	Péntek	Johanna
16	Aggeus próféta	Szombat	Etelka
17	Dániel próféta	**Vasárnap**	Lázár
18	Sebő és tsai vt .katonák	Hétfő	Auguszta
19	Bonifác vértanu	Kedd	Viola, Gusztáv A.
20	Ignác vértanu	Szerda	Ignác, Teofil
21	Juliána (Jávorka) vt. szűz	Csütörtök	Tamás
22	Anastázia vértanu (Neste)	Péntek	Zénó
23	Viktória vt; Tiz krétai vt.	Szombat	Viktória
24	Karácsony vigiliája	**Vasárnap**	Ádám és Éva
25	**Nagykarácsony**	Hétfő	**Karácsony**
26	**Istenszülő B. A. József**	Kedd	István
27	Szent István fővértanu	Szerda	János
28	Többezer nikodémiai vt.	Csütörtök	Kamillia
29	Aprószentek	Péntek	Dávid, Bocskay
30	Anizia vt., Anikó	Szombat	Zoárd
31	Melánia, Szilveszter	**Vasárnap**	Szilveszter

A hold fényváltozásai:

Első negyed	7-én
Holdtölte	14-én
Utolsó negyed	22-én
Újhold	29-én

Tudnivalók az 1978-as év ünnepeiről

* Újév ..... jan. 1.
Vízkereszt ..... jan. 8.
Árpád-házi Sz. Margit ... jan. 19.
Gyertyaszentelő B. A..... febr. 2.
Hamvazószerda ..... febr. 8.
1848-as magyar ünnep.. márc. 15.
Szent József ..... márc. 19.
Gyümölcsoltó B. A..... márc. 25.
Virágvasárnap ..... márc. 19.
Nagycsütörtök ..... márc. 23.
Nagypéntek ..... márc. 24.
Nagyszombat ..... márc. 25.
Húsvétvasárnap ..... márc. 26.
A Sz. Antal-kilenced
kezdete ..... árp. 18.
* Áldozócsütörtök ..... máj. 4.
Pünkösdvasárnap ..... máj. 14.
● Pünkösdi búcsú ..... máj. 14.
Édesanyák napja ..... máj. 14.
Szentháromság vasár... máj. 21.
Úrnapja ..... máj. 28.
Hősök napja ..... máj. 29.
Jézus Szent Szíve ..... jun. 2.
Édesapák napja ..... jun. 18.
Szent László király ..... jún. 27.
Magyar hősök, vértanúk jún. 27.
Szent Péter és Szent Pál jún. 29.
Függetlenség ünnepe USA júl. 4.
Kármelhegyi B. A..... júl. 16.
Porciunkula ..... aug. 2.
* Nagyboldogasszony ... aug. 15.
Szent István király ..... aug. 20.
Mária Királynő ..... aug. 22.
Munka ünnepe ..... szept. 4.
Kisasszony napja ..... szept. 8.
● Őszi búcsú ..... szept. 10.
Szent Kereszt felmag... szept. 14.
Hétfájdalmas Szűz .... szept. 15.
Mihály, Gábor, Rafael
főangyalok ünnepe... szept. 29.
Asszíszi Szent Ferenc..... okt. 4.
Aradi 13 magyar vt..... okt. 6.
Magyarok Nagyasszonya. okt. 8.
Kapisztrán Szent János.. okt. 23.
1956-os szabadságharc.. okt. 23.
* Mindenszentek ünnepe.. nov. 1.
Halottak napja ..... nov. 2.
Szent Imre herceg ..... nov. 5.
Magyar Szent Erzsébet.. nov. 17.
Szűz Mária bemutatása.. nov. 21.
Hálaadási ünnep: USA.. nov. 23.
Krisztus király ünnepe.. nov. 26.
Advent első vasárnapja.. dec. 3.
* Szeplőtelen Fogantatás dec. 8.
* Karácsony ünnepe .... dec. 25.

(*) Kötelező ünnepnapok

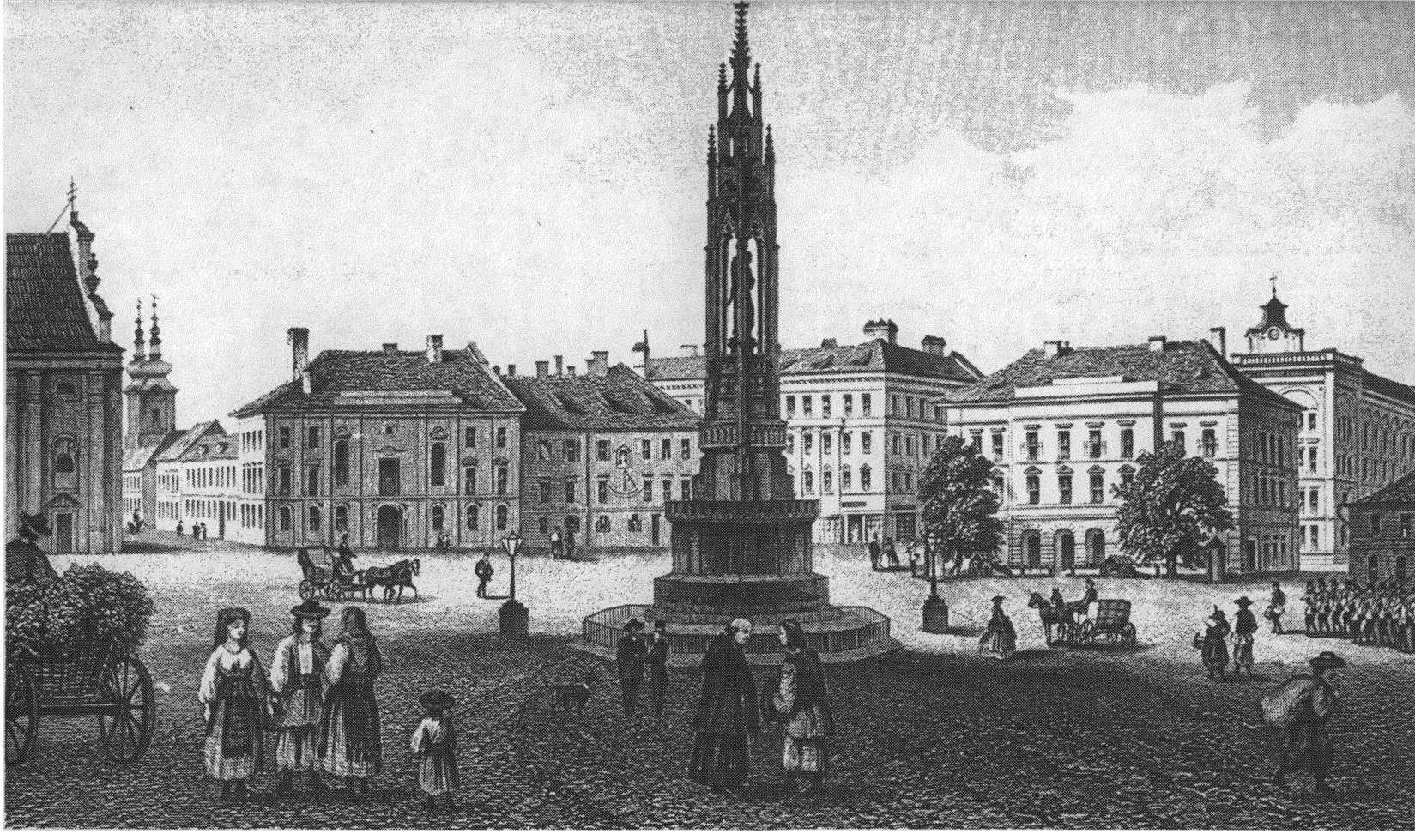

Temesvár

Sepsiszentgyörgy

Földvár

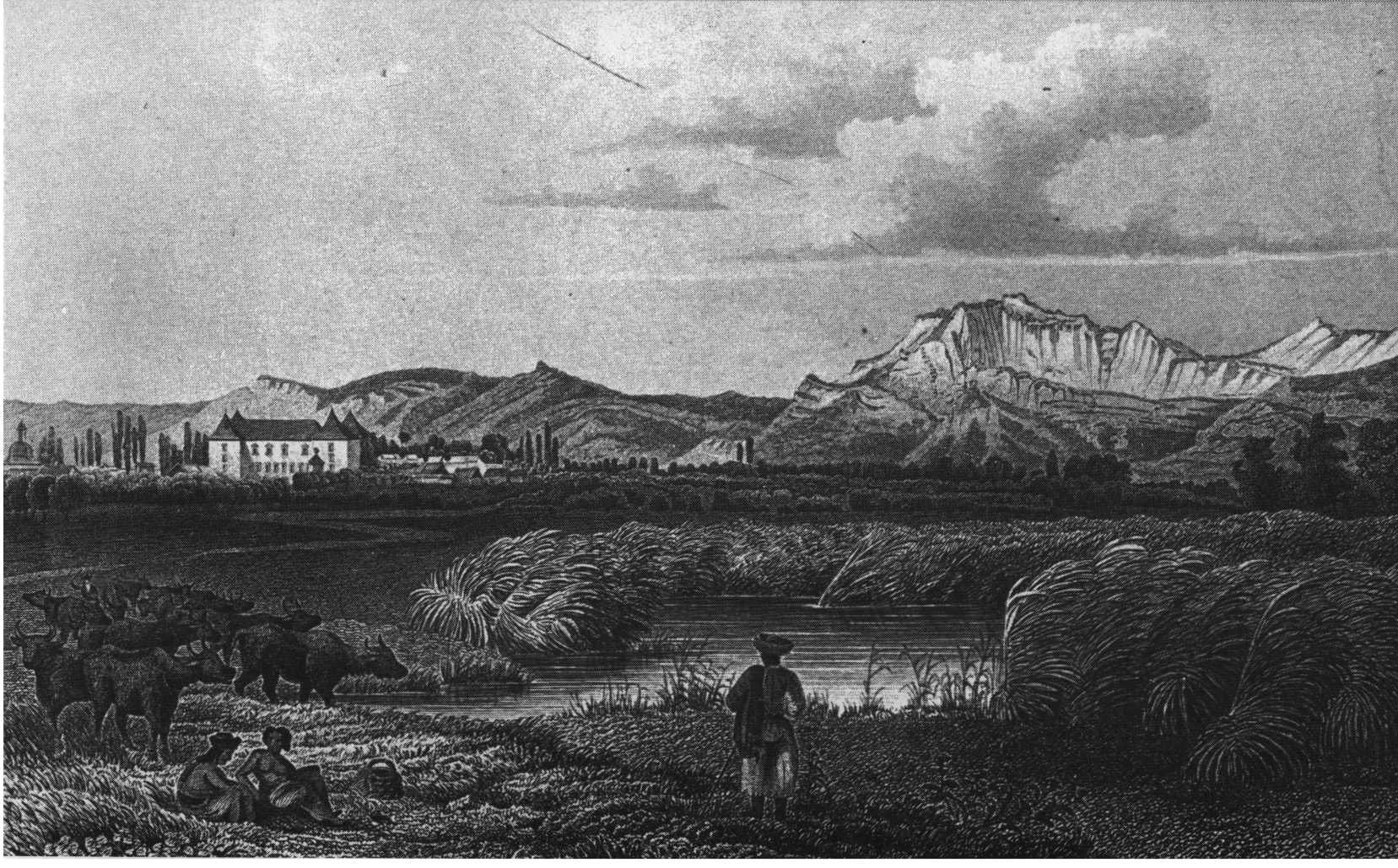

Radnót

Msgr. Dr. Nyisztor Zoltán:

A sekrestyéből indultunk el . . .

Nem tudom soha elfeledni, mit jelentett számomra a sekrestye, melynek különleges életébe bekapcsolódhattam.

A templomot már jól ismertem, mert oda mindenkinek szabad belépése volt; a templomtornyot is, ahol a harangozó szakavatott vezetése mellett még a nagyharangot is meg tudtam kondítni, de a sekrestye sokáig lezárt, titokzatos világ maradt számomra. Csak azt láttam, hogy a misézö papok onnan jönnek ki az oltárhoz, s a mise végeztével oda térnek vissza. Azt is láttam, hogy a ministránsok piros szoknyában s fehér ingben, azon piros körgallérral, nagy fontoskodva a papok előtt lépegetnek, s hogy kiindulásuk előtt egy több szólamú csengőt rángatnak meg, mely a sekrestye ajtajára van felszerelve.

Hej, ha én is köztetek lehetnék! — sóhajtoztam magamban, különösen nagy ünnepeken, amikor 4—8 ministráns lepte el az oltár lépcsőjét. Pedig akkor még csak a ministránsok ruhája tetszett, s bennfentes viselkedésük az oltár körül, meg a többszöri csengőrázás a mise alatt, de a sekrestye belső életéről még halvány sejtelmem se volt.

Bevallom, hogy megvesztegetéssel jutottam be először a sekrestyébe. Annyira fúrta az oldalamat a kíváncsiság — vajon milyen lehet a sekrestye, mit művelnek ott a papok s a ministránsok —, hogy kíváncsiságom kielégítésére vesztegetésre vetemedtem.

Abban az időben — a század első éveiben — a fiúk között nagy divat s egyúttal sport volt a gombozás. Primitív kis játék volt, mert csak egy földbe vájt lyukba kellett a nagyujjunk körmével a felállított gombokat bepöckölni. A bélyeggyűjtés sokkal drágább passzió lett volna, mert a postán sem volt kétszáz bélyegnél több, hogy bélyeget gyűjthessünk, viszont gomb még a nők ruháin is bőven akadt.

Az a nagy fiú, aki bevezetett először a sekrestyébe, alaposan megzsarolt. Ötven csontgombba s öt rézgombba került. Nehezen váltam meg gyűjteményemtől — főleg a tömör rézgomboktól, amik valamikor egy hajdúmundért díszítettek —, de a sekrestye megismerése megérte.

Először a levegő lepett meg. Az a szellőzetlen, tömjénillattal telt, vastag levegő, mely ráfekszik az egész helyiségre, s ami soha el nem oszlik, mert a füstölők a rövid oltári használat után ide térnek vissza, s lassan kihunyó parazsukkal itt függenek a falra akasztva.

A sekrestye tágas, nagy helyiség volt, szinte egy fióktemplomnak beillett. Faragott, masszív szekrények ágaskodtak az egyik oldalon, a kiugró öltöztetővel. Fent a csillogó aranykelyhek, lent a miseruhák és misekönyvek. A templom szentélyére egy nagy ablak nyílt, mellette egy szintén masszív gyóntatószék, s a falon fogasok, a piros és fekete ministránsruhákkal.

Lengyel bácsi, a sekrestyés, úgy állott ott, mint a szentek szobra, s a háta megett hosszú lócán a beöltözött ministránsok.

Tétován megálltam Lengyel bácsi előtt, s zavarban voltam, hogy szóljak-e valamit, vagy csak hallgassak.

— Hogy hívnak, fiacskám? — szólalt meg az öreg.

— Zoltánnak!

— Jó pogány neved van, de ebben nem te vagy a hibás. Hát aztán szeretnél ministráns lenni te is, mint ezek a nebulók?

Örömömben majd kiugrottam a bőrömből, ahogy ezt hallottam, s most már nem sajnáltam a ritka dolmánygombokat.

— De még mennyire szeretnék! — vágtam ki lelkendezve.

— Igen ám, de nagyon kicsi vagy, ki se látszol a földből, s nem éred el az oltárt.

— Majd megnövök!

— Hát deákul tudsz-e, mert a papok latinul olvassák a misét, s a ministránsoknak szintén latinul kell felelni a responsoriumokra.

— Még nem tudok latinul, de megtanulom én azt, még ha beletörik a nyelvem is!

— Látom, fel van vágva a nyelved alaposan.

A többi fiú azalatt alaposan szemügyre vett, és suttogtak egymás között. Nyilván engem tárgyaltak le.

Közben megérkezett az egyik tisztelendő úr, aki az iskolában mindig barackot nyomott a fejemre, s ahogy meglátott a ministránsok között, megelégedetten mosolygott.

Akkor láttam először részletesen, mi mindent kellett a papnak magára öltenie a misézéshez. Először is egy vállkendőt terített a nyaka köré, jól bedugdosva a nyaka körül, aztán egy hosszú, csipkés, fehér inget, mely a földig ért, s amit a derekán egy fonott

övvel fogott össze. Bal csuklójára rákötött egy manipulust (így mondták a fiúk), a nyakába egy hosszú stólát, melyet az öv maradékával erősített kétoldalt magához, s végül a fején keresztül felvette a miseruhát, ami a stólával és a manipulussal egyforma színű volt.

A szekrényekben láttam, hogy a miseruhák között volt fehér, zöld, piros, lila, fekete, de az okát egyelőre nem tudtam. A ministránsoknak azonban csak piros színű és fekete ruhájuk volt.

Befészkelődtem a főoltárra néző ablakhoz, s mohón figyeltem a ministránsok tennivalóit a mise alatt. Kétszer kell a könyvet átvinni egyik oldalról a másikra — vésegettem az emlékezetem táblájára —, kétszer kell bort és vizet adni a papnak, s ötször kell csengetni. S aztán — ezt találtam a legnehezebbnek — sokszor kell felelgetni a papnak deákul.

Mikor a miséző pap elment, Lengyel bácsinak meg dolga akadt a gyertyák oltásával s az oltár befödésével, a fiúk megrohanták a boros ámpolnát, s a főministráns szájához emelte és szürcsölgetni kezdte a hajszálcsövet.

— Hagyj nekem is! — rimánkodott egy másik. — Mindig te iszod ki egyedül a maradékot.

Az azonban rendületlenül tovább szürcsölgette a bort, mindaddig, míg Lengyel bácsi, hosszú gyertyaoltogató rúdjával, meg nem jelent a küszöbön.

Bár akkor még nem sok érzékem volt a bor iránt, de a sekrestye-paradicsom eme tiltott gyümölcse nekem is nagyon megtetszett, s a maradékboron való marakodásban én is részt vettem. Lelki elferdülésünk odáig fajult, hogy a papokat is aszerint értékeltük, mennyi bort hagytak meg az ámpolnákban, s igen ellenszenvesnek találtuk az egyik öreg piarista tanárt, aki az egész bort kiitta. Személyes sértésnek fogtuk fel, s részegesnek tituláltuk. Szemtelenségünkben odáig mentünk, hogy a vendégpapok elől gyorsan elkaptuk a boros ámpolnát, mikor a kehely purifikálására került sor.

Az első nyilvános szereplésem az oltárnál siralmasan végződött. Egy énekes nagymisére öltöztettek be — ez megint egypár drága gombomba került —, s akolitusnak, azaz gyertyásnak tettek meg. Kezembe adtak egy elég hosszú, fa gyertyatartót, rajta a meggyújtott gyertyával, s meghagyták, hogy mindig ugyanazt csináljam, mint a másik, már gyakorlott gyertyás.

Úgy is történt! Ünnepélyesen vonultunk az oltárhoz, magam előtt tartva a gyertyatartót. Az oltárlépcsőnél térdet hajtottunk, óvatosan magam mellé állítva a égő gyertyát; térdelve maradtunk. Az utasításom az volt, hogy a glória intonálásakor veszem kezembe a gyertyatartót, s a középen találkozunk a másik fiúval, s aztán jobboldalt egy kredencre helyezzük.

Nagy izgalom vett erőt rajtam, mikor az apátúr mély zengésű baritonján a glóriát intonálta, s látva, hogy társam a gyertyatartó

után nyúlt, s felállt, én is megragadtam az én gyertyatartómat, s fel akartam emelkedni. A mozdulat túl gyors volt, a ministránsszoknya a sarkamba akadt, s én, az égő gyertyával együtt, hátraestem.

Az apátúr hátranézett, s mérgesen lemarházott, a fiúk kuncogtak, s Lengyel bácsi fejcsóválva szedte össze a széttört gyertya maradványait.

Ez az első kudarc azonban nem vette el a kedvemet, sőt: annál szorgalmasabban bifláztam — jó anyám szerint még álmomban is — a latin responsoriumokat. Társaim ugyan megnyugtattak, hogy a hosszú s legnehezebb confiteorból elég az első szavakat mondani hangosan, utána lehajolva morogni, háromszor a mellünket verni, s megint csak az utolsó szavakat hangosan mondani. De én nem fogadtam meg a tanácsukat, betanultam az egész confiteort, s tüntettem vele a papok előtt.

De azért a szerencse mégsem akart mellém szegődni. A ministránsruha nagyobb fiúkra volt szabva, s bármennyire felkötöttem, mégis mindig a bokámig ért. Ez lett a vesztem!

Egy másik ünnepélyes nagymisén a súlyos misekönyvet kellett a párnával együtt átvinnem egyik oldalról a másikra. Mikor azonban az oltár közepén, a lépcső fokán kellett térdet hajtanom, a misekönyv a párnán megbillent, s óriási zajjal végiggurult a lépcsőkön, le, a padlóig.

De ez volt az utolsó botrányom. Már úgy ismertem a szertartásokat, akárcsak a papok; a szoknyámra is tudtam vigyázni, hogy bele ne botlódjam, s a latin ministrációt úgy fújtam, mint a vízfolyás. Akár érettségit tehettem volna belőle.

Kapós is lettem mindenfelé. Még a kedves nővérek is kivetették rám a hálójukat. Szép kis kápolnájuk volt, de a mise korán reggel, hatkor, amire nehezen vagy egyáltalán nem kaptak ministránst. Én vállalkoztam rá, annál inkább, mert igazán kiadós, finom reggelit adtak, olykor sonkával és süteménnyel megspékelve. Utána szaladtam a nagytemplomba, ahol a tanítás kezdetéig még egy-két misét végigszolgáltam.

Bár igazán csak lelkesedésből ministránskodtam, nem kis örömömre szolgált, mikor megtudtam, hogy a ministránssággal keresni is lehet. Az énekes misék és temetések után fizetség járt nekünk is. Pár krajcár mindössze, de nekünk, akkori gyermekeknek, akik a zsebpénz fogalmát nem ismertük, örvendetesen nagy dolog volt. Néha, bizony, össze is verekedtünk azon, ki kerüljön be a fizetéses szertartásokba.

A sekrestye lett az én gyermekkori birodalmam. Ott éreztem magam a legjobban. Ott üldögéltem akkor is, amikor nem kellett, s mindig utolsónak hagytam el. Valósággal összenőttem vele, mint a csiga a házával, s dicséretnek vettem, mikor azt mondták rólam, hogy még az ingem is tömjénillatot lehel.

Nehéz Ferenc:

Mérföldnyelő Mátyás

(A Los Angeles-i Szent István Egyházközség ebben az évben — 1978-ban — ünnepli alapításának 50. évfordulóját. Nehéz Ferenc, a Los Angelesben élő magyar író, erre az alkalomra regényes korrajzot írt. Ebből közöljük az alábbi, aranyos derűvel átszőtt részletet: hogyan érkezett az egyházközség alapító plébánosa, Father Láni Mátyás az angyalok városába...)

1.

Father Láni 1928 áprilisában érkezett Los Angelesbe. Tombolt már a kaliforniai tavasz. Az égről kévékben hullt a napsugár, s az állomás peronján akkora rózsák nyíltak, hogy ha Father Láni a kalapjához tűzött volna egyet közülük, hát biztos, hogy az az egy is csáléra billentette volna a kalapját menten. Az állomás előtt meg narancsfa állt, az is tele volt virággal, s mégis, ahogy Father Láni a lombja közé nyúlt, nem virág maradt a markában, hanem egy gyönyörű szép, érett narancs. Ahogy pedig még tovább lépett, pálmafák alatt találta magát, aranyzöldek voltak, s magosak, majdnem az égig értek, s pontosan úgy hozsannáztak a gallyaik, mint azon a képen, amely Krisztus Urunkat ábrázolta, mikor a szamár hátán bevonult Jeruzsálembe.

Father Láni körül is nézett, hátha ő is lát a pálmafák alatt valami szamarat, akinek a társaságában bevonulhat a városba, mármint Los Angelesbe, ahol életében még sohase járt. Szamarat nem látott, hát elindult maga. Reverendáját már a vonatban levetette, nemcsak azért, mert a reverenda melegítette, hanem mert alaposan szorította is. A reverendát ugyanis nem éppen az ő 6 láb és 5 incs magasságához és a 240 font testsúlyához szabták, hanem a volt bridgeporti principálisa termetéhez, akitől ajándékba kapta, s aki jó pár inccsel kisebb volt nála, s fontban is sokkal kevesebbet nyomott, mint ő.

Ingujjban ballagott tehát, s abban a reményben, hogy a szamár mégiscsak megjelenik majd, ha másként nem, hát valami rendőrnek a képében, aki megmondja neki, merre menjen, hogy megtalálja a magyar egyházközséget. Ám ekkor mi történt?

Ahogy Father Láni szemei a rendőrt keresték, hirtelenül nekiütközött egy embernek, aki a járda közepén állt a járókelők tömegében, s igencsak tekergette a nyakát jobbra-balra, mintha az állomásépületből kiözönlő utasok között keresett volna valakit. Köpcös kis ember volt, lehetett vagy hatvanöt esztendős, és akkora bajuszt viselt, hogy a végeit a füleire is rácsavarhatta volna nyugodtan. Emellett ókuláréja is volt, amely azonban nem a szemén tartózkodott, hanem az orra hegyén pontosan. Ahogy Father Láni véletlenül megbökte, mérgesen megszólalt magyarul:

— Nédd csak a nagy melákját, majdnem a tyúkszememre lépett!

Father Láni megfordult, egy pillantást vetett a kis öregre, azzal hirtelen a hóna alá kapta, s mielőtt az öreg egy mukkot is szólni tudott volna, már vitte is, kifelé a tömegből. Odatoppantotta az egyik labdarózsabokor mellé, amely az állomásépület fala mellett állt.

— Maga magyar?! — rivallott rá.

— Az öregapám is avvót. . . — hápogott az öreg.

— S mit keres itt?

— Az új papunkot, a Father Lánit várom.

— Én vagyok a Father Láni!

— Az hogy lehet?

— Miért?

— Mer hun a reverondája?

— A táskámban van.

— Mér van ott?

— Mert ha rajtam volna, még nagyobb meláknak tűnnék, s akkor nemcsak majdnem, hanem egészen ráléptem volna a tyúkszemére!

Az öreg pislogott egy verset az ókuláréja fölött, aztán ezt mondta:

— Gyerünk!

S elindult a sokadalomban, fürgén, mint a gyík. Father Láni is gyíkozni próbált utána, de percekbe telt, amíg megint közelébe jutott az öregnek. Akkor megkérdezte tőle:

— Szabadna érdeklődnöm, és maga kicsoda?

— Zilahi Sándor vagyok, az egyházközségtül.

— Milyen minőségben?

— Én vagyok a fogadóbizottság elnöke.

— Milyen fogadóbizottságé?

— Hát akit a Father tisztöletire alakítottunk.

Father Láni meglepődött. "Mégis magamon hagyhattam volna

a reverendát", mondta magában, aztán újfent Zilahihoz fordult:

— S kik vannak még a fogadóbizottságban?

— A Lizi is benne van — felelte az öreg.

— A Lizi?

— Az. A Lizi. Igen jóravaló teremtés. Úgyszólván az egész fogadtatás terhit ü vállalta magára.

Father Láni megállt s körülnézett. Az utca túlsó oldalán kicsi, kerek parkot látott, tele narancsfával. Az egyik narancsfának egészen a földig hajoltak a gallyai. Father Láni — hipp-hopp! — ott termett a narancsfánál, s egy pillanat alatt magára öltötte a reverendát.

— Mehetünk, mister Zilahi — mondta, mikor megint ott volt az öreg mellett.

— Ippen jókor! — felelte Zilahi, — Ihol van a Lizi!

Ezzel beugrott egy kicsi, ezüstszínűre pingált, 1924-es Ford autóba, amely ott álldogált a járda mellett. Father Láni megigazította a kolláréját, a reverendán is simított egyet, s így bújt be az autóba Zilahi után. Ott azonban meglepődött, mert hiába tekintgélt körbe-körbe, az autóban, Zilahin kívül, más teremtett lelket nem látott.

Ekkor megszólalt Zilahi:

— Indulhatunk, Lizi!

A kis autó morrantott egyet, aztán megrázta magát, s elindult hátrafelé.

— Csak tiketizi, Lizi! — mondta ekkor Zilahi.

A kis autó megállt, megint morrantott egyet, megint megrázta magát, s megint elindult, de most már nem hátrafelé, hanem előre. S repült, mint a nyíl.

— Oké, Lizi! — bólintott ekkor Zilahi.

Father Láninak úgy tátva maradt a szája, hogy egy fecske alighanem még csapongva is nyugodtan berepülhetett volna rajta.

— Mister Zilahi! — kiáltotta szikrázó szemekkel. — Maga ezt a gebe Fordot nevezi Lizinek?!

— Szép neve van, nem? — pislogott az öreg az ókuláré alól. (Mert az ókuláré ekkor már nem az orra hegyén tartózkodott, hanem a homloka közepén pontosan.)

2.

Valami tíz perce roboghattak már, mikor Father Láni megkérdezte:

— Hová megyünk?

— Ippen ezen gondolkozom én is — felelte Zilahi.

— Hogyan? Hát nem a plébániára megyünk?

— Plébánia még nincs. De mán gyűjtjük rá a pénzt.

— Akkor a templomhoz vigyen.

— Templom sincs még. De mán arra is gyűjtjük a pénzt.

Father Láni hátradőlt az ülésen:

— Meg tudná mondani, hogy mennyi pénzük van már?

— Pontosan nem tudom, mer a Hausman a pénztáros. Csak annyit tudok, hogy mán kétszer vót kollektálás, és mind a két alkalommal egy dollárt adtunk fejenkint.

— Mindenki egy dollárt adott?

— Mindenki. Az egész egyházközség.

— Hány tagja van most az egyházközségnek?

— Huszonhat, de állítólag mán a Vadalma is jelenkezett Paszadénábul.

Father Láni vállon ragadta Zilahit, s úgy sziszegte bele a fülébe:

— Tudja, hol van a püspöki rezidencia?

— Tudom.

— Hát akkor oda vigyen, mert különben kutya világ lesz!

A rezidencián mosolygós arcú kanonok fogadta:

— Tessék.

— Father Láni Mátyás vagyok. Ezt a táviratot kaptam.

S a kanonok elé tette a papirost, amelyen ez állt: "Father Láni Mátyásnak, Bridgeport, Connecticut. Ha vállalja az egyházmegyémben élő katolikus magyarok lelki gondozását, örömmel veszem fel papjaim sorába. Cantwell püspök, Los Angeles érseke."

A kanonok felállt, s eltűnt egy nehéz, arannyal kivert ajtó mögött. Kisvártatva azonban újra megjelent, s ezt mondta:

— Őeminenciája örömmel várja, Father.

Cantwell püspök elébe jött az ajtóig, majd Father Láni karjába öltötte a magáét, így kísérte be a fogadószobába.

— Foglaljon helyet, Father.

— Köszönöm.

Cantwell püspök mosolygó szemeit végigfutkároztatta Father Láni alakján, aztán azt kérdezte tőle:

— Mondja, Father, mely táján született Magyarországnak?

— A Bánátban.

— Bánát a magyar Délvidéken van, ugye?

— Ott.

— A Bácskával szomszédos?

— Igen.

— Akkor most már értem.

— Mit ért Eminenciád?

— Azt, hogy miért nőtt ilyen nagyra, Father. A Bácska és a Bánát a legtermőbb magyar föld. A búza is ott szokott a legnagyobbra nőni.

— Honnan tudja ezt Eminenciád?

— A könyvekből.

— Eminenciád Magyarországról szóló könyveket is olvasni szokott?

— Természetes. Elvégre, ha magyar egyházközséget akarok létesíteni, tudnom kell, honnan jöttek a magyar híveim. Miféle haza küldte őket.

Father Láni majdnem hanyatt esett meglepetésében. Cantwell püspök folytatta:

— A könyvekből tudom azt is, hogy Magyarország szép ország. Szentek lelke is csapong fölötte. Szent Istváné, Szent Imréé, Szent Lászlóé, Szent Erzsébeté. Büszke lehet a hazájára, Father.

— A büszkeséggel szomorúság párosul...

— Erről is tudok, Magyarországot szétdarabolták. A Bánát is idegen uralom alá került. A magyar búzakéve szálai szétszóródtak. Ide is jutottak belőlük, Los Angelesbe és környékére. S én azért hívtam ide, Father, hogy ön kösse megint egy kévébe ezeket az idekallódott magyar búzaszálakat.

Father Láni lehajtotta a fejét, aztán letérdelt, s megcsókolta Cantwell püspök pásztorgyűrűjét. Ezt mondta:

— Bevallom, azzal az elhatározással jöttem fel ide a rezidenciára, hogy lemondok a megbízásról. De most már vállalom. Rendelkezzék velem Eminenciád.

Zilahi azzal fogadta az utcán, hogy közben telefonon felhívta a feleségét, s az hajlandónak mutatkozott arra, hogy ebédet adjon a Fathernek. Mindössze azt óhajtja tudni az asszony, hogy a Father szereti-e a csirkét.

— Persze, hogy szeretem — felelte az öregnek.

— S hány csirkét szokott megenni egy ebédre?

— Az attól függ, hogy miféle a csirke.

— Hogyhogy miféle?

— Töltve van-e, vagy rántva. Mert ha töltve van, akkor három elég, de ha rántva van, akkor öt se kottyan meg belőle.

Zilahi ijedten rohant vissza a telefonfülkébe, s megint felhívta az asszonyt.

— Halló! Te vagy, asszony? — kiáltotta bele a kagylóba. — No, evvel a pappal alighanem alaposan bevásároltunk! Ez nemcsak a kollektálást fogja megenni, hanem bennünket is! Az ebéd ne csirke legyen, hanem bableves csipetkével! És a legnagyobbik fazékban főzzed! Megértetted!?

Father Láni mindent hallott, mert Zilahi nyitva felejtette a fülke ajtaját. Cseppet se haragudott azonban, hanem elmosolyodott, s úgy ölelte magához a furfangos kis emberkét.

3.

Míg a bableves főtt, már megtelt Zilahiék kis portája. Ott volt Pédery Mihály, Sarkady Béla, Fellegi Emil, Csatt Béla, a fiatal meg az öreg Szatléczky, Barna István, Hausman János. Horváth Friderika szociális nővér is megjelent, mert neki is nagyon a szívén feküdt az egyházközség ügye. S persze, eljött Réthy József is, a "Californiai Magyarság" című hetilap szerkesztője és kiadója: tőle tudta meg Father Láni a legtöbbet. Megtudta elsősorban, hogy a Zilahi által említett "egyházközség" voltaképpen azzal a "Szent István Betegsegélyző Egylet"-tel azonos, amelyet pár évvel előbb alapítottak, nem éppen abból a célból, hogy a betegeket segélyezzék (pár cent volt csak a tagsági díj havonta), hanem azért, hogy a püspöktől magyar papot harcoljanak ki, aki majd megalapítja az igazi egyházközséget. Igen ám, de magyar papot abban az időben nem volt olyan könnyű találni Amerikában, mint manapság! A vége az lett a dolognak, hogy az Egylet vezetősége arra kérte Cantwell püspököt, engedje meg, hogy közvetlenül Magyarországból hozathassanak ki papot. A püspök beleegyezett ebbe, s valamiképp sikerült is felkajtatniok egy papot otthon, aki vállalkozott arra, hogy áthajózik a tengeren, s megszervezi Los Angelesben a magyar egyházközséget. El is indult, de nem bírta ki a tengeri utat, a hajón meghalt.

Cantwell püspök azonban mindenképpen teljesíteni akarta magyar hívei kívánságát. Megtudta, hogy egy bizonyos Father Woodcutter, aki Kanadából került Los Angelesbe, magyarul is beszél. Megbízta, hogy álljon neki a magyar egyházközség megszervezésének.

Father Woodcutter valóban beszélt magyarul, csak az volt a bibije a dolognak, hogy a magyar beszédet egy régi, 1812-beli magyar nyelvkönyvből tanulta, valamikor még fent, Kanadában, egy őserdő szélén, ahol lelkészkedett. Prédikációit majdnem mindig végignevették a Los Angeles-i magyarok, mert minden mondatának a végén a "vala" szerepelt, ha pedig, például, az apácákat is belekerítette a beszédébe, hát azokat "delnők"-nek titulálta. Persze, neki se sikerült zöld ágra vergődtetnie az egyházközség ügyét.

Ezután jött Los Angelesbe Raile Jakab jezsuita atya, aki missziót tartott a magyaroknak. Angolul mondta a mondókáját, de az angolul is tudó magyarok magyar lelket is kiéreztek a szavaiból. Cantwell püspök magához hívatta Jakab atyát:

— Father, maga bejárta egész Amerikát. Nem tudna nekem ajánlani egy magyar papot, aki gondjaiba venné ezeket az elhagyatott magyarokat itten?

— Dehogynem.

— Ki az?

— Father Láni Mátyás, Bridgeporton.

— Miféle ember?

— Féléve van Amerikában, s éppen vissza akar vándorolni Magyarországra.

— Miért?

— Mert félév alatt kiábrándult Amerikából.

Így tudta meg Father Láni, hogy voltaképpen kinek a révén hívta meg őt Cantwell püspök. A Zilahiéknál tartott megbeszélés után mindjárt nekifogott az egyházközség szervezésének. Még aznap délután felkeresett egy tucatravaló magyar családot, Lizinek, illetve Zilahinak a közreműködésével. Az első misét április 22-én tartotta a lengyelek templomában. Elég szép számban összejöttek a magyarok, s, persze, alig várták, hogy Father Láni felmenjen a szószékre. Mert hogy mit ér a pap, mindig abból tudható meg, hogyan vágja ki a rezet a szószéken. Father Láni, ahogy fellépegetett a lépcsőkön, megnyikorgott az egész szószék. A hívek lélegzet-visszafojtva várták, hogy belekezdjen a prédikációba. Biztosak voltak benne, hogy olyan dörgő hangot fognak hallani, hogy a szószék után a templom falai is nyikorogni fognak. Ám csalódtak, mert Father Láni hangja alig volt hallható. Az előző napi lótás-futás közben úgy berekedt, hogy szinte csak hápogni tudott.

A hatás az adományozás tekintetében is megmutatkozott. A hívek pontosan 15 dollárt és 62 centet hullajtottak bele a Zilahi által orruk elé tartott perselybe.

Nem telt bele azonban egy év, Father Láni 19 250 dollárért három családi házat vett a 37. utca és Woodlawn Avenue kereszteződésénél. Az egyik ház helyébe kápolnát épített, a másik helyébe auditoriumot, a harmadikat plébániává alakította át. Maga keverte a maltert, Péderyék, Szatléczkyék meg a többiek a homokot hordták, a deszkát fűrészelték. Father Láni ablakost is talált a hívek között, de asztalost is felfedezett a padok elkészítésére. Fellegi Emil festőművész az oltárképet meg a freskókat készítette, Molnár István ötvösmester pedig olyan szentségmutatót fabrikált, hogy az egész Los Angeles-i egyházmegyében nem akadt párja, úgyannyira, hogy amikor évenkint a Mária-napot tartották, százezres tömeg részvételével a Colisseumban, hát az érsek mindig a kicsi magyar kápolna szentségmutatójával adott áldást.

Közben Father Láni megalakította a Nőszövetséget, a futballcsapatot (eleintén még maga is játszott a csapatban — persze, hátvédet), megszervezte a templomi énekkart, a gyerekkórust és a nyári magyar iskolát. Az iskolába rendszerint maga hordta össze a gyerekeket. Volt olyan gyerek, akit 250 mérföld távolságból hozott be Los Angelesbe.

Az egyházközségi porta területe egyre nagyobbodott. Father Láni újabb házakat vett a szomszédos telkeken. Az egyik házban négerek laktak. Mikor megtudták, hogy Father Láni megvette a házat az egyházközség részére, egy tagbaszakadt fiatal néger toppant Father Láni elé.

— Father — mondta a néger —, én ebben a házban születtem.

— Isten éltessen, Johnny.

— Úgy tudom, Father, most ki akar kergetni ebből a házból.

— Nem akarlak kikergetni, Johnny. Az egyházközség megvette ezt a házat, amelyet ti csak béreltetek. Az egyházközségnek szüksége van a telekre.

— Father! Nem érti?! Ez a ház az én szülőházam!

— Sajnálom, Johnny.

A néger Father Láni elé ugrott.

— Father! — kiáltotta.

— Tessék, Johnny.

— Tudja, ki vagyok én? Bokszbajnok vagyok!

— Gratulálok, Johnny.

S Father Láni indulni akart a plébánia felé. A néger azonban már ütött. Hatalmas ökle úgy zuhant rá Father Láni arcára, hogy menten eleredt az orra vére, s nekitántorodott a járda szélén álló pálmafának. Tüsszentett egyet, kifújta az orrát, azzal ledobta magáról a kabátját meg a kollárét, a következő szempillantásban ő csapott a néger szemei közé akkorát, hogy a nagydarab fekete nekiesett a szülőháza kerítésének. Összeszedte magát azonban, s újfent nekitámadt Father Láninak. Vagy tíz percig püfölték egymást. Este volt, senki se járt az utcán, csak a hold meg a csillagok ragyogtak a tiszta kaliforniai égen. Végül a néger, Father Láninak egy jól irányzott horogütése nyomán, úgy terült el a járdán, mint egy darab fa. Father Láni felemelte a nadrágszíjánál fogva, behurcolta a szülőház udvarába, s kinyitotta rá a vízcsapot. Azzal — kissé tántorogva — folytatta útját a plébánia felé.

Másnap a néger bekopogott hozzá.

— Kihurcolkodunk, Father — mondta.

— Mikor?

— Mihelyt találunk valami megfelelő házat.

Father Láni a kezébe nyomott egy papirost.

— Mi ez, Father?

— Egy cím. Helyes családi ház címe, nem messze innét. Költözködj bele a szüleiddel meg a húgoddal. A foglalót én kifizettem.

Johnny ettől kezdve minden misén ott volt a Szent István-kápolnában. S ha valami rendezés volt, úgy követte Father Lánit mindenüvé, mint az árnyék. Meghalt volna, aki egy kisujjal is érinteni merte volna a Fathert.

Pár év alatt a Szent István Egyházközség a legjobban fejlődő nemzetiségi egyházközség volt Los Angelesben. A Father Láni által rendezett "Magyar napok"-ra és bazárokra nemcsak a katolikusok mentek el, hanem a protestánsok is. Father Láni kitűnő zenész is volt, a templomi énekkart és a gyerekkórust maga vezette, s Cantwell érsek kinevezte a St. Vibiana katedrális karmesterének. Cantwell érsek gyakorta megjelent az egyházközségben. Olyankor beültek az irodába, a Nagy-Magyarországot ábrázoló térkép alá, s Cantwell érsek meséltetett magának Father Lánival — Magyarországról. Mikor elbúcsúztak egyszer, Cantwell érsek ezt mondta:

— Ha Isten segít, el fogok menni Magyarországra!

El is ment, nemcsak egyszer, hanem kétszer is. Először 1934-ben, másodszor pedig 1938-ban. Magyarországon jártában nevezte el Shvoy Lajos székesfehérvári püspök előtt Father Lánit Mérföldnyelő Mátyásnak. Nemcsak azért, mert a Father, hatalmas termetű létére, valóban mérföldeseket lépett, hanem azért is, mert az egyházközséget is mérföldes léptű tempóban virágoztatta fel.

Flórián Tibor:

A kezek rapszódiája

Nyugtalan, rángó, rossz kezek
taszítnak, vernek, rántanak a mélybe.
Kezek hívnak, és kezek állják el
utunk.
Kezek hullnak ránk az ablakokból
és a fákról,
kezek forgatják életünk
forduló, sárguló lapjait.
Kezeket kergetünk, és árnyuk elől futunk.
Kezeket keresünk, kezekkel tusázunk,
kezek kerítnek körbe,
kezek között hullnánk
— ha volna —
egy nagy Kéz tenyerébe.

Kezek sűrű sövényén
nincs menekvés,
nem hatol át napfény.
Egyre új kezek tövisével
szúr, és láthatatlan lesz
az ösvény.

Kezek, kezek,
lent és fönt, kezek,
kezek forognak és forgatnak körbe,
jönnek és súlyosan szállnak,
ülnek arcunkra, ütnek a szánkra,
löknek a tóba, löknek a lékbe.

Kezek, egyre kezek,
az utcán és a kertben,
kezek, melyek kezekre lesnek.
Ó, lehet-e mindig
kezek között járni,
kezekre vigyázni,
menni és sohasem félreállni?

Kezek, egyre kezek,
sorsfordító, országforgató kezek
sokfélesége,
hazátlan kezek, menekült kezek,
rab kezek, koldus kezek
elnyomott, ténfergő kisebbsége.

Kezek, zuhanó kezek,
emelkedő kezek,
követelő, erőszakos kezek.
Elnyomók és elnyomottak kezei,
parancsoló kezek,
síró kezek görcse,
félelme és tétlensége.
Kezek, melyek ellöknek
és magukhoz ragadnak,
láthatatlan kezek,
melyek mindenütt jelen vannak.

. . . Vannak mozdulatlan kezek,
és vannak támadó kezek,
melyek megrabolnak,

kezek, melyeket egy állat mozgat,
kezek, melyeket a víz nem mos tisztára,
melyek csak mocskot szórnak,
fertőzött kezek, melyeknek minden pórusán
betegség tör ránk,
kezek, melyeknek kést markolnak ujjai,
melyektől megszólalnak a fegyverek,
kezek, melyek fogantyúkat forgatnak,
motort mozgatnak, üllőt ütnek,
láncokat lazítnak-feszítnek, atomot hasítnak,
kezek, melyek ránk robbantják a várost,
kezek, melyeknek ütése halálos.

Vannak szelíd kezek is, melyek hárfát pengetnek,
virágot szednek, szirmokat szórnak, hálót fonnak,
árnyakat rajzolnak, agyagot gyúrnak,
festenek, vésnek, verseket kopognak,
ólmot öntenek, szobrot faragnak,
kezek, melyek alkotva mozognak.
Tiszta kezek, békés kezek,
melyekre fekete pora
nem hull a koromnak.

Vannak gyermekkezek, melyek játszanak,
karikát forgatnak, labdát dobnak,
tüzet csiholnak, örömöt hoznak.
Oltalmazó kezek, tanító kezek,
melyekkel apák magukhoz vonnak,
súlyos kezek, melyek fenyítve szeretnek.

Vannak kezek, melyek vágyakat teremnek,
sárba taszítnak és magasba emelnek,
nyomorék kezek, melyek bánatot őrölnek,
segítséget kérnek,
hangos kezek, melyek dobokat vernek,
aranyat csörgetnek, köveket gurítnak,
sziklát görgetnek,
kezek, melyek lovat s lovast
pattogva kergetnek,
melyekből a láz magasra szökken,
kezek, melyekből fölserken a vér,
kezek, melyek mérgeket kevernek,
falakat döntenek, tornyokat emelnek.

Vannak kezek, melyeket a Csillag
békével megáldott.
Az öregek ráncos, békés kezét
felétek nyújtom
s a magasba emelem.
Szeressétek a kezet,
melynek tenyerével hetven év simogat,
szeressétek, mert benne elsüllyedt
és föltámad a kezdet.
. . . Vágyak pernyéje az öregek keze,
romlandó élet tisztulása,
a világ végső villanása,
megszentelt szeretet
utolsó, bölcs gyertyalángja.

Vannak kezek, melyeket Isten
tisztának teremtett,
bölcső-ringató kezek,
fehér kezek, színes kezek,
szomjat-oltó, éhet-oltó kezek,
anyák áldott kezei,
melyeknek érintése: élet.
Adjatok még egyszer ennünk,
mert sokat éhezünk,
itassatok meg az örök forrás vizével,
mert örökké szomjazunk.
. . . Sírokból halhatatlanul kinyúló,
füvekkel növő, gabonát érlelő,
csillagot mutató,
gyümölcs-édességű kezek. . .
Az anyák áldott kezét
vállamra teszem
s a magasba emelem,
szeretem a kezet,
melynek tenyerével a teremtő Erő,
a Föld simogat.

New Milford-Erdőszállás

Fiala Ferenc:

Berkes és a szerzetes

A társaság már szétoszlott, és mindössze öten ültek a kis német szálloda Rajnára néző éttermében. Valamennyien túl voltak már a hatvanon, ami annyit jelent, hogy hat évtized emlékeit viselték vállukon, és inkább visszafelé, mint előre néztek. Mindnyájan magyarok voltak, egykori menekültek, akiknek sikerült gyökeret verniök új hazájukban. Mérnökök, doktorok, egy volt kereskedő és egy faszobrász.

Valami összejövetel címén találkoztak, és mivel hasonló múlt volt mögöttük, szép lassan összemelegedtek. Vacsora után elkülönültek a társaságtól, és egymás után szedték ki tarsolyukból a múlt emlékeit. Az ősz hajú építész annak idején Budapesten élt, és jól menő irodája volt az egyik, Pasaréti út környéki utcában. Az orvos szegedi volt. Szép, tiszaháti tájszólással beszélt, annak ellenére, hogy már jó harminc esztendő óta nem volt otthon. A faszobrász az egri papoknak faragta a szenteket, és javította a Heves megyei templomok mosolygó angyalkáit, a kulcsokat tartó Szent Pétereket, a hidak kőkorlátján álló Szent Flóriánokat meg egyéb szenteket.

Már tíz óra felé járt az idő, amikor a fehér hajú mérnök — gyerekekről lévén szó — megemlítette, hogy tizenhat éves fiát a futballmeccsen, valami vita során, az egyik néző pofon ütötte.

— Sokáig kerestem az illetőt — mondotta. — Elvégre mégsem lehet egy fejlődő gyermeket csak úgy pofon verni, mert a másik csapatnak drukkol. Bár — tette hozzá csendesen — vannak pillanatok, amikor örülünk, ha egy pofonnal megússzuk a dolgot. Én is kaptam, nem is egyszer, akkora pofonokat, hogy csillagokat vetett a szemem, mégsem tettem ellene semmit. Még csak nem is tiltakoztam.

Minden szem fennakadt ezen a furcsa vallomáson, bár mind az öten Magyarországról származtak, ahol egy időben olyan körülmények voltak, hogy az illető szenvedő alany örült, ha csak pár pofont kapott, mondjuk, egy géppisztolysorozat helyett.

— Ha megengeditek, elmondom az első pofon kapási esetem — mondotta.

Teletöltötte poharát a vörös boros flaskóból, kortyintott egyet, és azután beszélni kezdett.

— Ahogy látom, valamennyien megjártátok a mai Magyarország nevelőintézeteit, a börtönöket.

— Én is — tette hozzá.

— Szóval, a Kőbányai úti intézetből egy szép (vagy inkább csúnya) napon Vácra szállítottak bennünket. Nem tudom, volt-e szobátok ebben a Dunára néző, egykori pálos kolostorban, amit a Rákosi-féle "fordulat évében" az ÁVO vett át. Kékparolis őrök vigyáztak az egészségünkre, de ha valaki hirtelen meghalt a nagy vigyázás közben, a kutya sem ugatott utána. Benedek főorvos úr (illetve elvtárs) kiállította a halotti bizonyítványt, és szép latin szavakkal beírta a passzusba, hogy az illetőt megölte a tüdőbaj vagy a szíve.

— A mellettem levő harmadik zárkában halt meg a kilencvenegynéhány esztendős Méhely Lajos, az európai hírű egyetemi tanár, akit Rákosiék azért nem engedtek szabadon, mert "tartani lehetett szökésétől". Tehát vigyáztak reá.

— Így vigyázták Friedrich István volt miniszterelnököt is. Annyira vigyázták, hogy még a súlyos cukorbaját gyógyító inzulint sem adták ki neki, amit a felesége hozott be. Az orvosság amerikai eredetű volt, így feltételezhető, hogy méreg volt a fiolákban.

— A napi ellátás nem érte el a hatszáz kalóriát, és az emberek a harmadik hónap végén már úgy támolyogtak, mint a súlyos betegek.

— Egy szép napon ÁVO-egyenruhás orvosi bizottság vizsgált bennünket. Megtapogatták fenekünket, ezt-azt kérdeztek, majd valamennyiünket megmértek. Kiderült, hogy az átlagsúlyunk nem érte el az ötven kilót. Hóman Bálintnak, az új magyar történetírás atyjának normális súlya száztíz kiló volt. A váci börtönmérleg mindössze hatvanöt kilót mutatott. Szegény úgy nézett ki, mint valami öreg napokat megélt elefánt: a hasbőre a térdét verdeste. Ott halt meg a váci börtönben, Rácz Jenő volt honvédelmi miniszterrel együtt, akit súlyos gyomorbaja ellenére sem írt ki a jóságos Benedek főorvos úr, mondván: "Itt nem lehet ám szimulálni!"

Rövid pár pillanatra csend ült a társaságra. Az építész rágyújtott megszokott cigarettájára, mintha annak füstjében keresné a múlt emlékeit. Azután folytatta.

— Mint mondottam, egy hideg, márciusi napon a Kőbányai úti Gyűjtőfogházból a váci fegyházba szállítottak bennünket. Éjjel történt a szállítás, mint ahogyan éjjel történik minden olyan gaztett, amit titkolniok kell a különböző izmusok megszállottjainak, nehogy

valaki meglássa a meghirdetett elvek és a gyakorlat közötti különbséget. Miniszteri és pártvezetői nyilatkozatok szép, új világról, egyenlőségről, kiegyensúlyozott, osztály nélküli társadalomról prédikálnak, de az éjszaka sötétjében működésbe lép a terror, az emberek megfélemlítése és elhurcolása, mintegy igazolván Lenin mondását: "Nem azt akarjuk, hogy szeressenek bennünket, de hogy féljenek tőlünk."

— Hideg, márciusi nap volt. Nem sokkal a takarodó után névsorolvasást tartottak a Gyűjtőfogház csillagosztályain. Akinek a nevét felolvasták, annak, minden holmiját hátrahagyva, le kellett mennie a földszinti folyosóra. Arccal a falnak. Órákig tartó ácsorgás után hatosával az udvarra vezettek bennünket, ahol ismét névsorolvasást tartottak. Azután még egyszer és megint még egyszer. Mikor besötétedett, kigyúltak a reflektorok, és géppisztolyos őrök leponyvázott teherautókhoz tereltek bennünket. A sötét kocsikban ugyancsak két géppisztolyos őr állott, akik hatosával láncra fűzték a rabokat. Kísérteties pillanatok voltak. Az őrök suttogva beszéltek, és az egész ceremónia fölött a félelem csendje terpeszkedett. Mikor törökülésben elhelyezkedtünk, kérdőn néztünk egymásra: hová visznek bennünket? Valaki azt suttogta: "A Szovjetunióba..."

— Minden kocsi hatvan, rabláncra fűzött, kiéhezett, meggyötört embert vitt magával, ismeretlen félelmek felé. Volt minisztereket, papokat, nyilasokat, szociáldemokratákat, elhajló kommunistákat.

— A fényszórók kévéjében nem sok jót jósolva csillogtak a géppisztolyok...

— Végre elindultunk.

— Hogy mennyi ideig haladtunk, nem tudtuk. Ilyen körülmények között elvész az emberben az idő és a távolság fogalma. A perceket óráknak, az órákat perceknek érezzük. Azután egyszerre csak megállt a karaván. Csizmák csattanása, csengő zümmögése, pár suttogó szó, majd mintha egy rozsdás vaskapu csikorgott volna. Valami ajtót nyithattak ki, s a teherautók egymás után gördültek be egy előttünk ismeretlen udvarba. Körülnéztünk, s tudtuk, hogy börtönből börtönbe kerültünk.

— Valahol messze, kelet felé már derengett az ég alja, és friss, párás levegőt hozott a hajnali szél.

— A váci fegyház udvarán voltunk.

— Minden hangos szó nélkül leoldották láncainkat, és a váci fegyház elkülönítő épületének komor folyosójára tereltek bennünket. Mindezen cirkusz egyetlen szó nélkül zajlott le, előre elkészített tervek szerint, pontosan elrendezve a láthatatlan rendező elgondolása szerint. A szürke, rideg folyosón arccal a fal felé kellett állanunk. Mikor már nem volt hely a fal előtt, csendesen, simán meg-

szólalt egy hang: "Levetkőzünk, minden holmit magunk elé rakunk, és homlokunkat nekitámasztjuk a falnak. . ."

— Levetkőztünk, és homlokunkat nekitámasztottuk a falnak. Akkor vettem észre, hogy jobb oldali szomszédom az alacsony, törékeny alkatú Baranyay Jusztin, a pesti egyetem tudós professzora, a pannonhalmi bencések szerzetese. Abban az időben már elmúlt hetvenéves. Rövidlátó volt, és nadrágját, kabátját, cipőjét ügyetlen mozdulatokkal vetette le magáról. Egész testét rázta a hideg. Az alsónadrágját magán hagyta. Gondolta, ennyit talán még a börtön-illendőség is megkövetel.

— Megmerevedve álltunk a fal előtt, homlokunkkal a falnak dűlve. Azután léptek hangzottak. Nem csizma kopogott, hanem filctalpú cipő nesztelen suhanása. Mikor Baranyay elé ért, megállt a cipő, és suttogva mondotta: "Le a gatyával is!" "Hogyan, kérem?" — mondotta Baranyay, és megfordult. Vastag szemüvege megvillant a derengő homályban, és két kezével ijedten tartotta a rongyos börtönnadrág korcát. Markáns, nagy orrával csapdába került madárhoz hasonlított, aki nem érti a világot, amely számára megfordult és feje tetejére állott. A madártól az erdőt, a szabadságot veszik el; tőle, az öreg tudóstól, könyveit, szerzetesi nyugalmát, rendjének évszázadok kultúráját építő munkásságát, szóval mindazt, ami számára a szellemépítő lényeget jelentette. Két, okos szemében nem is a félelem, hanem a megváltozott világ meg nem értése tükröződött. Olyan volt, mint a megzavarodott gyermek, aki jót akart, aki játékot hozott valakinek, és akit durván pofon vágtak, s röpke pillanatig nem érti, hogy mi történt vele.

— A folyosó túlsó falára erősített lámpa a mögöttünk álló őr sötét sziluettjét vetítette a falra, amely gonosz árnyékként ölelte körül az öreg szerzetes törékeny testét. Bár homlokom a falra tapadt, mégis vissza tudtam nézni, de nem láttam mást, mint a mögöttünk álló őr filcpapucsba bújtatott csizmáját. A csizmát, ami megcsúfolt és eltaposott mindent, aminek köze volt emberhez és kultúrához. A csizmát, ami — mint a modern barbárság jelképe — belerúgott a templomok szentélyébe, és megpróbálta kitaposni az emberek lelkéből a hitet, a vallást; megrontani a gyermeknek a szülőkhöz való viszonyát, hogy helyt adjon a mindenható állammolochnak, amely felmorzsolja az egyént, és tömegállattá süllyeszti Isten legcsodálatosabb teremtményét, az embert. "Nem pofázunk — szólalt meg suttogva a mögöttünk álló árnyék. — Le a gatyával is! És nem fordulunk meg! Értjük?. . ."

— Ha hangosan ordít, talán másként hangzott volna az utasítás. De csak suhogott, mint a denevér röpülése, még jobban aláhúzva a félelem csendjét.

— Baranyay visszafordult, és remegő kezekkel letolta a testét

fedő utolsó ruhadarabot is, és homlokát nekitámasztotta a szürke, hideg falnak. Az árnyék erre tovább ment, és hosszú órákon keresztül csak suttogó utasítások röpködtek a levegőben. Azután csend lett.

— Valamennyien meztelenül állottunk a salétromos, szürke siratófal előtt. Ha valaki összeesett, azt suttogó szavak kíséretében felállították. Azután megint semmi. Csak a csönd. Már dél felé járhatott az idő, amikor — nyilván programszerűen — éles, durva hang vágta át a csendet: "Ruhákat felszedni, gatyát felhúzni, és hátra arc! Aki a nevét hallja, az futólépésben fel az emeletre, és be a zárkába!"

— Csizmák dobogása, durva káromkodások pokoli zaja váltotta fel a csendet. Egy tagbaszakadt, fiatal őr valami vasdarabbal a korlátot verte, és torkaszakadtából ordítozott: "Gyorsabban, gyorsabban! Úgy másznak, mint a tetűk... Egy, kettő! Egy, kettő! Gyorsabban, gyorsabban!"

— Azután csak az ajtók csapkodása és a zárak csattanása hallatszott. És ismét a velőkig hatoló szürke csend. Az ÁVO vaskarma megmutatta, hogy mit tud, és hogy jól megtanulta Dzerzsinszkij bevált módszereit. Az orosz cseka megalapítójának ember nagyságú fényképe ott lógott minden őrszoba falán, és alatta a felirás: "Ne kíméld ellenségedet!"

— Azután elmúlt a nyár, és átvészeltük a telet. Minden hónapban összevissza dobáltak bennünket, nehogy megszokjuk egymást, és összeesküvést szőjünk.

— Az új szoba-, illetve cellabeosztást Mocsári őrparancsnok végezte, aki egyedül maradt szolgálatban a régi őrök közül. Hogy kiérdemelje az új urak bizalmát, még a kékparolis fiúknál is nagyobb gonddal vigyázott reánk. "Hogy állnak itt, előttem? Mint a rongyok! — kiabálta a séta előtti sorakozónál. — Elmúltak azok az idők, amikor csak kutya volt a paraszt. Mi volt maga odakünn?" — bökött Kunder Antal felé. "Gépészmérnök és kereskedelmi miniszter" — hangzott a válasz. "Úgy? No, miniszter úr, itten fegyelem van, mégpedig a javából."

— Odaállt Kunder elé, és meghúzta annak bajuszát. "Mi a fene, még bajuszunk is van? — ordította. — Hé, elvtárs, hozza csak ki az ollót, ott van a fiókban!" — szólt be az őrszobára. A fiatal ÁVÓ-s őrvezető fürge készséggel hozta a megrozsdásodott, nagy papírvágó ollót, és megállt Mocsári előtt. "Akinek bajsza van, levágni!" — adta ki az őrmester az utasítást.

— És megkezdődött a bajuszvágás. Az olló életlen, tompa volt, úgy, hogy szinte nyiszálni kellett a bajszokat. Nem volt könnyű feladat még a fiatal őrvezetőnek sem. Nyúzta, vágta a szőrcsomókat. Sokaknak vérzett az orruk alatt, és könnyezett a szemük. Már

dél felé járt az idő, amikor véget ért a lelketlen procedúra. "Most pedig mars fel a zárkákba! Kezeket hátra! Senki se simogassa az orra alját!" — parancsolta Mocsári őrmester.

— De ez csak a kezdet volt. Később komolyabb játékok következtek. Az egészségügyi sétákból vesszőfutás lett. A sétakör közepén álló őrök szinte versenyeztek az ötletekben. Ha valamelyik kitalált valami embertelen tréfát, a másik megpróbálta túllicitálni. Egy forró, nyári napon beszedték a vászonruhákat, és durva, téli daróczubbonyt és darócnadrágot osztottak ki. No meg vastag darócsipkát. Aki séta közben elájult, azt felrugdosták: "Hej, az anyádat, szimulálunk? Eddig az volt a panasz, hogy hideg van, most meg meleg van? Az Isten se ismeri ki magát a sok gazember között! Egy, kettő! Egy, kettő! Gyorsabban! Sarkosan fordulni! Kivágni a díszmenetet... Egy, kettő! Egy, kettő!"

— Egy kancsal szemű őr ott szaladt a tántorgó menet mellett, és lefelé nyomkodta a fejeket: "Ne az eget nézd, mert kitaposom a szemedet, te gané!... Derékban meghajolni, ha élni akarsz! A földet nézd, ne az eget!"

— Tasnádi Nagy Andrást, a magyar képviselőház elnökét külön tanították a sarkos fordulásra. Pedig akkor már elmúlt hetvenesztendős, és súlyos betegen vonszolta magát. Másik kedvencük Hóman Bálint volt. "Elég nagy a hasa, legalább lead egy kicsit!" — tréfálkoztak a faluról felhozott, embertelenségre átképzett őrök. Az volt a legszomorúbb, hogy ezeket a fiatal parasztgyerekeket pár év alatt úgy átnevelték, hogy tulajdon anyjukat is megölték volna.

— Furcsa! Az ember az állatokat megszelídíti, az emberekből pedig állatot csinál — mondotta az építész rövid szünet után. Majd folytatta: — Ja, igaz, mintha a pofonokról lett volna szó az elején. Hát igen, valahogyan így történt az eset. Azaz nem is valahogyan, hanem úgy, amit sohasem felejthetünk el. Mint például az első pofont, amit életünkben kaptunk.

— Valamikor úgy tanultuk, hogy az ember arca Isten képmása és a lélek tükre. Az arc sok mindent elárul. Ha új emberrel találkozunk, először a szemébe nézünk, mint valami kútba. Mi is van benne? Mit árul el a nézése? Milyen ember lelkét, tulajdonságát tükrözi? Van olyan, akire csak ránézünk, és óvatosak leszünk. A tekintetéből érezzük, hogy hamis dolgok lapulnak szürke agysejtjei barázdáiban, tehát jó lesz vigyázni! Azután megismerkedünk soha nem látott emberekkel, és már az első beszélgetés után leomlik közöttünk az embert az embertől elválasztó fal, hogy helyt adjon a kölcsönös bizalom olajfájának. Mivel emberek vagyunk, így természetes, hogy mindennapi életünkben álarcot rakunk arcunk elé. Más álarcot teszünk fel, ha olyasvalakivel beszélünk, akitől várunk valamit, és mást, ha, például, valaki kölcsönt kér tőlünk. Igazi ar-

cunkat ritkán mutatjuk a világ előtt. A legtöbb, álarc nélküli embert a templomban láttam. Ott ugyanis az Istennel beszélgetünk, és akarva, nem akarva, a magunk meztelenségében mutatjuk magunkat. Tudat alatt is tudjuk, hogy ott nincsen se társadalmi színészkedés, se hazugság, se semmi olyan egyéb dolog, ami velejárója emberi lényünknek.

— Nos — folytatta az építész — ezzel csak azt akarom mondani, hogy arcunk belső megnyilvánulásunk filmvászna, amely pontosan mutatja belső érzéseinket. Néha hazudunk, néha szavakkal leplezzük gondolatainkat, de ez csak átmeneti jelenség. És ezt évezredek óta tudják a mindenkori hatalom urai is. Úgy a régiek, mint a maiak. Az utóbbiak talán még inkább, hiszen a modern diktatúrák rendőrpszichológusai a tudomány minden eszközével kutatják a kezük közé került ember megkínzásának fortélyait és gyalázatos módszereit.

— Az első lépés az áldozat lelkierejének megtörése, és emberi méltóságának megalázása. A legtöbb vallatás pofonnal kezdődik. Utána jön a verés, a rúgás, az akaratmegtörő injekciózás, elektromos behatások. De a kezdet mindig a pofon.

Az építész rövid szünetet tartott, majd felállt, és odament a még mindig nyitva álló nagy üvegajtóhoz. Lenézett a hegyek között sikló Rajna ezüst csíkjára, és megrázta magát, mintha le akarná rázni magáról a múlt emlékeit. Mielőtt visszatért volna helyére, behúzta az üvegajtót, mert már későre járt az idő, és a Rajna felől hűvös szélfoszlányok érkeztek a kis hotel teraszára. A társaság tagjai néma csendben ültek a kényelmes fotelekben. Valamennyien emlékeztek...

— Folytassam? — kérdezte az építész.

Csak fejbólintással válaszoltak, ami igenlő felelet volt a kérdésre.

— Tavaszra már megismertük az őröket, és tudtuk, kivel hogyan kell beszélnünk, illetve a kérdésekre válaszolnunk, mert hát a beszélgetések meglehetősen egyoldalúak voltak. Minden kiejtett szóra vigyáznunk kellett, mert mindenbe belekötöttek, és akire ráfogták, hogy szemtelenül válaszolt, az lekerült a Doberdónak nevezett pince sötét szobájába. Fél koszttal és vasra veréssel fűszerezve. Ide került egyszer Esterházy Pál herceg is, mert elkapta a fejét az arca felé irányuló tenyér elől. Egyhónapi sötétzárka, minden második nap két óra kurtavas és egyéb kellemetességek. Berkes ÁVÓ-s őrmester jelentette fel, fegyelmezetlenség címén.

— Ja, a Berkes — nézett maga elé az építész. — Hatalmas, tagbaszakadt ember volt. Állandóan oktatott bennünket, és jaj volt annak, aki nem engedelmeskedett azonnal. "Ide figyeljen, ember! — volt a szavajárása. — Ha egy ÁVÓ-s őrmester úr beszél magával,

akkor vigyázzban áll, és csupán annyit mond: 'Igenis, őrmester úr!' Hogy magában mit gondol, az nem érdekel. De előttem úgy álljon, mint a cövek! Értjük?" Ha valaki nem azt válaszolta, hogy: "Igenis, értem!", azt úgy vágta képen, hogy az illető végigzuhant a padlón. Ha feltápászkodott, és nem mondotta a megkívánt szöveget, újabb pofon következett.

— Ha ő tartotta a szobavizitet, elhűlt bennünk a vér. Különösen fontos lett önmaga előtt, amikor a börtönigazgatóság töltőtollal és jegyzetfüzettel szerelte fel a legénységet. Mert ha valaki tollat és papírt kap, azt használni is kell. És Berkes használta is. Mindennap felírt valakit. Ezt viszont a legnagyobb csendben tette, mint aki tudatában van annak, hogy most fontos dolgot cselekszik. Méltóságteljes mozdulatokkal kivette zsebéből a noteszt és a töltőtollat. Lecsavarta a kupakot, és síri csendben kérdezte: "A neve? Mennyi a büntetése, és mióta van letartóztatásban?" Ha valakinek bonyolultabb neve volt, akkor azt háromszor is elkezdte írni. Később ezen úgy segített, hogy beszerezte a rabok névsorát, és abból olvasta ki a nevet.

— Maga volt a megtestesült barbárság és emberi durvaság. Oroszosan ráncos csizmát viselt, és néha, zárkavizit közben, előadást tartott a szocializmusról. Olyan is volt az előadás...

— Még az őrök is féltek, mert ő referált a börtönt ellenőrző politrukoknak, és bizalmasa volt Lehota börtönigazgatónak, az egykori villamoskalauznak, aki egy ízben nyájas egyszerűséggel kijelentette: "Maguk nem azért vannak itt, hogy agyonfalják magukat, hanem azért, hogy megdögöljenek." Döglöttünk is.

— Először az öregeket vitték el a szalmakosárban, majd azokat, akik nem bírták a napi hatszáz kalóriás kosztot és az állandó idegfeszültséget. Benedek főorvos utasítására a kórházban megszüntették a ragályos tbc-sek elkülönítését, és mindenkit ugyanabban a kórteremben helyeztek el. Akinek hajlama volt a tuberkulózisra, az ott biztosan megkapta. A kezelés pedig egyenlő volt a nullával.

— No de nagyon eltértem a tárgytól — mondotta pillanatnyi csend után a magyarországi börtönök egyik tanúja. — Tulajdonképpen az első komolyabb pofonról akartam beszélni.

— Már a második tavasz felé jártunk, amikor újabb zárkarendezés során közös cellába kerültem Baranyay Jusztinnal, akit egymás között csak Jusztin bácsinak hívtunk. Négyen voltunk a zárkában: Jusztin bácsi, két vidéki plébános és jómagam.

— A takarodó, illetve zárás után suttogva beszélgettünk, és mindig úgy csavartuk a beszélgetést, hogy annak fonala Baranyay Jusztinnál maradjon. Nemcsak a közelmúltról, de az európai kultúra nagy útjáról is úgy beszélt, hogy leomlottak körülöttünk az embertelen börtön falai, és ismét embernek éreztük magunkat. Elő-

adásait nemcsak latin, héber és görög idézetekkel tarkította, de pontosan rámutatott a Biblia eredeti görög, és annak latin fordítása (a Vulgata) közötti különbségre is. Nem a mában, de a klasszikus múltban élt. Szerinte az utolsó, igazán nagy író Szent Ágoston volt. Az utána következőket már gyanús szemmel nézte, mint amolyan modernkedő fiatalokat.

— De szellemi horizontja, ennek ellenére is, óriási volt. Jól látta kora hibáit, de minden sértő él nélkül mondott véleményt szerepet játszott kortársairól.

— Egy csendes este, mikor már aludtak az őrök, Bangha Béláról beszélt, a katolikus sajtó megteremtőjéről, akivel évtizedeken át együtt dolgozott a Központi Sajtóvállalat létrehozatalán. A Nemzeti Újság, az Új Nemzedék, a vállalat két, nagy napilapja, új színt, új hangot jelentett a pesti sajtóvilág baloldali dzsungeljében.

— Igaz — folytatta visszaemlékezéseit az építész —, azelőtt is volt lapja a klérusnak, az Alkotmány, de kiöregedett, nem tudott lépést tartani az idők változásával.

— Csodáltam ezt a csupa szellem és ész kis emberkét, akinek a súlya nem lehetett több negyvenegynéhány kilónál. De hát az észt nem kilóra mérik — tette hozzá fanyar mosollyal —, legfeljebb a Berkesek ostoba materializmusa osztályozza így az embereket.

— Egy esős, áprilisi délelőttön csattant a zár, és az ajtóban ott állott Berkes. Hatalmas termete teljesen betöltötte az ajtónyílást. Szokása szerint pár pillanatig mustrált bennünket. Várta a jelentést, ami ha elmarad, azonnal előkerül zsebéből a notesz és a hatalmi méltóságot jelentő töltőtoll.

— Durva ingünk alatt sebesebben kezdett verni a szívünk, mert ha Berkes valahol váratlanul megjelent, abból nem sok jó kerekedett. Mindannyian felugráltunk, és megtettük a jelentést: "Tisztelettel jelentjük, szobalétszám négy fő!" Berkes megszámolt bennünket, azután reám mutatott: "Maga kijön ablakot pucolni, és hozzon egy embert is magával! A folyosón várnak, és arccal a falnak. . ." Ezzel kiment, és nyitva hagyta az ajtót.

— Én Jusztin bácsira gondoltam. Mondtam is: "Jusztin bácsi, vegye a sapkáját, és jöjjön velem! Jót tesz egy kis mozgás." "Fiam, nem tudok én ablakot pucolni; vigyél valaki mást a paptestvérek közül!" Nem feleltem semmit, csak vettem az öregúr sapkáját, a fejébe nyomtam, és karon fogva kivittem a folyosóra. Arccal a falnak. Jó félórát támogathattuk a falat, amikor ismét jött Berkes: "Hátra arc! Indulj a jobb folyosó felé!"

— Elindultunk. Előttem botorkált a pesti egyetem teológiatanára, vastag szemüvegével az orrán, és ment ablakot pucolni. A folyosó végén a házimunkások kezünkbe nyomtak egy koszos rongydarabot meg egy vödör vizet, és rámutattak az egyik ablakra: "Azt pucoljátok! De ragyogjon, mint a csillag, mert baj lesz!"

— Jusztin bácsi ügyetlenül forgatta kezében a rongyot, és odaállt a kijelölt ablak mellé. Remegő kézzel elkezdte mázolni az ablakot, s a poros, piszkos üvegtáblákról lefolyó szennyes lé belecsurgott a kabátja ujjába, de nagy ügybuzgalommal próbált megbirkózni a kiosztott feladattal. Az ablaka azonban sehogyan sem akart tiszta lenni. Sőt, mind maszatosabb lett. Körülnéztem és odasúgtam: "Jusztin bácsi, kérem, csak tessék tartani a rongyot, én majd, ha kész vagyok az enyémmel, azt is kitisztítom."

— Úgy is lett. Szegény kis öregúr ott állt a darab ronggyal a kezében, és ijedten pislogott, mint a csapdába esett madár.

— Bárcsak én pislogtam volna, mert akkor észrevettem volna, hogy Berkes ott áll az egyik ajtónyílásban, és néz bennünket. De nem figyeltem, mert az ablakpucolást is normalizálták, azaz egy dupla szárnyú ablakot tíz perc alatt kellett megtisztítanunk a reá rakódott vastag kosztól.

— Egyszerre csak ott állt a hátunk mögött Berkes. Nem hallottam, hogy jön, mert ráncos csizmáján ezúttal filctalpat viselt. Azt sem tudtam, mióta állhatott a hátunk mögött.

— Szinte csattant a hangja: "Hátra arc!" Mind a ketten megfordultunk, és, előírás szerint, lekaptuk a sapkát a fejünkről. "Tisztelettel jelentem. . ." — kezdtem mondani, de Berkes közbevágott: "Maga hozta ki ezt a vén sz. .-t ablakot pucolni?" "Igenis, kérem, és szépen meg is tisztította az övét." "Ne hazudjon! — ordította. — Láttam mindent!" Azután Baranyayhoz fordult: "Mi volt maga civilben? Feleljen, mert szétverem a fejét!" Baranyay csak habogott, nem jött ki értelmes válasz a száján. "Mi az, még beszélni sem tud?" — kiáltott rá Berkes, és azután. . .

Itt rövid pillanatra elhallgatott az építész, mintha birkóznék azzal, amit mondania kell, amit látott és tapasztalt, és aminek részese, tanúja és közvetett előidézője is volt. Ideges kézzel rágyújtott cigarettájára, és folytatta:

— Azután életem legcsúnyább pillanata következett. Ma is látom, mert azt a jelenetet, ami ott játszódott le a váci börtön folyosóján, nem lehet elfelejteni.

— Berkes előlépett, felemelte hatalmas mancsait, és teljes erejéből a már inkább lélek, mint test Baranyay arcába vágott. Az ütés következtében Baranyay megtántorodott, és elnyúlt a piszkos víztől nedves kőpadlón. Valami idétlen hang szaladt ki a számon, miközben lehajoltam, és feltámogattam Baranyayt.

— Hogy mit mondhattam, már nem tudom. Talán akkor sem tudtam. Ilyen pillanatokban az ember már nem ura önmagának. Itt már nincs félelem, nincs óvatos gyávaság. Ilyen helyzetekben már csak a tehetetlen düh ágaskodik bennünk, az keres kitörést, mit sem törődve azzal, hogy milyen következményekkel járhat. Lehet,

hogy valami csúnyát mondhattam, mert Berkes felrántott Baranyay mellől, és teljes erejéből, kétszer jobbról és balról, pofon vágott.

— Egy pillanatig úgy éreztem, nekimegyek, és a vödörrel szétverem a fejét. De azután győzött a félelem, mert élni akartam, hiszen tudtam, ha valaki csak hozzáér egy ilyen pribékhez, azt agyonverik, és Benedek főorvos nyugodt lelkiismerettel beírja a halotti passzusba, hogy az illetőt megölte a szíve, akármilyen gondosan is kezelték.

— A szokatlan zajra odajött két másik őr is, és zsebre tett kézzel néztek bennünket. Azután megint Berkes: "Ezt az embert azonnal le a büntető osztályra! — mutatott reám. — Ezt a vén sz..-t pedig vissza a zárkába, elvtársak!"

— Miközben elvezettek, még láttam, hogyan taszigálják, lökdösik Baranyayt, és közben jókat röhögtek, amíg az öregúr támolyogva, botladozva el nem tűnt a folyosó fordulóján.

— Hát így történt az első komolyabb pofonom — mondotta az építész. — Engem levittek a Doberdóra. A másnapi kihallgatáson egyhónapi sötétzárkát kaptam, minden második nap két órai kurtavassal, mert megsértettem Berkes ÁVÓ-s őrmester urat.

— Baranyayt többé nem láttam. Később hallottam, hogy sokkot kapott, és nem tudta kiheverni az ablakpucolási esetet.

Az építész elhallgatott, és kérdően nézett körül, hogy folytassa-e elbeszélését. De senki sem mozdult. Nyomasztó csend ült a társaságra, hiszen mindannyioknak volt valakivel vagy önmagával való hasonló esete.

Már éjfél után mutatott az óra. Az ügyeletes pincér leoltotta a nagy csillárokat, s csak két faliégő árasztott némi fényt. A Rajnáról néha felbúgott a teherhajók köddudája, ami még jobban aláhúzta a csendet és a komor napokra való emlékezés árnyait. Az építész már inkább magának, mint a társaságnak gombolyította elbeszélése fonalát. Mintha valami láthatatlan gépírónőnek mondaná emlékezéseit, okulásul és intő jelként azoknak, akik nem járták meg az akkori idők katorgáit. Cigarettája füstjébe nézve folytatta:

— A Baranyay-eset csak egy volt a sok közül. Száz és száz hasonló ügyet lepett be azóta az idők pora. És, kérdezem, ki ad egyszer elégtételt ezeknek a meggyötört embereknek, és ki bünteti meg a bűnösöket? Hol az ügyész, aki vádat emelne, és hol a bíró, aki kettétörné a pálcát a bűnösök feje felett.

— A magas politika nem törődik az egyénnel, és csődöt mondott eddig minden próbálkozás, ami a börtönök mélyén sínylődő emberek sorsán akart javítani. Ne értsetek félre — emelte fel a hangját —, nem a gyilkosok és a rablók védelmében szólok, hiszen amióta ember az ember, azóta vannak börtönök, hogy megvédjék a társadalmat az emberfarkasok garázdálkodásai elől. Én olyan bör-

tönök ellen szólok, amelyekben azért gyötrik, kínozzák az odahurcoltakat, mert nem hajlandók té let hajtani valamelyik izmus őrültjei előtt. Olyan börtönök ellen szólok, melyekben azokat zárják el a világtól, akik hisznek abban, amiben ők nem hisznek: Istenben, a család szentségében, a minden embert megillető véleménynyilvánításban. Ilyen izmus-tébolyba esett időt ölelt magához az úgynevezett Rákosi-korszak. Az akkori idők gazságait az anyagi érdekből Nyugat felé kacsingató, "konszolidálódott", mai vezetők is elhallgatják. Legutóbb kiadott könyveikben sehol sem szerepel Rákosi, Péter Gábor vagy Gerő Ernő neve. Pedig ők és társaik voltak felelősek minden gaztettért és embertelenségért, amivel kis országunkat bevezették az úgynevezett népi demokráciák aklába.

— Csúnya, komor idők voltak. Az országot a félelem kábulata borította el, de a gátlástalan terror csúf virágai a börtönök mélyén virultak igazán. Akit odavetett a sorsa, annak az élete a szabadjára engedett terrortól és embertelenségtől függött.

— Pártszemináriumokban faragott malomkövek közé került az illető. "Gyűlöld ellenségedet!" — volt a jelszó, ami annyit jelentett: alázd meg, kínozd és (ha nem elég, akkor) öld meg! Vágd el a nyakát, verd szét a fejét, mert így kívánja a párt, amely nemcsak ítélkező bíró, de ítéletvégrehajtó is egyben. Senki nem vonhat felelősségre. Minél embertelenebb vagy, annal nagyobb kitüntetést kapsz. Börtönőri síkon megkapod a Vörös Csillag Érdemrendet, magasabb szellemi munkádért Lenin-díjjal tüntetnek ki. A fizikai gyalázatosságokat a pártteoretikusok elméletével igazolják, és adnak felmentést (sőt: dicséretet) azok elkövetőinek.

— Érdekes — folytatta rövid szünet után az építész —, a külföldi képes folyóiratok, sőt: könyvek is, az 1956-os forradalom alkalmával készült képek közül előszeretettel hozzák a forradalmárok által elkövetett, sokszor valóban embertelen tetteket. Ez körülbelül olyan, mintha a rablógyilkos kivégzéséről hozott fényképek láttán a gyilkos szomorú sorsa felett siránkoznánk, mivel az áldozatok szétvert fejéről nem készítettek fényképet.

— Sunyi humánum, semmi más — tette hozzá csendesen.

— Kis magyar népünk sohasem csinált pogromot. Ha voltak is elítélendő cselekedetek, azt mindig a mindenkori felelősek rendelték el, de sohasem jött a népből, mint a nemzeti karakter megnyilatkozása. A mi népünk sohasem irtott ki családokat, mint 1948-ban Erdélyben a felbőszült románok tették, vagy azt követően a szerbek a Délvidéken, ahol a Vörös Hadsereg benyomulása után szerb partizánok egész falvakat irtottak ki, csupán azért, mert annak lakói magyarok vagy németek voltak.

— Nálunk sohasem volt népi hadjárat akár a zsidók, akár a svábok ellen. Nagy okának kellett lennie tehát, hogy 1956-ban évtize-

dig tartó, addig soha nem látott, véres elnyomatás után a felszabadult tömegösztön átlépte a törvényes határokat. Majd minden magyar családnak megvolt a maga áldozata, lett légyen az illető jámbor polgár, gyáros, földbirtokos vagy éppen kétkezi dolgozó.

— Szegény kis Baranyay Jusztin! — tért vissza az építész elbeszélésének tulajdonképpeni tárgyára. — Sohasem láttam többé. Mikor kijöttem a sötétzárkából, már más cellába vitték, és elkülönítették tőlünk. Mint hallottam, elméje elborult, és amikor már csak csont és bőr volt, akkor 1956 nyarán (büntetésének letöltése előtt) rabszállító autón elvitték Pannonhalmára, ahová már csak holtan érkezett meg. 1956. június 25-ét írtak a naptárban, alig pár hónappal az októberi események előtt...

— És még egyet — mondotta az építész, miközben felállt, és odament a Rajnára néző, nagy üvegablak elé. Odalent, a folyó vágta völgyben, sűrű, áthatolhatatlan ködfelhő gomolygott, betakarván a Rajna menti kis falvakat és a sok időt megért várromokat. "A köd és az idő — gondolta magában — sok mindent eltakar. Bűnt, erényt egyaránt. De a köd felszáll, és idők múltával minden bűn kiderül, akárhogyan is leplezzék azt a tettesek."

— És még egyet — ismételte az építész. — 1967 nyarán jelent meg Budapesten, az Akadémiai Kiadónál, a Magyar Életrajzi Lexikon. Véletlenül fent van a szobámban, ha akarjátok, megnézhetitek. A könyv 112. oldalán közli Baranyay Jusztin munkásságát és életrajzát, elvégre mégiscsak olyasvalaki volt, akit nem lehet kihagyni a magyar szellemtörténet nagyjai közül, még a mai hatalmasoknak sem. Az ismertetés felsorolja működésének fontosabb állomásait, könyvei címét, és mintha mi sem történt volna, írja, hogy 1882. december 3-án született Várpalotán, és 1956. július 21-én halt meg Pannonhalmán. Jogtalan letartóztatásáról, a vasra verésről, a váci pokol embert megalázó gyötrelmeiről szó sincs a könyvben. Ugyancsak nincsen megemlítve a tudós, öreg szerzetest meggyalázó Berkes őrmester sem, aki két, hatalmas ökölcsapással pontot tett egy törékeny testű, de kínzóinál százszorta magasabb rendű szellem életére.

— Hát körülbelül ezt akartam elmondani az én első pofonommal kapcsolatban — fejezte be előadását az építész.

Már derengett a Rajna túlsó partját övező hegyek felett, mikor elbúcsúztak egymástól, és nyugovóra tértek. Csendben, szó nélkül hagyták el a kis szálloda társalkodóját, ahol rövid pár órára feltámadt a múlt, amelyet mindannyian szerettek volna elfelejteni. De vajon — és ezt valamennyiök megkérdezte önmagától — szabad-e elfelejtenünk a Berkesek és mindazon többiek embertelen cselekedeteit, melyeket nemcsak a Baranyay Jusztinok, hanem az egész nemzet ellen elkövettek, amikor felfordult a világ, és idegen csizma, népünktől teljesen idegen ideológia gyalázta meg Magyarországot.

Kérdés, melyre egyikőjük sem tudott válaszolni...

Thiery Ilona:

A csoda

Szeptember 2. Ma vagyok ötvenéves, és úgy kezelnek, mint egy kiskorút. Már megint helyettem intézkedtek. Tudom, felesleges vagyok már ebben a házban, de kénytelenek itt tartani, mert az enyém minden. Kár volt abban az autószerencsétlenségben nem elpusztulni, férjemmel együtt. Tíz éve már! Szinte hihetetlen. Orvostól orvoshoz, klinikáról klinikára, pedig tudom, tudtam, hogy minden hiába: nyomorék maradok, tolókocsihoz kötött emberi darab, a fiam, az orvosok és az ápolónők kényére-kedvére bízva. Hogy most "elrendezték" a családdal, hogy Lourdes-ban keressek gyógyulást, azt hiszik, becsapnak. Nagyon jól látom, hogy csak egy időre a fiam szabadulni szeretne tőlem, hogy többet lehessen azzal a lánnyal, Juliette-tel. Míg úton vagyok, legalább nem kell velem étkezni, velem törődni, és a rokonságnak feljárni, engem szórakoztatni. Biztosan ők adták a fiamnak az ideát, küldjön Lourdes-ba csodát keresni! Csodát! Millióból egy — miért lennék pont én az az egy? Ha az Isten nem akarta volna, hogy deréktól lefelé megbénuljak, nem tört volna el a gerincem.

Mégis elmegyek; ne lássa Albert, hogy átlátok a szitán. Ezt majd csak utána mondom meg, amikor visszahoz Emily, éppoly betegen, ahogy elmentem, hogy tovább húzzam szeretetlenségük igáját. Még beszélgetni sem tudok kivel ezek alatt a napok alatt; Emily, ez a trampli, nem társaság. Marad a naplóm. Ez minden.

Emily már harmadszor szól, nézzek ki az ablakon, mert integetnek nekem. Albert és Mauriac, az orvosom. Hát nem nézek ki, csak integessenek. Mauriac is benne volt, hogy elutazzam, pedig pont ő jelentette ki, hogy ezen a bajon már ember nem segíthet, bele kell törődni. Szerencse, mondta, szerencse, hogy életben maradtam. Szerencse? Vajon kinek szerencse? Miért jó életben maradni annak, aki már járni sem tud; teszik-veszik, mint egy tárgyat. Ki a napra; be az eső elől; fel az ágyra; le az ágyról! Ki a teraszra; be a szobába! Az ismerősök jönnek, néznek, mondják a sablonokat, hiszen nem is mondhatnak mást. Végül kitiltottam őket! Ne jöjjenek! Nem kell senki szánalma! Nem akarok senkit látni! Őt se, a fiamat se, senkit se. Csak már indulna ez a vonat...

• • •

Iszonyú ez a kupé. Albert megvette az egészet, Emily mindent elrendezett, de az utasok csak tolakodnak a folyosókon, a függöny résén be-benéznek, és morognak. Mert bent még van hely. Az enyém a kupé, és mégis dühösek. S Emily, a tramplim, képtelen őket kívül tartani. Emilyt is unom és — óh, hogy — utálom. És ezt a tömeget. Az állomásokra kilátok: a sok izzadt, tolakodó ember. Hangosak, gusztustalanok, ahogy itt sodródnak. Na, most boldogok, mert végül is betolakodtak. Itt ülnek, vihognak, és... és olyan ápolatlanok. Inkább kifelé nézek; a vonat robog, és én máris halálosan fáradt vagyok.

• • •

A toulouse-i vonat zsúfoltan robogott Lourdes felé.

Madame Durrier lecsukott szemekkel pihent, talán aludt, talán csak becsukta szemeit, hogy ne lássa a kinti világot. A ragyogó napsütést, az utak őszi bokrait, a fejüket kapkodó fákat, a kék eget, az ép lábú, ide-oda tolakodó turistákat, nevető fiatalokat, kíváncsi suhancokat, és ne lássa örök gondozóját, Emilyt.

Emily szemben ült, és most, hogy asszonya lecsukta szemeit, felsóhajtott. Már az is könnyebbség volt, hogy nem nézett reá vádoló, panaszkodó, de főképp keserű, dühös szemeivel. Tíz éve élt már Madame Durrier szolgálatában mint ápolónő a hatalmas házban, de mindennek dacára a derűs, vidéki, egészséges, nagy darab parasztlány maradt, aki emberhez, állathoz csak jó tud lenni. Sajnálta is, és megértette ezt a keserű asszonyt, aki életének talán legboldogabb éveiben maradt özvegyen, bénán, társtalanul. Emily is lecsukta szemeit, egy kis pihenőt lopott magának, hiszen tudta, hogy ezen az úton még sok tennivaló és sok szidás vár reá. Ez az élet, állapította meg nem egyszer, és örült, hogy ő ép és egészséges.

• • •

Szeptember 3. Egész éjjel nem aludtam. Fejemben zsongott az út, a nappal tömege, és a kérdés, hogy mit keresek én Lourdes-ban. "Imádkozzék és higgyen!" — búcsúzott tőlem Pere Anatole, a gyóntatóm. Higgyek! Valamikor hittem. Nevettem, éltem, szerettem, boldog voltam, s akkor jött a pillanat... Egy csattanás, és egy kórházi ágyon tértem magamhoz a mély kábulatból, a szörnyű valóságra. Jules ott maradt az autóbalesetben, és én... örüljek, hogy életben maradtam. És higgyek. És reméljek. Minek? Kiért? Az egész világ beteg, és az egész világ gyógyítása Istenre vár?!

Emily van itt. Sürget, indulni kell, mert kint már sodródik a tömeg, az erkélyről látom, ahogy viszik, tolják, húzzák kocsijaikban

a betegeket. Mi is hamarosan ott leszünk a templomban, rám néz az Isten, táncra perdülök, és elhajítom a kocsimat. És kihajítok mindenkit, aki ez alatt a tíz év alatt csak a kenyeremet ette, na, és az idegeimet. Szeptember három, fél tíz, és indulunk.

• • •

Madame Durrier-t Emily a tolókocsijába tette, és elindult vele. Ki az elegáns szálloda kétszobás lakosztályából, a hűvös, ragyogó napsütésbe. Az ég kéken takarta be a dombok között fekvő, gyönyörű kis várost, az imádkozók, a csodálatos események városát. Rengeteg ember sietett, egyedül vagy csoportokban, egy-egy csoport előtt táblával: "Italia", "Belgique", "Deutschland", "Nederland"; mögöttük papok, kísérők, családok, apácák, magányosok. És a tömegben Madame Durrier.

Lourdes a Pireneusok lábánál fekszik. Lankás, dombos vidék, a hegyek koszorúja zölddel borítva. Kis utca vezet a kegyhelyhez, két oldalán bazárok. Érmek, rózsafüzérek, szobrocskák, imakönyvek a világ minden nyelvén, gyógyvíz, dísztárgyak... A megváltáshoz vezető út kereskedőkkel van kikövezve. Az utca vége hatalmas térbe torkollik, végeláthatatlan, óriás, gyeppel fedett pázsitkocka. Kétoldalt, a sétányokon, ezrével tódul a tömeg. Balra vaskerítés, hegyes végein virágcsokrok, a tér vége két egymásra épített templommal záródik, melynek oldalában, lent, a barlang szájánál történt a csoda: Szűz Mária megjelenése Bernadette Soubirous-nak, a pásztorlánykának.

A templom előtt hatalmas árkád, két oldala a földig nyúlik, magas oszlopok támasztják, zsúfolva nézőkkel, imádkozókkal, reménykedőkkel és kíváncsiakkal. A tömeg az árkádok mögött sorakozik fel, a csodabarlang és a Gave de Pau közötti parton. A barlang oldalában a kis pásztorlányka térdeplő szobra, virágok között Mária-szobor, előtte, állványon feltornyozva, emeletnyi magas lépcsőzeten, az óriás gyertyák tömkelege nyúlik az ég felé. A barlang fölött, a sziklafalon, mankók lógnak; valamikor valakit hoztak ezek a mankók, valakit, aki reá támaszkodva jutott el idáig, és hite meggyógyította. Mankója feleslegessé vált, s mint intő, emlékeztető és figyelmeztető, itt lóg a falon.

Megszólalt a harang, a tömegek már felsorakoztak a folyóparton; szabályos csoportok, előttük a táblákkal. Legelöl papok, bíborosok Krisztus keresztjét viszik, a baldachin alatt az Úr Jézus testét aranykehelyben. Mögöttük a betegek, nyomorékok, mankósok, világtalanok, viszik őket hordágyakon, kocsikban, karban. Egy vak asszonyt a leánya vezet, ujjain rózsafüzér. A másik széttárt karokkal, elgörbült kezekkel hadonászik. A következő meredten néz a levegőbe, arcán torz mosoly, szája szélén nyála folyik, fehér hajú

asszony sírva megy mellette, egy férfi — talán az apja — tolja. Tüdőbetegek, szívbetegek, eszelősök kerülnek elő a balusztrádok alól százan... százan... megszámlálhatatlanul. Hozzátartozók, hivők, hitetlenek... vonulnak... vonulnak... imádkoznak... énekelnek... reménykednek.

Hozzák az Úr testét, a tömeg térdre borul. Van, aki hálát ad, hogy ép, hogy látja, érzi a szent pillanatot. Van, aki semmit nem vár, csak köszöni, hogy ő ép. Ő lát, ő érez, ő van, ő jár, éli a szép, a jó mindennapot, és most eljött ide, az Úristennek ezt a kimondhatatlan nagy ajándékát megköszönni.

Lourdes a szenvedők városa, és a reménykedők városa. Az elesettek városa, és a kitüntetettek városa. Város, mely az emberi szenvedésből épült ilyenné.

A menet megkerüli a hatalmas teret, és visszatérve a templom elé, a fák árnyékában elkészített sorokban helyezkednek. Elöl a fekvők, a kerekeskocsikban ülők százai. A kórus szól, a papok serege asszisztálja az áldást, hangjukat megafon viszi széjjel, behallatszik a templomokba, a balusztrádokra, a terekre, az egész beláthatatlan területen térdeplőkre, az ég felé nézőkre, a leborult emberekre, akik várják, kérik Istent, hogy megnyilatkozzék.

A pillanat felséges, a harang szól, a kórus zeng, az Úr testét mutatják fel a magasba... még a súlyos betegek is felemelkednek egy percre, valahová felfelé néznek vagy kínlódva hörögnek...

Az Isten nem jön parancsszóra. Hiába ostromolják görcsösen összefont kezek az eget, hiába figyel visszafojtott lélegzettel a térdelő tömeg. Madame Durrier kocsija is ott van az első sorokban. Mögötte áll Emily, a kocsi fogójába kapaszkodva. Őt is fogja a perc áhítata, imádkozik, érzi az Isten közellétét, döbbenten figyeli a tömeget, előtte remegő asszonyát, akitől jó szót talán még soha nem kapott. De mégis... mégis talán, talán ha meggyógyulna, talán a szenvedés keményítette meg ennyire. Mellettük jobbról vak férfi, meredt, sötét szemeivel fordítja arcát az ég felé; balról tőlük egy anya, ölében tartja három-négyéves gyermekét. Mikor az Úr testét felmutatják, feláll, és felemeli gyermekét. Karjaival emeli magasra... még magasabbra... szája mormol...

— Isten — könyörög —, Isten, segíts... Istenem, gyógyítsd meg ezt a kicsi ártatlant...

Madame Durrier szinte elfelejtkezik magáról, a mellette lévő anyát nézi, kinek arcán az átszellemültség hite; ajkai rángatóznak, karjai remegnek a megerőltetéstől, végül a kis angyalarcú leánykát leállítja a földre:

— Járj... járj... — súgja, és óvatosan elengedi. A gyermek lábai — mint nyúllábak — elnyúlva lógnak a levegőben, majd lassan, reá ereszkedve, erőtlenül leesik, és végigesik a földön.

Körülötte sikoltanak, az anya könyörög:

— Hol vagy, Isten... Isten, segíts... nem vétett ez a kicsi ártatlan soha-soha senkinek! Uram, könyörülj! Bernadette... most... most segíts!

Majd a gyermekre borulva zokog. Elkínzott, reménykedő, keserű anyaszív minden fájdalmával. A kislány kezeire támaszkodva próbál felülni... Egyik kezét anyja felé nyújtja, nagy, árnyalt szemei mosolyogva néznek reá.

— Anyám — szól —, ne sírj... hiszen nem fáj...

Madame Durrier nézi az elesett gyermeket, aki anyját vigasztalja. Mosolyog, átöleli, amint felveszik, beleborul, beletapad a nyakába, s amikor már biztonságosan van karjaiban, felnéz és reá mosolyog. Az anyára, majd körbe, mindenkire. A keserű, csalódott, talán zúgolódó tekintetek elcsitulnak, az angyali mosolyban megmerülve megszelídülnek, lelkük háborgása lassan elcsendesedik, az áldást némán ülik végig.

Nem. Aznap nem volt csoda Lourdes-ban. Aznap, ott, Lourdesban, nem gyógyult meg senki. Talán... talán máskor. Csak ki kell várni. És addig hinni, hinni, reménykedni...

Az úton, amelyen jöttek, melyen annyi év felgyűlt reménységével érkeztek, most visszaindulnak, és rendezetten, csendben vagy énektől, tömegtől kísérve, elmennek. Évek reménye nem teljesült, a hangulat elmúlt, folytatódik a szürke mindennap. Lázzal. Vaksággal. Nyomorékon. Bénán.

Emily félve fogta meg a tolókocsi fogóját, mert tudta, hogy ha nem is vallotta be asszonya, de reményekkel jött ide. Amilyen nehezen viselte sorsát, mi lesz most? Egy mozdulat, egy rossz lépés, és Madame Durrier reá bocsájtja szerencsétlen életének minden bánatát, haragját.

De Madame Durrier csendben ült, szinte ott sem volt. Gondolatai másutt jartak. Látta, állandóan maga előtt látta az ég felé nyújtott ernyedt, élettelen lábú kislányt, és arcán a szelíd, mennyei mosolyt.

Ez a gyermek soha nem fog járni. Kertben labda után futni, úszni, ugrálni vagy kergetőzni. A tánc édes varázsát sem fogja érezni; a szeretetet szüleitől kapja, és soha nem fogja megismerni a szerelmet. Az anyaság fájó örömét, az adás és az elfogadás gyönyörűségét...

— Emily — mormolta félhangosan — ugye, négy-ötéves lehet az a kislány. Mi ötéves koromban Biarritzban voltunk. Később sielni Sankt Moritzba, és bálozni Cannes-ba jártunk. Ott találkoztam a szerelemmel, ott találkoztam Jules-lel...

— Emily, látta mellettem azt a vak férfit? Még fiatal. Vajon mióta vak? Vajon úgy született? És látta előttünk azt a rángatózó arcú férfit? Emily... mennyi bánat van a világban...

Emily nem válaszolt, nem mert válaszolni. Nem tudta, meddig tart a varázs, hogy asszonya nyugodtan, keserűségmentesen, emberi hangon beszél hozzá. Ez eddig soha nem fordult elő...

Mikor visszatértek, ágyba tette Madame Durrier-t, és behozták a vacsorát. Megvacsoráztak szótlanul, de asszonya szokatlanul csendesen, elgondolkozva ült ágyában. Később felélénkült:

— Ma este, Emily, körmenet lesz a templom körül, arra el szeretnék menni. És most, kérem, Emily, legyen szíves a naplómat ideadni. Ott, igen, és a tollamat... Szegény fiam, milyen szomorú lesz, hogy úgy kerülök haza, ahogy elmentünk...

Emily csendben ment át a másik szobába, sokáig nézett az ablakon keresztül, a döbbenettől nem tudott magához térni.

• • •

Szeptember 6., este 6 óra. Már visszajöttünk, és — persze — nem történt semmi, a lábam most is béna, a lábam semmit sem változott, de ma reá döbbentem, hogy nem minden ember él egyforma idő alatt egyformán. Én ötven évet éltem. Leéltem. Gazdagon, boldogan. A sors mindent megadott, szépséget, szerelmet, Jules-t, a gyengédséget, és megadta a fiamat, Albertet. Gyorsan éltem, de azalatt mindent megkaptam. Igen, az autóbaleset csúcspontján ért életemnek, vagy talán csak pontot tett valamire, ami szép volt, ami sok volt. Jules elment, ő már nem szenved. És én nem tudok járni már soha többé. De érzek. Látok; tudom, mi van körülöttem, és annyi-annyi szép emlékem van! És a fiam szeretete, és ha ő is boldog lenne, ha... igen... Emily... látta, az a kislány hogy tudott mosolyogni?... Emily... most egy kicsit fáradt vagyok... Emily... ha Albert...

Mire Emily besietett, Madame Durrier csendesen, megbékélten aludt. Arca kisimult, szinte mosolygott. Emily évek óta nem látta ilyen nyugodtnak.

• • •

Az esti körmeneten talán még többen voltak, pedig hűvös szeptemberi est volt. Mindenki kezében kicsiny mécses égett, a hosszú sor kígyózott, és fentről úgy nézett ki, mint egy világító, mozgó láncsorozat. Az ének halkan szállt felfelé, időközönként harang kondult, s a csoportok egymástól vették át az énekeket. Franciául, olaszul, németül, hollandul, más szavakkal, de a dallam egy volt: Mária dicsérete, Isten dicsérete. A domboldalban kis fények égtek az éjszakában, fenn, a domb tetején, a vár ablakai sötétek voltak, de a vár sziluettje csodálatos képet nyújtott, kontúrjaival belenyúlva

az éj sötétkékjébe. A hold lassan elhomályosodott, kis szél indult. Emily kivonta a sorból Madame Durrier-t, és elindult vissza, a szállásuk felé.

— Emily, ne siessen... Oly csodálatos ez az éjszaka...

— Megfázhat, Madame — aggódott Emily.

— Emily, csak nem félt engem? — szólt igen meleg hangon Madame Durrier.

— Csak azért aggódnak, akit szeretnek — szólalt meg egy hang a sötétben. Egy padnál álltak meg egy percre, míg Emily eligazította a takarót. A padon egy férfi ült és cigarettázott.

— Bocsásson meg, hogy idegenként megszólítom, de olyan boldogság van rajtam, hogy itt lehetek. Habár nem látom, de érzem körülöttem az Isten hatalmát. Érzem a természet szépségét, az emberek jóságát. Ahányan itt elmentek, megkérdezték, segíthetnének-e valamiben. Kísérjenek-e el szállásomra. Mindenki elmondta a mai napot, úgy, hogy szinte én is láttam. Most is tudom, hogy millió kis mécses ég, és az égbolt is tele van égő mécsesekkel. Szívemig érnek az éneklők hangjai... fent a dóm belenyúlik az egekbe... körös-körül a dombok ölelik a völgyet, és oly csodálatos lehet.

— Egyedül van? — kérdezte halkan Madame Durrier.

— Óh, nem, édesanyám van velem. Ő még a körmenetben van, de én leültem ide, hogy figyelhessem az éjszakát. Ugye, a hold ezüst, és az ég sötétkék?

— Maga tudja, milyen a sötétkék?

— Igen, tudom. Mint a bánat, mely elmúlhat. A csillagok az arany, a biztató fény, mely kivezet a bánatból, a sötétségből. Krisztus érkeztét is csillag jelezte, s Ő adta nekünk a szeretetet. Isten és az emberek szeretetét.

Itt-ott mécsesfény közeledett az éjszakában, többen kiváltak a sorból, és elindultak a városka felé. Fekvő beteget toltak, vagy istrángot a nyakukba akasztva, férfiak húzták a beteg kocsiját.

— Ugye, betegeket hoznak? — fordult feléje a férfihang. — Itt állnak sorban ezek a férfiak, s míg a világban öröm, hajsza és tobzódás folyik, itt állnak az állomásnál az önkéntesek, hogy kocsijukkal a betegek szolgálatára legyenek itt létük alatt. Ingyen. Emberségből. Szeretetből. Ez is csak itt található, ebben a szent völgyben.

A csend sűrű volt, Madame Durrier figyelt, gondolkozott.

— Mennyi ember érkezett ide reményekkel. Sokan talán éveken keresztül készültek ide, hittek valamiben, reméltek valamit. Vajon mit éreznek, hogy éppolyan betegen távoznak, mint ahogy megérkeztek...

— Asszonyom, sohasem biztos, hogy ki a beteg, és ki az egészséges. Ki jár nyitott szemmel — vakon, és ki az, aki vakon is lát.

Olvastam valahol egy mesét vagy talán legendát, hogy valahol keleten élt egy király, ki pogány népét a keresztény hitre akarta téríteni. Ebben unokatestvére akadályozta, akit a király ezért megvakíttatott. Talán borzalmas tett volt, de a száműzetésből idővel hazatért ember kifinomult hallása által tudta meg, hogy népe nem fegyvert készít, nem rabolni, leigázni és gyilkolni jár, hanem kalapálással házat épít, a földet műveli, búzát termel, és országot alapít. Nemzete nem öl, hanem krisztusi hittől átitatva megveti a lábát, és becsületes munkával otthont alapít. Soknak vakká kell lennie, hogy lásson. Szegény anyám, most, hogy eljutottunk ide, Franciaországba, vágyott már a híres múzeumokat megnézni. Az én vakságom a háborúból ered, s valamikor diákként láttam a múzeumokat. Ahogy lassan átmentünk a termeken, azt mondta: "Ne sajnáld, fiam, hogy nem látod. Mert ami szép volt, azt már láttad, és ami azóta jött hozzá, azt jobb, ha nem látod." Ahogy itt, a csöndben, a padon ülve figyeltem az erre menőket, annyi megbékélt ember, bizakodó, istenhivő ember ment itt el előttem megnyugodva. Kint, az egészségesek között, sokkal több a harc, a hajsza, a zúgolódás. Csak a egészséges ember elégedetlen, a beteg ember már kicsivel is megelégszik...

● ● ●

A szállodában Madame Durrier lent maradt a hallban. Figyelte az érkezők beszédét, hangulatát, míg szobáikban lassan eltűntek. Csendesen, fáradtan ültek vagy feküdtek, s mindegyik súlyosabb eset volt, mint az övé. Madame Durrier, a béna lábával volt közöttük a "legkönnyebb eset".

A portás szólt, hogy már többször kereste a fia telefonon, s Emily sietve tolta be szobájába. Madame Durrier ölébe vette a telefont, majd Emilyre nézett.

— Pihenjen egy kicsit, Emily, mielőtt ágyba tesz. — Azzal tárcsázni kezdett. — Albert, hallom, kerestél.

— Miért vagy olyan izgatott?

— Nem, minden rendben, nincs semmi baj. Most jöttünk haza, még kialszom magam, és holnap érkezünk. Nem, semmi újság. Itt nagyon szép volt, itt nagyon jó. Majd mesélek. A lábam? Hja, a lábam, tenyleg... nem, Albert, nem történt semmi, sem velem, sem másokkal. Talán csak annyi, hogy rájöttem: vannak nálam sokkal-sokkal betegebbek. Nem, ne gyere értem, Emilyvel remekül megvagyunk. Nem, tudod, azóta nem ülök autóba. Nem, Albert, minden rendben, édesem... Albert... kérlek, fiam, az állomásra hozd magaddal Juliette-tet is...

Albert még sokáig beszélt a telefonba. Madame Durrier némán hallgatta, s szemeiből könnyek hullottak... Csillogó, boldog könnyek.

● ● ●

Madame Durrier-t kupéja előre megrendelve, lefoglalva, kifizetve várta, de ajtaja nyitva maradt, s az utasok szépen megtöltötték. Még bennük volt az átélt lelki élmény mannája, homlokukon a hit fénye világított, és szívük belül halk zsolozsmákat énekelt. A fekvőket külön kupékba helyezték, az önkéntes segítők ott álltak üresen maradt kocsijaik mellett, és volt, aki elment utasának integetett.

Madame Durrier kinézett az ablakon, és kiintett a segítőnek, aki Emilyvel a kocsiba helyezte. A folyosóról újabb utasok próbáltak benyomulni, a vonat zsúfolt volt.

— Madame — szólt félve Emily —, sajnálom, hogy ilyen sokan bejöttek, de talán jobb lett volna, ha Monsieur Albert mégis értünk jött volna autóval.

— Semmi baj, Emily, azt is megpróbálom majd, ha hazaértünk. Addig is látni akarom az életet!

A vonat lassan elindult, hogy átadja helyét új vonatoknak, melyek majd jönnek, mint a múltban is. Hozzák a tömegeket, hozzák a kíváncsiakat, hozzák a hitetlenkedőket, és hozzák a reménykedőket, és mindig lesz közöttük néhány, akivel így vagy úgy, megtörténik a csoda.

Ifj. Fekete István

Bélus. . .

A hajnal már régen reggellé öregedett, de ezt csak a karórám jelezte, mert az erőtlen téli napfény nem tudott megbirkózni az autóbusz ablakaira tapadó ködös szürkeséggel. A hatalmas jármű jól ismerhette az utat, mert olyan magabiztos határozottsággal száguldott velem a végtelen betoncsíkon, hogy álmos gondolataimat messze maga mögött hagyta. S ez talán jó is volt, mert a gondolatok így nem tudtak önsajnáló szomorúsággá válni.

Pár hete még otthon voltam, Budán, a szülői ház védő biztonságában, most pedig Chicoutimi felé robogtam, hogy mint favágó és francia tolmács keressem meg azt a pénzt, amivel lerakhatom emigrációs életem alapjait. Gyerek voltam, amikor eljöttem otthonról, de ez a pár hetes "élet-zúzda" férfit őrölt belőlem. Máskülönben nem is lett volna erőm Montrealban hagyni feleségemet, aki mindent jelentett nekem.

A bajtársat, akivel együtt harcoltunk az új világ ijesztő idegensége ellen, a barátot, akivel minden fájó érzést megoszthattam, a feleséget, akivel esténként átöleltük egymást, és a szeretet tiszta mámorában elfelejtettük síró elesettségünket.

Mégis ott kellett őt hagynom, mert Montrealban csak filléres munkákat lehetett kapni, és még egy kis lakás szerény berendezésének is nagy ára volt. Így hát favágó lettem, és tolmácsa annak a harminc magyarnak, akik már Chicoutimiben vártak rám, hogy eligazítsam őket a kanadai élet és a francia nyelv furcsa idegenségében.

Chicoutimi Kanadának azon a részén van, ahova csak az megy, akinek nagyon muszáj. Mert szörnyű hidegek járnak azon a vidéken, és a hegyeken még júliusban is lehet olyan helyeket találni, ahol derékig ér a hó. Az erdő, melynek végéhez a város támaszkodik, nagyobb, mint Magyarország, és ebből él az egész környék.

A fát, amit néhány száz kilométeres körzetben nyáron vágtak, télen ráhordják a befagyott tavak vizére. Amikor a jég felolvad, a tavakból a folyóba csordogál az óriási fatömeg, a folyó pedig leviszi a Chicoutimiben lévő papír- és bútorgyárhoz.

A magyarok már vártak rám az autóbusz végállomásán, s úgy látszott, hogy a kenyérkeresetnek ez a nomád formája csak fiatalembereket vonzott, mert harmincévesnél idősebb arcot nem láttam a kis csoportban. Később — amikor megismertem őket — megtudtam azt is, hogy otthon mi volt a foglalkozásuk. Hát volt ott minden: orvostanhallgató, kertész, könyvelő, zenetanár, villamoskalauz, házmester, cirkuszi légtornász, esztergályos, újságíró, szabó, vagy féltucat parasztgyerek és egy katolikus kispap.

Meghatva láttam, hogy a sor szélén egy nagy darab, mosolygós arcú parasztlegény kopott csizmái mellett egy fekete szőrű kis puli ül. Volt a zsebemben pár szem cukorka, és egyet kibontottam neki.

A kis puli felnézett gazdájára.

— Evöhetöd, Bogár... — mondta a legény. — És köszönd meg az úrnak...

Bogár villámgyors mozdulattal megnyalta a kezem, és bekapta a cukrot. Aztán visszaült a csizmák mellé, és csillogó cipőgomb szemeivel várakozva nézett rám, mert látta, hogy a cukornak társai is voltak.

A végállomáson nem sokáig kellett várakoznunk, mert hamarosan megérkezett a papírgyár autóbusza, hogy felvigyen bennünket az erdei telepre. Az öt órás hepehupás út alatt a pulikutyás legény mellett ültem, és sok mindenről elbeszélgettünk.

Megtudtam, hogy Bogárral együtt egy Bakony-alji kis faluból valók. Csatári Béla a neve, de a faluban mindenki csak az "árva Bélusnak" hívta, mert a szülei még egészen kisgyerek korában meghaltak, és a nagyanyja nevelte. Otthon juhász volt, és Bogár anyja

— a Kullancs — volt a környék legjobb terelő pulija. Nagyanyja pár hónapja halt meg, és azóta nem találta helyét a faluban. Mikor a nagy felfordulás jött, zsebébe tette az akkor párhetes kis pulit, és nekiindult a nagyvilágnak.

— Mindönöm ez a kis jószág... — mondta a legény, és elfordulva sokáig szótlanul nézte az autóbusz mellett futó erdőt.

A telepen aztán szürke egyhangúsággal teltek a napok. Hajnalban keltünk, és reggeli után egy teherautó elvitt bennünket valahova az erdőbe, ahol délig irtottuk az óriási fenyőfákat. Délben megettük a magunkkal hozott hideg ételt, pár órát aludtunk, és estig tovább döntöttük az erdőt. Bélus rendszerint két ember helyett dolgozott. A francia favágók is ismerték és szerették őt, pedig egy szót sem tudott velük beszélni. De megnézegette otthonhagyott feleségeik, menyasszonyaik, gyermekeik fényképeit, és mosolygó arcán elismerő csodálat volt.

— A Belush egy jó fiú... — mondták nekem gyakran a franciák.

Igen, Bélus valóban ritka jó ember volt. Egész nap csak azt nézte, hogy kinek miben segíthet, és a legnehezebb munkákat mindig ő végezte. Rosszat soha nem mondott senkire, és ha valamin összevesztünk, pár nyugodt szóval békét csinált a kakaskodók között.

Esténként kiültünk a tábor szélére. A zenetanárnak volt egy tangóharmonikája, és nagyon szépen tudott magyar nótákat játszani rajta. Ilyenkor aztán könnyesen vágyódó szívvel szállt a magyar ének az idegen éjszakában, és a dalok síró-nevető lelke testvérekké ölelt bennünket a csillagos ég ismerős végtelensége alatt.

Bélusnak volt közöttünk a legszebb hangja. A "Darumadár fent az égen" című dal volt a kedvence, és ezt esténként többször is elénekeltettük vele. A kis puli ilyenkor ráfektette fejét a széttaposott csizmákra, és úgy nézett Bélusra, de úgy, hogy annál szebben már nem is lehetett nézni.

Erdei életünk egyetlen örömét az otthonról kapott levelek jelentették. Bélusnak senki nem írt, így felolvastam neki, melyeket a feleségemtől kaptam szinte naponta.

— Ha éngöm így szeretne valaki, én bizony nem hagynám egyedül... — mondta egyszer.

Próbáltam neki megmagyarázni, hogy kell a pénz, meg a jövőért áldozatot kell hozni, de Bélus csak a fejét rázta.

— Ha az embör igazán szeret valakit, azt soha el nem hagyja... — mondta, és szinte öntudatlan mozdulattal magához ölelte a lábainál fekvő kis pulit.

A tavaszból pedig lassan nyár lett, és mi már számolni kezdtük a heteket, amikor visszamehetünk szeretteinkhez. Az egyik délelőtt az irodában volt dolgom, amikor hamuszürke arccal berohant a francia munkavezető.

— A Belush... mon Dieu... a Belush...

Nem akartam hallani, nem akartam elhinni. Pedig igaz volt. Erős szél fújt azon a délelőttön, és az egyik fát rossz irányba döntötte. Bogár ott játszott a közeli bokrok alatt, és Bélus őt akarta menteni az utolsó pillanatban. A halálban is átölelve tartotta a kis kutyát. Behunytam a szemem, és tisztán hallottam Bélus hangját.

"...aki igazán szeret valakit, azt soha el nem hagyja..."

Másnap Bélus sírja mellett temettük el a kis pulit is. Könnyesen, tanácstalan szomorúsággal álltunk a sír körül, és hallgattuk a kispap búcsúztató szavait. A francia favágók mind ott voltak a temetésen, és mindegyik kezében egy vadvirágokból szedett kis csokor volt. A búcsúztatás után bedobták csokrukat a sírgödörbe.

— Au revoir, Belush... álmodj boldogan, kamerád... nyugodj békében, mon ami... — és a kemény arcokat eltorzította a fájdalom.

Mikor az idegen föld göröngyei dübörögve hullani kezdtek a koporsóra, a zenetanár leheletpuhán játszani kezdte:

"Darumadár fent az égen hazafelé szálldogál..."

Felnéztem a bárányfelhős égre, és a könnyeimen keresztül is tisztán láttam, hogy a felhőfoszlányok mögött ott megy Bélus, és a sarka mellett ott poroszkál a kis fekete puli. Biztosan tudtam, hogy meg sem állnak a Bakony-alji kis faluig, ahol az ablakokban már virágzik a muskátli, és a méhek részeg boldogsággal repkednek a kiskertek virágainak mámorító illatában.

— Szerencsés utat, Béluskám... — mondtam csendesen.

És másnap hazamentem a feleségemhez.

Tollas Tibor:

Megszentelődött

Msgr. Dr. Ádám Györgynek

Kerti fánk lombos tenyerébe
fészket vert egy rigócsalád.
Gyönge füvek gyűrűje védte,
a szélbe' se rezdült az ág.

Szárnyas vendége szívverését
csak hallgatta türelmesen
— tojást repesztő szép reménység —,
többé már nem gyümölcstelen.

Négy sárga csőrű rigó kelt ki,
és megszentelődött a fa,
mint asszony, ki mellére rejti
magzatát, s megáll egymaga

az embererdő sűrűjében
választott. — Felmagasztosúl.
— Szentelt csillag az űr éjében
földünk, mert rá élet borúl.

München, 1977. július 10.

Dr. Riesz Lajos

A mozi születése

Nagybecskereken, az ötkoronások városában történt. Annak hívták, mert az ötkoronás is nagy is, becses is, kerek is volt, akárcsak a város is neve szerint.

Tízéves voltam. Egy szép napon unokabátyám, aki egy helybeli, nagy üveg- és porcelánkereskedés üzletvezetője volt, azzal állított be hozzánk: engedjék meg a szüleim, hogy elvihessen engem egy "mozielőadásra". A moziról akkoriban még csak kósza hírfoszlányokat kergetett ott a szellő. Unokabátyám azonban üzleti vonalon állott ezzel a vállalkozással kapcsolatban, és így már bővebb értesülései voltak róla. Szüleim nagyot nevettek, de elengedtek.

Az a "mozi", ahová mentünk, akkor még csak a város egyik mellékutcájában lévő harmadrangú kávéházban ütött tanyát. A vendégek, lehettek vagy húszan, a kávéházi asztaloknál ültek. Mi is helyet foglaltunk. Késő őszi sötét este volt. A kávéház ablakait lefüggönyözték. Egy férfi járt asztalról asztalra, és szedte be a belépődíjat.

A fal mellett volt egy pult. Arra széket helyeztek, a székre pedig egy régimódi fényképezőgéphez hasonló, de annál nagyobb masinát tettek. (Olyan fényképezőgépre gondolok, mint amilyet gyermekkoromban használtak a fényképészek, és mielőtt abba belenéztek, fekete kendővel fejüket is, a gépet is letakarták.) A teremnek a masinával szemben lévő falán pedig fehér lepedőt feszítettek ki. Kezdetben egy-egy másodpercre különböző színű fénycsóvák jelentek meg a lepedővásznon, majd fénykarikák, még később pedig színes fénykockák. Amikor aztán — úgy látszik — a kellő fényhatást sikerült elérni, a fénycsóvát pedig a lepedővászon közepe tájára rögzíteni, mindnyájunk ijedtségére eloltották a villanyt. De azért nem kellett sokáig a sötétben ülni. A titokzatos masina a hátunk mögött elkezdett berregni, különféle hangokat hallatott, a vásznon pedig ferde, homályos kép jelent meg, mely rángatódzó csőszálak benyomását keltette.

Egy idő múlva már kivehető képet is láttunk: egy férfit, egy kutyával. A férfi kockacukrot tartott a kezében, és a kutya felé nyújtotta. A kutya megszagolta, hátsó lábán ülve kérő helyzetbe emelkedett, mire a férfi odaadta a cukrot. Aztán kis pálcikát vett elő, azzal megérintette a kutyát, mire az lehasalt. Újabb érintésre oldalára fordult, végül a hátára feküdt. Így és még más, hasonló helyzetekben mutatta be a férfi a kutya tudományát. Ez a kutyaidomítás volt az első bemutató.

Felgyulladt a villany, és akkor újból elölről kezdődött minden: a fénycsóvák, karikák, kockák a vásznon. Újabb lámpaoltásra pedig egy kerékpározó fiút dobáltak meg labdákkal társai, ő meg leszállt a gépről, felszedte a feléje dobott labdákat, és visszadobálta azokat. Ez volt a második bemutató.

Egy harmadik, hasonló bemutató után pedig már vége is volt az előadásnak. Talán negyedórát tartott. Én tátott szájjal bámultam a mozgó képet, hiszen ilyet nem láttam még életemben, otthon pedig nem győztem lelkendezve a csodával határos látottakat elmesélni. Ez tizenkét évvel volt a világviszonylatban első párizsi előadás, és tizenegy évvel az első budapesti előadás megtartása után. Vegyük hát ezeket sorjába!

Nyolcvankét esztendeje született meg Párizsban a századfordulónak ez a csodás szenzációja. Az emberek egymásnak adták a hírt, lelkendezve kérdezgették egymástól: Láttad már? Láttad már? Pedig a francia fővárosban sohasem volt hiány, sem szórakozásokban, sem látványosságokban, sem meglepetésekben, de ez az új szórakozás, amelynek híre 1895-ben ejtette lázba Párizst, egészen más volt minden addig megszokott látványosságnál. A fény városában ugyanis megszületett a fény csodálatos játéka: a mozi.

Hírnévben utolérhetetlen helye volt Párizsnak a Grand Cafe, a velencei tükrös, kristálycsilláros, bársonnyal, brokáttal, plüssel gazdagon kibélelt hírneves nagy kávéház. Népszerűségét azonban a magyar muzsikának is köszönhette, ugyanis hosszú idő óta sujtásos, piros dolmányos magyar zenészek muzsikáltak benne.

Nos, 1896 legelején ide tódult Párizs. Nem a kávéházba ugyan, hanem csak a mellette lévő kis pincehelyiségbe. Kezdetleges plakát csalogatta a kíváncsiskodókat imigyen: "A Cinematographe Lumiére, Louis és Auguste Lumiére találmánya minden félórában előadást tart: élőképeket vetít fehér vászonra!" És kora délelőttől késő estig minden félórában hatalmas tömeg szorongott a kis pincehelyiség előtt. Az "élőképek" varázsának híre szélsebesen száguldott végig Párizson! Az első előadást 1895. december 28-án tartották meg a nagyközönség számára.

Kik is voltak hát ezek a feltalálók?

Nos, az 1864-ben született Louis Lumiére atyjának fényképészeti műtermében ismerkedett meg a fotografálás technikájával,

és Auguste nevű orvos bátyjával közösen egy minden addiginál érzékenyebb emulziót, majd addig teljesen ismeretlen fényérzékenységű lemezt talált fel. Ezzel az új, fényérzékeny emulzióval készítette és vette szalagra az első, mai értelemben vett filmjelenetet, amely azt mutatta be, amint a munkások elhagyják a lyoni Lumiére-gyárat. Akkor még nem történt semmi különös, csak annyi, hogy az emberek mozogtak. Több, zártkörű bemutató után aztán 1895. március 22-én vetítették le a Lumiére testvérek első ízben mozgó képeiket a Nemzeti Ipar Előmozdítására Alakult Egyesület tagjai előtt. Novemberben már a párizsi Sorbonne-on mutatták be a tudományos élet képviselői előtt munkásságuk eredményét, december végén pedig megnyílt a világ első mozgóképszínháza!

Vajon milyenek is voltak akkor ezek a világ első filmelőadásai? Nos, körülbelül olyanok voltak, mint tizenkét évvel később az általam megcsodált "mozielőadás", az ötkoronások városában. A pincehelyiség falára az ülőhelyekkel szemben itt is fehér vászon volt kifeszítve, az ülőhelyek mögé pedig a rejtélyes masinát helyezték. Gépész volt mellette, aki azonban nyilván nem volt akkor még tudatában a kezdődő attrakció kultúrtörténeti jelentőségének. Ott is borzongás kapta el a nézőket, amikor a helyiség hirtelen elsötétedett. Aztán elkezdődött az előadás, a műsoron öt film szerepelt. Azok egyike a Tuilleriák szökőkútja volt. A vásznon a párizsiak előtt jól ismert egykori királyi park szökőkútja jelent meg. A vízsugarak a magasba lövellték, és finoman szétporladva hullottak le, olyan természetességgel, hogy a nézők még a víz csobogását is hallani vélték.

Amikor a terem megvilágosodott, az emberek ámulva néztek egymásra. Lehetséges ez? A szökőkutat lefényképezve ugyanis már nagyon sokszor látták, de azok csak mozdulatlan képek voltak. Ez pedig csodálatosan mozgott, valósággal élt!

Újabb elsötétedéskor a második film képén üres sínpár látszott, amelyen pöfékelő mozdony tűnt fel, mögötte a kocsisor. Az utasok mosolyogva integettek. Aztán egyszerre úgy látszott, hogy meggyorsul a vonat, és úgy tűnt, mintha kirohanna a képből, egyenesen a nézők közé. Az emberek pedig ijedtükben sikítottak, visítottak, felugráltak, a nézőtéren ijedt izgalom hullámzott végig, a rendezők alig tudták megértetni a jelenlévőkkel, hogy hiszen csak kép az egész...

Következett egy baba-jelenet. Helyes kis apróság ült a gyerekkocsiban. Cuclis üveget nyújtottak feléje, de amikor utána nyúlt, a dada elkapta. Így ment ez néhányszor, míg végre a gyerek mégiscsak hozzájutott az üveghez, és boldogan emelte a szájához.

A következő képen a hullámzó tenger panorámája volt látható, és végül a munkászubbonyos emberek távozása látszott a lyoni Lumiére-gyárból.

Így zajlott le a filmtörténelem első mozielőadása Párizsban. A nézőközönség pedig lelkendezve vitte szét a hírt a látottakról.

Január közepén már annyira megnőtt az érdeklődés, hogy szaporítani kellett az előadások számát! A megnyitó műsor — egyenként néhány perces — öt filmjét hónapokig vetítették. Nemcsak az új nézőknek, hanem olyanoknak is, akik már látták egy alkalommal, de másodszor, sőt, harmadszor is végig akarták élvezni és csodálni a mozgó képeket.

A nézőközönség soraiban azonban magyarok is voltak. Így, többek között, egy Sziklai Arnold nevű budapesti kereskedő is, akit elkapott az újdonság láza. Kapcsolatot keresett és talált egy lyoni mechanikussal, akit magával vitt Pestre. A mechanikus pedig leadógépet szerkesztett, filmeket szerzett, és fél esztendővel a világ első párizsi mozielőadása után, 1896. június 13-án a mozi bevonult Magyarországra is. Az Andrássy út 41-es számú házában egy kalaposboltból átalakított helyiségben megnyílt az első magyar mozi is!

A filmtörténelem a Lumiére testvérek párizsi első előadását tartja a film születésnapjának. Bár előttük is vetítettek már filmeket. Így többek között Edison, a nagy amerikai feltaláló, aki a mozgást igyekezett filmszalagra rögzíteni, valamint az angol Friese Green. Ez utóbbi volt viszont az első, aki filmre fényképezett. A sokféle kísérleteket azonban a Lumiére testvérek fogták egységbe, a meglévő eredményeket ők javították, fejlesztették tovább, és amikor ezen a téren kiemelkedő eredményt értek el, akkor ők voltak az elsők, akik arra gondoltak, hogy az új találmány ne maradjon zárt falak között, hanem azt közkinccsé kell tenni. Így ajándékozták meg az emberiséget a művelődés és szórakoztatás egyik legnagyszerűbb és legnépszerűbb eszközével: a mozival. Az 1900-as párizsi világkiállításon már az emberek ezrei csodálhatták a Lumiére testvérek filmtechnikáját.

Itt, Amerikában is az ő megbízottaik tartották az első filmelőadást, de Amerika, mint rendesen, ezúttal sem tagadta meg magát, hamarosan önállóságra tört, mégpedig olyan mértékben, hogy egy év múlva már Párizsban is megjelent az amerikai vetélytárs!

Lumiére-ék érdeme azonban megmaradt. Tudományos felfedezéseik szervesen illeszkedtek a filmtechnika történeti fejlődésébe. Louis Lumiére 1948-ban bekövetkezett haláláig még sok találmánnyal gazdagította a filmtechnikát. Bátyjával együtt a legmagasabb tudományos elismerést nyerte el: a Francia Tudományos Akadémia mindkettőjüket tagjává választotta.

Küri Béla:

Tanár úr, kérem...

(Diákkori emlékek a régi, szép időkből)

Magyarországi újság rég megjelent cikke került nagyon elkésve a napokban kezembe, és ebben a közlemény írója annak az évtizednek nagy magyar halottait gyászolta. Főpapok és jeles írók, híres zenészek és énekesek, neves festők meg színészek, kevésbé nagy politikusok és diplomaták, valamint kiváló tudósok szerepeltek a szomorú névsorban.

Mikor a tudósok sorában Jávorka Sándor akadémikus nevéhez értem, megálltam az olvasásban. Pedig nem vagyok botanikus, Jávorkát nem is ösmertem személyesen, sőt: híres művét sem olvastam Magyarország virágos flórájáról, melyet Csapody Vera — úgy mondják — oly gyönyörűen illusztrált.

Megálltam, mert neve csaknem hatvanöt év távlatából elém varázsolt egy másik botanikust, aki valamikor régen — még az első világháború előtt — a gimnáziumban tanárom volt. Nemcsak egyszerű természetrajz—földrajz szakos tanár volt ő, hanem a növényrendszertannak kiváló tudósa is, akire — mint filozopternek ment volt tanítványai büszkén újságolták — még Túzson professzor úr is sokszor hivatkozott egyetemi előadásaiban.

Tudós ide, tudós oda, a tanár úrnak is kijárt a gúnynév diákjaitól, akárcsak a rajztanárnak, akit (jogosan vagy nem) Paccernak hívott a diáksereg, vagy a matematikusnak, akit Zollstock névvel tiszteltek meg, mert mióta házat épített, ezt a mérőszerszámot hordozta állandóan kabátja bal felső zsebében, avagy a tornatanárnak, aki a Lajos nevet kapta ugyan a keresztségben, de mégis (máig sem tudom, miért) Maxinak hívott mindenki.

A botanikusnak a neve viszont "Gumó" volt, de nem úgy, amint leírtam, hanem ú-val és o-val. A tanár úr ugyanis nem született magyarnak, és bár nyelvünket grammatikailag tökéletesen beszélte, mégis egyes szavakat furcsán mondott ki. Például jeles helyett azt mondotta, hogy "jeeles". Igaz ugyan, hogy ez a szó csak ritkán hagyta el száját (melyik tanár úr mondja gyakran, hogy

"jeles", hiszen úgy csak ő tudhatja a leckét), de annál gyakrabban emlegette a gumót, minthogy az fontos botanikai fogalom: a gyökérnek egy formája. Így hát a tanár úr gúnyneve az egészen prózai Gumó lett (ú-val, o-val), s ezért a továbbiakban én is csak e néven említem.

Neves família volt Trianon előtt Dél-Magyarország egyik vármegyéjében, melynek székhelyén Gumó tanár úr működött, a V. család. Egyik ága báróságot is kapott Ferenc Józseftől, és István báró éppolyan potentát volt a maga vármegyéjében, mint — mondjuk — Biharban Tisza Pista. (Még a keresztnevük is ugyanaz volt.)

A vármegye és a megyeszékhely főispánja történetünk idején a V. családból származott, bár nem tartozott a bárói ághoz. Megyei aljegyzőként kezdte mint birtoktalan nemes úr, majd a szolgabíráskodáson és főjegyzősködésen át eljutott az alispánságig, s amint nőtt a fizetése, úgy szaporodott a famíliája is. Alispán korában már majd egy tucat V. csemete lármája verte föl az öreg vármegyeház vastag falú épületét, ahol az alispáni lakás is volt.

Így hát az állami főgimnázium padjaiban mindig volt legalább egy V. ivadék. Jóska gyerek épp a negyedik osztályt járta, s így Gumó úrnak gyakorta volt alkalma arra, hogy épüljön a fiú botanikai tudásán. A türelem ugyan a közmondás szerint rózsát terem (pont a botanikusok részére szabadalmazott közmondás!), de a rózsa tövisei már nagyon szurkálták a tanár urat, s így Jóska egyik zseniális felelete után türelmét vesztve fölpattant:

— Küldd be az apádat! Beszélni akarok vele.

— Igenis, tanár úr, kérem — válaszolt Jóska nagy lelki nyugalommal.

Pedig amit a tanár úr mondott, vészjósló kijelentés volt, mert az volt az értelme, hogy megmondja a kedves papának, adja fiát suszterinasnak, vagy szeptemberben küldje más iskolába, mert ha ezt nem ígéri meg, fiacskája még a javítóvizsgán is elbukik.

Pár pillanat múlva azonban Gumó tanár úr meghökkent kijelentésétől jobban, mint az elsősorban érdekelt Jóska gyerek.

— V. József — morfondírozott magában, oda sem figyelve, mit is beszél a következő felelő. — Nagyon ismerős nekem ez a V. név. Igen, igen, mintha a főispánunkat is így hívnák... Szent Isten, ez a V. Jóska csak nem a főispánunknak a... Még elgondolni is borzasztó!

A tanár úr körül forgott a világ, nem értett semmit abból, amit a felelő mondott. Azután elszánta magát, Jóskához fordult, s megkérdezte:

— Mi a te apád?

— Főispán — volt a fiú lakonikus válasza.

Gumó tanár úr levegő után kapkodott, majd nagy nehezen kinyögte:

— Akkor hát ne küldd be az apádat!

Gumó tanár úr előtt azonnal világossá vált, hogy Jóskának nem szabad megbuknia. Jóskának legközelebb oly feleletet szabad csak adnia, hogy a legnagyobb rosszakarat se mondhassa, a fiú bukást érdemel. Elvégre nem kockáztathatja meg azt, hogy egy szép napon Privigyén ébredjen föl, ahová a hatalmas főispán majd helyezteti, mert oly rossz pedagógus, hogy a botanika elemeit sem tudta fiának a fejébe verni. Pedig ő nem is politizál, mint kollégája, Gerő páter, a hittanár, akit nagy kuruckodása miatt helyeztek át valami kis fészekbe. És neki még kormánypárti kortes főszolgabíró fivére sincs, mint a páternek, aki az áthelyezést vissza tudná csinálni. V. Jóskának tehát — határozott — nem szabad megbuknia.

Közeledett a tanév vége, és Gumó tanár úr nagy lelki tusa után végre rászánta magát arra, hogy a fiút felhívja. Olyan kérdést ad majd föl neki, amire még az óvodás is hibátlanul tud felelni.

— Mondd meg nekem, te V., milyen színű levele van az akácnak?

Tavasszal akácillatban úszik a város, ki ne tudná hát a helyes választ erre a kérdésre? Jóska gyerek nem tűnődött a feleleten annyit, mint a tanár úr azon, hogy mily kérdést tegyen is föl, és azonnal diadalmasan kivágta hát:

— Lila, tanár úr, kérem.

A döbbenet csöndje borult az osztályra. Soma tanár úr, a tudós osztályfőnök erre bizonyára azt mondotta volna: "Eltaláltad, fiam, szarva közt a tőgyit!" Igen, ő könnyen mondhatott volna ilyet, hiszen ő a főispán úr hetilapjának a szerkesztője, de hogy mert volna Gumó tanár úr ily megjegyzést tenni Jóska gyerek válaszára. Azért némi csodálkozással csak ezt kérdezte:

— Lila?

De hamar átgondolta a helyzetet, és így folytatta:

— Hm... alapjában véve igen helyes: olyan liláskék, kékessárga, hogy majdnem egészen zöld. Jól van, leülhetsz, jeeles.

S így Jóska gyerek a lila színű, de mégis egészen zöld válaszával felsőbb osztályba léphetett, négy év múlva le is érettségizett, hála a "hadi érettségi" csodás intézményének.

● ● ●

Gumó tanár úr azonban nem volt mindig oly óvatos és félénk, mint a főispán fiával szemben. Például Vitéz Pista hatodikos gimnazista vasutasfiúval alaposan elbánt.

Pista mindig "jeeles"-re felelt ásványtanból, s félévi bizonyítványába is belekerült ez a ritka osztályzat. Határozottan kedvence lett Gumó tanár úrnak. Alapjában véve minden osztálytársa megkaphatta volna a jó jegyet kicsinyke számítással. Gumó tanár úr

ugyanis azt a zseniális módszert alkalmazta, mikor leckefölmondásra került a sor, hogy sorban hívta ki a fiúkat felelni, A-tól kezdve Z-ig, s azután vissza A-ig. A névsor elején és végén lévők kétszer feleltek egymás után, és csak hetek múlva került újra rájuk a sor.

Vitéz Pista mindig szorgalmasan megtanulta a leckét, amikor úgy látszott, hogy rövidesen fölhívja Gumó tanár úr, de azután hetekig bele sem nézett a Hankó Vilmos-féle ásványtan és kémia tankönyvbe.

A második félév elején váratlan vendéget kapott az intézet: megjött a tankerületi főigazgató úr. A vendégjárás csak a diákoknak volt váratlan, a tanári kar már jó előre tudott róla, s így Gumó tanár úr ügyesen úgy intézte a dolgot, hogy általános ismétlés legyen, mikor a fődiri megjön, mert akkor nem kell kémiát magyaráznia, ha a nagy úr talán betéved a hatodikba, épp az ő órájára. A növénytan már más, azt szívesen magyarázza még a főigazgató előtt is, de az ásványtan és kémia, brrr. . .!

Jól számított, a főigazgató tényleg hospitált az óráján a hatodikban. Ilyenkor Gumó tanár úr nem ragaszkodott feleltetési rendszeréhez, brillírozni akart, felhívta tehát legkiválóbb diákját, Vitéz Pistát.

A fiú méltatlankodva állt fel, hiszen messze még az óra, amikor reá kerül a sor. Nem készült, nem is tudhatott sokat a feladott anyagból, hallgatott a lélegzetfojtó csendben, s még azt sem volt képes kimondani, hogy "Nem készültem, tanár úr, kérem."

Gumó tanár úr kecskeszakállas arca pulykavörös lett a felsülés miatt, a fődire fejét csóválva értelmetlenül nézte a professzor urat. Hogy a látogatást befejező konferencián mi történt, azt sohasem tudtuk meg, de a hospitálás levét Vitéz Pista bizony megitta, mert Gumó tanár úr többet föl sem hívta, az év végén pedig könyörtelenül elbuktatta.

A kéthónapos vakáció alatt beföllegzett a csatornai fürdésnek, a tánciskolai udvarlásoknak és minden más nyári diákörömnek. Vitéz Pista mindennap szorgalmasan magolta a Hankó Vilmos könyvét, hogy a javítóvizsgát szerencsésen megússza. Meg is úszta az osztályfőnök úr jóvoltából, mert ha csak Gumó tanár úron múlott volna a dolog egyedül, az ítélet így hangzott volna: osztályismétlésre utasíttatik. . .

• • •

Gumó tanár úr nemcsak a fiúgimnáziumban tanított, hanem a leány felsőkereskedelmi iskolában is. Erre az képesítette, hogy nős volt, és már nem is egészen fiatal. Áruismeretet és kémiát adott elő a fiatal leányoknak, akikkel nem is lett volna semmi baja, csak az a sok "masni" ne lett volna a hajukba kötve. Ez kissé megbabonázta tudós fejét.

Az igazgatóság igen ügyelt a leányok erkölcsére, hiszen az iskolaépület részben hadikórház is volt, és a lábadozó zászlós meg hadnagy urak igen sokat promenádoztak a tantermek ablakai alatt. Az óvatosság annyira ment, hogy még az óraadó gimnáziumi tanárok óráin is bent ült minden tanteremben egy-egy felügyelő nővér.

Gumó tanár úr épp az egyik szőke hajú, kék masnis kisleány felelését hallgatta, aki nem a katedra előtt, hanem a helyén mondotta fel kitűnően a napi leckét. Amikor a fruska mondókája végére ért, Gumó tanár úr azonnal kimondotta az oly ritkán elhangzó ítéletet:

— Jól van, leülhet, jeeles!

S máris írta be noteszába az egyest. Erre azonban fölpattant székéről a felügyelő nővér, és izgatottan kiáltotta a tanár úrnak:

— De nem jeles ám, tanár úr, kérem!

— Miért ne lenne jeeles? — csodálkozott a professzor úr.

— Mert kiolvasta az egészet a könyvből!

— Akkor pláne jeeles, mert jól csinálta!

És az osztályzat bent is maradt a noteszben.

● ● ●

Jött 1918 ősze, az összeomlás, s Gumó tanár úrban is felébredt a nemzeti önérzet, pedig már úgy látszott, hogy a növénytani kutatás hosszú évei alatt az már teljesen kiveszett belőle. Városunkból hamarosan átköltözött abba az utódállamba, ahová születési helye került, s ott töltött be szakmájába vágó magas állami állást, mely időt engedett arra is neki, hogy a botanika tudományát kedvére művelhesse, most már anyanyelvén. És bele is fogott élete tervezett nagy művének a megírásába, mely az új haza virágos flóráját tárgyalta.

Okos ember azonban nem vág hiábavaló munkába, mikor azt már elvégezte másvalaki előtte. Elkérte tehát régi ismerősének, Jávorka Sándornak még akkor kéziratos művét Magyarország virágos flórájáról, az elcsatolt országrészre vonatkozó fejezetet lefordította anyanyelvére, s beillesztette a maga munkájába.

De semmi turpisság nem marad titokban, előbb vagy utóbb kiderül. Gumó tanár úr plágiumát is fölfedezték, amikor mindkét mű megjelent. Annak idején a magyarországi lapok nagy cikkekben tárgyalták a tudományos lopás ügyét, amiről mi, szintén elszakított területen élő volt tanítványai, csak egy hozzánk becsempészett pesti lapból értesültünk véletlenül. Hogy véget ért-e Gumó tanár úr tudományos pályafutása emiatt, vagy lerázta magáról a plágium vádját, mint ázott kutya a vizet, azt máig sem tudjuk. De ez volt az az eset, amely az akadémikus Jávorka Sándor halálának olvasásakor eszembe juttatta a bogaras Gumó tanár úr kecskeszakállas, tömzsi kis alakját.

Hársfalvi Árkád OFM:

A mai magyar irodalom

"Törjön el az a toll, amely jogtalanságot fuvoláz és igazságtalanságot muzsikál, még ha a legragyogóbb művészettel is."
(Móricz Zsigmond)

Az irodalom, egy nemzet irodalma — így tanultuk annak idején a gimnáziumban — mindig valami csodálatos, színes egységet képez. Minden eszmei és szellemi irányzat, kifejezési forma és eszköz egyaránt megtalálható benne. Ellendező pártállású írók és költők, más és más meggyőződésű művészek őszinte eszmei harca, tiszta versenye — ez egy nemzet irodalma. Legalábbis valamikor ez volt.

Az irodalmi művek hihetetlen hatást tudnak elérni a köztudat alakításában. Az irodalom — bátran mondhatjuk — nemzetformáló, véleményalakító hatalom birtokosa.

Jól tudjuk, milyen óriási jelentősége volt az irodalomnak a magyar történelem folyamán, de kiváltképpen a XIX. és a XX. században. Petőfi megszállott szabadságimádata — versbe foglalva — tömegeket mozgatott az elnyomók elleni küzdelemre. Az 1948/49-es szabadságharc után költőink és íróink voltak a nemzet fájdalmának elsiratói, a szabadságvágynak, a függetlenség gondolatának ébren tartói. S e célért, ha kellett, nem riadtak vissza az elmarasztalástól, a keserű mellőzéstől, a bujdosástól. Lelkükben égett az Istentől kapott küldetés lángja: ez éltette és vezette őket minden nyomorúságban.

A XX. század elején addig soha nem látott irodalmi élet kezdett Magyarországon kibontakozni. Folyóiratok, antológiák indultak, irodalmi társulatok alakultak, és sok-sok könyv jelent meg.

A Nyugat első nemzedéke megújította az irodalmat, szellemi forradalmat erőszakolt ki: jótékony és építő forradalmat. E forradalom, melyet a Nyugat és a köréje csoportosult ifjú irodalmárok kezdeményeztek, mindenben újat nyújtott: hangban, formában,

eszközben és mondanivalóban. Ady, Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád, Juhász Gyula és a többiek csodát tettek: felrázták, alapjaiban változtatták meg mindazt, ami már nem felelt meg a változó kor változó igényeinek. A magyar irodalom soha nem látott magaslatokra jutott.

S ami akkor természetes volt, de ma, a kommunista Szovjet-Magyarországon elképzelhetetlen: az írók ki is adhatták azt, amit írtak. Azt a könyörtelen, diktatórikus intézményt, amely ma az elsődleges hatalom irodalmi berkekben, s aminek a neve: cenzúra, annak idején nem ismerték. Minden megjelenhetett. Legfeljebb utána — ha a könyv sértette az olvasók erkölcsi érzékét, vagy egészen kirívó módon gyalázta nemzeti érzésünket — következtek sajtóperek és könyvelkobzások, de ezek is csupán néhány esetben. Tehát először volt a könyv, és utána a kritika. Úgy, ahogy az természetes. Ma: először elvégzi feladatát a cenzúra és a kritika, és csak azután — ha e mindenható és csalhatatlan ítéletű törvényhozók kegyesen engedélyezik — a könyv.

Ma már szinte hihetetlen, de akkor valóság volt: az írók és a költők azt mondhatták, ami a szívükön volt. Ha ma, odahaza a költők csak tizedrészét megírhatnák a való helyzetnek, ha csak tizedrészben olyan hangon, olyan kifejezésekkel és olyan szavakkal mondhatnák el az igazságot, ha csak tizedrészben úgy bírálhatnának szabadon, mint a szovjet megszállást megelőző tisztességes világban, akkor rögtön azt mondanánk: Szabadság van otthon, igazi szabadság! Vége a száműzetésnek! Mehetünk haza!

De ilyesmiről szó sincs, és — ahogy a jelek mutatják — mostanában nem is lesz.

Lássuk hát a mai magyar irodalmat! Vegyük sorra a hazai irodalmi élet néhány legismertebb és leghírhedtebb képviselőjét! Azokat a keveseket, akiknek — bár nyilvánvalóan nem a zsarnokság emberei — még egyelőre megtűrik a műveiket, és azokat is lássuk, azt a falkát, akik szolgaian, minden tettükben kiszolgálják a nemzetromboló, nemzetgyilkos, becstelen Antikrisztust: a kommunizmust.

Elsősorban a legjobb költőket és írókat igyekeztünk bemutatni. A rendszer dicsőítőire nem sok helyet pazaroltunk: csupán egyetkettőt említettünk meg. A többi is hozzájuk hasonló, egy kaptafára készültek a pártszemináriumok oktatótermeiben. A rendszer pusztulásával egykor majd ők is aláhullanak: nyomtalanul merülnek feledésbe.

Teljességre nem törekedhettünk. Sem hely, sem idő, sem eszközök nem álltak a rendelkezésünkre. Csupán néhány művészről és néhány cselédről rajzoltunk vázlatokat. Rajtuk kívül még sok becsületes, de még több hitvány tollforgató működik odahaza.

WEÖRES SÁNDOR a mai és egyben a XX. századi magyar líra egyik legkiemelkedőbb alakja. Szombathelyen született, 1913-ban. Már tizennégy esztendős korában kopogtatott újszerű költeményeivel a magyar irodalom ajtaján.

Kiváló, bravúros formaművész, poeta doctus (tudós költő). Kivételes beleérző-képességgel bír. Az érzések, a hangulatok mesteri kifejezője: gyakran a szavak játékával és a nyelvi eszközökkel éri el hatását. A magyar irodalom egyik legnagyobb és legtökéletesebb nyelvművésze: sokszor csak azért ír verset, hogy kedvére játszhassék a nyelvvel. Írt már verset saját maga által kitalált, nem létező nyelven is: az e versben előforduló szavak hangulati ereje szinte nagyobb élményt nyújt, mintha értenénk a szöveget.

Könnyen meg lehetne számolni azokat a költeményeit, amelyekben Isten nevét említi. Mégis: állásfoglalása világos és nemesen tiszta. Így vall a nagy költő:

"Számomra csak egy ember létezik: Jézus. Jézus létezik — és ő létezik mindazokban, akik benne és általa léteznek. Azért írok, mert jobban, pontosabban ki akarom fejezni az azonosságot Jézussal bennem és másokban. Fütyülök rá, hogy hányan olvassák, vagy hányan nem olvassák a verseimet.

Egyetlen célom: egy fokkal közelebb hozni a jóakaratú, érzékeny olvasót ehhez az azonossághoz, a Jézussal való egységhez." (Megjelent: Vigília 35 [1970] 853-862.)

A mai, otthoni rendszerhez való viszonyát pedig egyértelműen kifejezi a következő vers:

Majomország

Hej de messze majomország,
ott terem majomkenyér,
majomablak majomrácsán
majomnótát ráz a szél.

Majomtéren, majomréten
majomhősök küzdenek,
majomszanatóriumban
sírnak majombetegek.

Majomtanártól majomlány
majomábécét tanul,
gaz majom a majombörtönt
rúgja irgalmatlanul.

Megépül a majommalom,
lesz sok majommajonéz,
győzve győz a győzhetetlen
győzedelmes majomész.

Majompóznán majomkirály
majomnyelven szónokol,
egyiké majommenyország,
másiké majompokol.

Makákó, gorilla, csimpánz,
pávián, orángután,
mind majomujságot olvas
majomvacsora után.

Majomvacsoraemléktől
zúg a majomreterát,
majombakák menetelnek
jobbra át és balra át.

Rémületes majomarcot
vágnak majomkatonák,
majomkézben majomfegyver,
a majmoké a világ.

ZELK ZOLTÁN a zsarnokság szolgálatába szegődött íróbérencek közé tartozik.

Érmihályfalván született, 1906-ban. Már kora ifjúságában különböző nemzetellenes és felforgató szervezetek tagja lett. 1926-ban örökre kitiltották Magyarország területéről, és az úgynevezett "Romániába" toloncolták. Két év múlva visszaszökött, álnéven élt, sőt: még verseskötetet is adott ki! (Ezt próbálja meg valaki ma odahaza! Majd adnának neki álnevet meg verseskötetet, úgy, hogy attól koldulna...)

A háború alatt munkaszolgálatos lett, később — a szovjet megszállásig — bujkált. Az elsők között lépett be a kommunista pártba, így aztán biztosította és megalapozta további pályafutását. Minden iskolai végzettség és magasabb képesítés nélkül a Szabadság című lap kulturális rovatvezetője, ezt követően a Népszava munkatársa, majd az Athenaeum kiadó lektora lett. Sztálin és Rákosi iránti hódolatát vaskos könyvekben fejezte ki (A hűség és a hála éneke [1949]; A nép szívében [1952]).

Az 1956-os szabadságharc kitörésekor rögvest megtagadta múltját, és habzó szájjal gyalázta addigi elvtársait. Ez azonban visszafelé sült el, mert miután Kádár elárulta a szabadságharcot, szervezkedésért háromesztendei börtönre ítélték.

Újra pálfordulás következett Zelk életében: miután a börtönben hűséget esküdött a pártnak, nem egészen másfél év után kiszabadult, és ismét tagja lett az írószövetségnek. Ma a magyar irodalom egyik legfőbb ideológusa.

Olvassunk el tőle is egy versrészletet, amely hírhedt fércművéből, "A pártos éneké"-ből van:

"...Légy pártos, költő, s vesd meg,
aki pártatlan, nézd le:
az önzés szőrös vadja
búvik barlangszivében!...

Légy pártos, költő, pártján,
ki lángot köt csokorba,
s aki tüdejét fújja
üvegnek ablakodba!...

Pártján annak, ki készül,
hogy a Napot letépje...

Pártján annak, ki ajkát
a Párt szavára nyitja,
ki sorsuk-nemtudókat
sorsukra megtanítja!

Légy pártos, költő, pártos,
pártján, ha kell a Pártnak..."

PILINSZKY JÁNOS a magyar irodalom egyik különös tehetségű lírikusa.

Budapesten született, 1921-ben. Egész eddigi munkássága összefoglalható egy nem túl vastag kötetben, azonban ez a kevés műve is a ma élő legnagyobbak közé emelte őt.

Kimondottan katolikus világnézetű költő. Költői módszereit egyik ismert irányzathoz sem lehet sorolni. Versei nagyon nehezek, mély tartalmiságúak. Témái között leggyakrabban a mindenből való teljes kiábrándultságot fedezhetjük fel: a világ és annak gyarlóságai megvetését, elutasítását. Minden nemeset, szépet és igazat a hitben, a még megmaradt meleg, emberi kapcsolatokban vél megtalálni. Szűkszavú, komor, zárkózott, könyörtelenül őszinte költő. Vékonyka verseskönyveit odahaza napok alatt elkapkodják.

A nap születése című, gyermekek számára írt kis meséskönyve az utóbbi évek egyik legnagyobb könyvsikere lett — egyetlen betét miatt. A cenzúra ugyanis — gondolván, hogy egy mesekönyvben úgysem lehet semmi kifogásolható — áttanulmányozás nélkül kiadta az engedélyt a nyomásra és a terjesztésre. Mikor az illetékesek észbe kaptak, már késő volt. Az emberek egymásnak mutogatták a költő sorait.

A kötetben szereplő egyik mesében (Kalandozás a tükörben) Pilinszky elmondja a barbár megszállás alá kényszerített magyar nép fájdalmát. Keserű szavait a mesebeli király szájába adja, de mindenki értheti, miről van szó:

"Valamikor mi is a földön éltünk,
a nap s a csillagok alatt.
De ellenség tört országunkra, és mi
— bár volt fegyverünk, volt katonaságunk —
a békét választottuk. Ellenségünk
mégis teljes megadást követelt.
Megadtuk hát magunkat. Ámde
a győzteseknek ez se volt elég.
Föltétlen engedelmességet követeltek.
Azt, hogy apróra, vonásról vonásra
azt tegyük, amit mondanak nekünk.
S mi úgy léptünk és úgy mozdultunk,
úgy hajoltunk, úgy mosolyogtunk,
ahogyan ők léptek és mosolyogtak.
Ekkor született a tükör.
Így született meg Tükörország.
Ettől fogva élünk tükörben,
álom és valóság között,
engedelmesen ismételve
mindazt, mit diktálnak nekünk.
Azóta nincs valóságos napunk,
azóta lett életünk, mint a visszfény,
látszatra élet, valójában halál."

KERESZTURY DEZSŐ 1904-ben született Zalaegerszegen. Eötvös-kollégistaként szerzett magyar — német szakos tanári oklevelet. A háború előtt Berlinben az ottani egyetem magyar lektora, majd 1936-tól a szovjet megszállásig az Eötvös-kollégium magyar irodalom tanára volt. 1945-től vallás- és közoktatásügyi miniszter lett. Állását 1948-ban elhagyta, mivel nem volt hajlandó végrehajtani az egyházi iskolák államosítását.

Műveit, azoknak minden sorát áthatja a szépségre, nemességre vágyó, de szolgaságba kényszerített ember halk fájdalma, lemondó, fáradt sóhajtása.

Irodalomtörténeti értekezései nagy olvasottságról, magas szintű félkészültségről és kifinomult stílusról tanúskodnak. Költeményei a klasszikus és jó értelemben vett nyugat-európai kultúra jegyében fogantak. Ebben jelentős szerepet játszik az, hogy életének jó néhány évét (sőt: évtizedét) töltötte a német irodalommal foglalkozó szorgos munkában és kutatásban.

Napjainkban — sajnos — őt is belekeverték és belekényszerítették az Anyanyelvi Konferenciának nevezett pártpropagandába: egyik fővédnöke lett a szégyenletes rendezvénysorozatnak. Azonban mi sem tanúsítja jobban Keresztury valódi álláspontját, mint a következő verse, amelyben számot vet életével, magas méltóságú miniszterségével, hányódásaival, s melyben — Zrínyi szájába adva saját szavait és gondolatait — gyönyörű hitvallást tesz a zsarnokság ellen:

Zrínyi

Énekeltem, de mást kivánt
tőlem a sors, a szerencse.
Nehéz méltóságot kinált;
erős vállamra tette,
s körém csavarta a hinárt,
hogy csalfa gőgjét mentse.

Kockára vetette mindenem,
s nevet: "Nem szabadúlhatsz!"
De én neki ezt felelem:
"Velem, rajtam soh'se múlass,
mert végül úrrá lesz mindenen
a sorsot kihivó dac!"

Volt váram, hazám: összetört;
elmémben összetartom;
szivemben forgatják a tőrt,
de fejem meg nem hajtom:
ükeimre hagyom e pört;
győzzenek, azt óhajtom!

JUHÁSZ FERENC 1928-ban született Bián. A szovjet megszállás után a rossz hírű népi kollégisták egyikeként Budapestre, az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarára kerül.

1950-ben — a rémületes Rákosi-rendszer legnagyobb őrjöngése idején —, 22 éves korában, az Apám című kötetéért elnyeri a Magyar Népköztársaság legnagyobb hivatalos kitüntetését, a Kossuth-díjat.

Köztudott elmebetegsége miatt időnként el-eltűnik a közéletből, és szanatóriumokban kezelik.

Költészetét jóformán senki nem érti — esetleg még ő maga sem. Eposzainak se vége, se hossza: egy eposz — egy könyv. Nyelvezete, kifejezésmódja botrányos. Olyan szavakat, szókapcsolatokat használ, hogy azokat még a hazai irodalomtudomány képviselői is "vaskosan reális"-nak nevezik. Nem szégyelli leírni és kinyomtatni azokat a legnaturalistább módon megfogalmazott, az ember és az állat összes biológiai szerveit felsorakoztató és azokon csámcsogó kifejezéseket, amelyeket azelőtt egy iskolázatlan, tudatlan ember sem mert volna a szájára venni. De az ő versei ezekből és más, minden józan ember számára megfejthetetlen szimbólum-szövevényekből állanak. S ezt ma odahaza költészetnek nevezik, és tízezres példányszámban terjesztik.

A kommunisták Juhász Ferencet mint istenhivő költőt emlegetik, így is súlyosbítván a megbotránkoztatást, amit ez a beteg agyú ember okoz.

A következő idézet Az átkozott Isten-Disznók című kaotikus verséből való:

"A csipke-peremű Rohadt
Dühömtől Gyermek-Alkonyat!
Kék eres-hártyás belsejű
félbuborék: gömb Ű-betű!

Mályva, kamilla, fű között
az: Ahhoz Nincs Semmi Közöd!
S nézik a tyúkok, kakasok,
a Bűnnel-Nem-Bizalmasok.

S nézik a Szárnyas Farkasok,
Szorongás Köd-Irgalmasok,
az Űrt Behemzsegő Mesék.
S nézi az udvar barma: nép!

. . .A Titok Részeg Barmai,
az Űr Nyüzsgő Köd-Átkai,
s a kukacevő lentiek,
a rovart-evő földiek.

Nézik a közömbös, szelid
népek: dühöm cserepeit!
S a Vicsorgó Égi Vadak,
a Kő-Szárnyú Csönd-Szamarak!"

ÖRKÉNY ISTVÁN, a mai magyar irodalom világszerte elismert tehetsége, akinek egyik színművét (Tóték) Amerikában is nagy sikerrel játszották, 1912-ben született Budapesten.

A két háború között írásai különböző folyóiratokban jelentek meg (Magyar Csillag, Magyarok, Újhold stb.). Művészetére nagy hatással volt gyötrelmes hadifogsága, amelyet a Szovjetunió egyik rettenetes lágerében szenvedett végig. Mivel ezekről az élményekről nem nagyon lehet írni, Örkény kevés szóval, pontosan, kulturáltan, sok — többször maró — gúnnyal és iróniával szól az akkor és a most uralkodó lehetetlen állapotokról.

Művei, melyeket kénytelen a hazai irodalompolitika által megkövetelt köntösbe öltöztetni, a zsarnokság ellen szólnak. Jóformán minden újabb írásából a buta, bürokrata önkényuralom elleni gyűlölet és megvetés visszafojtott hangját olvashatjuk ki, de azt is, hogy — bár még ösztönösen küzd ellene — kénytelen-kelletlen, de belenyugodott a megváltoztathatatlanba.

Néhány szóval feszültséget tud teremteni. Megformált alakjai nem csupán regényfigurák, hanem az életből ellesett, hús-vér személyek, még akkor is, ha írásának tárgya abszurd, ötletei bizarrok.

A következőkben egy rövid kis elbeszélését közöljük, mely a szovjet kommunista hadifogolytáborban megtörtént eseményt dolgozza fel, úgy, ahogy odahaza lehet: abszurdul. A lényeget, a vádló valóságot mindenki értheti.

Étvágy

Messze-messze, a kettős szögesdróton túl, feltűnt a szán. Mintha a meséből: két kis szőrös lovacska húzta, egy kis szőrkucsmás kocsisocska hajtotta, és meg volt rakva bogárhátú, messzesötétlő kenyerekkel.

Hetente háromszor jött. Mindig mind a nyolcezren néztük. Néha lenyúzott lófejeket hozott, melyek már messziről ránk vigyorogtak sárga fogazatukkal. Máskor sózott halat vagy kölest, vagy konzerveket. Jólesett elnézni, habár a nézelődés teljesen haszontalan volt, mert a szán a táborkapu előtt elkanyarodott a raktárak felé, ahol az élelem java részét ellopták.

Aznap másként történt. Valamilyen csoda folytán kitárult a kapu, és a kis szőrkucsmás kocsis egyenest behajtott a lágerstrasszéra. Ebben a szempillantásban felmorajlott a tábor, mint amikor kettéhasad a föld.

Négy utcája volt a tábornak. Nyolc sorban gunnyasztottak a hóba süppedt barakkok. Kinyíltak az ajtók, benépesültek az utak, fekete termeszek özönlöttek a főkapu felé.

Nem tartott sokáig.

A fekete pontok körülhömpölyögték a szánt, összecsaptak és felpúposodtak rajta, mint egy kukactenger hullámverése. Egymást

taposva nyüzsögtek néhány percig, aztán visszaáradtak a főúton, szétoszlottak a mellékutcákban, és eltűntek a barakkokban. Ottmaradt a szán.

Ottmaradt a szán, de nem volt meg a kenyér, sem a két szőrös lovacska, sem a szőrkucsmás kocsisocska. Csak az üres szán, az ostor nyele s ami a lószerszámból nem bőrből való: néhány lánc meg csat meg karika. Ja és egy kulcscsomó.

FEJES ENDRE a XX. századi magyar irodalom egyik különös sorsú, viszonylag még fiatal képviselője.

Budapesten született, 1923-ban. A háború alatt szülei elpusztultak, ő maga Budapesten bujdosott, majd elhagyta az országot. 1949-ig, hazatértéig, több nyugat-európai országban munkásként kereste meg a kenyerét. Magyarországon is egészen 1956-ig volt esztergályos. Innen, a gyári életből való sok, később művészien leírt élménye is. A munkáscsaládok, a munkássorsok remek ismerője. Realista művész. Nyelvezete egészen eredeti, sajátos, csak rá jellemző. Odahaza a legnépszerűbb írók egyike.

Magányosan él egy budapesti villában. Egyedüli társa egy hatalmas, fehér kutya. Sehova nem jár, senkivel nem érintkezik. Politikai nyilatkozatokra, nyilvános hűségfogadalmakra nem kapható.

Állásfoglalásának, keserű, csalódott világszemléletének jó kifejezője az alábbi két tőmondat, melyet Vonó Ignác című színművében írt le. (Hogy milyen "körítésben", hogyan tálalta ezt a két mondatot, nem számít; valahogyan meg kellett ezt mondania, s úgy adta elő, ahogy tudta, ahogy a cenzúra átengedte.) Íme, a két mondat, mely több művében foglalkoztatja, vívódásokra, lelki harcokra kényszeríti:

"Európa alszik. Elfeledték a magyart."

ILLYÉS GYULA, a magyar irodalom — mondhatni — utolsó nagy, otthon élő öregje, 1902-ben született Rácegrespusztán.

A népi írók vezéralakja, a szovjet hódítást megelőző idők egyik megszállott, gyökeres változást követelő harcosa. Kimagasló tehetségére Babits Mihály figyelt fel. Illyés hamarosan a Nyugat körének íróihoz került, majd Babits halála után a lap főszerkesztője lett.

Szorgalmazta a szegényparasztság földhöz juttatását, a szociális reformokat. Gömbös Gyula kormányának szociális reformpolitikáját lelkesen helyeselte és támogatta.

Az összeomlás után megrettentette a Szovjetunió által irányított terror. Keserűen szemlélte az új világot: ő nem ilyen változást várt és képzelt el. Minden közéleti szerepléstől visszahúzódott, nem vállalt közösséget a hazaárulókkal és a leigázókkal. Későbbi köl-

teményeiben gyakran lángoló szavakkal és hittel foglalt állást az elvesztett szabadság legszebb eszméi mellett (Bartók). Fájdalmasan, keserűen és végtelenül csalódottan szemlélte mindazt, amit a nép nevében művelt a szerencsétlen ország nyakára ültetett csőcselék. Ez idő tájt írt versei ebben a hangnemben fogantak (Doleo, ergo sum; Bélyegesek stb.).

Illyés Gyula nagy hazafi és nagy költő. A népből jött őstehetségnek (Petőfihez hasonló) tökéletes megtestesítője. Művészi eszközeiről, költői nyelvéről, kifejezésmódjáról is csak a legmagasabb elismerés őszinte hangján lehet szólni. Méltán foglal helyet a világirodalom huszadik századi legnagyobbjai között.

A következő verse a szolgaságban élő ember, költő és hazafi dacos, lázadó szembeállása a hatalmasokkal, de egyben menekvése a múltba, az emlékekbe, a tiszta lelkűeket pártfogoló örök Istenhez:

Üdvözlet

Ősz? Tél? Tombol a szél? Vele
a malom kereke!
Önti — ott künn! — dühödt vizét:
bent — a lisztet a Séd.

S mert a zaj elnyelte a szót,
csapkodta-dörzsölte csak lisztporos kezét
az egresi molnársegéd,
vén Lekszink (de genere Csók).

Csak szembe mi is, mig pörögheténk,
Bandim! s őrölhetünk.
Isten velünk.

NAGY LÁSZLÓ, aki 1925-ben, Felsőiszkázon született, a háború utáni költőnemzedék egyik igen jelentős képviselője. Ő is — mint Juhász Ferenc — népi kollégista volt, ezért költészetében, az idő tájt írt verseiben megjelentek a Rákosi-kort magasztaló, annak erkölcsi és szellemi kényszerét éreztető elemek.

Ahogy a negyvenes évek végén és az ötvenes évek elején egyre jobban tombolt a terror, Nagy László költészete úgy lett mindig szomorúbb hangvételű, halkabb, komorabb. Tisztán látta a kommunizmus igazi arculatát, ezért egy időre teljesen elhallgatott. (A művészek azzal is ki tudják fejezni véleményüket, ha hallgatnak, ha nem alkotnak.)

Nagy László azok közé a kevés számú tehetséges költők közé tartozik, akik még egyelőre írhatnak és publikálhatnak. Költői készsége, ösztönös ritmikai és hangulati érzéke vitathatatlan és elismerést érdemlő.

Az alábbi költeménye a Versben bujdosó című, 1973-ban megjelent kötetéből való:

SEBED
SEBEM IS
LIBÁNUSFA HŰ
LIBANONI CÉDRUS
CÍMERÜNK TE VISELED
ÍTÉLETIG TANÚ A SEBED
ELÁRVULVA HÁNYSZOR ELÁRULVA
A SZELLEM SZERELEM VÉR S HÚS
TE LIBÁNUSFA LIBANONI CÉDRUS
CÉDRUS SEBEDET BECÉZEM
EMBERARCÚ SZENTSÉGEDET ÉRZEM
BÁRÁNYHÚS PIROSA JAJGAT BENNE
BIKAHÚS VÖRÖSE SZAKADOZIK BENNE
SASCSŐR ÉS MENNYKŐ VÉRESÜL EGYBE
CSUPA VÉRÁROK S CSUPA HÁNTÁS
CSUPA LÁZ A SEBED CSUPA FÁZÁS
PIRAMISFAL TÉGLAVÖRÖS LEJTŐ
MÉRTANÁBAN GYÖTRŐDIK A MÁJUS
LIBANONI CÉDRUSFA LIBÁNUS
HÁNY EZER ÉVE
HÁNY EZER ÉVE
VISELED SEBEDET VÉRDÚS
LIBÁNUSFA LIBANONI CÉDRUS
JÓB SEBE RAJTAD ISTÁRÉ ÉS EKHNATONÉ
JÉZUS SEBE S PROMETHEUSÉ SPARTACUSÉ
JOHANNA SZŰZÉ DÓZSA ÜSZÖK-KIRÁLYFIÉ
JAJ CSOKONAI KRÁTER-SEBE EDIT PIAFÉ
JAJ PETŐFI DÁRDA-SEBE VAN GOGH SEBE
JAJ MAJAKOVSZKIJ RUSZKI MEDVE-SEBE
JAJ AZ ATTILA MÁVAG-JEGYŰ ÁRVA SEBE
JAJ RADNÓTI GOLYÓ-FÜSTÖS TARKÓ-SEBE
JAJ DYLAN THOMAS TÖVISES SZEME-SEBE
JAJ A KERÚB KONDOR ORKÁNHUZATÚ SEBE
JAJ KIKKEL A FÖLD S AZ ŰR LESZ TELE
JAJ A JELTELENEK ÖRÖKÖSEN IZZÓ SEBE
VILÁG SEBE RAJTAD LIBÁNUS
ELTÖRÖLNI NEM TÁMAD MÁGUS
VILLÁMOLVA VÉSŐ HA KIVÁGJA
ÓRIÁSABB SEB LESZ A HIÁNYA

Dr. Szitnyai Zoltán:

Álom a pusztán

Anna szánalommal nézte férjét, amint rövid vonakodás után elfogadta a révész segítségét, és a testes emberek bizonytalanságával lépett ki a csónakból.

A töltésen túl már várta őket a könnyű homokfutó.

— Gési nagyságos úr kocsisa? — kiáltotta az asszony, meredekfutásból hozott mély lélegzettel.

A kocsis megemelte pörge kalapját:

— Igenis, kérem, a Gési tekintetes úr küldött a nagyságáék elibe.

Anna elmosolyodott. Hát persze. Gési nem nagyságos, talán még a tekintetes megszólítást is elhagyná. Gési rátarti paraszt. Maga előtt látta tüzes szemével, tömött, fekete bajuszával, napbarnított arcával, amint rövid, fekete zekében, csizmásan állított be a házba, ahol ők vendégeskedtek. Az orvos, a főszolgabíró egyszerre körülülték előzékeny hangú tegeződéssel. Most divatjuk van az ilyen embereknek politikában, társaságban, irodalomban egyaránt. Annáról mintha tudomást sem vett volna, egy távolabbi fotelben helyezkedett el. Tanyai emberekről, cselédek sorsáról, terméskilátásokról és, nagyon tartózkodóan, a politikáról beszélt. Csak amikor Anna cigarettára akart gyújtani, az urakat megelőzve lobbant fel Gési ujjai közt a gyufa. Törzsével könnyedén előredőlt, és nyújtott karral tartotta oda a lángot. Egyetlen tekintettel mélyen Anna szemébe nézett, aztán visszadőlt a fotelbe, és szinte eltűnt fukar beszédű közönyébe.

— Érdekes ember — gondolta Anna.

De mintha a legkevésbé sem érdekelné, a főszolgabíróval kezdett beszélgetni annak a szövevényes és zárt társasági életnek hangján, amelyről Gésinek tudomása sem lehetett. Ugyanakkor szemének sarkából állandóan szemmel tartotta a hallgató embert. Hiúságának jól esett, hogy talán neki is része van ebben a komorságban. Arcára fagyott a mosoly, amikor Gési hirtelen felállt. Kurta meghajlással búcsúzkodott. Őket hagyta utoljára.

— Látogassatok el holnap a tanyámra! — mondta a férjnek. — Nagyon örülnék. Csak a folyóig kell elsétálnotok, a komp átvisz a túlsó partra, ahol már várni fog a kocsim.

Annának háttal állt, mintha legkevésbé neki szólna a meghívás. A férj tétovázott.

— Igen, igen — sietett a válasszal Anna. — Elmegyünk. A vonatból csomó tanyát láttunk. Milyen gyönyörűek! Mondtam is az uramnak, szívesen elélnék ilyen helyen. Még sohasem voltam tanyán.

Gési szembefordult az asszonnyal. Mosoly villant a szemében.

— Valóban szeretne tanyán élni?

Majd hirtelen összeütötte bokáit, és a férjnek erélyesen megszorította a kezét.

— Tehát a holnapi viszontlátásra — mondta Annának, anélkül, hogy kezet csókolt volna.

Pedig Anna csuklója már puhán behajlott azzal az asszonyosan kínálkozó mozdulattal, amelyben a kéz szinte különálló tárggyá válik a férfi tenyerében. Fel kell emelni és meg kell csókolni. De Gési csak megszorította és elengedte.

Anna belepirult.

— Mégse megyünk — mondta magában, amikor az ajtó becsukódott Gési mögött.

Sértődöttség, harag tüzelt benne. Eszébe jutott az az átható tekintet, amelyet az égő gyufa felől vetett feléje, és az a gyorsan eltűnő, kissé gúnyos és magabiztos mosoly, amivel a szemébe nézett, amikor meggondolatlanul kiszaladt a száján, hogy szeretne tanyán élni... Mire gondolt, mit képzel ez az ember? Valami alkalmas módot keresgélt, amivel megleckéztethetné. Valami helyzetet teremteni, amelyben Gési mélyen és megalázottan lehajol a kezéig, ő meg szórakozottan elnéz a feje fölött.

A társaság Gésiről beszélgetett. Anna megtudta, hogy gazdag, s ha politikai ambíciói lennének, már rég képviselő lehetne, és hogy a lényében van valami érdesség, de akik előtt megnyílik, azok melegszívű embert, hű barátot találnak benne. Anna haragja lassan elmúlt. Tulajdonképpen nincs is oka érzékenykedésre. Gési mindenesetre érdekesebb a többinél. Ismételten gondolnia kellett meleg és mély hangjára, kezének kemény szorítására. Elmegyünk. Természetesen nem Gésiért, hanem a tanyai hangulatért.

Anna a kocsiban ült már, amikor a férj verejtékező homlokát törölgetve kapaszkodott fel a töltésen. A cséza oldalt dőlt, amint ránehezedett a kocsi hágcsójára. Mély szusszanással ereszkedett az ülésre, aztán fáradtan dőlt hátra, és felszólt a kocsisnak:

— Indulhatunk.

Arcát sárgára festette az izzó napfény, tüdeje elhalkult zihálással itta a párás levegőt, bágyadtan élvezte a napsugarak zsongító játékát, ujjai olykor kabátja belső zsebe felé hatoltak, ahol a cigarettát szokta tartani, aztán csalódottan visszahúzódtak. Cigaretta

nincs, meg feketézés sincs, és az italtól is végképp eltiltotta az orvos. Vagy az élet, vagy ezek a szenvedélyek. Néha fel akart lázadni, de nyomban lecsendesült, amint a tétova állapotra gondolt, amikor sötétedni kezdett körülötte a világ, a közelből érkező hangok távoliakká váltak, s végtagjai mintha valahol rajta kívül végezték volna munkájukat.

Anna az eget nézte a végtelenbe nyúló táj fölött. Amerre mentek, zöld és szőkülő sávok hajoltak a látóhatárig. A szél érintésére hullámosan vonaglottak a búzatáblák.

— Hát a rónaság ilyen szép? — csodálkozott. Bódultan nézte a szilfák hosszú sorát, akácosok meghitt ligeteit, tarkafoltos gulyák lomha mozgását, legelésző ménest, tanyákat szérűkkel, istállókkal, oszlopos tornáccal...

Félórai kocsizás után lankás földhajlat mögül felbukkant Gési György tanyája. Egymás mellett csaknem egyforma két építmény, lakóház meg istálló, mintha az ember itt egyforma gondot vetne ez emberi és az állati életre.

A kis kert kapujában várta őket a gazda, szemébe húzott kalappal, feszes lovaglónadrágban. Lecsitította a kocsinak iramodó kutyákat, és könnyedén megemelte kalapját:

— Örülök, hogy itt vannak.

— Hogy itt minden milyen gyönyörű! — lelkendezett Anna.

Gési mosolygott:

— A szép csak azután következik, ha bejárjuk a pusztát, az erdőt, a majort... Előbb azonban mossák le magukról a port!

Előzékeny mozdulattal vezette őket a lakásba. Anna egy pillanatra megtorpant a küszöbön. A földön neszfogó szőnyegek, kis asztal körül óriás fotelek, a falak mentén könyvekkel zsúfolt, menynyezetig érő állványok.

— Hát maga olvasni is szokott? — kiáltott fel Anna akaratlanul, és nyomban elpirult.

A férj korholóan csóválta a fejét. Gési arca egy pillanatra elsötétedett:

— A parasztnak sokat kell olvasnia, asszonyom, mert ezer évig semmit sem tanulhatott.

Anna zavartan mentegetődzött, s mintha jóvá akarná tenni előbbi kijelentését, túlzott lelkesedéssel mutatott a falon lógó subára, amint áthaladtak a folyosón:

— Gyönyörű! Akár női bunda is lehetne.

Gési szó nélkül leakasztotta, és Annára terítette, mire az eltűnt a szőrkupacban, s amint mozdulni akart, megingott.

— Ugye, súlyos lenne bundának? — mosolygott Gési. Majd magára dobta a subát, és, két karját összefonva, elnézett messzire, mint a pusztáról készült képeken a csikósok. Arca ünnepélyessé vált, akár a királyoké, amikor levetik polgári ruhájukat, és magukra

öltik a palástot. Annának eszébe jutott, amit előző nap hallott, hogy Gési úgy él a cselédei között egy kenyéren, közös munkában, mintha maga is cseléd volna. Fogja az eke szarvát, görnyed az aratók között, és lengő magyar gatyában, ingujjban jár naphosszat. Az egészséges ember, a boldog ember, a természet embere.

— A puszták fia! — lelkesült magában.

Gési még mindig a subában állt, mintha legszívesebben le sem vetné magáról. Majd hirtelen kifeszítette egyik szárnyát, és lebukott a földre, a másik szárnyát pedig magára terítette.

— Így alszik a csikós, a suba a heverője meg a takarója. Nincs jobb fekvőhely ennél.

— A puszták fia — ismételte Anna már hangosan, meleg asszonyi simogatással a hangjában.

A férj oldalt nézett, és keserű mosoly jelent meg az arcán. Gési felállt, és visszaakasztotta a subát. A folyosón várakozott, míg vendégei elkészültek a mosakodással.

— Most megnézzük a ménest.

Anna elöl ment Gésivel, s azzal a jó érzéssel, hogy föl kell néznie, ha látni akarja a mellette haladó férfi arcát. Átvette léptei ütemét. Úgy ment vele, mintha egymáshoz tartoznának. A férj el-elmaradozva baktatott mögöttük.

Mintha a földből bújt volna ki, egyszerre ott állt előttük a ménes, csillogó fekete szőrű meg pej színű paripák a drótsövénnyel körülvett rét sarkában legelészve.

— Így rövidebb — mondta Gési, és átbújt a kerítés két drót-huzala között. Anna követte. A férj némi tétovázás után átdugta egyik lábát, ugyanakkor a törzsét is vitte, s fejét valahogy a legvégére feledte. Négykézláb került át a másik oldalra, kalapja elgurult, arca piros volt. Maga is tudta, hogy nevetséges látványt nyújtott.

— Jaj, Józsi! Hogy lehet ilyen ügyetlen? — nevetett fel az asszony.

Gési arcán is átsuhant egy mosoly, aztán megsuhogtatta a kezében tartott pányvát, és rákiáltott a fekete pulira:

— Uzsgyé, Koma!

Koma meg maga alá kapta kurta lábait, és bolyhos, fekete kupacként röpült a zöld pázsit fölött. A megriasztott paripák vágtatni kezdtek, testük megnyúlt, sörényük lobogva felemelkedett, patáik dobogására tompa morajjal felelt a föld. Amint a közelükbe értek, Gési feje fölött sziszegve feszült ki az elhajított pányva. Az eltalált mén felnyerített, toporzékolva zihált. Gési a hátára dobta magát, és körbevágtatott vele.

— Remek lovas — nézte a férj kissé irigyen.

— Remek férfi — gondolta az asszony.

Gési elé sietett, amikor az leugrott a lóról, amely szélben lengő sörénnyel vágtatott tovább.

— Gyönyörű volt!

Gési kissé meghajtotta magát.

A férj elszótlanodva lépegetett mögöttük. Felesége nevetésére gondolt. Ez nem volt szép Annától. Tudhatná, hogy beteg, nagy beteg, akinek nem való az ilyen cirkuszi művelet. Aztán megtorpant a patak előtt, amin Gési szerint át kell ugraniok, hogy tovább juthassanak. Megszeppenve nézett a zöld színű vízre. Anna is habozott.

— Ez bajos lesz ebben a szűk szoknyában.

— Majd talán így — kapta fel Gési az asszonyt. Szinte átrepült vele a túlsó parta.

A férj elhátrált, hogy nekifutással vegyen lendületet az ugráshoz. Az utolsó pillanatban megtorpant a part szélén. Odaátról meg biztatták. Gési a kezét nyújtotta, hogy csak ugorjon bátran, ő majd elkapja. Végre rászánta magát, és újabb nekifutással lökte el magát a parttól. Görcsösen kapta el a feléje nyújtott kezet, de még így is bokán felül merült a vízbe.

— Őrültség így ugráltatni az embert — bosszankodott.

Anna oda sem figyelt. Bódultan lépegetett Gési mellett a nyíresben. Napfény aranyozta be a levelek szélét és a füvet. Eszébe jutottak sokszor megcsodált plein air képek a tárlatokon. Most a természet gazdag képtárában járt. Hol ujjongott, hol meg elnémult a gyönyörűségtől. Megcsodálta a gémeskutat, legelésző teheneket és visítozó malacokat a vályú körül...

Mire visszatértek a házhoz, már lefutott a nap, és vacsorára terített asztal várta őket az ebédlőben.

Függő petróleumlámpa sápadt fénye világította be a szobát.

A tanyai tanító is megérkezett. Anna átvette a háziasszony szerepét, megmerítette a kanalat a tálban, és tányérokba töltötte a forró halászlét. A férj arra gondolt, hogy ezt odahaza sohasem teszi.

A poharak minduntalan felemelkedtek és összecsendültek. Hol a házigazdának volt koccintani valója, hol meg a tanítónak. A férj is meg-megemelte poharát, anélkül, hogy ivott volna. Úgy érezte, hogy ismét feketedő sötétség közelít feléje, s a beszélgetés hangjai lehalkultan, nagy messzeségből érkeznek. Szerette volna mondani: Annus, segíts, rosszul vagyok... De az épp felkacagott valamin, és jókedvű mosollyal figyelt az újabb történetre, amibe a tanító kezdett... Ujjai nyugtalanul vándoroltak homlokától az idegesen tapogatott pohár pereméig. Mindjárt vége lesz. Felállt, és bizonytalan léptekkel ment ki a szobából.

Teli tüdővel szívta be a hűvösödő levegőt. Csillagos éjszaka volt. Az égboltozat kéknek látszott. Az volt az érzése, hogy ez a kék mélység mindjárt magába szippantja és örökre elnyeli. Ilyenkor

csak az segít, ha lefekszik. Anna tegye, amit akar, ő már csak pihenni szeretne, pihenni, aludni...

Eszébe jutott a suba. Nagy kínnal kicipelte, és leterítette az ámbituson. Maga köré csavarta, ahogy Gésinél látta. Mélyet lélegzett, és lehunyta a szemét. A nyitott ablakon kihallatszott a vidám beszélgetés.

— Senkinek sem hiányzom — gondolta szomorúan.

Hosszú negyedóra múltán lépett ki Gési a házból. Megbotlott a subába burkolt alakban.

— Józsi, te vagy?

Az úgy tett, mintha aludna. Gési föléje hajolt, lélegzetét figyelte. Aztán visszament a házba.

— Nincs semmi baja — hallatszott. — Fekhelyet csinált a subából, és alszik, mint a tej.

A tanító halk morgással felelt valamit, mire Anna vidáman felnevetett. Az volt az érzése, hogy rajta nevetnek. Elnyomta az álom. Hegedűszóra ébredt. A tanító cincogott, Gési halk baritonján kísérte, ahogy szerelmes férfiak szokták nótaszóba rejtett vallomással:

— Nékem olyan asszony kell, ha beteg is, keljen fel...

Anna, mintha ígéretet tenne, folytatta:

— Úgy várja, várja az urát...

A tanító tapsolt:

— Micsoda egymáshoz illő két ember!

— Ne beszéljen csacsiságot — tiltakozott Anna, de hangjában nem volt komoly helytelenítés.

A kőpadozaton megmozdult a férj. Most aztán elég volt a tréfából. Azonnal indulnak. Gési György majd lesz szíves befogatni. A többiről pedig még beszélünk. De mire eljutott az elhatározásig, ismét érezni kezdte a dobolásszerű, halk kattogást. Erőtlenül dőlt vissza. Mit akar egy ilyen fáradt, nyomorult ember? Tegyék, amit akarnak. Hol lehunyta a szemét, hol felnyitotta. Néha felsóhajtott. Körülötte a békakórus egyhangú muzsikája töltötte be a végtelenség hangversenytermét. Aztán a tanító botladozó léptei hallatszottak, amint kijött a házból, végigdöcögött az ámbituson, és a kertben száraz, recsegő gallyakat hordott össze. A nyitott ablakon túl egészen elhalkult a beszéd. Ha most nesztelenül odasompolyogna és belesne, talán látná, amint Gési épp átöleli és megcsókolja Annát...

Fény csapott fel, és vöröseskéken világította meg a ház fehér falát.

— Gyurka! Kisnagyságos! — kiáltozott a tanító. — Gyüjjenek máglyatüzet nézni!

Előbb Anna jelent meg az ajtóban, olyan mozdulattal, mintha repülni akarna.

— Istenem, ha ilyen helyen élhetnék.

— Hiszen élhetne — felelte Gési.

Anna hallgatott. Az ég felé nézett. Aztán megpillantotta a földön fekvő férjét. Feje a kebléig ereszkedett. Gési a férj fölé hajolt.

— Alszik — mondta megnyugtatóan.

Lábujjhegyen lépkedtek, és eltűntek a kert homályában.

A férj összehúzott szemmel lesett utánuk:

— Mindent látni és hallani!

De nem látott mást, mint a kert sötétjét és a máglya visszaverődő fényét alakok imbolygó árnyrajzával a falon. A tanító visszadülöngézett a házba, mint mondta, italért, de a férj gyanúja szerint azért, hogy azok ketten magukra maradhassanak. A máglyán ropogva fellángolt a rőzse, s a tűz véresen visszaverődő fényében óriássá rajzolódtak a fal síkjára vetített árnyalakok. Két összesimuló arc árnyvonalát pillantotta meg, vagy legalábbis úgy tetszett neki, hogy azt pillantotta meg.

Kibújt a subából, és felugrott. Tántorogva tett néhány lépést, és remegve állt meg az ámbitus korlátjánál, ahol a máglya piros lángnyelvei elfüstösödve nyargaltak az égnek. Anna és Gési a tüzet nézte.

— Lehetetlen! — kiáltott fel magában, és ismét a fal felé nézett. Ott most is az előbbi kép az összesimuló arcok rajzával. Egyszerre megkönnyebbült. Az agyába tóduló vér csillapultan húzódott vissza az erekbe.

Anna önkéntelenül visszanézett. Még vérét forralták a fülébe suttogott szavak, arról, hogy szereti, amit még nem mondott soha senkinek. Hogy amikor megpillantotta, már tudta, hogy ő az, aki a végzete. Meg hogy vissza akart fordulni, aztán mégsem tudott... Anna lesütött szemmel hallgatta, és a tüzet nézte. Már a kezét akarta nyújtani, hogy igen, ő is... Aztán fáradt köhécselést hallott az ámbitus felől. Ijedten visszafordult. A korláton áthajolva állt az ura. Görnyedten.

— Ó, szegény — jajdult fel benne a hirtelen harag. Megfordult, és az ámbitushoz sietett. Gyöngéden az ura kezére tette a kezét:

— Ugye, menjünk már?

— Maradhatunk — felelte engedékenyen.

— Hát persze, maradjatok még — kapott a szón Gési, aki követte az asszonyt az ámbitushoz.

Anna visszanézett rá mélyből és némán, aztán az égre meg az opálszínű látóhatár végtelenségébe, mintha örökre magába akarná szedni mindazt, amit lát.

— Szép volt, nagyon szép.

Sóhajjá vált a hangja. Lehajtotta a fejét. Majd felnézett kis rezzenéssel, mintha álomból ocsúdna. Másíthatatlan elhatározással mondta:

— Nem maradhatunk tovább. Józsinak pihennie kell.

Gési a férjre nézett várakozóan, szinte könyörögve. De az hallgatott. Kezébe vette Anna kezét, mint egy tárgyat, amely az övé, és hosszan megcsókolta.

Gési elfordult, és rekedtes, keserű hangon kiáltott a sötétbe:

— Andris, fogj be!

A kocsi előállt. Anna keze még egy utolsó, meleg kézszorításra kibújt a takaró alól:

— Isten vele, Gyurka.

A férj egy pillanatra látta a két arcot:

— Hiszen én neked adnám őt, Gyurka — gondolta —, ha magam, is nem szeretném.

A kocsis csettintett, s a lovak nekiiramodtak az éjszakának. Még hallatszott a korhelyhangú istenhozzád, amit a tanító kiáltott utánuk. Mögöttük maradt a tanya fehér fala, s pár perc múlva eltűnt az ablakok sárga fénye is. A szél felkapott és magasba hajított egy rőzseszilánkot, a hamvadó máglya búcsúüdvözletét. Gyors villanással úgy bukott vissza, mint egy zuhanó meteor.

Anna összerázkódott.

— Fázol? — kérdezte a férj bátortalanul, szinte bűntudattal, és feljebb húzta a takarót az asszony térdén.

— Nem fázom — felelte az kurtán, és hogy ne kelljen tovább beszélnie, gyorsan lehunyta a szemét, mintha elnyomta volna az álom.

Stirling György:

A budai pártház ostroma

A alábbi elbeszélés-részlet a szerző egy 1956-ról szóló hosszabb írásából való, ami egyszer talán regénnyé kerekedik...

Az előzmények dióhéjban: három egyetemista korban lévő fiatalembert — Andrást, Gyulát és Sándort — 1956 októberében a sors a Széna téren sodor össze, ahol áll a harc. Egyik hajnalban egy kisfiú

— Kovács Dodó — érkezik az alakulathoz, és segítségüket kéri a Statisztika-parkban lévő pártházat megszállva tartó, vadul lövöldöző ÁVO-különítmény kifüstöléséhez. Imre, az alakulat parancsnoka engedélyt ad az akcióra, mire a négy fiú elindul, hogy megostromolja a pártházat...

A kétemeletes, sárga épület a fákkal és bokrokkal ritkásan beültetett tér, a Statisztika-park legfelső pontján állt, ahonnan ellenőrizni lehetett a forgalmat, messze, egészen a Margit körút túlsó oldaláig. A ház frontja a lejtős térre nézett, és valósággal uralta az előtte elterülő terepet. Az ÁVÓ-sok jól tudták, milyen fontos stratégiai pontot szálltak meg, és talán már akkor gondoltak erre a tervezők, amikor ide építették a pártházat.

A háború alatt sokat szenvedett a környék: a szörnyű pusztítás valósággal letarolta a házakat, köztük a Regent-ház néven ismert hatalmas, új bérpalotát is, melynek egyik frontja a kis parkra, másik a Margit körútra nézett: egy robbanás a földdel tette egyenlővé, és a házban lévők közül senki sem élte túl a tragédiát. A pártközpont helyén akkor még csak bokrok álltak: a Rákosi-érában húzták fel a behemót épületet, hogy hirdesse a Párt hatalmát. S most ott terpeszkedett előttük a magányos ház, mint egy erőd: minden ablaka mögül a halál leselkedik arra, aki közelébe merészkedik.

Éles csattanás, majd rögtön utána hatalmas dörrenés vágta ketté András gondolatait.

— Ez közel volt! — húzta be a nyakát Gyula, és óvatosan kilesett a kapu mögül.

A becsapódás hangja a Rózsadomb felől jött. Gyula pár lépést tett egészen a falhoz lapulva, és kisvártatva visszatért.

— Egy sarokkal följebb vágott be, a Bimbó úton — mondta. — A fél villát elvitte!

— Válogatás nélkül lőnek a gazemberek! — füstölgött Sanyi, és dühös mozdulattal kibiztosította a géppisztolyát. — A fene egye meg, miért nem vagyunk ott, hogy odaereszthetnék nekik egy sorozatot! Itt ülünk majd' egy órája, és nem csinálunk semmit, ott meg áll a bál! — dohogott mérgesen.

András egy összevissza görbült Symphoniát kotort elő a zsebéből, és az orra alá dugta.

— Itt van, gyújts rá, és hallgass! Először is géppisztollyal nem sokra mennél tankok ellen, másodszor nekünk most itt van tennivalónk. És ne ugrálj folyton ki a kapu mögül, mert te is megkaphatod a magadét.

Ő maga is rágyújtott, hogy levezesse idegességét. Várták vissza a kisfiút, aki már jó régen elment, hogy kikémlelje a környéket. Mikor egy órája ideérkeztek a kihalt utcákon át, a srác annyit mondott: "Várjatok itt!" — s azzal eltűnt, mint a kámfor. Ő utána akart menni, de ahogy kiért a Statisztika melletti házak árnyékából, olyan tüzet kapott, hogy csak kúszva tudott visszahúzódni egy autóroncs mögé. A srác tehát igazat mondott! A golyók a pártház felől fütyültek, és végigszórták a Keleti Károly utca egész torkolatát, le egészen a Margit körútig. Itt tényleg egy teremtett lélek nem juthat át, de hogy az ördögbe tud itt közlekedni ez a gyerek? Visszaaraszolt a Statisztika melletti ház tövébe, és onnét figyelte merően az utca lefelé hajló szakaszát. Most éppen csönd volt, csak újabb páncélosok csörömpöltek odalent a Margit körúton.

— Ezek is a Széna tér felé mennek — gondolta magában.

A lánctalpak csörgése elhalkult.

— Most lehetnek az Átrium mozi táján — figyelt a zajra, s közben elmosolyodott. Ő soha nem látta másnak ezt a mozit, mint Május 1., de mivel otthon a szüleitől csak ezen a néven hallotta emlegetni, neki is erre jár a szája. Akárcsak Margit körút a Mártírok útja helyett, vagy Széll Kálmán tér a Moszkva tér helyett... Pedig sokat húzta emiatt egy-két haverja, de az még hagyján: úttörő helyismereti foglalkozáson is a régi "reakciós" nevén csúszott ki a száján, amiért meg is kapta a magáét.

— Úttörő! — legyintett egyet. — Azt se támasztják többé fel, ha győztünk!

Óvatosan közeledett a sarokhoz, ahol a fiúkat hagyta, amikor újra felugattak a géppisztolyok. Ugyanabban a pillanatban, mintha csak a földből nőtt volna ki, mellette termett a srác. Lihegett, az arca kipirult a rohanástól, és lódenkabát volt rajta, meg sál.

— Hát te hogy a nyavalyába kerültél ide? — förmedt rá tettetett haraggal. — Már frászt kaptam miattad, hogy kinyírtak ezek ott. — Ujjával a pártház irányába bökött. — Aztán hol a csudában voltál?

A gyerek levegő után kapkodott.

— Ne félts te engem! Kitolok és ezekkel! Tudok én futni, ha kergetnek! — kuncogott. — De bizti: a suliban is én vagyok a legjobb száz méteren!...

András elmosolyodott, aztán újra rámordult:

— Nem azt kérdeztem, hányasod volt tornából, hanem, hogy hol jártál?

— Hát nem látod? — igazított egyet a sálján a kisfiú. — Otthon!

Fáztam, meg tudtam, hogy anyámék izgulnak. Aztán vételeztem is valamit.

A zsebéből papírszalvétába göngyölt kis csomagot halászott elő.

— Kóstold meg! — tartotta András elé. — Vacak melaszos süti, de édes, és el lehet rágódni rajta.

András kivett egyet, és beleharapott.

— Fincsi! — mondta a srác nyelvén, és visszahajtotta a papírszalvétát. — A többit add a fiúknak, nekik is jól fog esni.

A srác bólintott. András megfogta a kinőtt lóden legfelső gombját.

— Aztán mit szóltak édesanyádék, hogy ilyen harci vállalkozásba keveredtél? — kérdezte komolyan.

— Képzelheted! Nem lelkesedtek érte! Aztán megmagyaráztam nekik, hogy forradalom van, és...

— És erre elengedtek? — vágott közbe András.

— Egy fenét! Másodszor is ellógtam. — A srác megrántotta a vállát. — A Jóisten se tudna engem most otthontartani, amikor ennyi izgi dolog történik a városban.

— Hány éves vagy te tulajdonképpen? — fordult feléje András.

— Tizenkettő keszek decemberben — felelte a fiú, majd hozzátette: — Hatodik általánosba járok, szeretem a focit és a fagylaltot, de utálom a matekot. Egyébként ha káderezel, Kovács Jóskának hívnak, de a suliban csak Dodó vagyok. No meg otthon is, mert a szülőknek, ugye, mindig csecsemők maradunk...

András megértően bólintott, aztán nagyot rántott Dodó karján, hogy valósággal beestek a másik két fiú közé a Statisztika kapuja alá. Éppen jókor: most ért föléjük az orosz gép, és a pilóta, úgy látszik, mozgást látott, mert végigszórta géppuskájával a Keleti Károly utca hosszát.

— No csakhogy megjöttetek! — morogta mérgesen Sanyi. — Már azt hittük, nélkülünk akarjátok elfoglalni azt az ÁVÓ-s fészket! — Élvezettel rágcsálta a Dodó által hozott háborús süteményt. — Nem is olyan rossz ez! Én ugyan akkor még csak kis kölyök voltam, de anyám mesélte, hogy az ostrom alatt is melaszos kaját ettünk, meg kukoricalisztet. — Nevetett. — Stílusos háborús táplálék!

Felállt, hogy leporolja magáról a morzsákat, amikor a tanklövedék bevágott a Bimbó úton. András megértette Sanyi türelmetlenségét. Már ő is ideges volt a tétlenségtől. Amint visszaértek a "támaszpontra", Dodó újra otthagyta őket, ezúttal konkrét harci feladattal. Ő most megkerüli a Statisztikát, és a hátsó utcákon oldalról közelíti meg a pártházat. Ott bokrok vannak, könnyű fedezéket találni. Ha nem lőnek rá, arról meg lehetne támadni az épületet. Ő majd megnézi. Nem, ne jöjjön vele senki, mert egy kisgyerek mégsem gyanús, de ha meglátnák a géppisztolyokat, akkor mese

nincs. Azzal már ki is surrant a kapu alól.

Némán ültek pár percig a földön, amikor újabb hatalmas detonáció reszkettette meg fejük fölött az épületet. Mindhárman talpra ugrottak. A becsapódás körülbelül ugyanott lehetett, ahol az előbbi: a Bimbó út felfelé menő ágán. Gyula megint menni akart, de András leintette.

— Semmi értelme. Világos az ábra! Azok a tankok lődöznek ide, amelyeket egy órája hallottunk a Széna tér felé dübörögni. Ott nyilván körülvették a teret, és a Vár oldalába is jutott belőlük. Onnét jól rálátnak a térre, de például az Ostrom utcából idekuksizhatnak a Rózsadomb oldalára is. A Rata nyilván drótoz neki, hogy hol lát mozgást, aztán odaeresztenek egy-egy lövést. Azért mondom: ne mászkálj, mert nemcsak magadnak okozhatsz bajt, de még az egész környéket is bajba hozhatod!

András okfejtése logikusnak tűnt. Mindketten némán bólintottak. Tovább figyeltek. Háromfelé is: egyik fülük a Széna tér felől érkező zajokat figyelte: a harc most újra fellángolt! Szinte állandóan szóltak a puskák, a géppisztolyok, de nehézgéppuska hangját is ki lehetett venni a csatazajból. A bajtársakra, a barátokra gondoltak, akikkel alig töltöttek együtt többet egy-két napnál, de ez oly hosszúnak tűnt, mintha hetek lettek volna. Rájuk gondoltak most; vajon meg tudnak-e birkózni a szörnyű túlerővel, és vajon hányan fognak elesni a küzdelemben? Iszonyú mehetnékjük volt, most már nemcsak Sanyi idegei feszültek pattanásig, de a másik kettő is rágta a Symphoniákat, és fújta a füstöt.

A másik fülük minden neszre figyelt, ami a tér és a Margit körút felől érkezett hozzájuk. Tartaniok kellett meglepetéstől, és ahhoz kevesen voltak, hogy előőrsöket állítsanak ki. A harmadik irány, ami felé a fülüket hagyezték, a Statisztika északi oldala volt, ahol vagy negyedórája Dodó kis alakja tűnt el, kapualjról kapualjra osonva. Vajon mikor jön már az a gyerek? Borzasztó ez a tétlenség!...

Sanyi elveszítette maradék türelmét is.

— Mit vacakolunk itt, próbáljuk meg szemből! Vagy sikerül, vagy sem, de én nem bírok tovább itt ücsörögni. Dodó már biztosan haza is ment a mamájához, aztán mi meg csak kuksolunk itt, mint a berezelt óvodisták.

Harciasan hadonászott géppisztolyával, és András alig tudta csillapítani. Aztán elvesztette a türelmét, és ráordított:

— Fogd be már a szád, mert kaphatsz egy fülest! Hát bolond vagy te? Fejjel menni a falnak? Mindenáron hősi halott akarsz lenni? Most háborúban vagyunk, érted, te süket, és ott csak egy parancsolhat, különben anarchia lesz, és mindnyájunkat kinyírnak! Maradj a fenekeden, és akkor légy ilyen bátor, ha majd itt lesz az

ideje. — Mérgesen fújt egyet. — Még tíz percig várunk Dodóra, aztán ha nem kerül elő, indulunk és nekik megyünk.

Megint cigarettára gyújtottak — ez volt az utolsó Symphoniájuk —, és kezdték rendbe szedni magukat. Újabb robbanásra kapták fel a fejüket: ez már olyan közel volt, hogy tisztán lehetett érezni utána a lőporfüst és a felszálló törmelékpor jellegzetes csípős-kesernyés szagát. Egymásra néztek, és ugyanabban a pillanatban bezuhant közéjük Dodó.

— No ebbe majdnem beleszaladtam! — zihálta sápadtan. Pár percig a falnak dőlve lihegett, miközben lassan tért vissza arcába a szín.

— Mi az, megkergettek, apafej? — próbált humorizálni Sanyi, de Dodónak még idő kellett, hogy felelni tudjon.

— Ne froclizd! — intette le Sanyit András, és így csak csendben vártak, mit mond majd a gyerek. Közben szinte észre sem vették, hogy a Széna tér felől is megszűnt a harci zaj. Némaság ereszkedett a környékre, mintha az egész világ meghalt volna. Csak nagyon távolról, talán a Soroksári út vagy Újpest felől hallatszott időnként ágyúszó. Egy idő óta az ÁVÓ-sok sem adtak újabb sorozatot, amit pedig eddig átlag tízpercenként megismételtek. Nyilván, hogy jelezzék a környéknek: itt vagyunk, és figyelünk minden mozgásra!

Ebben a másodpercben újra felugatott egy géppisztoly a pártház irányából.

— Nem sokáig szórakozol már, nyavalyás! — rázta öklét fenyegetően Sanyi a hang irányában, aztán Dodót kezdte hallgatni, aki közben szaggatottan beszélni kezdett.

— Szóval eljutottam egészen a pártház háta mögé, tudjátok, oda, ahol már a ferences templom mögötti gazos grund van. Ahogy a Winettouban olvastam, először köveket meg faágakat hajigáltam a grundról a ház felé, hogy lássam, figyelnek-e arra? Csend volt, és semmi mozgást sem láttam.

— Aztán? — sürgette András.

— Aztán? Hát szépen odaslattyogtam a házhoz, és körülszimatoltam, mint Old Shatterhand, de még csak egy macskával se találkoztam.

— Kapu vagy ablak van a hátsó oldalon? — Ezt Gyula kérdezte.

— Az ablakokon nagyon erős rács van, de egy hátsó ajtót láttam. Biztosan a konyhába nyílik, mert két kuka állt mellette, tele szeméttel. — Nevetni kezdett. — Találtam ott egy lyukas lábost is, azt magammal vittem, és amikor már a bokrok közt voltam, odacsaptam a falhoz. Arra a halottak is felébredtak volna, de még erre se lőttek.

— Úgy látszik, biztonságban érzik magukat, és arra nem is gondolnak, hogy valaki hátulról meglepheti őket.

András megveregette a még mindig lihegő kisfiú vállát.

— Jól van, Dodó, klassz srác vagy! Beveszünk a csapatba, és ha mindenen túlleszünk, még kitüntetésre is felterjesztünk!

Mindannyian nevettek a tréfán, aztán András egyszerre elkomolyodott. A vonások megkeményedtek arcán, amint rendelkezett:

— Én előremegyek Dodóval, ti tíz lépéssel mögöttem jöttök. A ferences templom mögött bevárjuk egymást. Ha addig nincs semmiféle zűr, és az elvtársak csendben maradnak, te, Gyula, továbbmész, és megkerülve a pártházat, igyekszel a front felé, és a kapuval szemben keresel magadnak tüzelőállást.

Felkapott egy rozsdás ácskapcsot, és pár vonással a feszülten figyelő Gyula elé vázolta a helyszínt a törmelékporral borított földön.

— Aztán óvatos légy, és jól rejtsd magad! Bár nem valószínű, hogy barátaink abból az irányból támadástól tartanának, de az ördög nem alszik!

Gyula bólintott.

— És mi van, ha már ott ülök a fedezékben? Van valami feladatom, vagy szundizzak egyet?...

András feddően nézett rá.

— Ne marháskodj! Ez nem játék! Hát persze, hogy van feladatod, csak várd ki a végét! — Lecsúsztatta vállán a géppisztolyát, és megnézte a tárat. — Terajtad múlik az akció sikere! Mert amint befészkelted magad valami jó bokor mögé, leadsz pár sorozatot az ablakokra és a kapura. Az elvtársak majd mind odacsődülnek, és frontális támadást várnak. Amikor már jól magadra vontad a figyelmüket, vágj egy kézigránátot a kapu felé. Ha eltalálod, annál jobb. Ha nem, az se baj, mert ez csak a jeladás. Afféle elterelő hadművelet, hogy az elvtársak figyelmet lekösd. Amikor mi Sanyival a másik oldalon meghalljuk a robbanást, betörjük a hátsó kaput. A többi meg már szerencse dolga. Persze, ha majd látod és hallod, hogy felvettük velük a harcot, és megzavarodtak, neked is támadnod kell a front felől. Így két tűz közé szorítjuk őket, és elmehetnek jeget aszalni...

Sanyi már indult volna, de Gyula még a viharkabátja zsebében turkált. Láthatóan elgondolkozott, aztán csendesen megszólalt:

— Te András, én nem vagyok gyáva, de elegen vagyunk mi ehhez az akcióhoz? Nem kéne mégiscsak segítséget kérni a Széna tériektől?...

Sanyi majdnem nekiugrott mérgében.

— Betojtál a nadrágba, haverom? — csúfolódott. — Na, ne tétovászkedj, hanem indíts! Dodó azt mondta, nincsenek többen tíznél, hát az is valami? Alig jut egyre háromnál több! Megesszük őket, elhiszed-e?

András nem szólt közbe, de nagyon gondterheltnek látszott. Kikémlelt a kapu mögül, és onnét szólt vissza:

— Ne huzakodjatok, erre most nincs idő. — Gyulához fordult:

— Ha minden pontosan megy, és úgy csináljátok, ahogy mondtam, elegen leszünk! Hány kézigránátod van?

— Csak három.

— Nem baj, elég lesz! Fontos, hogy az első jeladáshoz legyen legalább egy! A többi a ráadás!

Kezet fogott Gyulával, aztán Sanyinak is megszorította a kezét. Férfiasan, keményen, katonásan. Elvégre most katonák, és ütközetbe indulnak, ahol meg is lehet halni. András agyán egy pillanatra átszaladt a gondolat, hogy ő a felelős a fiúk életéért, aztán elhessegette magától a rossz érzéseket.

— Indulás! — vezényelte, és Dodóra nézett. A kisfiú elszontyolodva állt Gyula mellett. Úgy tűnt, vár valamire. András kérdően pillantott rá. Az végre megszólalt.

— És velem mi lesz? — kérdezte halk hangon.

— Veled, öcsi? — kuncogott Sanyi. — Hát te mész szépen haza a mamád szoknyája mellé. Ez már nem gyereknek való, csak tizenhat éven felülieknek.

Jót nevetett a saját viccén, de András rászólt.

— Ne bántsd Dodót, ő a mi felderítőnk! — aztán komolyan hozzátette. — De Sanyinak igaza van: ami most jön, már nem neked való. Eredj haza édesanyádhoz, már biztosan izgul miattad. Na, szevasz! — nyújtotta neki is a kezét, de a kisfiú nem fogadta el. Duzzogott.

— Legalább adjatok egy kézigránátot!

A fiúk összenéztek.

— Minek az neked?

— Hát csak úgy. Jó, ha van. Emlékbe, hogy veletek voltam. Tudjátok, már majdnem minden srácnak van a házban, csak még nekem nincs.

András arra gondolt: ő ilyen korban számolócédulákat gyűjtött, ez a srác meg kézigránátot kunyerál tőle! Micsoda idők! Keserű ízt érzett a szájában, de nem volt idő az elmélkedésre. Sanyihoz fordult.

— Neked hány gránátod van?

— Öt

— Na, annyi úgysem kell. Adj hát ennek a gyereknek, hadd örüljön! De ide figyelj, öcsi! — emelte fel a hangját. — Ez nem játék! Ez robban és öl!

— Azt hiszed, nem tudom? — hetykélkedett Dodó, és boldogan süllyesztette kabátja zsebébe a szákmányt.

András kilépett a kapu alól, szorosan mellette Dodó, majd pár méter távolságból Gyula és Sanyi követték őket. A környéken most éppen csend volt. Ők úgy érezték, vihar előtti csend. A Széna térnél is szünetelt a harc, úgy látszik, mindkét fél erőt gyűjt. A pártház felől semmi nesz.

Egy darabig a meredek Buday László utcán mentek felfelé, aztán mikor már túljutottak a pártház vonalán, átvágtak egy gazos grundon, és máris előttük magasodott a Margit körúti ferences templom hátsó traktusa, a szentély fala. A színes ablakok kitörve, a tetőcserepeket mintha forgószél sodorta volna le a földre. "Légnyomás vagy akna lehetett" — futott át András agyán, amint óvatosan, bokorról bokorra kúszva igyekezett a templom falai felé. Itt már a pártház háta mögött jártak: sikerült hát észrevétlenül mögéje kerülniök! Dodó ügyesen vezetett, azt meg kell hagyni!

Igaz is, hol a fiú? Megállt. A templom ott magasodott előtte, és az üres telken egy megroggyant sufni árválkodott a csenevész bokrok közt. A düledező kunyhó mögött megállt: két pillanat múlva mellette állt Gyula és Sanyi.

— Hová tűnt Dodó? — kérdezte tőlük suttogva.

— Nem tudom — felelte halkan Gyula, Sanyi meg csak vállat vont.

— Biztos inába szállt a bátorság, és hazaiszkolt — mondta. — De jobb is így. Nem való ez dedósoknak...

András intézkedett.

— Te megkerülöd a házat, ahogy megbeszéltük, és mindent úgy csinálsz, ahogy mondtam. Fontos, hogy a kézigránáttal megadd nekünk a jelt a támadásra. Ott a hátsó bejárat, látod? — mutatta Sanyinak. — Ott törünk majd be, ha Gyula jelt adott.

És Gyula már ment is. Szó nélkül továbbkúszott a bokrok közt, a ház sarka felé, aztán eltűnt. Ők sem tudták tovább követni az útját. Így hát csak marokra fogták a géppisztolyukat, és vártak. A percek csigalassúsággal vonszolták magukat. Sanyi a körmét rágta idegességében.

Aztán egyszerre, jó tíz perc múlva, hirtelen vége szakadt a csöndnek. Megszólalt Gyula géppisztolya, s rögtön utána még vagy három, az emeleti ablakokból. Sanyi megragadta András karját.

— Most szoríts! — mondta hangtalanul.

Hirtelen elhallgatott Gyula géppisztolya. A többi tovább kerepelt. András elsápadt.

— Ezt eltalálták! — villant át az agyán, és érezte, hogy verejték lepi el az egész testét. A ház hátsó traktusa még mindig néma volt, de ha a megbeszélt jel késik, nem tudja, mit csináljon?

Gyula baj nélkül megkerülte az épületet, és sikerült a bokrok között olyan pozíciót elfoglalnia, ahonnét jól szemmel tudta tartani az egész első frontot és a kaput. Nyomott csend ült a kihalt téren. Gyula lehasalt egy vastagabb ág mögé, megtámaszotta a géppisztolya csövét, és elhúzta a ravaszt. Az első emeleti ablaksort vette célba, és kétszer egymás után végigpásztázta az ablakokat. Az üvegek csörömpölve röpültek szét ezer szilánkra, s aztán egyszerre elszabadult a pokol. Legalább öt ablakból okádták a tüzet az ÁVÓsok géppisztolyai, és a száraz föld porzott Gyula rejtekhelye körül.

— Az anyátok! — mondta hangosan, és új tárat tett a géppisztolyba, s közben maga mellé készítette az egyik kézigránátot.

Újra célzáshoz készülődött, amikor éles fájdalom hasított a jobb karjába. "Jézusom, meglőttek!" — vágott bele az agyába, és nagy gyöngeség lepte meg. Jobb karja élettelenül lefittyedt, és a kabátujját elöntötte a vér. Elszédült, a géppisztoly a földre esett. "Úristen! — gondolta. — A fiúk! Várják a robbantást!..." Az ajkába harapott, és megpróbálta kibiztosítani a kézigránátot, de fél kézzel nem boldogult vele.

Düh és keserűség fojtogatta. A fogával próbált segíteni, de nem ment. Tehetetlenül hanyatlott a földre... Aztán hirtelen egy kis sötétszürke gombolyag gurult melléje a szüntelen géppisztolytűzben. Dodó volt. Csoda, hogyan került oda sértetlenül a kisfiú. De egyszerre ott volt, és attól kezdve úgy peregtek az események, olyan villámgyorsan, mint a filmkockák a moziban.

Dodó megrázta:

— Megsebesültél?

— Meg, a jobb karomon.

— Maradj itt! Mindjárt visszajövök! — kiáltotta túl a kisfiú a géppisztolyok zaját, és felkapva a földön heverő kézigránátot, kiugrott a bokor mögül.

Gyula erőtlenül utánanyúlt, de már késő volt. Dodó, mint a nyúl, cikázott a bokrok között a kapu felé. Gyula összeszedve minden erejét, feltápászkodott és követte. Látta a szaladó kisfiút, akit körülzáporoztak a géppisztolygolyók. Még húsz lépés, még tíz... Dodó keze magasba lendült, és a kézigránát csattanva vágódott a kapunak. Fülsiketítő dörrenés rázta meg a levegőt, és Gyula csak annyit látott, hogy a futó alak elkanyarodik a felcsapó tűz- és lángözöntől, aztán hirtelen megtörik a rohanás lendülete, és a kisfiú elvágódik. A géppisztolysorozat elkaszálta, valósággal kettészelte kicsiny, vézna testét, és ahogy ott feküdt, sápadt, szőke arcocskájával, szája sarkában egy vékony vörös csíkkal, még kisebbnek tűnt, mint amikor még élt...

Gyula felordított, és valami földöntúli erőt érzett izmaiban. Bal kézbe markolta a géppisztolyt, és a csípőjéhez szorítva tüzelt, mint aki eszét vesztette. De a házban is történhetett valami. Az iszonyú zajban alig hallatszott a két egymást követő dörrenés, amint Andrásék berobbantották a hátsó kaput. "Most már biztos hátulról mennek rá a gazemberekre" — gondolta Gyula, mert a fronton hirtelen abbamaradt a tüzelés, és zavaros lárma, lövöldözés hallatszott a ház belseje felől.

Már majdnem elérte a szilánkokra hasadt főkaput, amikor a térfelől lábak dobogása és rövid sorozatok csattanása ért kábuló agyához. "Úristen, végünk van!" — szorult görcsbe a szíve, és megfordult, hogy szembenézzen a halállal. Rohanó alakokat látott kö-

zeledni: viharkabátos, piros-fehér-zöld karszalagos fiatalokat. Futtában tüzeltek a ház felé, és elöl Imre szaladt, akitől reggel váltak el a Ganz gyárban. "A Széna tériek vannak itt!" — nagy, végtelen nyugalmat érzett, és abban a pillanatban összeesett a sok vérveszteségtől.

A harc rövid volt, és győzelmes. A megbeszélt jelre, a kézigránát robbanására András és Sanyi betörtek a hátsó kapun, és a lépcsőházon át a ÁVÓ-sok hátába kerültek. Azok megzavarodva kezdtek összevissza lövöldözni. Nem tudva, hány szabadságharcossal állnak szemben, pánikba estek, és a legtöbbjük megadta magát. Néhányan közülük elbarikádozták magukat az egyik szobában: azokat a Széna tériek döntő pillanatban érkezett csapata hallgattatta el. Hat ÁVÓ-s holttestet számoltak össze az emeleten és a lépcsőházban, másik nyolc — köztük három sebesült — megadta magát.

Az ostromlók közül csak Gyula sebesült meg könnyebben. Veszteségük egy halott volt: Kovács Dodó, hatodik általános iskolai tanuló, aki úgy feküdt ott az elfoglalt ház előtt a porban, szétcsapott karokkal, mint a keresztre feszített Krisztus...

Dr. Kapótsy Béla:

Télikabátjaimról

Az emberi életet lényegében kétféle módon lehet felmérni: földi és égi mértékkel.

A földi mérték legtöbbször az elért teljesítményeket méri: pozíció, hírnév, vagyon és hasonlók.

Az égi mérték egészen más, mondhatnánk, annak teljes ellenkezője. Urunk, Jézus Krisztus pontosan megjelölte e mértékeket mindörökre: adtunk-e valami ennivalót az éhezőknek, akárcsak egy pohár vizet a szomjazóknak, befogadtuk-e az idegent, adtunk-e valami ruhaneműt a ruhátlanoknak, látogattuk-e a betegeket, vagy a foglyokat a börtönben?

S ha ezeket akár ismerősöknek, akár ismeretleneknek tettük, tulajdonképp néki, Jézus Krisztus Urunknak tettük, s az örök üdvösség lesz ezekért jutalmunk. Ha pedig nem, ez égi mértékek alapján leszünk elítélve. Ugyancsak örökre.

Télikabátok alapján nyilván nem lehet egy emberi életet sem földi, sem égi mértékkel felmérni, de ha sorba veszem emlékezetemben az általam viselt télikabátokat életem háromnegyed része során, talán egy emberi sors lényegesebb állomásait, körülményeit, érdekességeit fel lehet idézni, emlékeit kivirágoztatni, hangulatait felelevéníteni.

• • •

Első télikabátjaim egyikére igen élesen emlékszem, mert talán a legkorábbi ifjúságom idézi: a balatonarácsi fiú árvaházban hordtam a húszas években, ahol az elemi iskolát végeztem.

Szép sötétkék télikabát volt, s egy életre összekötöttem a vezényszóval, melyre azt fel kellett venni: "Intézeti egyenruha, nagykabát!"

Ezt a vezényszót akkor adták, amikor vasárnaponként át kellett néha menetelnünk ünnepi misére Balatonarácsról a közeli Balatonfüredre. Körülbelül 3—5 kilométeres út volt ez, s ha télen tettük meg, a menetelés olyan tájon volt, mint a Dr. Zsivágó filmben a hideg orosz végtelenségek. Ragyogott a nap, a hó sziporkázott, s mi tempósan meneteltünk Füred felé, gyorsítván lépteinket a gyenge — vagy erős — hideg.

Bujdosó Bálint egyik szép versének hangulata tudná idézni e téli menetelést: "... s hó meg hó egy halkult reggel,
Mit víg szánkánknak zaja zeng be."

A víg szánkók zaja helyett a gyorsan menetelő nebulók vidámsága zengte be a fagyos, napsugaras tájat, melyben a hangok oly élesen éltek, és valóban zengtek a messzeségekig.

Az intézeti télikabát ugyan melegen tartotta felsőtestünket, de a lábunk — azt hiszem — nem osztozott hasonló melegben.

A balatonarácsi fiú árvaház sok-sok kedves emléket idéz még most is fel. Öreg, évszázados épület volt ez, vagy kétméteres téglafalakkal. Állítólag a pincéből titkos alagút vezetett a Bakonyba, amin keresztül a szabadságharcosok menekültek búvóhelyükre 1849-ben.

Környékünk igen vadregényes volt: hegyek, dombok, szelíd folyók, hatalmas sziklák. Az egyikről — a "Müllei-sziklárói" — maga Rózsa Sándor ugratott le lovával, amikor a pandúrok elől menekült. A legenda szerint a betyár-ugratás sikeres volt, s Rózsa Sándor tovább folytatta útját. Ezt ma már kicsit kétlem, mert a szikla — ahogy visszaemlékszem — legalább húsz méter magas volt. Dehát akkoriban, gyermekfejjel, az ember ilyent kétkedés nélkül elhitt, mert akkor még "rózsásabban" gondolkodtunk, különösen magáról Rózsa Sándorról.

Arra is még élénken emlékszem, hogy az intézetnek nagy szőlője volt, s szüretkor az összes diákok ki lettek vezényelve "bilingérezni," azaz a szüretelők által még a tőkéken hagyott szőlőbogyókat leszedni. Vagy két hétig szünetelt ilyenkor a tanítás, s mi — elemista nebulók — boldogan cseréltük fel a palatáblát a bilingérezés örömeiért.

Jutalmunk egyike a "márc" nevű finom ital volt, ami friss musttal felhígított pirított méz volt. Színére — játszi piros — még most is emlékszem, mint a nevére is, de az íze elveszett négy évtized során.

A balatonarácsi temetőben van eltemetve Lóczy Lajos, a nagy magyar geológus és utazó. Sírját sokszor látogattuk, s azt mindig láttuk az országútról.

Korai balatonarácsi ifjúságom egy érdekes névvel nőtt össze: Rabindranath Tagorét, a nagy indiai költőt, Balatonfüreden kezelték akkoriban a húszas évek végén szívbetegségével. Egyik tanárnőm sokszor leküldött füredi savanyúvízért, s ilyenkor többször láttam az érdekes öltözetű, nagy szakállú költőt, amint lassan sétált az árnyas jegenyefák között, vagy ő is itta a gyógyhatású füredi savanyúvizet.

Rabindranath Tagore, ott-tartózkodása alatt, egy szép díszfát ültetett. Ma már hatalmasra nőtt a fa; terebélyes is lett, mint a költő szakálla volt. Négy évtized egy átlagos fa életében is jelentős idő.

• • •

Következő télikabátom már gimnazista koromra emlékeztet Budapesten. "Lengyelke" volt, igen szépen szabott télikabát, "svájfolt" is volt derékban, s ocelotprém díszítette. Sál nem is kellett hozzá, mert a meleg prém helyettesítette azt.

Ez ifjúkori télikabátomat, bizony, hamar felváltotta a katonai felsőkabát. Emlékszem, teljesen újat kaptam, kicsit hosszú is volt ugyan, de talán ez volt a legelegánsabb télikabátom.

Azzal együtt estem aztán orosz hadifogságba Budán. A biztonság kedvéért gyorsan levágtam az új gombokat, s helyettük spárgával kötöttem át magam derékban.

Sajnos, nem segített e művelet. Rövidesen egy orosz katona letessékelt a pincébe.

Azt hittem, életem utolsó órája jött el.

Hála Istennek, tévedtem. Csak az új télikabátom és viseletes bakancsom akarta.

Életem legjobb cseréjét csináltam, gondoltam, s örömömben még a karórámat is odaadtam néki. Pedig nem is kérte.

Új télikabátom helyett egy szó szerint harcedzett és elviselt, kimustrált magyar katonai felsőkabátot kaptam, de boldogságomból — hogy élve jöttem fel a pincéből — ez nem vont le semmit.

Mikor aztán a háború befejezte után 1945-ben, pontosan Szent Antal napján, június 13-án, hazajöttem, mint az új magyar hadsereg közkatonája, e kopott, viseletes katonai télikabátom még hosszú ideig szolgált egyetemi éveim alatt, s még segítségemre is volt az akkori "élelmiszer-mizériá"-ban.

Emlékszem, mint volt katona, ingyen utaztam a vasutakon, amikor tollat és cukrot cseréltem át Szolnok táján hízott libára, krumplira és húsfélékre. Tetétlenre is eljutottam, ahol érdekesség-

ként mutatták Jean Harlow volt amerikai filmszínésznő szép tanyáját. Nem sokszor volt ott, de jól érezhette magát e csendes, békés helyen.

Mikor aztán Pestre visszajöttem, a vonat majdnem mindig túlzsúfolt volt, néha olyannyira, hogy a lépcsőn kellett utazni, két kézzel kapaszkodva a vasúti kupé ajtókilincsébe. Valahogy azért mindig sikerült épen visszaérkezni Pestre, jól megpakolva a szolnoki parasztok jóvoltából.

A kopott magyar katonai télikabát, úgy látszik, azonnali bizalmat keltett a sokszor bizalmatlan szolnoki parasztok közt, mert a sok éhes pestit akkoriban — 1945-ben — nem mindig látták szívesen, vagy ha igen, inkább csak az élelmiszer—ruhanemű csere remélt előnyei miatt.

Mikor aztán 1947 körül végleg levetettem e mundért, ha jól emlékszem, kicsit gondolkodtam, hogy ne tegyem-e el régi jó — vagy rossz — emlékként, de e két indítóok egyike sem volt oly nyomós, hogy ilyen célra méltónak találtam volna azt.

• • •

Következő télikabátomat, ha jól emlékszem, egy amerikai tengerész őrmestertől vettem. Akkoriban a budapesti amerikai követségen dolgoztam, mint helyi alkalmazott, s így volt e finom amerikai portéka megvétele lehetséges.

Nem volt ugyan kifejezett télikabát, inkább esőkabát volt. Édesanyám alakította át télikabáttá, belévarrván jó meleg vatelin bélést. (Kedves olvasó, emlékszel-e még a vatelinre?)

Sajnos, nem túl sokáig hordtam e télikabátot, mert rövidesen a budapesti ÁVO letartóztatott, mint a U.S. Information Service összes helyi alkalmazottjait is, akik a pesti amerikai követségen dolgoztak.

Télvíz idején tartóztattak le, s a fenti télikabát velem volt egészen a tárgyalásig. A Fő utcai ÁVO-börtön nem volt ugyan rosszul fűtve, de jól se. Így az Édesanyám által vatelinnel bélelt télikabát, bizony, jó szolgálatot tett ott.

E télikabátom közel két év múlva, 1956. november 1-én láttam viszont, amikor a politikai foglyokat szabadon bocsájtották a budapesti börtönökből.

Mikor aztán 1956. december elején kijött a rendelkezés, hogy az összes kiszabadult rabok és politikai foglyok "térjenek vissza" illetékes börtöneikbe, én, mint a legtöbb politikai fogoly, nem "tértem vissza" börtönömbe, hanem máshová: Ausztriába, a szabadságba.

Télikabátom volt jó útitársam, bár most más célt is szolgált: bal zsebébe egy szerény pénzcsomó került, a jobba egy üveg finom ital, mindkettő azt szolgálván, hogy ha elfognának a határőrök a

menekülésben, vagy az egyik, vagy a másik — vagy mindkettő — jobb belátásra bírja az elfogót.

Szerencsénkre — inkább úgy illik mondani mindenkor, hogy hála Istennek! — erre nem került sor. Feleségemmel együtt minden baj nélkül értünk át Ausztriába, bár az út elég hosszú volt.

Mondhatnám, egy évig tartott az, s így is volt pontosan. 1956. december 31-én indultunk el, s a következő évben, 1957. január 1-én érkeztünk Ausztria földjére.

Persze, komoly okkal "időzítettük" menekülésünket így: arra gondoltunk, hogy ha netántán elfognának, Szilveszter éjtszakája lévén, talán a határőrök emberibbek lesznek, vagy ha nem bizonyulnának annak, télikabátom két zsebének tartalma majd jobb belátásra készteti őket.

De erre nem volt szükség: minden baj nélkül értünk Ausztria szabad földjére.

E télikabátomban jöttem aztán át Amerikába 1957 januárjában, benne szolgálván tolmácsként a "General Eltingie" amerikai katonai szállítóhajón, amely oly sok magyar menekültet hozott annak idején Bremenhavenből Amerika szabad földjére.

Hűséges télikabátom, immáron világjáró is, nemcsak kétszer kelt át az óceánon, hanem 1958-ban újra visszajött Magyarországra egy ruhacsomagban, valamelyik rokonnak vagy rászorultnak.

Sorsát most már nem tudom, de ez volt a legkalandosabb sorsú télikabátom, jó és balsorsom hű társa, emlékeim teljes jogú osztályosa, s ez emlékek felidézője, elővarázslója, kedves, meghitt barátja.

Bécsben ugyan kaptam egy igen finom télikabatot, mint magyar menekült, amit el is hoztam Amerikába, de erre a télikabátra szó szerint azt kellett mondanom, hogy túl jó volt.

Mert olyan finom anyagból volt készítve, s oly jól volt szabva, hogy amikor 1957-ben először besétáltam benne a New York-i Egyesült Nemzetek épületébe, minden igazolás nélkül beengedtek, mert azt hitték, hogy bizonnyal diplomata vagyok. (A szép télikabáthoz még egy finom "homburg" kalapot is kaptam, ami teljessé tehette a diplomata illúziót.)

E télikabátot ma már nem hordom; évek óta nem is volt rajtam. De tartogatom kedves emlékként, s ha ránézek, ha hálával megtapintom, figyelmeztetni akarom magam, hogy ez lehetett egy jó szívű osztrák égi mértéke, amivel egy ismeretlen rászorulón segítve, eleget tett Jézus Krisztus égi mértékének.

• • •

Utolsó, jelenlegi télikabátom tulajdonképp csak "előléptetéssel" vált télikabáttá: őszikabátként adták el egy nagy New York-i áruházban. Kicsit magyar télikabátnak is tekintem, mert ez áruház tulajdonosa magyar eredetű. Úgy "szegről-végről". (Vajon le lehet-e ezt ilyen ízesen angolra fordítani?)

Már vagy 8—9 éve szolgál engem, és igen viharedzett: a —1 Fahrenheitet éppúgy kibírta, mint a New York-i riverside-i téli hó- és szélviharokat. S ez nem kis dolog egy télikabát részéről. Ezért már öreg télikabátom, bizony, segítségre szorul: feleségem kötötte nagy gyapjúsálam jön sokszor segítségére, mert, bizony, a télikabát a nyakamnál már gyöngén zár.

Mert a télikabátok élettávja vagy élethossza bizony elég rövid, s az a technika haladtával szinte egyenes arányban csökken. Emlékszem, Nagyapám sokszor mesélt az ő, posztóból készült télikabátjáról, amely vagy három évtizedet szolgált becsülettel. Megérdemelt volna valami hivatalos kitüntetést is.

Néha most már úgy érzem, hogy a feleségem által kötött 100%-os gyapjú, kb. 2 méter hosszú, s közel fél méter széles szép sálam tulajdonképp az igazi télikabátom, de az "öreg úr" által érzett tisztelet megkívánja, hogy jól kiérdemelt télikabáti rangjától ne fosszam meg.

Nem is teszem. A hálátlanságot még a pogány görögök is elítélték.

• • •

Íme, egy emberi élet nagyjából felvázolása néhány télikabáton keresztül. Elég jellegzetes magyar sorsot mutatnak, gondolom, s azt hiszem, elég jellegzetes kelet-európai sorsot is.

Századunkban az emberi élet túl sok változással van tele, túl sok drasztikus, váratlan eseménnyel terhes. Figyelmünk pedig másfelé irányul, más dolgok vonzzák, mint a hétköznapi, egyszerűbb élet mindennapos, megszokott dolgai.

Én úgy vélem, érdemes az egyszerűbb dolgokra is figyelmet szentelni, érdemes reájuk gyakorta emlékezni, mert ez egyszerűbb dolgok sokszor az alázatosság köntösét hordozzák, s talán inkább az égi, mint a földi mértékek közé tartoznak.

Vagy ha nem, mi tehetjük azzá oly módon, ahogy azt nekünk Jézus Krisztus Urunk mindörökre meghagyta.

• • •

Mohonk Lake, N.Y., 1977. Szent István napján

Dr. Véghelyi Ede:

Leányom emlékkönyvébe

(1934)

Az ifjúság ellibben, mint az álom.
Az élet majd — kérges, kemény kezével —
A vállaidra mind több gondot, bajt nyom.

Örülj az ifjúságnak önfeledten,
Amíg csak tudsz. Dús kincseit becsüld meg.
Maradj ifjú örökké: szívben, tettben.

Fogadd a sorsod, ahogy Isten adja!
Mindenkinek kijut az élet terhe,
Ha vállalod, van annak is zamatja.

Hiú lidércek csábja ne kísértsen.
Hiába törtetsz csalfa álmok útján,
A délibábot el nem éred mégsem.

Szeresd a jót, igazat és a szépet,
Derűt, virágot, napsugárt, madárdalt,
Gyermekmosolyt s a csendes békességet.

S erősen hidd — bár gúnnyal cáfolná más —
E földön tiszta boldogság csak egy van:
Más örömének örülő lemondás.

És ne feledd: a jó Isten kezében
Parányi porszem sorsod, lényed, élted.
Imádkozz folyton: el ne ejtsen mégsem.

Dr. Csonka Emil:

Egy egoista, aki csak másokkal törődik

— P. Werenfried van Straaten portréja —

Egy fiatal pap egy nyári éjen, mint valami szakrális szentivánéji álomban, kolostori cellája magányában elmélkedik, és igyekszik megérteni a gonoszság értelmét. Még háború van, a második világháború apokalipszise. Az ifjú pap premontrei szerzetes, a belgiumi Tongerlo falai között él és dolgozik. De azon az éjszakán nem hallja a bombázógépek idegölő zúgását, sem a légelhárító ágyúk "mérges ugatását". Azon töpreng, hogy: "Isten megfoghatatlan". De nem nyugszik bele ebbe a negatívumba. Agya lázasan dolgozik. Felhasználja a "törékeny csendet" a titok felkutatására. És mire az éjszaka elmúlik, a fehér reverendás, nyugtalan pap is megtalálja lelke nyugalmát. Nagy benső biztonsággal tudja és érzi: Isten nem teremtette a gonoszt; nem akarta, hogy legyen; de megtűrte, nem akadályozta; nem, mert az emberi szabadság és szabad akarat nagy jótéteményét nem akarta szétzúzni; Isten mindenható keze a gonoszt is fel tudja használni, Isten messzebbre lát, mint mi. "Isten — veti papírra az éjszakai nagy monológ-dialóg eredményeképpen —, Isten keze az emberiség hóhérait könnyed mozdulattal átformálja az örök üdvösség eszközeivé, szerszámává: a gonoszok szerte a világon a megváltás keresztjének az ácsai . . . A gonoszok teremtik az ostoba hatalom és a gyáva fölény áldozatait, de ezekből az áldozatokból lesznek a szentek és mártírok. És Isten kiméri a gonoszok hatalmának idejét is, az áldozatokat pedig megáldja, vereségeiket megszenteli, mert ismeri későbbi felemelkedésüket. Látja megaláztatásukat és gyermeki rettegésüket is, de látja jövőjüket, tudja, hogy az utolsókból lesznek az elsők, s akik éheznek, azok gazdagodnak szellemi táplálékkal . . ."

Amikor ez a nyáréji töprengés véget ért, a kolostorcellát egy tettre kész és elszánt ember hagyta el. Azon az éjszakán született meg a világ reverendás vándora, a gyakorlati segítés apostola, a "Speckpater", a "Szalonna-páter". Az azóta eltelt három évtized-

ben milliós adományokat gyűjtött minden kor szerencsétlenjeinek istápolására: a háború után a levert és éhező németeket segélyezte, majd a kommunizmus elől futó nincstelen menekülteket. Később áthatolt a vasfüggönyön, és az üldözött egyház tagjain segített, ahogy lehetett. Gyulafehérváron támogatta a szemináriumot, mintha ismerné Jékely Zoltán versét: "Fejünkre por hull, régi vakolat, Így énekeljük a drága Siont . . ." Malteres kanalat és anyagi eszközt adott hát az erdélyi papság kezébe: építsétek fel templomaitokat. De autót vásárolt hátizsákos hittérítőknek, rádióadókat szerzett dél-amerikai hitszónokoknak, a szociális igazság igéit vitte a — mint mondotta — "feudális-keresztény" Latin-Amerika falvaiba, kiadta üldözött katolikus írók könyveit, iskolakápolnákat építtetett Vietnamban, és szeretetcsomagokat küld a szibériai raboknak. Elment, eljutott mindenhová, ahol, mint egyik ragyogó könyvében írta, "ahol az Isten sír". Munkatársakat keresett, akik "segítenek felszárítani Isten könnyeit". Így, általa jött létre a 20. század egyik legnagyobb szeretet-vállalata, s így lett P. Werenfried van Straaten modern korunk irgalmas szamaritánusa.

1913-ban született egy Amszterdam melletti kis faluban, Mijdrechtben. Festőművész szeretett volna lenni. De apja, aki ízig-vérig tanárember volt, fiából is pedagógust akart nevelni. Az egyetemen klasszikus filológiát tanult, de jobban érdekelték a szociális problémák. Diáklapot alapított. Sőt, pártot is, "ami szerencsére hamar megbukott" — vallja erről a vállalkozásról. Rebellis szellem is volt benne, csatlakozott a Belgiumban halálra ítélt P. Raimund van Sante mozgalmához, amely belső egyházi reformot sürgetett. Werenfried van Straaten oly őszinte és lendületes volt, hogy a holland püspöki kar szektásnak tartotta, s számos eminenciás úr meg volt győződve arról, hogy ez a fiatalember antiklerikális. Még papnak készülő fivérei is kételkedtek benne, apja pedig, a jó tanár, nem egyszer sóhajtott aggodalmasan: "Fiam, fiam, mi lesz belőled?!" A családban ő volt a fekete bárány, a "Sorgenkind".

Az aggodalom, a gond, a félelem korai volt. A "Sturm und Drang" egészséges periódusa nem tartott örökké. A fiatalember, aki egyébként éppen fülig szerelmes volt (mert 21 éves), végül is hátat fordított a világi életnek, hogy egyszer majd segítse a világ elesettjeit. A legszegényebb hollandi rendet választotta, kapucinus barát akart lenni. Egészségügyi okokból azonban ez lehetetlen volt. Akkor Belgiumba ment, Tongerlo premontrei kolostorába, ahol néhány hónap múlva a szerzetesek orvosa megállapította, hogy ez a gyenge fizikumú papjelölt mindenre alkalmatlan: nem lehet misszíós, nem lehet plébános, nem fog tudni prédikálni, mert nem győzi egészséggel. De az apát, Stalmans, mintha isteni sugallatot kapott volna, megengedte, hogy felszenteljék, s maga mellé vette titkárnak. Kiderült, hogy rendkívül használható, gyakorlati érzékű mun-

katársat kapott, a baj csak az volt, hogy az ifjú premontrei néha erősen a saját fejével gondolkodott. A melegszívű és bölcs apát elismeréssel és megadással mondogatta: "Örülök, hogy van egy Werenfriedem, de örülök, hogy nem kettő van belőle."

Azóta egyháznagyok és miniszterek sajnálják, hogy nincs több ebből az emberből, s azóta végtelen sora született meg a díszítő jelzőknek, epiteton ornansok serege veszi körül nevét és munkáját. Flamand parasztasszonyoktól füstölt szalonnát gyűjtött az éhező, levert németeknek, innen a "Speckpater" név. Norbert Calmels premontrei főapát, ez a szellemes ember azt mondta róla, hogy ő az egyház "force de frappe"-ja. Frings bíboros kölni érsek szerint P. Werenfried modern Dzsingisz kán, mert mindent összeszed, ami útjába kerül. (Hogy aztán szétossza a szegények között.) Ahol pénzt talál, azt letarolja. Nevezték a szeretet harcra kész gigászának; gőzhengernek; koldusnak, aki a gazdagokat rádöbbenti, hogy ők nagy adósai a szegényeknek. A kőszívű emberből is kifacsarja a könyöradományt. "Minden égtáj alatt koldult" — mondja róla a főapát. — Eljegyezte magát a szegénységgel, s anélkül, hogy egyetlen fillért mondhatna magáénak, milliókkal segíti a szegényeket." Calmels atya szerint P. Werenfried a szomorúak vigasztalója, s mert segíti a vasfüggöny mögötti üldözötteket, a "modern katakombák elnyomott gyermekei mind az ő árvái". S a főapát talán legmesteribb jellemzése premontrei fiáról: "Ő az az ‚egoista', aki csak másokkal törődik."

Egyik legközvetlenebb magyar munkatársa, egy másik szerzetes, a szaléziánus P. Szőke azt írja róla: "P. Werenfried világosan látja, hogy a sarló és kalapács megtiporja az emberi jogokat", s ő vállalja a küzdelmet e megtiport jogokért. Szőke szerint a "Speckpater" "az atomkor egyik legeredményesebb népszónoka, szervező, kolduló barát, a magyar nép nagy barátja, Mindszenty bíboros tisztelője és harcostársa."

Mindszenty maga, 1974-ben, Kaliforniában a volt csornai premontreiek iskoláját látogatta, s a falakon ott látta volt szombathelyi tanárainak portréit, s megilletődve állt öreg mesterei arcképe előtt. Az élmény hatása alatt, visszafelé az úton Los Angeles felé a premontrei rend nagyságáról beszélt, s szóba került, hogy a Speckpatert is ez a rend tette naggyá. "Igen — mondotta a bíboros —, és még valami. Az, hogy ő az az ember, aki szó szerint veszi az evangéliumot."

Ez a hajdani fiatalember, akit ki akartak tenni a kolostorból, mert "nem bírja egészséggel", azóta robusztus embereket megszégyenítő energiával röpköd a világban, mindenüvé, ahol segíteni kell. Életéből pompás TV-sorozatot lehetne készíteni, mert a jó ügy érdekében leleményesebb, mint egy Perry Mason, s ha kell, az eredményért éppúgy tud nem konvencionális eszközöket felhasznál-

ni, mint egy "Detektiv Rockford". Burundiban elszenvedte a rendőrök puskatusát, hogy segítse a lemészárolt törzs megmaradottjait. Kalkuttában szövetkezett "Teréza anyával" a nyomor enyhítésére. 1956-ban habozás nélkül sietett Budapestre adományokat szállító kocsikaraván élén.

1975-ben ott állt Máriacellben a szószéken, hogy búcsúztassa halott barátját, a magyar bíborost. Mikor egy évvel a magyar prímás halála után megkérdezték, vajon az egyház szentté avatja-e Mindszentyt, P. Werenfried van Straaten így válaszolt: "Ha ő nem volt szent, akkor ki volt az?"

P. Werenfried a mi Prohászkánkhoz hasonló egyéniség. Ma már talán kissé régiesnek ható, de igaz jelzővel róla is azt lehet mondani, mint nagy püspökünkről, hogy "lánglelkű pap". Ugyanolyan kitűnő író. Ha nem szerzetes lesz, hanem újságíró, vert volna minden ragyogó tollú riportert. Könyveiben pompás, szemléletes kifejezésekben tömörít egy-egy eseményt, jelenetet, fogalmat. "A nyomor óceánja", "Isten partizánjai", "büszke bűnözők", "zseniális gyűlölködők" — ilyen jelzői és kontrasztjai vannak. Istenről azt írja, hogy "mint szelíd orvos áll az emberiség betegágyánál", s "keze néha mint az ápolónő keze". S nemcsak szemléletes, magával sodró meghatározásai vannak — de jó humora és humorérzéke is, jó adag öniróniával. "A kórusban túl hangosan énekeltem, s kissé mindig hamisan" — emlékezik fiatal papságára. Elmondja, hogy sok okos barátja eltanácsolta a papi hivatástól, de "hála Istennek, az Isten okosabb volt". Aztán őszintén meakulpázik, bevallja, hogy gyakran hiányzik belőle a keresztény tökéletesség, s "bátorságom gyakran erősebb, mint a hitem". "Akik ismernek — mondja —, tudják, mennyi árnyék van bennem." De, mikor hatvanas évei végén számadást csinál, mindenért hálás a Mindenhatónak. Tudja, hogy a Mindenség ura integrál: "Viharos életemben mindennek jelentősége volt: sikereimnek és kudarcaimnak, barátaimnak és ellenségeimnek, azoknak, akik hozzám jöttek, s azoknak is, akik elhagytak. Egyaránt volt értelme szent és szentségtörő harcaimnak, keresztjeimnek, küzdelmeimnek és bűneimnek. Mindenért hálás vagyok Istennek."

Aki nem érkezett el a valláshoz, vagy messzire került tőle, az is megrendülve tanul ennyi hitből és meggyőződésből, ilyen gazdag életből. Tanul, s megfejti ennek az életnek titkát: P. Werenfried az a keresztény pap, aki komolyan veszi a kereszténységet. Ez a titka. Egészen egyszerű.

Mikor terjesztik fel vajon Nobel-díjra? Mikor jut eszébe a skandináv bölcseknek, hogy egyszer a "Béke" Nobel-díjat odaítéljék olyan valakinek, aki millió és millió szerencsétlenen segített, próbálta lecsapolni a nyomor óceánját, mert — "szó szerint vette az Evangéliumot".

Gernyeszeg

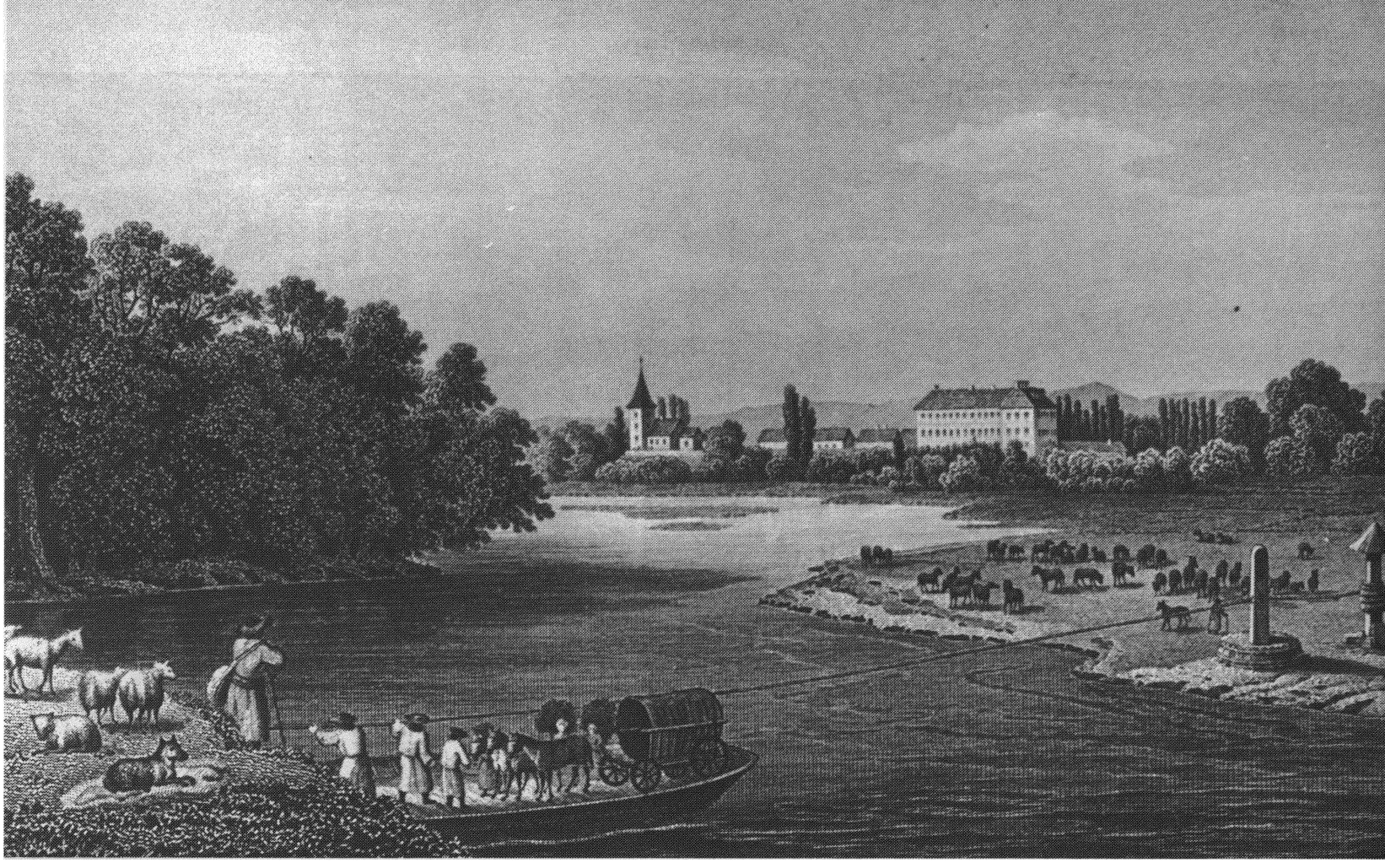

Gerend

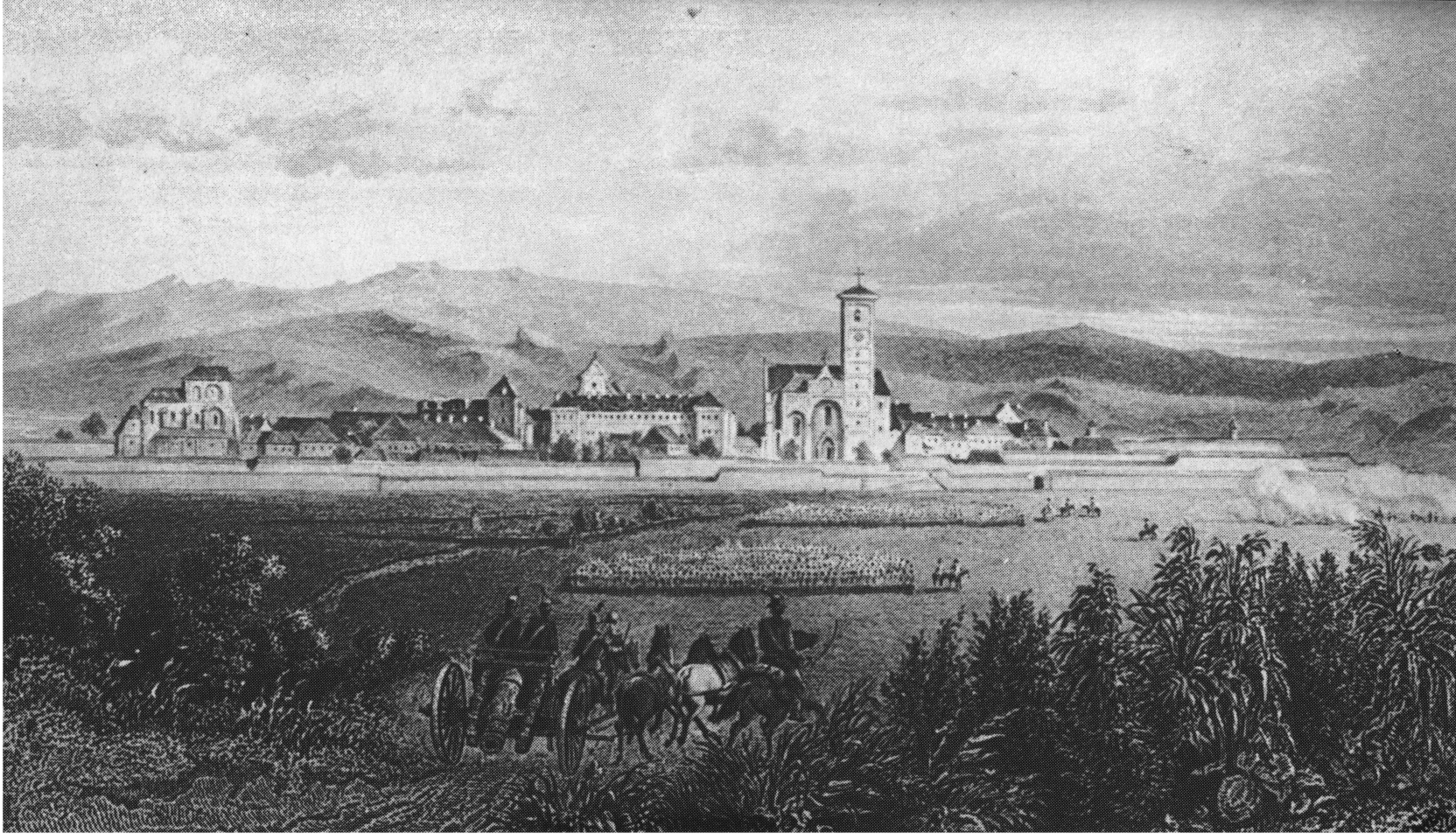

Gyulafehérvár

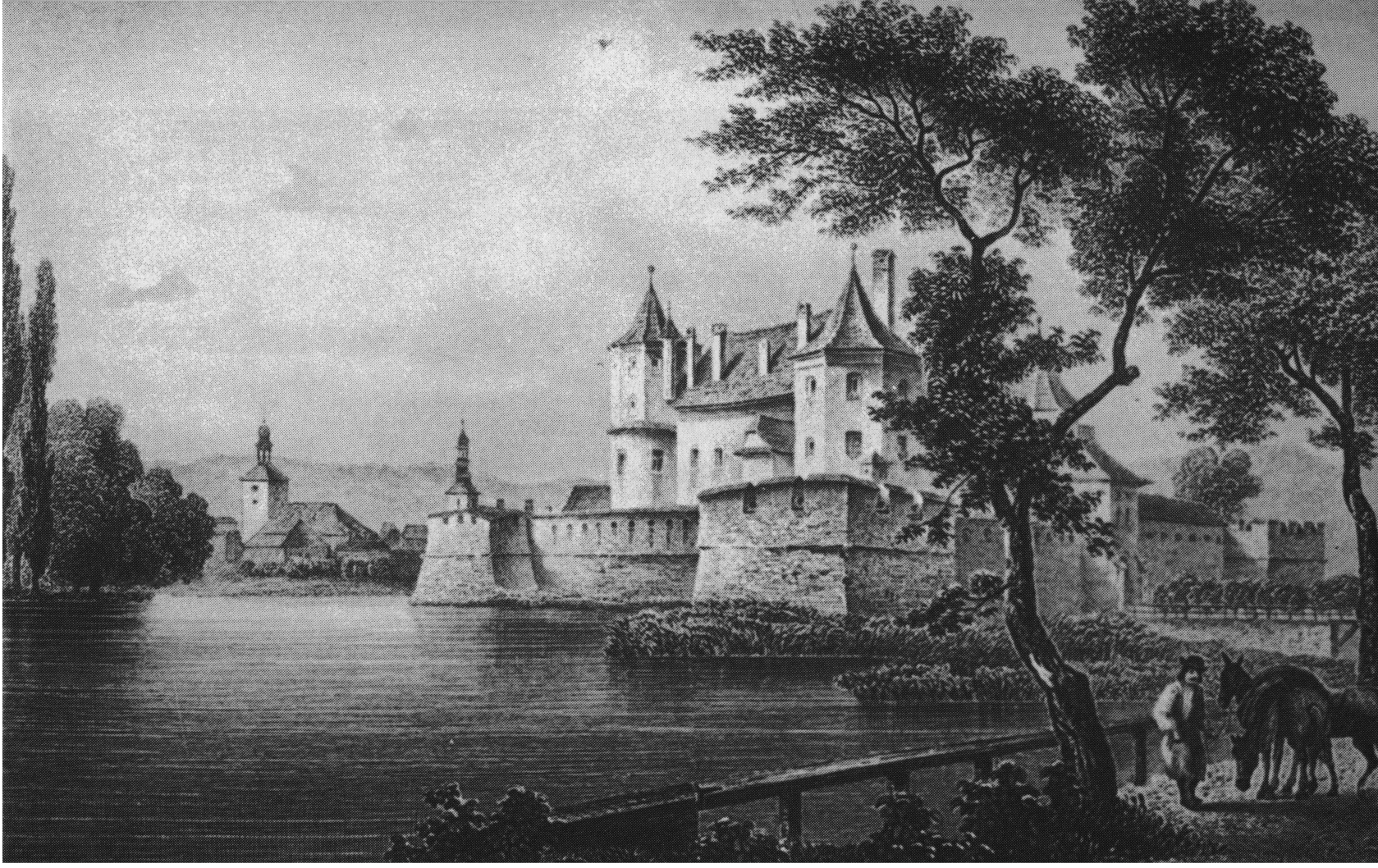

Fogaras

Prásmár

Nagyszeben

Marosvásárhely

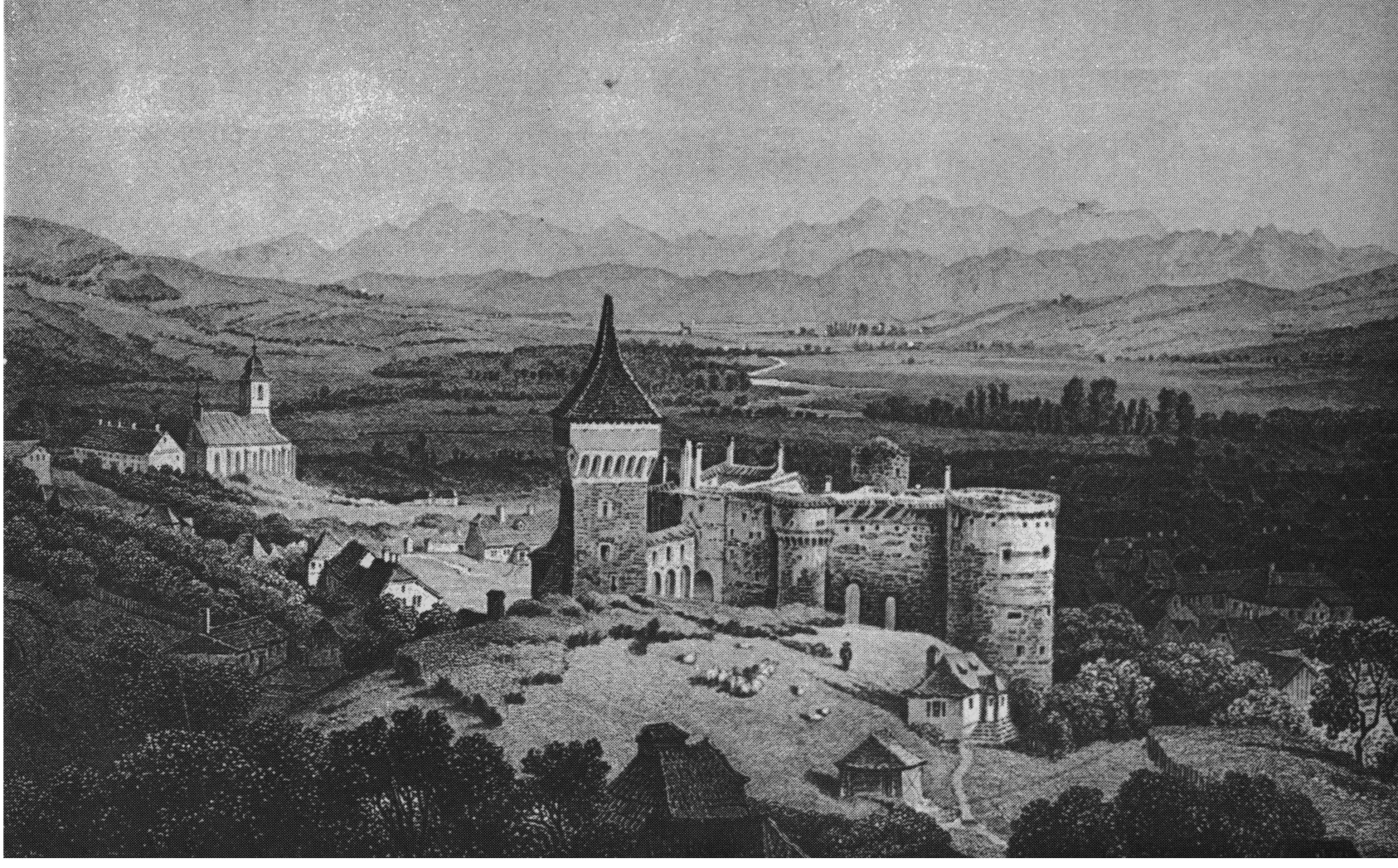

Vajdahunyad

Déva

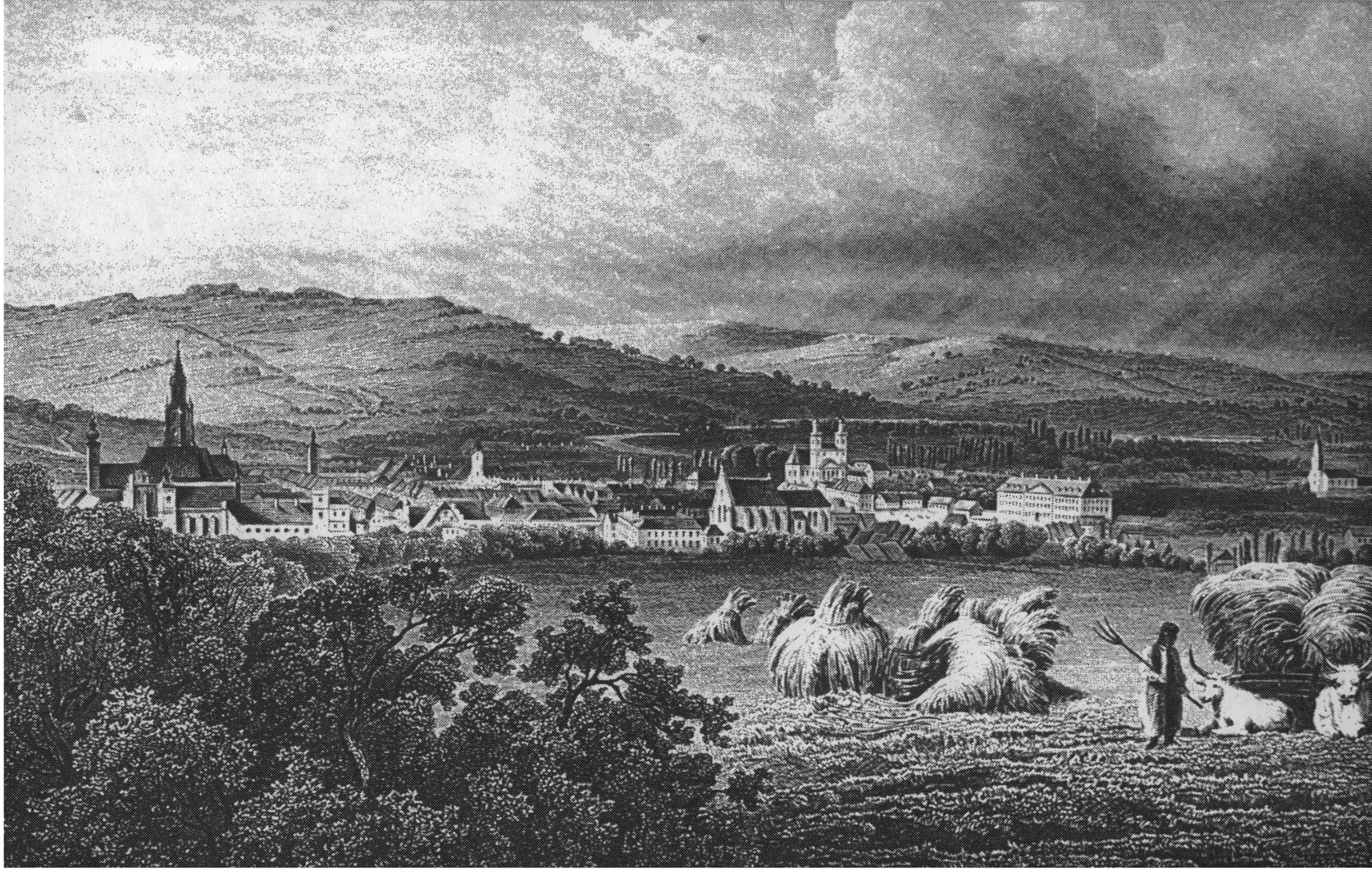

Kolozsvár

Segesvár

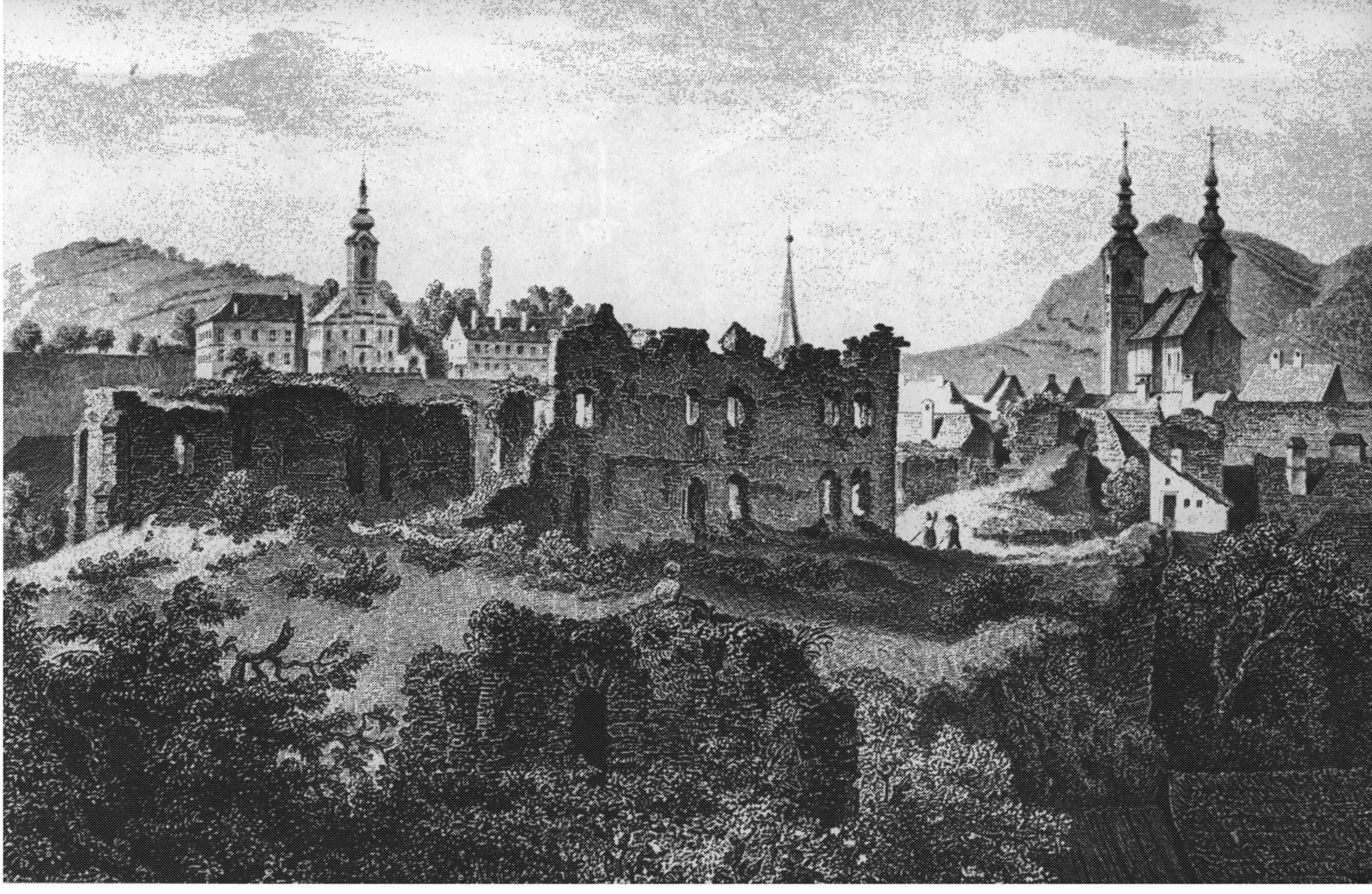

Székelyudvarhely

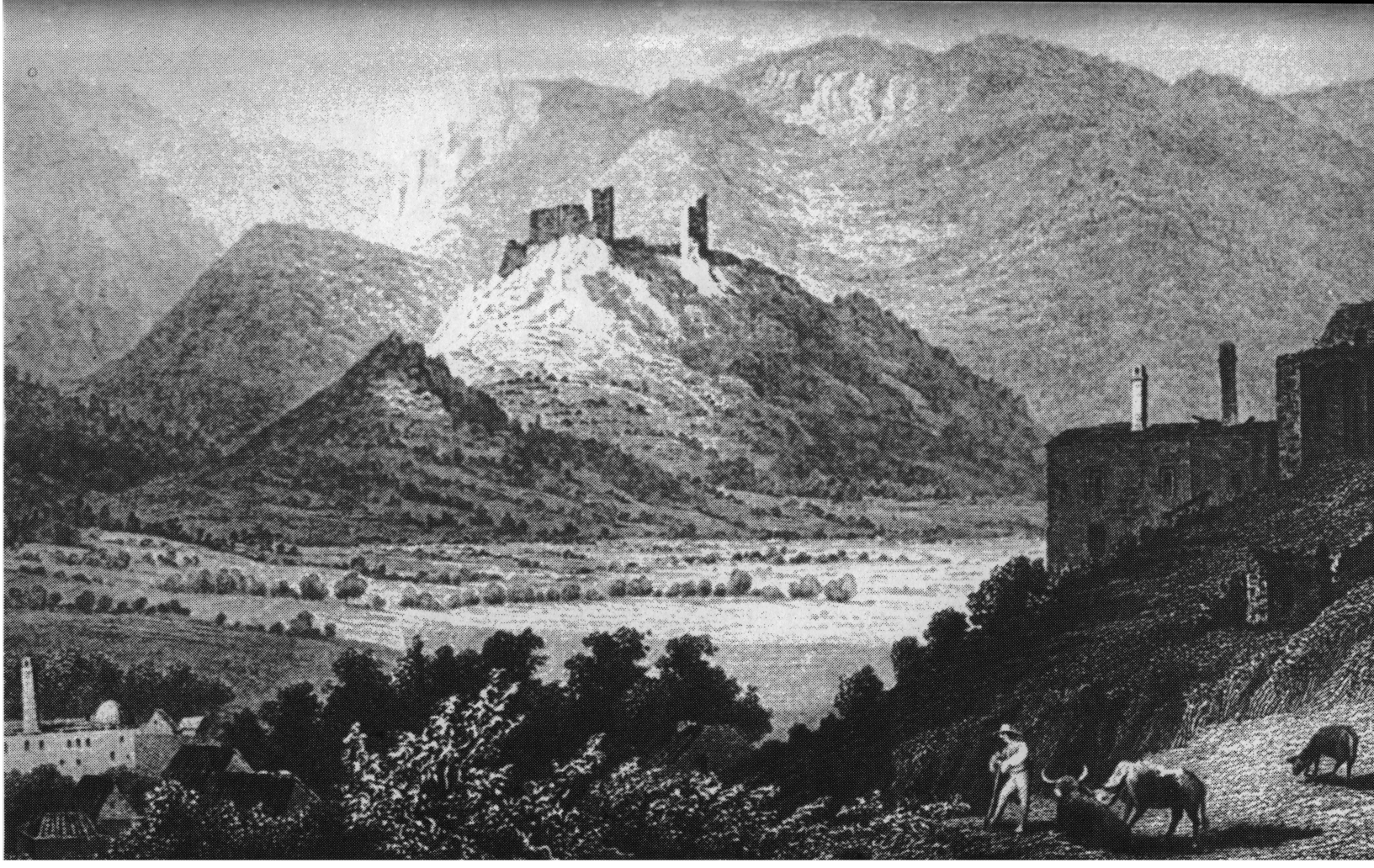

Torockószentgyörgy

A Vöröstorony-szoros

Botfalva

Csíksomlyó

P. Szőke János:

A szeretet internacionáléja

— Vasfüggöny és Ostpriesterhilfe —

Nemcsak Krisztus született nyomorban, hanem az Ostpriesterhilfe is. P. Werenfried van Straaten 1947-ben, mikor Európa még romokban hevert, s a háború ütötte lelki sebek is elevenen sajogtak, 34 esztendős volt csupán. Alig ismerte valaki. A tongerlói premontrei kolostorban az apát titkára volt. Gyakran tartott lelkigyakorlatot más kolostorokban és internátusokban. Havonta írt egy cikket is a premontrei apátság lapjába. Merész hangú írásai nem a kor bosszút követelő szellemében fogantak. "Nem kapott helyet a szálláson" című írásában, amely a lap 1947 karácsonyi számában jelent meg, így beszélt: "Kelet felé, vagy száz kilométerre tőlünk, egy város fekszik romokban. Csak egy óriási bunker maradt meg belőle, amelyet a németek a lakosok védelmére építettek. Az életben maradottak ebben az óriási bunkerban húzódnak össze. Pestisre emlékeztető bűzben ezerszámra szoronganak... A családok, ha még lehet egyáltalán családokról beszélni, néhány négyzetméternyi betonon tanyáznak. Nincs ott sem tűz, sem meleg; nincs más, mint egymás testének gőze... Mégis, ezekben az emberekben is élni akar Krisztus: tisztaságával, emberszeretetével és jóságával. A pásztorok egy istállóban imádták Krisztust. Ezeknek az embereknek még olyan hely sem jutott. Emberi számítás szerint Krisztus nem is élhet közöttük, hiszen nincs számára hely..."

Ezt a bevezető cikket írta P. Werenfried van Straaten a legyőzött németek nyomorának ismertetésére. Az eredmény felülmúlt minden várakozást: megszületett az "Ostpriesterhilfe". Flandriából a testvéri szeretet menetoszlopa indult el kelet felé. A kommunista uralomból elűzött 3000 pap és hatmilliós hívősereg is így menekült meg a teljes pusztulástól. De a dolog nem ment ellenállás nélkül. A több éves gyűjtőtábor borzalmaitól agyongyötört, megrendült idegállapotú emberek, a megszállás alatti hitleri uralom holland és belga áldozatai, túlzottnak találták ezt a német területre irányuló segítési módot. A fiatal premontrei szerzetes — 1948-ban — így válaszolt a támadásokra:

"A szeretet megköveteli azt, hogy Krisztust ismerjük fel és vigasztaljuk azokban a felebarátainkban is, akik a felelőtlen háborús uszítók parancsára ellenséges egyenruhát viseltek; testvéreink ők is, mert Krisztus megváltotta és a Mennyei Atya gyermekeivé fogadta őket. Ezek a szerencsétlenek most óriási nyomorban élnek. Nagyon jól tudom, hogy ezeket a sorokat félre lehet magyarázni. De ez nem tarthat vissza bennünket... Sok édesanya és feleség számára — akik a német igazságtalanság miatt annyit szenvedtek, akik most is kisírt szemmel tekintenek szeretteik képére — Isten segítő erejét és önmagukat felülmúló kitartást kérünk azért, hogy forduljanak szeretettel a német nyomor felé; hogy úgy értsék meg őket, ahogyan azt senki más nem tudja megtenni, úgy bocsássanak meg nekik, ahogyan csak egy anya tud megbocsájtani..."

Százezrek bocsátottak meg.

Akadt több olyan asszony, aki az ellenség által meggyilkolt férjének ruháját adta a szükséget szenvedő németeknek. Több olyan flamand férfi jelentkezett önkéntesnek a meginduló munkánál, aki a hitleri terror miatt rokkant meg.

A kezdet zsenge palántája gyorsan megerősödött. P. Werenfried átlépte Flandria határát, és a lebombázott Németország felé haladt; heteken és hónapokon keresztül látta a Frankfurt és Koblenz közelében rögtönzött táborok lakóinak kimondhatatlan testi és lelki nyomorát. Hogy mit jelent táborlakónak lenni? Ezt csak az tudja igazán, aki megjárta az életnek ezt a kemény iskoláját. Mellőzve a nyomor leírását, talán így foglalhatnánk össze: a táborlakók majdnem teljesen lerongyolódtak — testben, lélekben egyaránt.

A fiatal premontreinek nem volt nehéz mindent megfigyelnie a táborlakók életében. Gyakorlati ember lévén, a jelentéktelennek tűnő dolgok sem kerülték el a figyelmét. Hazaérkezve, órákon keresztül tudott beszélni élményeiről. Az adakozókat gyakran maga kereste meg: gyárak előtt az ebédszünetben, jámbor hívek kávédélutánján, vagy a luxuskocsikat vezető gazdag belga gyárosok körében.

A segítséget, a határon át, iskolás gyermekek közreműködésével juttatta el a Keletről menekült "hátizsákos papok" (hátizsákban hordták minden vagyonukat) támogatására. Ezek, kivétel nélkül, nincstelenek voltak, támogatásra szorultak. A flandriai iskolák összefogtak, és "örökbe fogadtak" egy-egy menekült papot. Az iskolás gyermekek összeadták zsebpénzüket: a havonként begyűjtött pénzből csomagot küldtek a lágerban élő papoknak. A kezdeményezés voltaképp ekkor vált nemzetközi szervezetté, és a nevét is innen kapta: Ostpriesterhilfe — a keleti papok megsegítése.

A döntő lendületet a flandriai parasztasszonyok adták. Vidéki plébánosok egymás után hívták meg a fiatal premontrei atyát:

számoljon be a híveknek a lágerlakók tragédiájáról. A jámbor parasztasszonyok először csak a kávédélután süteményének árát ajánlották fel a nemes célra. Később, P. Werenfried ötletes kérésére, füstölt szalonnát vittek a plébániára, amelyet hetenként egyszer összegyűjtöttek, és a tongerlói apátság hűvös pincéjében tároltak. Az ottani növendékek aztán becsomagolták a kalóriákban gazdag falatokat, majd kilós csomágokban átküldték Németországba. A nyári hónapokban, tárolási nehézségek miatt, ez nem volt lehetséges. Ekkor is az ötletesség segített: P. Werenfried kapcsolatba lépett több flandriai paraszttal; megegyezett velük, hogy azok minden évben egy-egy sertést ajánlanak föl az éhezőknek. Amíg az állatok súlyban gyarapodtak, egy konzervgyáros is felajánlotta segítségét a hús feldolgozására. Még a konzervdobozokat is ingyen adta. Így került tonnaszámra a teherautókra a húskonzerv és a füstölt szalonna. Amikor P. Werenfried, jótevői előtt, beszámolt az elért eredményekről, egy széles csípőjű parasztasszony hangosan felkiáltott: "Lang leve de Spekpater!" (Éljen a szalonnaatya!) Ezt a megtisztelő "rangot" nemcsak az egyszerű nép vette át, hanem a közvélemény is. A "Speckpater" név ma már, 30 esztendő után, fogalom az egész világon. Így szólítják őt levélben vagy társalgás közben a jótevők, védencei és munkatársai egyaránt.

Történelmi jelentősége volt az 1952-ben megtartott königsteini közgyűlésnek. Az Ostpriesterhilfe találkozóján tizennyolc leigázott ország katolikus képviselői tárgyaltak arról, hogyan lehet a jelenben és a jövőben is szeretetet, vigaszt, segítséget nyújtani a legújabb kor vértanúinak. Imahadjáratra hívták fel egész Európát. A karitatív tevékenység hangsúlya a német menekültek támogatásáról átkerült a nem német anyanyelvű menekültek fölkarolására, akiket eddig kissé elhanyagoltak. Az új szervezetből a szeretet internacionáléja lett. Olyan férfiak képviselték nemzetüket, akik emberemlékezet óta ellentétben — sőt: harcban — álltak egymással, de most feladták a szemet szemért, fogat fogért elméletét és gyakorlatát. Mindannyian érezték azt, hogy népüket ugyanaz az erőszak tiporja, hogy létüket és hitüket a megszűnés veszélye fenyegeti. Csak az összefogás segíthet.

A königsteini találkozó általános mozgósítás volt egész Európában: riadjunk föl az aléltságból, imádkozzunk az üldözöttekért, nyújtsunk testvéri jobbot előzött hittestvéreinknek, segítsük őket anyagilag is! Az 56-os magyarországi események előtt is, utána pedig különösen, villámgyors segélyakciókat lehetett lebonyolítani a vasfüggöny mögötti országokban. Azóta is szakemberek figyelik, melyik a legalkalmasabb segítési forma. Az Ostpriesterhilfe munkatársai ismerik már az egyes kommunista államok szeszélyeit, és ha az egyik segítési mód lehetetlenné válik, másikat választanak.

Az Ostpriesterhilfe címtárában sok tízezerre tehető azoknak a vasfüggöny mögötti sokgyermekes családoknak a jegyzéke, akik segítségre szorulnak. Önkéntes családok minden szabad idejüket csomagok összeállításával töltik. Tongerlóban pedig óriási raktárakban dolgoznak rendszeresen: ruha- és élelmiszercsomagokat készítenek a keleti útra.

A szervezet nem engedheti meg magának, hogy csak úgy vaktában jótékonykodjék. Az Ostpriesterhilfe állandó kapcsolatot tart fenn az üldözött egyházak főpapjaival. Köztudott, hogy a kommunista államok püspökei csak ritkán kapnak engedélyt nyugateurópai útra, és ha ki is jutnak, nem biztos, hogy fel merik keresni az Ostpriesterhilfét. Ezért inkább tapasztalt munkatársak utaznak az egyes kommunista országokba — sokszor igen nagy kockázatokat is vállalva —, hogy tárgyalhassanak az illetékes személyekkel. Ezekről a tapasztalatokról nem lehet a nyilvánosság előtt beszámolni, mert veszélybe hoznánk a tárgyaló feleket. Bár sok esetben nagyon is hasznos volna egy-egy ilyen beszámoló, hogy a Kelet felé utazó turista figyelme ne akadjon el valamelyik borospince vidámító nedűjénél, vagy az olcsó szórakozási lehetőségeknél.

A kommunisták nagyon jól tudják, hogyan kell elterelni a figyelmet az emberi jogokat sértő intézkedésekről és az egyházüldözésekről. Anélkül, hogy részletesebben ismertetésbe bocsátkoznánk, olvassuk el, hogyan ír P. Werenfried van Straaten a vasfüggöny mögötti élményeiről: "Több helyen megállapítottam, hogy adományunk nemcsak hasznos és nélkülözhetetlen volt, hanem azt is, hogy elsősorban azok kapták meg, akik leginkább segítségre szorultak. Utaztam olyan járművel, amelyet adakozóink pénzén vettünk, és amely nélkülözhetetlen az ottani papoknak és püspököknek. Több olyan templomban jártam, amelyet az Ostpriesterhilfe épített újjá a háborús romokból. Láttam azt az örömet is, amely a családtagok szemében kigyulladt, amikor egy-egy szeretetcsomagot kibontottak. Sok olyan szeminaristával fogtam kezet, akik csak az Ostpriesterhilfe támogatásával tudták követni papi hivatásukat. Egy heveny betegségemben egyszer olyan orvos kezelt, akinek — mivel osztályidegen volt — mi biztosítottuk több éven át a tanulási lehetőséget. Mégis az hatott meg leginkább minden egyes beszélgetés alkalmával, hogy szervezetünk erkölcsi támaszát becsülik a legtöbbre. Az óriási érdem természetesen jótevőinké. Az ő segítségükkel törtük át a vasfüggönyt, mentettük meg a lelki elszigetelődéstől az ottani papokat és híveket. Egyedül Isten a megmondhatója annak, hányan kaptak így újra erőt és bátorságot ahhoz, hogy hűek maradjanak az Egyházhoz, és kitartsanak a végsőkig."

A segélyezés mellett gondoskodni kellett az Ostpriesterhilfe jogi formájáról is. 1964-ben a Szentszék hivatalosan elismerte a

kezdeményezést, amely az "Üldözött Egyház Segítője" alcímet kapta. Egy kommunista állam tiltakozására az "üldözött" jelzőt meg kellett változtatni "szenvedőre", de ez a változtatás nem befolyásolta sem a tevékenységet, sem az eredményes munkát. A szervezetnek ma több mint 700 000 jótevője van Németországban, Ausztriában, Luxemburgban, Belgiumban, Franciaországban, Olaszországban, Hollandiában, Angliában, Írországban, az Egyesült Államokban, Új-Zélandon, Ausztráliában, Spanyolországban és Svájcban. Ezekben az országokban működnek az Ostpriesterhilfe országos titkárságai. A segélyszerv vezetőjét a Szentszék nevezi ki, akit munkájában a nemzetközi tanács támogat. A szervezet vezetőségi tagjai megfelelő kiképzést kapnak, az Egyház tanítása és a II. Vatikáni Zsinat szellemében. A jótevők számára "A szeretet visszhangja" című, több nyelven megjelenő újság ismerteti a szervezet tevékenységét; imára szólít fel az üldözött Egyházért, és a felebaráti szeretet gyakorlati megvalósítását ajánlja.

(S még valami, amit P. Szőke szerénységből elhallgatott: az idén — az Ostpriesterhilfe fennállása óta először — 5 millió dollárt sikerült a vasfüggöny mögé bejuttatni.)

Bentefy Kálmán:

Palkó, a bivalyos

Már megjött Péter-Pál, és vele az aratás ideje. A rekkenő hőség úgy ereszkedett az arlói határra, mint láthatatlan ködfelhő. A búzató most szakadt el éltető talajától, hogy, érett termését átadva hivatásának, a természet által reá rótt feladatot elvégezze. A messze elterülő búzatáblák felett a csalóka, színes délibábok jókedvűen mutogatták szebbnél szebb tündéri váraikat, hogy bűvös játékaikkal elszórakoztassák a szemlélőket. Az érett búzaszemek már lehúzták a súlyos kalászfejet, s így, méltóságteljes meghajlással várták az aratást.

Fáy gróf intézője, Halmosy Ferenc, már kiadta parancsát az aratógazdának a munka megkezdésére. S ekkor, mintegy varázsütésre, megelevenedett a határ. Szorgos emberek tarka sokasága hullámzott a búzatáblákon, hogy az éltet adó, pirosló búzakalászok mielőbb keresztekbe kerüljenek.

Fáy grófot a bő termés ígérete jókedvre hangolta, s ami ritkán történt meg nála, most vígan fütyörészgetett. Társaságában volt az egyik intézője, aki mintha csak elleste volna a gróf gondolatát, így fordult hozzá:

— Régen volt az ideihez hasonló jó termésünk, méltóságos uram. Ha méltóztatnék megengedni, én a völgyben termett kalászosokat ott rakatnám asztagokba, és ott is csépeltetném ki.

— Miért akarja így, intéző úr? — kérdezte a gróf.

— Azért, gróf úr, mert előreláthatólag a völgyben begyűjtendő szalmakazlak a szérűskertekben már nem férnek el. Igaz, hogy a cséplőgép kivontatásának van egy komoly akadálya, az utat keresztező patak, de én remélem, hogy addigra kiszárad annyira, hogy a lokomobilt és a cséplőgépet át tudjuk azon vontatni, mert a kis híd ezt a súlyos terhet nem bírná el.

— Mi arra a garancia, intéző úr, hogy az iszapba süppedt gép nem fog ottveszni? — tette fel a kérdést a gróf, hangjában nem kis aggodalommal.

— A négy bivalyunk, méltóságos uram. A gép nem tud annyira lesüllyedni, hogy a négy bivaly ki ne tudná húzni. Azt csak Palkóra, a bivalyosra kell bíznunk, aki még a bivaly gondolatát is tudja, és ugyanúgy a bivaly a Palkóét.

A szellemes megjegyzésen elmosolyodott a gróf, és látszólag eloszlottak aggályai.

Már júliust mutatott a naptár, s az aratási munkálatok szinte nappallá változtatták az éjszakákat. A hó második felében azután nemcsak a község környékén, de a távolabb eső völgyben is befejezték a munkát, és az asztagolt kalászosok a cséplésre vártak. Az intéző utasítást adott a béresgazdának, hogy a cséplőgépet vontassák ki a völgybe. Külön kihangsúlyozta, hogy a lokomobilt négy bivallyal kell vontatni. A béresgazda továbbította az utasítást a gépésznek, a bivalyosnak és a béreseknek, s a cséplőkaraván máris útnak indult a völgy felé. Elöl haladt Palkó, négy bivalyával vontatva a lokomobilt. Szemére húzott, nagy, zsíros kalapja úgy emelkedett ki a karavánból, mint egy óriás gombafej a fű közül. Ő maga is hatalmas termetű volt, de szótlan, hallgatag, akiből fogóval kellett kihúzni egy-egy mondatot. Viszont ha megszólalt, hangja felért egy jókora gyári duda hangjával. Nagy harcsabajuszát időnként megpödörve, méltóságteljes léptekkel haladt bivalyai mellett. Utána hat ökör húzta a cséplőgépet, majd két ökörfogattal az elevátor következett, s végül pedig egy lovaskocsi, mely a mázsát és a szükséges szerszámokat vitte.

Mikor a gépkaraván a völgy előtti kiszáradt patakhoz ért, mely az utat keresztezte, már csoportokban álltak a kíváncsiskodó falusiak, akik egyöntetűen azon a véleményen voltak, hogy a loko-

mobilt a patakon még tíz bivaly sem húzza át. Az emberek szinte felzúgtak, amikor észrevették, hogy a mellékútra Fáy gróf úr hintaja fordult be, melyen nemcsak a gróf úr, de a püspök úr is ott ült, mindketten nagy érdeklődéssel a történések iránt.

A bivalyok pedig nekirugaszkodtak, hogy végrehajtsák az intézői parancsot, és hallgatva a biztató szavakra, beléptek a patakmederbe. Mind ez ideig minden a legnagyobb rendben haladt. A két első bivaly már át is ért a túloldalra, és a másik pár sem volt, csupán néhány lépésre, mikor a lokomobil, tengelyéig süllyedve az iszapba, nem akart többet megmozdulni. Hiábavalónak bizonyult a bivalyok minden erőfeszítése. Palkó szorgalmasan szólítgatta őket, de minden szava a semmibe veszett. Az állatok megálltak, ahol voltak, kettő a parton, kettő félig az iszapban, az emberek pedig tragikus csendben néztek egymásra, várván a fejleményeket.

A gróf úr törte meg a csendet:

— Mi az, Palkó, hát nem akarják kihúzni?!

Palkó megpödörte harcsabajuszát, s amennyire tőle tellett, "csendesen" így válaszolt:

— Kihúznák ezek azt, méltóságos uram, csak a tisztelendő úr ne volna itt.

A gróf ráncolt homlokkal nézte Palkót, majd ugyanúgy a püspök urat, akitől sem többet, sem kevesebbet nem várt, minthogy megoldja a rejtélyes választ egyházfői bölcsességével. Várakozása nem tartott sokáig.

— Hát vegye úgy, jó ember, mintha én itt se volnék! — szólt a püspök határozott hangon Palkóhoz, aki megigazította zsíros kalapját, és visszafordult a bivalyaihoz.

Ami ezután következett, azt íróember olvasói érdekében elengedi a füle mellett, de hogy végtére is mi történt, arról illő számot adnia. Történt pedig az, hogy Palkó, a bivalyos, minekelőtte nevükön szólította a bivalyokat, egy olyan kacskaringós mondatot eresztett útjára, mely örök álmukból rázta fel a szenteket, az angyalokat, felsorolva az összes szentséget, a Biblia kimagasló személyeit és eseményeit, és minekutána ennek a végére ért, mennydörgéshez hasonló hangján lekáromkodta az utolsó csillagot is az égről. Ostora villámcsapásként csattant a bivalyok között, és egy röpke szempillantás alatt a túlsó parton volt a lokomobil . . .

A magas egyházfő pedig az égre fordította tekintetét, és kezeit összekulcsolva így szólt:

— Bocsásd meg neki, Atyám, hiszen csak a balga állatokat oktatta alázatos engedelmességre . . .

Dr. Horváth Benedek O. Praem.

Naplótöredék 1950-ből

1950. június 15.

Leszállt a falura az éj... Messze, az erdő alatt durrog csak a traktor. Telhetetlen. Neki az éjszaka is kell.

Ablakom kertre néz. Éppen a hegy felé. Máskor az esti légáram egy-egy jókedvű csoport nótafoszlányait sodorta be a zsalumon. Ma csend van, és nagy várás...

A széles, falusi utcán a dél óráiban egy hír nyargalt végig. Azóta nincs nyugalom... Talpon a falu apraja-nagyja. A szomszédok összesúgnak. Szervezkednek. Mi lesz itt? Holdfénynél kapálni indulnak? Az asszonyok ugyanis kapával a vállon szapora léptekkel jönnek a rendház felé. Kaszálni kinek jött kedve éjnek idején? Hajnalban könnyen pendül a harmatos érparton a kasza. De most hova megy a templom felé a népem? A hegybe kisétálni a nagy kulccsal, élet-esti szórakozásnak jó. De öregembernek tíz órakor éjjel bunkós bottal hegyre ballagni nem való, egyedül. Lányoknak ilyenkor már otthon a helyük. Miért jönnek szatyrokkal a karjukon a rendház felé?

Furcsa éjszakai vándorlás!

Leoltom emeleti szobám lámpáját, és kilesek. Mint hangyaboly mozog a kert, mozog a ház előtti tér. De csak egy-két percre, s utána mindent beburkol a csend.

Mi készül itt? Vitt már el a rendőrhad szerzeteseket a rendházakból. Tudom, napokkal előbb is jó néhányat Kanizsáról, Pécsről és más végvárakból. Arról azonban még nem hallottam, hogy a falu népe tette volna ezt. Itt most kasza van az öreg fáknak támasztva, itt nagy kés van a szatyorba rejtve, itt fütykös van marokra fogva... Mi készül itt?

Kiléptek az emeleti folyosóra. Három markos legény jár ott. Odaszólok:

— Mi lesz, fiúk?

A válasz kirobban a szikrázó szemű legényekből.

— Nem engedjük, hogy itt valami legyen!

Többet nem szólnak, csak keményen állnak, s néznek mereven. Tudom, mit takar ez a tömör mondat. Mögötte erő, elszántság izzik. Pusztai lefojtott tüzek törnek fel e szavak nyomán. Ahogy nézem e kemény izmú magyar fiúkat, magabiztos tartásuk beszélni kezd. Bár ajkuk egy szót sem mond többet, de tudom, mi annak az egyetlen mondatnak szívükben, agyukban a folytatása. A feszült légkörben belém hasít ki nem mondott akaratuk. Akaratuk pedig ez... Nem engedjük, hogy a ponyvás autó idejöjjön, s reggelre üres legyen a templom. Mi kaszát eresztünk hajnaltájt a harmatos fűbe, éjszaka meg — ha kell — a nyugalomrabló ellenségbe. Mi kést szúrunk a tél hidegében a disznókba — ha kell —, nyáron meg az otthonunkra törő, papjainkat elrabló ellenségbe.

És ahogy vizsgálom őket, látom, mindenre elszántak. Arcuk nem rándul, de karjukon súlygolyó nagyságnyira felduzzad az izmuk.

De most már kicsattan a szó belőlük. Aztán hull keményen, mint a kardcsapás. Plébános úr, innen a papunkat el nem viszi a Sztálin legénysége. Ha kell, golyó ellen kaszával megyünk... Ha kell, reggelre csak temetést jelez a harang, de... azt is a papunk végzi. Itt vagy halottak leszünk egy szálig, vagy a papunkkal élünk.

Benn, a folyosón három legény járja az őrséget, odakinn meg, a bokrok alatt a társaik lesik a mozgást. Érzik, jönnek a barbárok. Jön az ellenség. Érzik, döngetik a templomkaput. Érzik, fel akarják dúlni az úrnapi sátrakat, ki akarják tépni a karácsonyfák alól az angyaléneket. Érzik, itt a vég...

Míg behúzom magam után a szobám ajtaját, hallom az őrjáratot. Kopog a csizma a szerzetesház keménykövű folyosóján, és védi az otthonát, a templomát és a papját a szenvedő magyar.

Ablakomon beles a hold. Míg leborulok könyörgésre egy halálra zaklatott népért, odakintről, a fák alól, magamon érzem a falu vigyázó szemét.

Messze az éjszakában sikolt egy madár, mintha nagy veszélyt jelezne bóbiskolva meghúzódó társainak.

1950. június 18.

...Maradoznak el a házak, a faluk, az árnyékok. Nyargal terhével a ponyvás szörnyeteg. Ülök bent, a sötét teherautó kámzsája alatt három rendtársammal és a rendőrkísérettel. Ocsúdva gondolok vissza, mi is történt, hogy is történt...

Az út most már biztos. Megmutatták a belügyminiszteri végzést a rendházra törő rendőrök. Fenn, a Duna mögött, jelölték meg az ideiglenes célt. A többiről nem szólt az írás. De tudom, jobban kell itt attól félni, amit az írás nem mond. Hozzátartozik ez is ehhez a rendszerhez: írni lehetőleg keveset, de tenni a szabadság rovására annál többet.

A ponyva alá éjszakás faluk utcalámpáiról vetődik be néha bátortalanul egy kis fény. Utána sötét lesz, mintha máris bánya mélyén lennénk. Mélyen a sötétben, ahol csak kis darabokat eszik meg egy-egy pillantásra a bányamécses. Mintha már arcomon érezném a rabszolga-szelídítő eszközt, az ostort, úgy vág a rendőr felém irányzott szava:

— Jobb lett volna, ha a papság beleilleszkedik az új rendbe. Jobban tette volna, ha vezeti a népet, nem a középkori babona útján, hanem a szabadság és demokrácia sztálini elvei szerint. A népi demokrácia megadná érte a bért... Aki viszont nem való az új rendszerbe, annak útja csak ez lehet, ami az önöké. Megmutatja nekik erejét, öklét a népi demokrácia.

Tudtam, hathetes kurzus demagóg iskolájáról került ki e tiszt, nem akartam hát az álérvekre kemény cáfolattal visszavágni. Ezeknek úgyis hiábavaló.

Hallgatásom legyőzte a rendőr fölényes magabiztonságát. Nem folytatta tovább.

Közben dübörögve hajrázott a motor, és tehetetlen falusi kutyák csaholása veszett el a zúgásban. Egy gondolat cikázott végig bennem. Hányszor vetettek már sorsot Krisztus köntösére! Ma újra zsibárubа akarják bocsájtani a Duna táján az ezeréves magyar örökséget. De hiába! Ritkíthatják a fa koronáját, törzsébe fejszét eresszthetnek, de a gyökér, a tan marad, és tudom, a fa is kihajt. Mártírvérrel öntözött gyökérből frissebb lesz a korona, dúsabb a lombozat...

Vágtáz az autó... Sietős az útja. Benn ülök ráérőn, hisz az én utam a végtelennel eljegyzett... Végigfilmezem agyamban e napot. Vasárnap van. Ünneplő ruhát öltött a népem, és a falura rászállt az országos hír, lesz megegyezés, megszűnik az üldözés. Sokszor jött már ilyenfajta hír, de most biztosabbnak látszott, mint máskor. Délelőtt még a sümegi Máriához is elmentek a bátrabbak, engesztelő búcsút járni. Nem zaklatták őket puskás rendőrök, mint annyiszor máskor.

Talán most hinni lehet a futó hírnek.

Délután pipázgató magyarok, a házak előtt a hűvösön, erről tanakodtak. Talán maradhat a papunk, talán kiadta már mérgét a vihar a határszélinek nevezett barátnépek elhurcolásával... Beszélgettek és reménykedtek... Amint elhangzott az esti harangszó, ma hamar pihenőre tértek. Hisz holnap várja a mező a szerelmeseit, frissen, kipihenten. Maradtak ébren néhányan, az utcán sétálgató legények.

A rendház környéke ma csendes. Viharnak készülte nem érzik. Szobámban ülök a lámpa alatt, és breviáriumozom. Nyitva az ablakom. Odakint csend ül a bokrokra, a kertre, a határra, csak idebent

ver ijedt zajt egy-egy nyugtalan éji lepke vagy a fényre betévedt denevér. Künn halkan sóhajtoznak a rózsák, és megborzongnak néha új virág-bölcsőket ringató hárs-anyák...

A folyosón léptek zaja. Nem nyitok ajtót. Gondolom, talán a legényeim. Közeleg a szabályos hang. Ajtóm előtt megáll. Kopognak. Tessék. Belép a házfőnököm két rendőrrel. Kérdő tekintetemre csak ez a válasza:

— Állami parancsra, még ma éjjel új, ideiglenes lakóhelyünkre kell érkeznünk. Indulásig az ebédlő a gyülekezési hely.

Ezzel megy is tovább az egyik szürke ruhás rendőrrel, a kísérőjével.

A másik ottmarad velem. Parancsszóra, néhány szükséges holmimat beleszórom a kofferomba. Ez lesz a betyárbatyum. Becsukom az asztalomon nyitva maradt imakönyvemet, zsebreteszem, és ajkam mormogja a záróimát: Noctem quietam et finem perfectum concedat nobis Dominus Omnipotens.

Tudom már, kikért imádkozom ezt olyan meghatottan. Árván ittmaradó falumért...

Többé már nem vagyok egyedül. Elindulok szobámból a kísérőmmel. A folyosón, innen is, onnan is, rám sötétlik egy-egy szempár. Ellenőrzik minden mozdulatomat. Még arra sincs időm, hogy végiggondoljam, honnan is termett ide hirtelen ennyi hóhérjelölt, olyan rövid az út a szobámtól az ebédlőig. Benyitok. Mögöttem puskásan belép a kísérőm. Két öreg rendtársam már ott ül, arcukon a várás izgatott kifejezésével. Mellettük a nagy útra elkészített kis csomagjuk.

Kint csend van, az álomtündér végigreppent a falu felett. Itt bent az óra veri a tizenkettőt.

Együtt a ház itthon található négy tagja. Mi jön most, ágaskodik fel bennem a kérdés. Nem kell sokat várnom a válaszra. A vezető a zsebébe nyúl. Papír kerül az asztalra. Névreszóló négy papír pontosan kiállítva. A rendőr olvassa az egyikről a litografált miniszteri végzést:

— Miután megállapítást nyert, hogy N. N. lakos, jelenlegi lakóhelyén való továbbtartózkodása közbiztonsági szempontból aggályos, a belügyminisztérium ilyen törvénycikk paragrafusai alapján (s csak úgy röpködtek a paragrafusszámok), új kényszer-tartózkodási helyül Vác, Migazzi utca 1-et jelöli meg. Azonnali rendőrhatósági eljárást (ezt a gyöngébbek kedvéért meg is magyarázza a végzés, a zárójelbe tett, jól ismert, vonzó "internálás" szóval) von maga után a kényszerlakóhely elhagyása.

Utána csend, majd keményen koppan a padlón a földre állított puska. Lehet itt még mást tenni, mint indulni az asztalhoz, és aláírni? Az utat az ajtótól az asztalig puskacsövek mutatták. Nem tévedhetett el senki...

Remegő kézzel a rend legöregebb tagja is aláírta élete legszabadabban megkötött szerződését az állammal.

Nincs mit várni tovább. Lakásom itt már nincs. Valahol vár a kényszerlakás. Megindulok lefelé. Most már mindannyian együtt. Feketén, mint egy koporsó, figyel az udvaron a nagy teherautó. Betuszkolnak... Amilyen nesztelenül suhant be a gép az éjszaka, éppoly nesztelenül siklik ki majd a kapun. Viszi a négy áldozati galambot az ismeretlen jövő felé.

Mielőtt lehullana a ponyva két hátsó lebernyege, kinézek az árván maradt házra. Szobám már sötét, üres. Búcsúpillantásom még rátévedhet talán... Talán utoljára?... A nagy fa bólintva int búcsút. A hold is elbújt, hogy ne lássa az igazság megtiprását. Felhőfátylat dob arcára, és lassan könnyezni kezd...

Valahol messze az új Néró szórakozni óhajt. Kellenek a cirkusz arénájára az új gladiátorok...

Míg erre gondolok, becsukódik egy kapu, megürül egy rendház. Az autó nekiiramodik, de meg-megborzong. Reflektorszeme bekukkant az út mellett alvó házakba. Sokat nem mer ott időzni. Fél, hogy széthúzódnak a függönyök, s kinyílnak a kapuk. S akkor jaj, százszor jaj annak, aki a falu lelkét meglopta.

Bár a jövő bizonytalansága rám fekszik, mégis nyugodt vagyok. Nyugodt, mert úgy loptak el a falumból, hogy nem került elő se kasza, se kés.

Tudom, ha csak egy karcolás esett volna is ezen az éjjel, másnap már a falu temetővé válik. De így talán megmarad utolsó menedékül, utolsó fészekül a magyar család. Onnan majd szállnak fel új sasok az árván maradt őrhelyekre. Új, fanatikus magyarok az újra életeszményt hirdető benépesült rendházakba.

1950. június 27.

...Hát itt vagyok. Többszázan összezsúfolva egy papi házban, amely nem készült fel ennyi ember befogadására. Jó, hogy nyár van, így az éjszakák takaró nélkül is elviselhetők. Alvásra abból úgyis kevés jut. Egy-egy rendőrkülönítmény össze-összetereli az éjfél óráiban a ház lakóit, és előadást tart nekik. Amolyan jól ismert átképző tanfolyam akar ez lenni. Gondolják, ha az igazi célt nem is éri el — a sztálinizmus tényleges kiszolgálását —, eléri bizonnyal a másik, nem kevésbé kívánatos célt, az örökös nyugtalanság és félelem légkörének megteremtését. Egyelőre ez is elég.

Nappal a munkátlanság rabláncára kényszerítve, éjjel előadás hallgatására riogatva, ez a börtönre ítéltek napirendje. Ez itt az életből kiszakítottak sorvasztó telepe. Emlékszem, odakünn a házfalakon harsogják a plakátok: dolgozzatok, teljesítsétek túl a normát! Itt meg most kimondják: "ne tovább" azokra, akik dolgozni

akarnak az élet szépítésén, a lélek nemesítésén. Ezeket, akik itt fogva vannak, nem engedik oda a haldoklókhoz, hogy letöröljék azok homlokáról a halál-verejtéket; nem engedik oda a falusi templomokba, hogy ott egy hét porát letisztítsák a fáradt magyarok lelkéről; nem engedik, hogy az ifjúsággal kapcsolatuk legyen...

Kitéptek minket az érett lélek-mezők aratói sorából... Nézhetjük most ölbe tett kézzel, hogyan rozsdásodik az élet, hogyan érik be a konkolyhintők munkája. Nem engednek gyomlálni, gazt irtani. Vadonná lesz így hamarosan a magyar lélek, és oda, a gondozatlan vadonba, temetik a magyar eszményeket. Mi még a sírok megáldását sem végezhetjük.

Egyelőre itt most még lélegezhetünk. Tengethetjük életünket abból, amit a magyar nép jószívűsége ajándékul idehoz. Mert jönnek seregestül magyarok... És szájuktól vonják el a falatot, csakhogy a telep lakóinak is jusson egy darabka kenyér délebédre...

Jönnek sokan a falunkból is...

Odahagyták most a munkát, mióta elrabolták a papjaikat. Pedig sír a szívük a szőkülő mezők láttán... Azelőtt ki látott magyart, aki nem markolta szerelmesen a kaszáját, ha üzent érte a megfehérült rozstábla? De most elernyedt az izmuk. Mintha egy pillanatra az élet szívverése megállt volna.

Jön látogatóba a falum... A házat, ahová betelepítettek bennünket, és ahol élünk, nem őrzi rendőr. Szabadon jöhet-mehet bárki. Minek is oda őrzés, ahol minden rab tudja, hogy még súlyosabb büntetés következik szökése esetén.

Megszokott kép a látogatók sokasága. Ma azonban váratlanul nagy a tömeg. Közéjük megyek. Ahogy észreveszem az emberek között a felém integető fejeket, az ismerős arcokat, egyszerre otthoni levegő csap meg. Itt vannak, akiktől búcsút sem tudtam venni; itt vannak, akik a nehéz időkben, az idei nagy misszió alatt, megtalálták újra az Istent. De nemcsak ők vannak itt. Ketten mások is, akiket nem a templomból ismerek. Azok ők, akiket nagyon vártam a templomba, de akik még csak a pártajtó becsapásáig jutottak el. És most itt vannak... Szemük találkozik az enyémmel, és mindent megértek. Látniok kellett az üres rendházat, hogy így döbbenjenek rá a nagy és utolsó lépés szükségességére.

Újra együtt... Amíg az ajkunk megtalálja a szót, a szemünk már jóformán mindent elmondott. De megnyílnak az ajkak is. Beszélnek mindenről. Elmondják, hogy üzent a falum. Hogy gondolnak rám. Aztán kinyílnak a szakasztókendők, és elém rak a népem minden tőle telhető jót. Az egymásra találás örömében is észreveszem, valami még kikívánkozik belőlük. Ki is böki ám az egyik magyar, miközben igazít egyet a kabátján:

— Aztán plébános úr, ne engedje ám magát vonatra rakni! Az meg sem áll ám Moszkváig...

— De még tovább is fut — teszi hozzá a szomszédja.

Tudom, mit akarnak. Biztosabb helyet szánnak nekem. Aztán csak tovább mondja ám az egyik asszony, gyorsan, mintha megtanult lecke lenne:

— Hallottuk ám, hogy az egyik ilyen táborból, se szó, se beszéd, és az egyik papot csak elvitték. Úgy mondják, egyelőre még csak Kistarcsára. De tudjuk, mi a folytatás. Ne maradjon itt — mondja is már a záradékot —, ne maradjon itt egy percre se tovább! Még szükségünk lesz a papunkra. Visszavárjuk ám, a nép, az iskola, meg a búcsújárás is! Ne maradjon itt tovább! Most, velünk, hagyja itt a tábort; és megvisszük haza a hírt, hogy már biztonságban van a papunk! Hallgasson ránk, és megnyugszunk egy kicsit; mi is, maga is.

Míg beszéltek, körül-körülnéztek, nem órálkodik-e ott idegen. A falubeliekről, még a nem templomos kettőről is, tudták, kicsodák.

Aztán megint beszéltek. Most más vette át a szót. Szinte rimánkodva mondta:

— Hallgasson ránk! Mi addig, amíg vissza nem jön, gondozzuk úgy az oltárt, mint eddig. A legszebb virágok ezután is a templomé lesznek.

— A lányok meg azt üzenik — kiált bele egy női hang —, hogy addig nem mennek táncmulatságba, amíg ez a világ tart.

Kórusban kiáltja, egy hangként a tömeg:

— Plébános úr, hűséges marad a templomhoz a népe, csak most hallgasson ránk!

Aztán félrehúz a két nem templomjáró magyar, és fülembe súgja:

— Plébános úr, még minket itt helyben, utoljára gyóntasson meg! Lássa, ezzel akarjuk megerősíteni, hogy a nép kívánja egyöntetűen eltűnését innen.

Két ember boldog lett ott a táborban...

Végezve a gyóntatással, közrefog a két örvendező férfi. Most már nem is engednek ki maguk közül.

Mikor megindul a karaván az állomás felé, én is megyek velük. Megyek arra, amerre a népem egyengette az utat. Most még csak az állomásig, aztán tovább, túl a sorompókon...

Látom minden arcon a megnyugvás jeleit.

Fölszállok velük a vonatra, mint egy valaki közülük. A fülkében munkások újságot böngésznek. Érdekli őket az események új fejlődése. Nagy címek bömbölik: "El a papi reakcióval az útból! El a szerzetesekkel, a haladás kerékkötőivel a magyar életből! A demokrácia már meg is kezdte, és rövidesen be is fejezi a reakció felszámolását." És hasonló szólamok...

A vonat sisteregve megindul. A mozgás öröme önkénytelenül beszédre ingerli az újságolvasót. Nem állhatja megjegyzés nélkül.

— Végre rákerült a sor az ingyenélőkre is! Nem lesznek többé csuhások az utunkban! Végre ezt a fekélyt is kimetsszük az életből!

Magyaráz, szinte már a fél kocsi őt nézi. Szólni nem mer neki senki. Úgy gondolják, olyan százával termő provokatőr ez is. Várja azonban mindenki, hogy valaki megleckéztesse ezt a hencegőt.

Hát az én két ma gyónt magyarom közül az egyik csak odafordul ám hozzá, keveset szól, de minden szavát külön nyomatékkal emeli ki:

— Tudja meg, ezután már mi jövünk sorra.

A másik emberem meg, mintha pontot tenne a vita végére, csak odamondja:

— Mondja, akkor is majd így kiabál?

A vonat robog tovább... Helyeslő pillantások mindenünnen. Érzik, az ügy lezárult. A hetvenkedő munkás meg tovább olvas, vagy talán azon tűnődik, mikor kerül őrá a sor, az üldözések hadjáratában...

Dr. Szépe László:

Útitárs

Óh, de jó most belesüllyedni a megszokott karosszékbe, itt, az ablak melletti sarokban! Itt van előtte, a tükrös állványon, összes szép emléke. Fényképek sorozata: szülei, férje, gyermekei, s mind mosolyogva néznek rá.

Elmúlt ez a nagyon nehéz nap is. Most behunyhatja szemét, és próbálhat megszabadulni az utóbbi napok kínzó szorongatásaitól. A mai nehéz napra még nem is döbbent rá egészen, mert az orvos már tegnap ellátta idegcsillapítóval, hogy ne fájjon annyira az utolsó búcsúzás az utolsó útitárstól, a férjétől.

Csendes, zsibbadt kábulatban ül egy ideig. A szobában nincs hang; minden csendes és mozdulatlan, csak az óra mutatója mozog lassan előre...

Így ül Mária egymagában. Aztán lassankint kezd ráeszmélni, hogy most már egyedül van, teljesen egyedül. Eszébe jutnak régi emlékek, amikor még sokan voltak együtt; mind, akiket szeretett... "Istenem, hogyan is jutottam idáig?" S mintha filmrészleteket nézne, megjelennek életéből a múlt eseményei...

• • •

Napsugaras szombat délután volt. Budapest egyik szép templomából esküvőről jöttek ki. A tér gesztenyefái mint fénylő gyertyák virágoztak a májusi napfényben, mintha utánozni akarnák a templomi gyertyákat. A fiatal házaspár, János és Mária, még megálltak a templomkapu előtt, a legfelső lépcsőn, hogy a fényképész megörökíthesse őket a rokonság koszorújában. A plébános még kezet szorított velük: "Boldog utat az egész életen át!" — s aztán a ministránsokkal visszavonult.

A lakodalmi vacsora után a fiatalok csendben elbúcsúztak a szülőktől, s otthagyták a vidám rokonságot és a barátokat, hogy nászútra induljanak. Mária kissé szorongó szívvel búcsúzott édesanyjától, első, független útjára. A mama is megérezte ezt, megértően ölelte át, s kezébe csúsztatta egyik családi ereklyéjüket, egy kis zárt arany medaliont. "Ez most már legyen a tied!"

Emlékezetes, szép nap volt, 1936 tavaszán.

●

Aztán jött egy másik nap. Ködös, zimankós este. 1943-at írtak a naptárak. A Keleti Pályaudvaron mozgalmas forgalom; kezd megtelni a szabadságosvonat, visszafelé útra. Szabadságosok és új bevonulók. A peronon zajos a hangulat, még vidám hang is hallatszik, hiszen a rokonok kísérete még itt van, s mutassunk jó arcot a bizonytalan holnap előtt.

János is ott van az indulók között. A SAS-behívó kiemelte őt családjából. Elszakad Máriától, a három gyerektől és sok mindenkitől. Rövid időre? Hosszú időre? Örökre? Eh, jobb ilyenekre nem gondolni! Még együtt vagyunk. De a nagy világító óra mutatója mintha ma gyorsabban mozogna előre. Tíz óra, beszállás, indulni kell. Még egy utolsó ölelés, és elszakad az eddigi közös út. Mária még utánakiált Jánosnak: "A kis családi ereklyét belevarrtam a zubbonyod zsebébe!"

Aztán a vonat elindul, és megy a bizonytalan jövő felé, új útitársakkal. Szokatlan, furcsa és hideg érzés belecsöppenni idegen útitársak közé egy hosszú útra. Érzi ezt János is. A szomszéd kupéban egy jó hangú fiatal, talán kántortanító, szép bariton hangon énekel: Tisza-parti kis faluban harangoznak szentmisére..." Jánosba is belemarkol. Eszébe jut édesanyja.

De aztán megindul a beszélgetés, ismerkedés, barátkozás. Előkerül a kiosztott cigaretta, néhol egy kis üveg is, és mire a vonat a Kárpátok felé kapaszkodik, János megint úgy érzi, hogy nincs egészen egyedül, útitársak között van.

●

Otthon Mária is érzi kezdetben az egyedüllétet. Mintha kivágtak volna valamit az életéből; mintha teljesen egyedül maradt volna az élet országútján... De aztán jönnek a napi gondok, feladatok. A három gyermek most már az ő gondja. Vállalja a felelősséget, munkát, s hamar rájön, hogy tulajdonképpen nincs egyedül. Vele a család egy része, a szülők, a rokonok, barátok. Az élet mintha így is menne tovább.

●

1944 december. Jánosról hosszabb idő óta semmi hír. De más hírből annál több: egyik rosszabb, rémítőbb, mint a másik. A tiszántúli rokonok egy része már menekülőben benézett hozzájuk. Maradni? Menekülni? Hová? Csak János lenne itt! Uram, Isten, mit tegyünk?

Töprengését eldöntik az ázsiai hordák kegyetlenségeiről beszámoló hírek. Gyorsan összecsomagolja, amit kézhez kap, s bátyja öreg teherautóján útnak indulnak az ismeretlen cél felé. Szülei maradnak a házban a lakást őrizni.

Megkezdődik a hosszú, fáradságos és veszélyes utazás a bizonytalanságba. Csak el, minél messzebbre a borzalmak elől! De minél messzebb távolodnak, annál több és több ismerős arc marad el Máriától. Már nem útitársak többé a szülők, a rokonok, szomszédok. Borzongva érzi a növekvő magára maradottságot. Magához öleli gyermekeit, s belekapaszkodik bátyja karjába...

Amikor kora hajnalban elérik az osztrák határt, Miklós bátyja megáll egy pillanatra. Leugrik a teherautóból, s fölmarkol egy marék földet. "Tedd a táskádba, Mária; ez az utolsó magyar föld, amit látunk."

S a borzalmak elől itt sem lehet elmenekülni. Az orosz földi hordák helyett itt a légi kalózok szórják bombáikat a menekülő karavánokra is. Az egyik kis osztrák faluban angol vadászgépek pásztázzák végig mélyrepülésben a menekülő kocsioszlopokat, szekereket s gyalogosokat. A háborús őrület iróniája, hogy a menekült oszlopokban angol hadifoglyok csoportja is menetel, és kapja a golyókat saját repülőiktől. A becsapódó golyók között Mária felfohászkodik: "Isten, vezess minket ebben a földi pokolban!"

●

A p...-i menekülttáborban nyolc-tíz család él összezsúfolva a barakkszobákban. Magánéletről, csendes, pihenő sarokról szó sem lehet. Még a befelé hulló könnyekbe, a visszaemlékezésekbe is beleszól a szomszéd családok szava, gondja. Az egyiknek bánata csak még inkább növeli a másik szomorúságát. Mindenkinek van siratni

valója. Boldogabbak azok, akiknél a teljes család együtt maradt: apa, anya, gyermekek.

Aztán a háborúnak vége. Legalábbis a fegyveres háborúnak. A gyűlölet és bosszúállás háborúja tovább tart, és különösen a menekülttáborokon söpör végig. Kitalálják a háborús bűnösséget, hogy tovább ölhessenek. Kutatás, barakkellenőrzés, hazaszállítás, bujdosás, öngyilkosság. Csak a jó Isten tudná összeszámolni, hány ártatlan embert pusztítottak el az igazságszolgáltatás nevében.

"Mit tegyünk?" — kérdi Mária százszor is a bátyjától. "Maradjunk? Menjünk haza? Csak tudnám, mi van Jánossal! Él-e még? Otthon vagy ő is idegenben?" — És így töprengenek körülötte százak és ezrek.

Egyik nap valaki kiejti a szót, amitől mindegyik félt: nemsokára karácsony. És e szó még több fájdalmat jelent. Mit adhat ma a szeretet ünnepe? Gondol-e ránk még az Isten? És sokan idézik magukban a versből: "Mondd, Úristen, miért éppen minket?" Hiszen megbűnhődte már e nép a múltat s jövendőt...

Mária is lázongana, de látja, hogy ő még mindig sok hálával tartozik Istennek mindazért, ami megmaradt neki az életből. Mert vannak, akik elszakadtak mindenkitől, s teljesen magukra maradtak. Itt van S. asszony is, nyolc gyermekével, s a férje élete felett otthon a népbíróság ítélkezik...

A földi örömökben nagyon szegény karácsonyt felemeli lelkiekben a délutáni tábori istentisztelet. Egy másik táborból jön át a pap, és igyekszik felélesztení, tartani a hitet az emberekben. Csak az Isten látja, hogy ezekben a nehéz napokban milyen őszintén és szívből tudnak imádkozni az emberek. Még aki otthon keveset törődött a templommal, az is most hittel tekint az égre, és lázongó lelkének vigaszt, biztatást talál...

A tábori pap az istentisztelet után mindig ott tartja még a felnőtteket, és tájékoztatja őket olyan eseményekről, amelyek híre nem jut a táborba. S a végén felolvas neveket egy listáról, ahol szétszakadt családok keresik hozzátartozóikat. S ma, mintha csak a betlehemi kis Jézus külön ajándékot hozott volna, a nevek között ott van János is. Az a...-i vöröskeresztes kórházban fekszik sebesülten, de már gyógyulóban. Mária örömmel sikolt fel: "Óh, Uram, visszaadtad az útitársamat! Köszönöm!"

●

1950. Ködös, novemberi napok Bremenhavenben, a kivándorló barakkokban. A bosszúállók nem tudták véglegesen megakadályozni, hogy az USA megnyissa kapuit a magyar katonák előtt is. János és Mária, a három gyermek és Miklós már úton vannak az új cél felé, és izgalommal nézik naponta a névsort, kik kerülnek

behajózásra. Amikor nevük rákerül, örülnek is, sírnak is. Örülnek, hogy végre olyan helyre juthatnak, ahol újra felépíthetik a családi fészket. De fájó szívvel gondolnak az elhagyott szülőföldre, otthonra, szülőkre...

Volt más aggodalmuk is. Az egyik délutáni kultúr-előadáson az egyik bevándorlási tisztviselő beszélt az új hazáról, és hozzátette: "Nekünk szükségünk van munkaerőre, de nem arra, ami a fejben van, hanem a karokban." Ezen az intelmen aztán a bevándorlók elmélkedhettek, mialatt a General Tayloron vagy a többi kiváló hajón hullámoztak az új haza felé...

• • •

Amikor Mária idáig jutott emlékeiben, már besötétedett. Az utcák elcsendesedtek, csak a neonfények adtak néhány rikító színt a sötétben. Néhány elkésett hazatérő még sietve igyekezett az autóbuszról otthona felé. Ilyenkor már nem tanácsos az utcán lenni az elsötétedő városnegyedekben...

És ez a gondolat visszaterelte Mária emlékezéseit is, most már az új hazára. Itt telt el életük nagy része Jánossal együtt, s gyermekei itt lettek felnőttek. Milyen évek! Mennyi küzdelem. Mennyi reménykedés, csalódás és mindig újrakezdés. A New York-i alkalmi cseléd- és egyéb munkától, a New Jersey-i gyárakon át, a chicagói önálló kísérletezés, s aztán végül leragadás itt, Clevelandban, ahol mégis otthonosabb volt a sok magyar szó és barát között.

Az ígéret földje nekik nem teljesítette a reményeket, de azért előrevergődtek, hiányt nem szenvedtek. Csak az otthon, a rokonság és a régi lelkiek hiányoztak nagyon. Más világ volt ez, mint amilyenben az életet kezdték. Törés maradt bennük, és ezt a hasadást növelte a kilátástalannak látszó küzdelem a gyermekek neveléséért, lelkéért...

Itt vannak a fényképeik; látja őket még a homályos szobában is. Szereti őket, de mindegyikről gondolhat valami fájót is, nemcsak örömtelit. Nemcsak testileg vannak távol tőle, Texasban, Coloradóban, New Yorkban, de távol vannak tőle lelkileg is. A két nagyobbik még eljött a temetésre, de utána azonnal visszarepültek, mert fontos, sürgős üzleti ügyek várták őket... Vagy talán nem merték megosztani vele az egyedül maradottságot?

Egyedül. A hosszú úton elvesztett maga mellől minden útitársat. Most már teljesen egyedül. Amivel elindult saját életútjára, abból már semmi sincs, csak az emlékek...

Emlékek? Ekkor eszébe jut a családi medalion, amit anyja csúsztatott a kezébe, amikor a nászútra indultak. Nem is igen

gondolt rá éveken át. Pedig valahol még megvan. Igen, ott van János katonai uniformisának a zsebében; eltették emléknek a régi időkről.

Fölgyújtja a kis lámpát. Odamegy a ruhaszekrényhez, és kutatni kezd. Igen, itt van. Kezébe veszi, s visszaül vele a karosszékbe. Egy ideig elméláz. Vajon, ugyanolyan még az arc a medalionban? Az a szomorú, szenvedő arc? Olyan szomorú, hogy a derűs napokban félt is ránézni, ha véletlenül kezébe akadt, mert kedvét vesztette.

Lassú mozdulattal kinyitja a kis arany fedőlapot. Ránéz, és megdöbbenve látja, hogy az az arc nem szomorú, hanem biztató, felemelő. Töviskorona van ugyan a fejen, de a szemekből annyi szeretet, szelídség és biztatás sugárzik feléje, hogy szinte megkönnyebbül. Úgy érzi, ömlik beléje a lelki erő. "Óh, szelíd Krisztusfej! Anyám, ezt adtad nekem az útra, s, lám, Ő velem maradt mindvégig! Mindenkit elvesztettem, Jézus megmaradt útitársnak. . ."

•

Epilógus:

Mária a nehéz napok után is újra megtalálta saját magát, lelki egyensúlyát. Vállalta az életet továbbra, egyedül, magában is. Rájött arra, hogy az életnek mindig van valami értelme, célja. Megtanulta, hogy magára maradva, öregen is még mindig tehet jót, adhat valamit másoknak, és fölemelt fejjel mehet végig az úton. Tudta, hogy vele van mindig egy hűséges útitárs, Krisztus. És ez a tudat erőt adott neki. . .

Máriát ma úgy nevezik az egész környéken: az elhagyottak vigasztaló angyala.

•

Ezek az emlékképek a hontalan életből természetesen nemcsak Máriáról szólnak. Ráillenek mindegyikünkre, akik ezt a vándorutat idáig jártuk. Mária és János neve helyett bármelyik női és férfi nevet mondhatnánk. Ez a mi életünk, sorsunk volt, ilyen most, vagy később lehet ilyen.

Akikkel útnak indultunk, azok lassankint mind elhagynak. Csak egyetlen egy útitárs tart ki mellettünk hűségesen, mindvégig: Krisztus.

És aki erre rájön időben, aki megtalálja Őt a nehéz napokban, az megtalálja saját lelki nyugalmát, önbizalmát, és képes másoknak is, az elhagyottaknak, bátorítója, vigasztalója lenni.

B. B.:

Erechtheion

(Az athéni Akropolisz hat oszlopszobrára)

Nézünk hatan, mi, kőszüzek, keletre.
Előttünk mély csönd... Egykor nyüzsgés zajlott,
eszméit új meg újabb kor kellette.
Hangoskodott, halkult... és tűnt a bajnok...

Mi állunk. Átőrködtünk sok évezredet.
Fejünk felhők közt. Vállunk szentélyt tartott.
Valaha himnusz zengett... Régen berekedt...
Tömjén is lengett, s rengtek a sziklapartok:

Török vagy latin, gót vagy perzsa ostromolt?
Más sorrendben? Oly mindegy. Mind túléltük:
a dühödt csordát, mi, örök romok,
az üvöltőket, némán esdve értük.

S a szentély dőlt. Az istennő is elment.
A dal hörgésbe fúlt. Köveket vér locsolt...
Majd csönd lett. Fölöttünk végtelen kék sejlett,
s kövek közt pitypang nőtt, egy gyík előosont.

Világtalan, nagy kőszemünk hová néz?
Új ezredekbe? múlt eónok dzsungelébe?
Hat vak Homér', hat álmodozó vátesz
időről mit tud?... mit törődik véle?...

...Nézünk hatan, mi, kőszüzek, keletre.
A történelmek, néptusák: csak lidércálmunk.
De vérözönnek, átkoknak felette,
mi, Szépség hat megkövült őre: állunk...

Dr. Nagy Mózes O. Cist.

A bukovinai székelyek rövid története

A hét bukovinai csángó-székely kisdiáknak az 1940/41-es gimnáziumi tanéve szokatlanul rövid volt Gyulafehérvárott: később kezdtük, s igazában soha nem fejeztük be. Nehány nappal a bécsi döntés előtt, szüleink elhatározták, hogy visszaküldenek bennünket az udvarhelyi gimnáziumba idő előtt, hogy Erdély esetleges visszatérésével Magyarországra kerüljünk. Ekkor már a bukovinai székelyek hazatelepítésének gondolata közbeszéd tárgya volt, s mindenki úgy érezte, hogy a reményt hamarosan a valóság fogja fölváltani.

Erdély egy része valóban visszatért, s mi, hét kisdiák, Magyarországra csöppentünk ugyan, de szülők és pénz nélkül. Vissza kellett tehát mennünk "Romániába", de a "románok" nemcsak hogy szívesen nem láttak bennünket, hanem nem is akartak bennünket visszafogadni. Végül, közel kéthónapos huzavona után, Udvarhelyről Marosvárárhelyen, Kolozsváron és Tordán át megérkeztünk Gyulafehérvárra. 1941 tavaszán a húsvéti vakációról ugyan még visszamentünk Gyulafehérvárra, de május elején már ismét hazafelé tartottunk: értünk jöttek, s huszonnégy órán belül már indultunk is Bukovina felé. Szüleinknek minden nagyon sürgősnek látszott, mert a "hazatelepítés" már meg is indult.

Számomra, kisdiáknak, az események először is vakációt jelentettek: Erdélyt már ismertem, s most már Magyarországról is mertem álmodni!

Mielőtt elindultunk volna, gyulafehérvári tanáraink nagyon kértek, hogy a Magyarországon látott dolgokról, helyzetről és eseményekről részletesen számoljunk be, s írjuk meg nekik azt is, hogy Erdélynek a többi részét mikor fogják fölszabadítani. Nemcsak arra voltak kíváncsiak, hogy mi vár ránk Magyarországon, hanem arra is, hogy mi vár rájuk Erdélyben.

Attól a naptól kezdve, hogy kiléptem a gimnázium épületéből, az események egész gazdagsága özönlött felém. Hazafelé menet, a vasútállomásokon több németet láttam, mint "románt", s amikor Ploestitől gyorsvonatunk észak felé vette irányát, s Moldván keresztül Bukovina felé száguldott velünk, rendkívüli látvány tárult a szemem elé: az egész vidéket kelet felé ásítozó ágyúk, lustán mozgó tankok, fürge gépkocsik, elegánsan öltözött német katonák lepték el. A közeledő háborút csak messziről sejtettem, de a látványosság sokkal jobban érintett, mint a valóság: az egyetlen valóság, ami akkor érdekelt, az a mi magyarországi utazásunk volt.

Amikor megérkeztünk Bukovinába, az öt csángó-székely falu népe rajzott, mint egy eleven méhkas.

Először csak családonként, majd csoportosan, a végén egész vonatszerelvényekkel indultak. Egyelőre csak annyit tudtunk, hogy Kolozsvár az első megálló központ, majd Nagyvárad, onnan pedig Szeged felé irányítanak mindenkit. A búcsúzás mindennapos látvány volt Hadikfalván: jöttek az istensegítsiek, a józseffalvaiak, a fogadjisteniek, s ezekhez csatlakoztak a Hadikfalváról indulók is.

Egyik napon, június első napjaiban azt vettem észre, hogy szomszédaink lassan mind eltávoztak.

A be nem fejezett gimnáziumi tanévet az események kiverték a fejemből, s még arra sem gondoltam, hogy valaha is be tudom-e fejezni az évet. Hanem ugyanakkor, a kivándorlás közepette, először életemben, rájöttem arra, hogy mit jelentett bukovinai csángó-székelynek lenni.

Mivel az én rokonságom még nem mozdult meg, nemsokára, hogy megkezdtem a hosszas vakációmat, egyik vasárnap elhatároztam, hogy meglátogatom az andrásfalvi unokatestvéreimet. Édesanyám andrásfalvi volt, édesapám hadikfalvi. A két községet hét kilométer és a Szucsáva folyó választották el egymástól. Kisgyerekkoromban a nyári hónapok alatt hetenként is megjártam az utat a két falu között, s ha a folyó nem volt megáradva, gyalog mentem át rajta, ami a távolságot még jobban lerövidítette. Andrásfalva mindig vonzott; először is, mert édesanyám faluja volt; másodszor, mert nagyon sok magam korabeli unokatestvérem volt, akikkel erdőket, füzeseket és patakokat jártunk. Néha még gyümölcsösökbe is betévedtünk, ahová igazában nem lett volna szabad, de ki tudott ellenállni a csodálatos andrásfalvi cseresznyének vagy körtének!

S ahogy azon a bizonyos vasárnapon, déltájban, gyorsan szedtem a lábam Andrásfalva felé, egy ritka élményben volt részem: amikor a hámoroki keresztűthöz értem (feleúton a két falu között), éppen akkor haladt el egy Magyarországra induló andrásfalvi család is. A kereszt előtt a családapa megállt, és elbúcsúzott.

Soha nem fogom elfelejteni a jelenetet: imára kulcsolt kezét a

fejére emelte, és sírva panaszolta a kereszten függő Krisztusnak a csángó-székelyek sorsát. Áldotta a földet, amely kétszáz esztendeig táplálta Andrásfalva népét, megköszönte Isten áldását, s kérte Máriát, az Egek Csillagát, hogy utat mutasson az új haza felé. Néhány pillanatra megálltam az út másik szélén, s hallgattam egy ideig a kivándorló imáját, amely minden csángó-székely imáját kifejezte.

Látogatásomat az unokatestvéreimnél a szokásosnál rövidebbre mértem: az egész lakosság menőfélben volt. Félelmetes volt számunkra, gyerekeknek, az elhagyott csűrökbe behatolni. Az üresség és elhagyatottság minden zajt megnagyított; a kapuk nyikorgása, egy veréb, fecske vagy denevér röpülése a szellemek egész világának félelmét nyitotta meg előttünk. A félelem és az üresség éreztette velem, hogy senkinek nem volt maradása.

S valóban, néhány héten belül az öt falu népe lassan kivándorolt, s a végén, június 21-én, mi is elindultunk az utolsó nagy szerelvénnyel Magyarország felé... Mögöttünk maradt az öt üres falu. Minket már csak a közöttünk élő néhány "román" család búcsúztatott a hadikfalvi állomásról.

Ahogy a vonat lassan elindult, minden kocsiból hallani lehetett az ismert dalt: "Mikor mentem Magyarország felé, még a fák is sírtak..." Egy-két bátrabb fiatal legény még a magyar zászlót is ki merte bontani.

Amikor a mi vonatunk megérkezett Magyarországra, megtudtuk: a magyar kormány úgy döntött, hogy a bukovinai csángó-székelyeket a nemrégen visszatért Bácska területére fogják telepíteni. Minden látszat arra mutatott, hogy a tizenötezer csángó-székely kétszázéves száműzetése végén végleges hazára talált.

Hanem Délvidék visszatérése már a háború első vihara volt. Igaz, hogy a magyar kormány nem bántotta azon szerbeket, akik bennszülöttek voltak, de hogy a hazatelepített székelyeknek helyet csináljanak, kitelepítették az első háború után bevándorolt vagy betelepített bosnyákokat és déli szerbeket. A hazatelepítésnek ez lett a tragédiája, mert a háború fordultával és végével minden elölről kezdődött.

1941 június havában a tizenötezer székelyt tehát az Újvidék, Szabadka és Zombor között elterülő háromszög területén telepítették le. Természetesen, a magyar kormánynak megvoltak a maga álmai: ha a telepítés állandósult volna, Bácska, két emberöltőn belül, teljesen magyarrá lett volna. Ezt a reményt a tények is alátámasztották: a bukovinai csángó-székelyek szépen szaporodtak; munkaszerető és istenfélő emberek voltak. 1941 nyarán, egyik napról a másikra, a falvakat újjáépítették, az első termést learatták, s időtlen időkről álmodoztak az új hazában.

Közben a háború jobban és jobban kezdte fenyegetni az új településeket. Alig érték meg a három esztendőt. Az 1944-es események, a háború vége, Bácskát ismét elszakította Magyarországtól, s az újjászületett "Jugoszláviában" a székelyeknek nem lett volna maradásuk. Így, mielőtt Tito partizánjai átvették volna a hatalmat, 1944 október első napjaiban a székely szülők ismét szekerekre pakolták gyerekeiket s a legnélkülözhetetlenebb házi javaikat, s Nyugat-Magyarországra, Zala megyébe menekültek. Onnan azonban a németek fenyegetésére sem voltak hajlandók tovább vándorolni. Még ma sem tudom, hogy miért akarták a németek kivinni őket Németországba. Azt viszont tudom, hogy mindenki meg volt rettenve. Magam pedig napokon át bicikliztem Zalában, egyik faluból a másikba: az "öregek" döntését kellett a tömeg tudomására hoznom, hogy "senki ne mozduljon!"

Hanem a történelemnek megvannak a maga ironikus meglepetései. A háború befejeztével ez a székely csoport, amely megtagadta az engedelmességet a német hadseregnek, a Magyarországról kimenekült vagy kitelepített bundista svábok helyébe került. S így, 1945 óta, a bukovinai csángó-székely csoportok Tolna, Baranya és Bács megyékben találtak új hazára.

A többszörös és hosszú menekülések, áttelepítések miatt soha nem volt időnk saját múltunkat tanulmányozni: múltunkról, sajnos, keveset tudtunk, s néha szégyelltük is. Azt tudtuk, hogy az öt faluban az 1941-es hazatelepítés idején körülbelül tizenötezer ember élt; hogy voltak ugyan gazdagok is, de a nagy többség szegény volt; hogy voltak idegen nevű székelyek is, akik csak magyarul beszéltek, akik tehát beolvadtak és elmagyarosodtak.

Azt már gyerekkoromban megtanultam, hogy mi nem voltunk "csángók"; mi székelyek voltunk: székelyesen beszéltünk, székelyesen öltöztünk, s ha valaki ezek után is kételkedett, annak hozzátettük, hogy őseink Mádéfalván tanúskodtak szabadságszeretetükről. Ez volt szájhagyományunk egyik legfontosabb "hiszekegye". S később tanultuk meg, hogy az a "mádéfalvi veszedelem" 1763. január 7-én történt.

Őseink tehát a mádéfalvi veszedelemből megmenekült székelyek voltak. Mária Terézia császárnő székelyellenes politikáját se a csíki, se a háromszéki székelyek nem tudták elfogadni. Adót is fizetni, meg katonáskodni is, főleg külföldön, osztrák területeken!

Amikor kisgyerekkoromban Csíksomlyón és Mádéfalván többször is megfordultam, sokszor hallottam ezekről a régi problémákról. Később megfordultam a moldvai csángók hazájában is, de ott soha nem éreztem magam otthon, mert néha nem is értettem meg őket, s csak úgy tudtam velük beszélni, ha édesapám nagyjából fordította az ő csángó tájszólásukat.

Talán ez volt az oka annak, hogy a történelmet mindig szerettem; hogy történész szerettem volna lenni. A hazatelepítés után, gimnáziumi tanulmányaim folyamán jobban és jobban kezdtem érezni, hogy népem utolsó két-háromszáz éves története majdnem teljesen ismeretlen volt nemcsak számomra, hanem a történészek számára is. S amikor nyugatra kerültem, minden reményem megszűnt, hogy valaha is ezen kedvenc témakörömmel tudnék foglalkozni.

1954 nyarán megismerkedtem Amerikában Németh Kálmán atyával, aki a hazatelepítés előtt Józseffalva plébánosa volt, majd a hazatelepítésnek a lelke. A negyvenes évek elején megjelent könyve (Százezer szív sikolt) elég részletesen beszámolt a bukovinai székelyek tragédiájáról, de korántsem volt kielégítő történeti szempontból. Ezt ő is érezte és tudta, de mivel mindketten emigrációban éltünk, abban bíztunk, hogy valaki majd otthon, Magyarországon fogja azt a munkát elvégezni, amitől minket a körülmények megfosztottak. S végre, az andrásfalvi születésű Sebestyén Ádám, aki jelenleg Kakasdon, Tolna megyében él, 1972-ben megajándékozott bennünket egy csodálatos kötettel, ami ugyan csak az andrásfalviak történetét dolgozza fel, de ugyanakkor föltárja az öt falu utolsó kétszáz esztendejének közös történetét is, s ezzel megmenti népi kincsünknek egy nagy részét.

A bukovinai andrásfalvi székelyek élete és története Mádéfalvától napjainkig (Szekszárd, Tolna megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya, 1972) az első komoly történeti munka, amelyben a volt bukovinai székely fölismeri önmagát. A könyvnek egyik nagy értéke a harmadik rész, ami az andrásfalvi sajátos szókincset egy szótár formájában igyekszik összegyűjteni. Nem hiszem, hogy ez a szótár teljes lenne, de a körülbelül ezer szó, amit Sebestyén Ádám összegyűjtött, magyarázattal ellátott, kincsesbánya.

Ezt a könyvet követvén, a volt bukovinai csángó-székelyek történetét a következő formában tudnám összefoglalni.

A Mádéfalváról menekülő székelyek a Kárpátok keleti lejtőin nem találtak ismeretlen világra: az ott élő csángók is magyarok voltak. S miután ők is száműzetésben vagy elszakadottságban éltek, az újonnan menekülteket nemcsak hogy megértették, hanem nagylelkűen is fogadták. Azonban minden testvéri érzelem ellenére is, a két csoport magyar nem maradhatott együtt: a székelyeknek vagy vissza kellett menniök Erdélybe, vagy tovább vándorolniok. Az első lehetőség legalább egyszer fölkínálkozott.

Az erdélyi politikai helyzet nem maradt változatlan. Buccow Adolf tábornok (aki Siskovicz altábornagy és Carafa alezredessel felelős volt az 1763-as mádéfalvi mészárlásért) halála után, Mária Terézia a Csallóközben született gróf Hadik András altábornagyot

nevezte ki Erdély főparancsnokává. Erdély új főparancsnoka székelyek sorsát szívén viselte, s követeket küldött Moldvába, ho a menekülteket visszatérésre bírja. Minden jóakarata ellenére – csak kevesen tértek vissza. A nagy többség tehát Moldvában maradt, ahol legalább ideiglenes békét élvezett. De azt is föl kell tételeznünk, hogy igazában azért nem tértek haza, mert nem volt bizalmuk a bécsi kormányban, amely közben minden kiváltságuktól megfosztotta őket.

Ami pedig ezt a csoport székelyt Bukovinába vezette, az nagy történelmi esemény volt. 1774-ben I. Abdul Hamid török szultán, Bukovinát átengedte Mária Teréziának. Bukovina Nagy Lajos idejében Magyarországhoz tartozott, s virágzó magyar városok és falvak lepték be. Szeret városát nagy részben magyarok lakták, katolikus püspöksége, nagy katedrálisa volt. Sebestyén Ádám szerint dominikánus kolostor is volt a városban. Szucsáva vidékén még 1971-ben is találkoztam olyanokkal, akik magyaroknak vallották magukat, bár nagyon törve beszélték a magyar nyelvet. A középkorban Szucsáva virágzó magyar kereskedelmi város volt. A török uralom alól fölszabadult Bukovina, aminek a lakossága nagyon megcsappant, ideális otthont ígért a tíz év óta Moldvában élő székelyeknek. Az áttelepítés azonban nem volt egyszerű dolog, mert Moldva még mindig a török uralom alá tartozott, s a bojárok nem szívesen vették, hogy őket meg akarják fosztani jó munkásaiktól. Mindent megtettek tehát, hogy az ottani székelyeket visszatartsák.

A bécsi kormány, hogy a székelyeket rávegye a kivándorlásra, kapcsolatba lépett vezetőjükkel. A Moldvába menekült székelyeknek két nevezetes vezetőjük volt: Zöld Péter, csíkszentléleki pap, majd utódja, Mártonffy Mór, minorita szerzetes. Ezen utóbbit az osztrák kormány meghívta Bukovinába terepszemlére és háztűznézőbe. Természetesen az egésznek az volt a célja, hogy Mártonffyt megnyerjék és meggyőzzék. Mártonffy látogatása nem maradt eredménytelen, mert már 1777-ben egy száz családból álló csoport átköltözött a Szeret folyó menti Szamoska községből (Moldva) Bukovinába, s ott két csoportra oszolván megalapították Fogadjistent és Istensegítset. 1784 őszétől 1785 tavaszáig egy másik, százötven családból álló csoport érkezett Moldvából: egy kis csoport megalapította Józseffalvát (amit II. Józsefről neveztek el), a másik csoport pedig Hadikfalvát, s annak nevével Hadik Andrást akarták megtisztelni.

Egy évre rá, 1786 tavaszán mintegy ötven család érkezett ismét Bukovinába. Ezeknek új falut kellett alapítani, mert a már létező falvak nem tudták volna megosztani javaikat az újonnan jöttekkel. Ezen utolsó csoportból született meg Andrásfalva, amit szintén Hadik András tiszteletére neveztek el.

A Bácskába való áttelepítés alkalmával minden bukovinai magyar falu nevét átültették. A háború és az 1944-es menekülés ezeket a neveket elfelejtette. Ami pedig a dunántúli és az észak-bácskai letelepedést illeti, a bukovinai falvak neveit nem tudták megmenteni: a székelyeknek meg kellett osztozniok a régi lakosságnak hátramaradt családaival a javak fölött, de át kellett venniök a régi faluneveket. A bukovinai falunevekről ezentúl csak a történelem fog megemlékezni.

S a történelem minden bizonnyal meg fog emlékezni erről a maroknyi népről, amely művelődési, faji és nyelvészeti szempontból egy rendkívül gazdag hagyományt őrizett meg. Ha Sebestyén Ádám adatait elfogadjuk mérvadónak, az öt falu telepeseinek száma alig haladta meg a háromszáz családot. Ez a háromszáz család százhetvenöt esztendő alatt tizenötezer lélekszámra gyarapodott, anélkül, hogy népi szokásait és nyelvét elvesztette volna. Bár az első világháború végéig Bukovina az Osztrák—Magyar Monarchiához tartozott, a székelyeken kívül más magyar nem lakta azt a területet. Az első háború után pedig, amikor a "románok" megkapták Erdélyt és Bukovinát, a magyarellenes elnyomás olyan nagy volt, hogy a bukovinai magyaroknak nem volt maradásuk. Az iskola teljesen "román" nyelvű volt, bár a székely gyerek, amikor iskolába került, egy szót sem tudott "románul". Ezen magam is átestem, s ma is emlékszem, hogy milyen butának éreztem magam, amikor heteken át egy szót sem értettem abból, amit a tanító igyekezett belénk verni. Amikor az udvarhelyi magyar gimnáziumba kerültem 1939 őszén, magyarul írni és olvasni csak annyit tudtam, amit hirtelen azon a nyáron meg tudtam tanulni.

S ha mi nem is tanultunk meg "románul", a mi falvainkban élő néhány "román" család gyereke mindig megtanult magyarul. Hadikfalva fontos vasúti központ volt; tehát több "román" család élt közöttünk. Ezek gyerekei, ha játszani akartak, csak "magyarul" tudtak játszani. És hogy valóban milyen szépen megtanultak magyarul a "román" gyerekek, a következő kis történet fogja megvilágítani.

1971 nyarán visszalátogattam, harminc év után először, Bukovinába. Mindjárt az első órákban egész véletlenül találkoztam egy volt elemi iskolai osztálytársammal. S mivel én majdnem teljesen elfelejtettem "románul" beszélni, megkérdeztem tőle, hogy ő tud-e magyarul, amire azt felelte:

— Persze, hogy tudok magyarul; s különben is, mért felejtettem volna el?

— És gyerekkori barátodra, Menyhértre, emlékszel-e még? — kérdeztem ismét.

— Hát persze, hogy emlékezem, künn van Amerikába'!

Arra, természetesen, soha nem gondolt, hogy volt osztálytársa s amerikai barátja még egyszer visszatérne Bukovina földjére. S nagy volt az öröm, amikor megmondtam, hogy az az amerikai Menyhért én vagyok...

A hazatelepítésnek volt egy másik sürgető oka is. A föld, amit az első telepesek kaptak vagy vásároltak a bevándorlást követő években, nem nőtt a népesség szaporodásával. A nagy család s a sok gyerek az életteljesség és az öröm jelei voltak. A ritka tünemény az egykés család volt. Valahányszor visszaemlékszem gyerekkoromra, az utcák megelevenednek a gyereksereg játékaiban, a fiatalok éneklésében és utcai népies táncaiban.

Hanem az öröm egyik fonákja éppen a szegénység volt, amire csak egy megoldás volt: a kivándorlás. Már a múlt század végén elkezdődött a kivándorlás Erdélybe, főleg Déva, Hátszeg, Hunyad és Keresztur vidékére. Voltak kisebb-nagyobb csoportok, amelyek egész Bánátig vándoroltak. A század elején sokan Nyugat-Kanadában kerestek végleges letelepedést. Ott, 1922-től majdnem napjainkig, az Istensegítsen született Sántha Pál esperes viselte a Bukovinából kivándoroltak lelki gondjait.

A bukovinai öt faluban volt egy teljesen elszegényedett réteg, akiknek még arra sem volt pénzük, hogy kivándoroljanak, s még kevésbé arra, hogy máshol földet vásároljanak. Ezek a szegények, főleg a két háború között, a nyári hónapokban, Moldvában kerestek munkát, a bojárok nagybirtokain. A nagyon szegények hat hónapra is elszegődtek, de a hat hónap végén hűségesen hazatértek. Az év többi szakában alkalmi munkából éltek, mert ipar a vidéken nem volt. De se a szegénység, se a jobb életet ígérő Moldva nem tudta őket elszakítani az "anyaföldtől", ami igazában nem is volt anyaföld, hanem az a tudat, hogy egy nagy családnak a tagjai voltak.

Ez az a lelkület, amit a volt bukovinai székelyek a mai napig megőriztek. Minden esemény, akár közelről, akár messziről érinti őket; akár örömteljes, akár tragikus, összehozza őket.

A székely búcsú nem olyan, mint amit máshol ünnepelnek: az ma is családi összejövetel. A székely kaláka a szíves közös munka. A székely tor a közös gyásznak a kifejezője.

Amikor 1939-ben Józseffalva teljesen leégett, bár a hazatelepítés már nemcsak mint remény élt, hanem kézzelfogható ténnyé vált, a székely falvak összefogtak, és egy teljesen új falut építettek: azt hagyták a "románoknak" 1941-ben.

A volt bukovinai székelyek megszűntek "csángálni"... És hogy milyen szerepet töltenek és töltöttek be, főleg a két dunántúli megyében, Baranyában és Tolnában, azt csak az tudja értékelni, akinek az utóbbi időben volt alkalma meglátogatni az új telepeket. Amikor 1945-ben a gazdag svábok eltávoztak, a gazdagságnak

csak a hírét hagyták maguk mögött. Ma Baranya és Tolna megyék népe nemcsak hogy magyar, hanem egy egészen virágzó kultúrának és gazdasági megújhodásnak örvendenek. De ugyanazt kellene mondani a Baja vidéki telepesekről is. Amióta a középiskolák és egyetemek megnyíltak előttük, saját papjaik, orvosaik, tanáraik és ügyvédjeik vannak.

A szekszárdi szüreti ünnepek legszínesebb részvevői a környékbeli székelyek; a bajai folklór-ünnepségeket a székelyek részvétele nélkül ma már el sem lehet képzelni. Templomaikban a vasárnapi szentmisék alatt még ma is fölhangzanak a régi erdélyi szent himnuszok. És hogy az óhazával se szakadjon meg a kapcsolat, sokan visszalátogatnak Bukovinába s főleg Erdélybe, Mádéfalvára, ahonnan gyalog is át lehet menni Csíksomlyóra. Milyen székely lenne az, aki nem állna meg a csíksomlyói Szűz Máriát köszönteni...

Amikor a volt bukovinai székelyek megszűntek "csángálni", vagyis "csángók" lenni, visszanyerték eredeti énjüket és öntudatukat. Most már nem szégyellnek székelyesen beszélni, sőt: egymást biztatják a régi szokások és nyelvi sajátosságok megőrzésére. ("Mér hívod uramat Ambrusnak — mondá Annus húgom —, mi, székelyek, Ambarusnak hívjuk, s annak is van keresztelve...")

A múlt megismerése és szeretete, a szenvedés értelme, a hűség ápolása, amit őseiktől örököltek, megőrizte a székelyek szívében a jövő reménységét is. A magyarság történetében ennél többet kevesen nyújtottak a nemzetnek.

Dr. Jaszovszky József:

Az emberi természet

Önmagunkat — talán — ismerjük. Az emberi természet szintén ismert. Anatómiai ismereteink ma tudományosak. A két emberi nem adottsága céltudatos valóság. Az ember eredete azonban éppoly misztérium, mint a sejteket éltető, képletekben ki nem fejezhető életcsíra. Az ember eredetére nincsen tudományos felelet.

A darwinizmus a múlt század nagy tudományvallása volt. Maga Darwin soha nem fejtette ki világosan, hanem inkább követői

fogalmazták meg, hogy az egysejtű állatok és az ember között létezésben és eredetben megszakítás nélküli evolúció van. Vagyis: az egysejtű állatokból alakultak ki a többsejtűek, majd az emlősállatok, végül — a majomvilágon keresztül — maga az ember.

Ez az elmélet nem tartalmaz lényegbeli ellentmondást a vallásos hagyománnyal szemben. Csak bizonyítani nem tudjuk. Bizonyítani azonban azt sem tudjuk, hogy a Szentírás metaforája — az ember teremtésének az előadásában — mily titkot takar. Ez a metafora Ádámot és Évát lépteti az emberi eredet történelmi korszakába. E metafora szerint Isten először a férfit teremtette, és azután a férfiból a nőt. A mai ember e kettőnek a szövetségéből és nemi találkozásának az eredményeként jön erre a világra. Az feltehető, hogy a kezdet kezdetén valamelyikük előbbi volt. Hogy azonban ki volt az első, az eldöntetlen kérdés.

Az ember természete — az ember történet előtti és történelmi korszakában (az antropológia szerint is) — az, hogy a férfi a nő nélkül nem adhat életet új embernek. Viszont a nő sem adhat életet a férfi nélkül. Akármelyik volt az első a teremtéskor, nem önmagától lett azzá, amivé lett. Ezt igazolja a tény, mely szerint az életcsíra mibenlétét homály fedi. Tehát nem valószínű a Darwin féle evolúciós tan.

Miképpen volt benne az egysejtű állatban a többsejtű létezés? Titok, mely még feltételezésekkel sem oldható meg.

A többsejtű állatok mindegyik típusa örök zártságot mutat. Majomtól még soha nem született ember, és az ember sem szült soha majmot. A több millió éves rétegekben található emberi csontok, agykoponyák, ugyanazt a méretet adják, mint a mai ember. Különböznek minden állatfajtától.

A bibliai metaforáknak mégis igazuk van, amikor legendás elbeszéléseikben azt bizonyítják, hogy minden állatfajt a Teremtő maga hozott létre, külön-külön, és hozza ma is. Hogy miként, az örök titok marad.

A tapasztalható világon kívül is van más világ. Ez a legbizonyosabb misztérium. Az a másvilág adta és adja ma is a titokzatos életcsírákat, amely nem anyagi természetű, és éppen azért nem látható a laboratóriumok műszereivel sem. Végtelen hatalmú a természetfeletti világ alkotója és kormányzója. Titkait csak sejteti velünk. Miért? Hogy annál inkább kutassuk — és a földi lét kategóriáiból kilépve megtaláljuk — a halhatatlanságot...

Es addig? Alakítsuk ki a földi életet gondolataink szerint! Kutassunk, menjünk felfedező utakra! Ismerjük meg természetünket, és aszerint alakítsuk ki a világ képét! Ismernünk kell természetünket is, mert enélkül az emberek világában elképzelhetetlen a szerencsés fejlődés!

Sienkiewicz, a nagy lengyel író, képekben foglalkozik az ember természetével. Ő azt mondja:

A Teremtő először a férfit alkotta. Az első ember hatalmas és szép volt. Oly szép, mint kicsiben a mezők lilioma. Erről a férfiúról szól a Biblia. Ez a szép férfiú telve volt erővel, tehetséggel, életkedvvel, alkotási vággyal, ésszel és bátorsággal. Azonban valaki és valami hiányzott neki és belőle.

A Teremtő megalkotta a nőt. Az első nő csupa szív, kedély és jóság, bensőség, finomság és szeretet volt. Az arcáról szépség és szentség sugárzott.

Azonban a Teremtő nem akarta azonnal a férfiú mellé adni. Kitapasztalta, hogy önmagában, önmagának elég-e a nő?

A férfi nem volt elég önmagának. Elfajult szenvedélyekben tobzódott volna.

Isten először felvitte a nőt egy igen magas jéghegyre. A lótuszvirágok legszebbjének azonban hideg volt a jéghegy, bár onnan nézve fenséges fényben fürdött a világ. A nő meglátta a nagy vizek tükrét, és oda vágyott. Ott szép vízirózsaként tündöklött.

Később a Teremtő elvitte egy csodaszép szigetre. Olyan volt ott, mint a mélységek varázslatos gyöngye.

Ám a nő sehol sem talált magára. A lég balzsamos volt, mégis könnyek folytak bánatos arcán.

Végre a nő meglátta a férfit. Az első hajnalon nagy lett a riadalma: a férfi lelkében meglátta mindazt, amitől eddig menekült.

A nehézségek barázdákat vésték a férfi homlokára. Értelmében hideg gondolatok kavarogtak, később — valahol az egekben — jéghegyekké váltak. Problémák és titkok mélységei meredtek rá. A lét érthetetlen pusztasága, a lemondás, a kétely. S amikor mindezt meglátta, menekülni akart.

A Teremtő azonban most megállította a nőt. "A férfit el nem hagyhatod!" — mondta neki. "Te vagy a szív, a jóság, a melegség. Elolvasztod a jeget. Te szépséget borítasz a kopár sziklákra. A pusztákból virágos rétet varázsolhatsz. Neked szárnyaid vannak. Könnyedén átrepülsz a mélységek felett. Érzéseiddel megnyitod a titkok zárait. Szereteted és áldozatos szolgálatod nélkül a férfi — hitetlen bölcselkedésével — csak zokogni tud a lerombolt szentélyek kövein . . ."

Így a nagy író.

Szép látomásában ugyanazt mondja, mint amit a próféták és a kinyilatkoztatás előre megmondtak. Az élet nagy titok. A problémái még nagyobbak. Azonban csak az tudja megoldani azokat, aki észt és szívet, tudást és érzést, hitet és tudományt képes összhangba hozni.

Igaz, ehhez művész kell.

A modern ember azt mondja: a valóságok világában, ott, ahol az élet ünnepel, ott, ahol a szép test mámorít, ott, ahol a tudomány a csillagokkal versenyez, ott nincsen helye olyan művésznek, aki a másvilágról tanít és beszél.

Hát a megtapasztalt világon kívül is van világ! A másvilág atomforgatagai teremtik a virágok csodálatos színeinek az összhangját. Az érthetetlen valóságok világához tartozik magának az emberi gondolatnak a világa.

Mennyi mindent tudunk elgondolni! Jókai Mór, Jules Verne regényeinek a világa a múlt században csak álom volt. Ma már rakétákkal repülnek a holdba, és tervezik a Marsba való utat is. S nemcsak a gondolataink szállnak sebesebben a fénynél, hanem az öntudatos, tiszta lelkek is. Az Isten követei (az angyalok) már igen sokszor szálltak a földre.

A te gondolatod kigyúl az élet szférájában. Nézd, ott kinn, az utcán azt a szürke követ, vagy a kertben az illatos rózsát! S te onnan, az anyagból, lélekkel formálsz nagy titkot. A világűrben idegenség van, s te a gondolataiddal a csillagok közt kutatsz. Honnan veszed az indításokat? Honnan akkor, amikor az élet szférájában a gondolatod szeretetté vagy gyűlöletté válik? És kigyúl, miután a szívet vagy azt, amit képvisel, beállítottad a gondolatok világába. A gondolatok világítanak, erőt gyűjtenek, ugyanúgy, mint amikor a repülőgép motorjába — felszállás előtt — bejut az üzemanyag.

A hit is gondolat. A legnagyszerűbb. Hinni csak az tud, akit az Isten áthat. A meggyőződés is gondolat. Valami lüktet benne. Tudjuk, mi: az akarat, az elszántság, a ragaszkodás, a kitartás. Az, amit a szívvel kifejezünk. Ezzel a vággyal indult el Mindszenty József a magyarokhoz: Amerikába, Kanadába, Ausztráliába. Az eszme — a hazaszeretet, a lelkekért való aggódás — hevítette. Szív nélkül megfagy az eszményben a gondolat.

"A szellem világa éjbe merül, mert kialudt napsugara." Életről van itt szó, nem fogalmi ismereteket adó észről. Nem az észről, mellyel kiszámítjuk az atomfizikai képleteket. Ezt nem érti a mai, érzéki kor egzisztencialista hitetlensége.

Kétségtelenül a történelem az élet legnagyobb tanítómestere. S mit mond a történelem az észről, a gondolatról, a szívről? Egyik sem lehet meg a másik nélkül. Az eszmék, melyekért a szív nem hevült, elbuktak. Az eszméknek meg kell izmosodniuk. Harcolni kell győzelmükért. S ez csak a küzdelmekben, a szenvedésekben, a szív hevülésével, tüzével, elszántságával lehetséges. A szenvedésben kirobbanhatnak lázadások, forradalmak, háborúk is. Akkor azonban kiutat kell keresni. Kiutat és világnézetet: új meglátásokat, új indulókat, melyek megnyugváshoz, boldogító vallási, társadalmi, világnézeti boldogsághoz vezetnek.

A történelem során eddig az ész és a szív összhangját sem a fáraóknak, sem a cézároknak, sem a hideg ész bölcseinek, sem a művészeknek, sem az irodalom nagy lángelméinek, sem a tudomány képviselőinek nem sikerült elérniük. Ez csak annak a világnézetnek sikerült, mely maga az isteni élet, az isteni életnek a világra való kiáradása. Ez a világnézet az emberré lett Isten Fiának a világtörténeti műve.

Öntudatunkban, életünkben és érzelmi világunkban tehát szólaltassuk meg Jézus Krisztus evangéliumának a csengését, az Isten különös kegyelmének az örömét, az imádságnak a szépségét, a Szentlélek ihletét.

A teremtéskor Isten — minden bizonnyal — így szólt az emberhez: Alakítsd ki a világot gondolataid szerint, és tedd azt vonzóvá, boldogítóvá, a szeretet győzelmévé.

Székesfehérvár nagy püspöke mondotta: "Az alakítás géniusza akkor nemcsak kőből dómokat alkot; márványból Michelangelo Pietáját; a színek harmóniáiból szépséges Madonnákat; a hangokat, a szférák és az angyalok zenéjével, hanem a homo sapienst, az ész és a szív emberét, aki az Isten gyermeke . . ."

Lőrincz István:

Százegy

(Tavaly volt száz éve, hogy Ady Endre született. Most, hogy az ünneplésnek vége, igyekszünk összegezni a jubileumi év tanulságait. Lőrincz István [írói név] Kölnben él, Nyugat-Németországban, de gyakori utazásai, világra terjedő levelezése és a bárhol is megjelenő magyar irodalmi folyóiratok rendszeres és kritikus olvasása, élő kapcsolatban tartják őt a magyar mával. Ifjúkori álma, hogy egyszer magyar irodalmat, a XX. század magyar irodalmát taníthassa a kolozsvári egyetemen, nem vált valóra. Mint nemzetközi közgazdasági szakember dolgozott nyugdíjba meneteléig, és az utóbbi pár évben [s reméljük, még jó pár évig] a magyar irodalommal való foglalkozás élete célja, tartalma. Időnként a Vasárnap is fog tőle rövidebb tanulmányokat közölni.)

Most, hogy megérte századik születésnapját, idegesen keresik a Kárpát-medencében az évszázad legnagyobb lírai költőjét, Adyt.

Eddig: az irodalmárkodó könyvmolyok és sajtókukacok Adyt — a KÖLTŐT — kereső"-nek bélyegezték.

"Az istenkereső Ady"; "A proletariátust kereső Ady"; "A nemzetközi szocializmust kereső Ady", az ezt, azt és amazt kereső Ady-című dolgozatok igen jó kereseti lehetőséget nyújtottak a kakecoló filozoptereknek, az izzadó tenyerű, tehetségtelen irodalmárocskáknak faji, felekezeti, nemzeti, nemzetiségi, világnézeti, politikai és erkölcsi hovatartozásuktól teljesen függetlenül, sőt, sok esetben "annak ELLENÉRE".

Az Ady-ipar igen jó kereseti forrás. Többet, sokkal többet kerestek művelői, mint maga a költő, verseivel.

Most azután, hogy századik születésnapja újabb szerkesztőségi pénzkiutalásokra jogosította fel az Ady-versek csodálatos gyümölcsöket termő életfáját megmászó "esszéista" mezei poloskákat, megint "keresték" Adyt egy évig, s megint kerestek rajta.

Sajnos, az esszéista mezei poloskák nem az egyetlen kórság okozó férgek az Ady-életfán. Vannak ott még kártékonyabbak: a pártirodalmárok, párt-irodalomtörténeti selyemhernyók, ezek ugyancsak Ady és műve körül nyüzsögtek, nyüstöltek a jubileumi esztendőben.

Ezeknek az a feladatuk, hogy a kommunista pártdoktrína, pártfilozófia eperlevél zöldségét bezabálván, abból olyan mondatkilométerekre terjedő vörös pártselyem-váladékot izzadjanak ki, amely jól begubózza Adyt a pártmirigyek anyagával, hogy jaj, ki ne rághassa igazi önmagát belőle ez az "iromba szárnyú" magyar lepke, ez az istenáldott, Istent dicsérő, istenes énekekkel éneklő csodás pillangó.

Keresték Adyt, egy évig, egy jubileumi éven át a magyar, a román, a csehszlovák, jugoszláv népi demokráciákban, keresték őt, egyre idegesebben, egyre izzadtabban.

Mindenütt, ahol moszkvai parancsuk szerint lennie kell egy "vonalas" költőnek.

A pártideológia zagyva klapanciáiban keresték, a marxi, lenini, lukácsgyörgyi mondatgiliszták, gondolatpondrók, ötletlárvák között. Keresték az álszoci hangyatojásokból futószalagon előállított lírai költőharcosok között; a kávéházban "csacsenoló" liberáldemokraták, szociáldemokraták, liberálszocialisták között, az ateisták dossziéjában, a föld alatti párttagok listáin, keresték mindenütt, ahol szerintük lennie kellett volna.

Még egyet facsarintottak a régen kifacsart Ady-citromokon, még egy-egy savas, savanyú cseppet próbáltak kipréselni a professzionális "Ady-környezet" kibicei, piócái, ingyenélői között azokból, akik még szuszognak.

Mint Conan Doyle Sherlock Holmes detektívhistóriáiban keresik az eltűnt gyémántot, úgy keresték Adyt.

Kopogtatták a falakat, kanállal, mint gyakorlott szovjet katonai előőrsök kopogtatták az európai házak falait elrejtett értékek után. Két kézzel megragadták a könyvek fedelét, és lefelé rázták a könyveket, hátha Ady-bankóval béleltek a nem olvasott lapok? Képkeretek mögé kukucskáltak, matracok titkait feszegették, benéztek a faliórák szerkezetébe, megpróbálták lecsavarni a szobrokat márványtalpazatukról, hogy hátha-hátha, *csak éppen a szoba közepén, az asztalon, a hanyagul papírba csomagolt tárgyat nem nézték meg, mert nem hitték, nem is gyanították, hogy ott lehet, amit keresnek, ott lehet; ott lehet, akit keresnek, az orruk előtt.*

Rossz helyen keresték születésének százéves évfordulóján Ady Endrét, illetve mindenütt keresték, csak ott nem, ahol TERMÉSZETES, hogy VAN, hogy OTT VAN, a *magyar NEMZETI irodalom legnagyobbjai között, "Ifjú szívekben", "A halottak élén".*

Mert akármilyen áron, akármilyen ármány akármilyen árnyékot szeretne rávetíteni az igazi Adyra, az olvasó, figyelő, érdeklődő magyar fiatalság szívében Ady vezeti a "halottakat", azokat a nagy magyar írókat, költőket, gondolkozókat, akiket a rendszer-irodalomtörténet szeretne meg nem történtté tenni, kiiktatni, kilúgozni, kisavazni a magyar irodalom testéből-lelkéből.

A ma élő magyar húszévesek, harmincévesek szívében ott menetel Ady Reményik Sándorral (a Végvárival), Nyirő Józseffel, Sértő Kálmánnal, Sinka Istvánnal, Mécs Lászlóval, Sík Sándorral, Rákosi Viktorral, Szitnyai Zoltánnal meg a többiekkel, akiket a nemkívánatos elemek közé soroltak a moszkvai hasbeszélők ölében ülő pesti rongybabák.

Csodálatos menet ez, az ifjú szívekben masírozó magyar költők áradó, hömpölygő, gomolygó díszmenete.

Elöl mennek azok, akiket mindenestül kiirtottak, hidegre tettek, "gajdeszba küldtek" — az ifjabb nemzedék talán nem ismeri ezt a zamatos pesti kifejezést, mely az 1919-es (első) kommün ajándékaként került a zsargonba — az irodalmi ítélőszék inkvizítorai.

Utánuk második hullámként a csonkabonkák, a fél szemükre megvakított, fél karukat, fél lábukat, fél tüdőt, fél vesét vesztettek, akiket a cenzúra "csak" megoperált, kiherélt, "megműtött", akiknek csak "kellemetlen", kompromittáló, nem eléggé vonalas munkáit "szűrték ki" a hivatalos antológiagyártás nyersanyag-raktárából.

Ezek az irodalmi hóhérlegények, műtős felcserek nem kíméltek senkit. Karinthy Frigyes az 1919-es kömmün alatt és után írt vérforralóan antibolsevista, antikommunista műveit ugyanúgy elsikkasztották volna (ha lehetne!), mint Szép Ernő, Heltai Jenő és mások hasonló írásait.

Adyból is szeretnének műtőkéssel és hentesbárddal, szobrászvésővel és kertészollóval levágni, lenyesni, lecsiszolni és fattyazni mindent, ami nem szalonképes a Pravda, Izvesztyija és Lityeraturnaja Gazeta előkelőségei részére rendezett, szovjet sajtófogadásra. Soha meg ne tudják a tovarisok, hogy Ady valaha így írt:

...„Városok, mezők elpusztulnak itten
S lélekbéli s való vetéseinken
Zsebrák-láb vagy a kozák lópata
Taposnivalót egyként nem talál majd"...

(Nincs itt ország)

és, hogy látta a táltosok látnoki erejével:

„Minden semmirevalónak,
Gácsnak, svábnak és zsidónak
Grádics adatott:
Itt alant már csak egyedül
Maradok."...

(Seregesen senkik jönnek)

Türelmetlen, jó barátaimhoz című versében érzi, előre megírja, hogy várja, lesi halálát a *„Belőlem-élők nagy légiója"*, a halált, mely után

„Vessen magvimból akár egy erdőt
sok váró, apró, dühödt uzsorás"...

Igen, az apró, dühödt uzsorások, haszonlesők, kufárok szeretnék eltüntetni az igazi Adyt, a nemzetien magyart, a magyar nacionalizmus, a magyar társadalmi rend költőjét, aki a MAGYAR FAJ, a magyar nemzet érdekében akárkivel szembeáll:

„Hallom, itt a bozótban,
Hogy minden nagyon jól van
Amott, ahol élnem kellene.

Grófék élik, mi érték,
Zsidó fölszedi bérét,
Barátságos a magyar világ."...

(Itt a bozótban)

A grófok ellen írt? Igen, de MILYEN, melyik grófokról van itt szó?

Ady magát nemesnek, úrnak, gőgös, ezeréves magyarnak, az igazi arisztokrácia tagjának tartja:

"Árpáddal jött, magyarul élt,...
...s tán tépetten és nem hősön,
De tisztán adott át a Jelennek
Engem az én ősöm."...

(A tavalyi cselédekhez)

És pontosan, világosan megírja, hogy kifélék, mifélék azok a grófok, akik ellen szól:

"De jött egy kóbor ivadék,
Rabló, szerencsés ritterek
Népe, akiknek sarj-során
Ma tán zsandár-miniszterek
Tobzódnak az Idő torán,
Igazi magyarság torán,
Ma gróf-sorban ők diktálnak"...

(A tavalyi cselédekhez)

Ezek azok, akik ellen van, akiket támad, elítél nemzete, népe, fajtája és társadalom feletti közössége, a nemzetközösség érdekében.

Csodálatos most, születése óta száz, halála óta ötvenkilenc év elteltén, mennyire tudta, mennyire érezte, látta, hogy ki akarják sajátítani, barátaitól el akarják orozni ellenségei.

1909-ben, "Szeretném, ha szeretnének" című kötetében jelent meg hovatartozását, kik mellé állását, merre gondolását legpontosabban megjelölő verse, melyet méltó ikerpárként állíthatunk Petőfi "Egy gondolat bánt engemet" című, látnok erejű költeménye mellé.

Ez a vers, mely végrendelet, palackposta, kétségbeesett feljajdulás és kristálytiszta jövőbe látás egyszerre és egyben, legyen most, centenáriumának eltelte után az egyetlen méltó koszorú a költő sírján. Az üres síron, melyben nincs, mint ahogy nincs az irodalmi komisszárok dossziéjában, a "jó káderek" között sem. Nincs ott, mert nem halt meg, él, menetel, küzd értünk, "A halottak élén", "Ifjú szívekben".

KEZDENEK NYAKUKBA VENNI

Kezdenek már nyakukba venni,
Hurráh, hurráh,
Milyen jó nem-ismertnek lenni,
Kezdenek már nyakukba venni,
Kiknek semmijük se vagyok,
Bocsáss meg nekem, én árva lelkem.

Éljenek, akik meg nem értnek,
Hurráh, hurráh,
Éljenek, akik a miértnek
Titkaiból semmit se kérdnek,
Kiknek semmijük se vagyok,
Bocsáss meg nekem, én árva lelkem.

Nem így jöttem, nem ezt akartam,
Hurráh, hurráh.
Kikre rátörtem szép viharban,
Megfullasztnak csúf diadalban,
Kiknek semmijük se vagyok,
Bocsáss meg nekem, én árva lelkem.

Agyonölelnek és csókolnak,
Hurráh, hurráh,
Milyen jó nem-ismertnek lenni,
Kezdenek már nyakukba venni,
Kiknek semmijük se vagyok.
Bocsáss meg nekem, én árva lelkem.

Dr. Habsburg Ottó:

A 21. évforduló

Mi az, kérdik talán sokan, mi az, hogy a 21. évforduló? Nem más, nem lehet más, mint az 1956-os forradalom 21. visszatérése, emléke, emlékünnepe. S ezt én majdhogy fontosabbnak tartom, mint a huszadik volt. Mert nagy évfordulókat könnyű ünnepelni, s kerek számok idején nem nehéz mozgósítani a lelkeket és elméket. Kell is, a nagy ünnepeknek megvan az értelmük, kell az ünnep, jó az ünnep. Mert ilyenkor szublimáltan, emelkedett sűrítésben hatja át agyunkat és szívünket az a roppant érték, értékrend, melyet a magyar századok nyújtottak, s amelynek erkölcsi talaján megszületett 1956 történelmi cselekedete. S a külföldi magyarság, a szabad földön élő magyar nép, az emigráció valóban méltón mozgósított, és méltón ünnepelt kerek egy évvel ezelőtt. De nagy ünnepek, nagy évfordulók magukban hordják a veszélyt, hogy utána csend jön, és

tétlenség, hogy megittasodva szónoklatainktól boldogan elernyedünk, ölbe tesszük a kezünket, és megelégedetten pihenünk babérainkon.

De történelmünk nagyjai, íróink és költőink nemegyszer megmondották, hogy "a magyarnak legnagyobb ellensége önelégültsége". Széchenyi önvizsgáló és ébresztő írásaiban számtalan ilyen és ehhez hasonló gondolatot találhatunk, s gondoljunk csak Adyra, századunk lázasan tépelődő magyarjára, aki azért fohászkodott, hogy "ha van Isten, földtől a fényes égig rángasson minket végig", hogy "ne legyen egy félpercnyi békességünk, mert akkor végünk, végünk!" A kép kikerekítésére pedig visszaidézhetjük Vörösmarty sorát az önelégült magyarról, aki "nagyot iszik a hazáért s felsivít — csakhogy egyszer tenne is már valamit. . ."

Az önelégültség és a semmittevés luxusát a magyarság és a magyar emigráció nem engedheti meg magának. Mi a teendő? Nincsenek természetesen megváltó és korszakalkotó receptek. Egy emigráció nem mozdíthat meg hegyeket — de nagy károkat, sőt, tragédiát okozhat, ha felejt és felejtet, ha elcsügged és rezignál. Ha, teszem, a 20. évforduló után megszűnik a hétköznapok szorgalmával dolgozni feladatán, ha lemond arról, hogy az elnémított ország képviselője legyen a szabad világban, s ha belenyugszik abba, hogy tízmillió magyar nem élhet ugyanolyan szabad feltételek között, mint azok, akik emigrációba, szabadságba költöztek.

Talán van jogom erről beszélni, mégpedig a tapasztalat jogán. Idestova én vagyok a legrégibb emigráns, ezt a sorsot és ezt a politikai műfajt legrégebben élem és művelem: hatesztendős voltam, amikor utoljára játszhattam a szeretett Alföldön, barangolhattam a gödöllői tájon, és részt vehettem a máriabesnyői búcsún. S alig múltam hatéves, amikor Schönbrunn nemes íveitől s a tiroli hegyektől is búcsúznom kellett. Évtizedek, és micsoda évtizedek, teltek el emigrációban; láttam annak minden szomorúságát és nagyszerűségét. És a legfőbb tapasztalat, a legnagyobb tanulság: soha nem szabad elfáradni. Az emigráns, a politikai emigráns célja, hogy hazája számára előnyös változást érjen el. S ha ezt a célt nem is éri el életében, ez az élet megnemesedik, tartalmat kap azáltal, hogy törekszik e célra. Viszont elsekélyesül, a semmibe hullik, ha a célt feladja. Az emigráns misszió feladása egyfajta halál, afféle "a lélek kialszik".

A magyar emigrációnak van oka a büszkeségre és az önkritikára egyaránt. Bámulatos az az öntevékenység, amellyel megalkotta szervezeteit, egyesületi életét. Hősköltemény a cserkészet munkája, ahogy a magyar nyelvet átmentette az újabb generációkra idekinn, külföldön. Papjaink, minden felekezetbeli plébánosaink, tiszteleteseink, mint modern végvári vitézek dolgoznak és alkotnak a ma-

gyar közösségeken belül, azok javára és azok által. Az embernek átmelegszik a szíve tája, mikor a sok Magyar Házra gondol, amelyet az emigránsok megépítettek Kölntől Torontóig, vagy Adelaide-től Caracasig. Mennyi tehetséges írónk, költőnk van idekinn, s mily hű emigráns, mily tisztánlátó elme, a világméretekben is nagy magyar írónk, Márai Sándor. Micsoda lankadatlan erőfeszítés van az emigráns, vagyis a szabad magyar sajtó fenntartásában, s szegényes eszközeinket tekintve mily virágzó a magyar könyvkiadás. Mily mérhetetlen erőtartalék van idősebb és fiatalabb magyar tudósainkban, akik felverekedték magukat a világ vezető katedráira, s mennyi magyar mérnökkel, szakemberrel találkozhatunk, ha bármikor körbeutazunk a világon. Micsoda szívósság, és mily okosság volt, például, nemrég abban, ahogy az idősebbek támogatásával már egy új, fiatal emigráns nemzedék, ifjú garnitúra vitte keresztül, hogy a romániai kommunista diktatúra magyarüldöző tevékenységére felfigyeljen a világ, s hogy az erdélyi magyarság sorsa bekerüljön az amerikai Helsinki-bizottság helyzetjelentésébe. Vagy gondoljunk ma is büszkeséggel arra a szervezőtalentumra, amellyel a magyar egyesületek mindenütt a világon, néhány évvel ezelőtt, megszervezték Mindszenty bíboros föld körüli látogatásait.

Van okunk, persze, az aggodalomra is. Az emigrációban felütötte a fejét a szektásság, romantikus múltbamenekülés jelentkezik, ami éppoly céltalan, mint a ködös jövőbe révedő utópia. Széthúzás és kölcsönös vádaskodás tapasztalható lokális és globális magyar organizációknál, s az egészséges magyar individualizmus néha olyan beteges önimádatba csap át, hogy sok ember csak egyetlen szervezethez csatlakozik, ahhoz, amelynek az elnöke és egyetlen tagja ő maga. Szertelenség vagy begubózás egyformán ellensége az emigrációnak, s ezek a jelenségek politikailag is éreztetik káros hatásukat. A talajtalanság korlátoltságot szül, vádaskodó vagy öntetszelgő radikalizmust teremt. Olyan szélsőséges és türelmetlen szemlélet alakul ki, amely már árulásnak tekinti azt is. ha valaki öreg fejjel, a sírhoz közelegve, még egyszer hazalátogat a szülőföldre, vagy gyermekének megmutatja otthon élő nagyszüleit, a Dunát, a Balatont, azt a templomot, amelyben keresztelték, s azt a sírt, ahol ősei nyugszanak. (Mintha értelmes ember vagy ifjú, aki közelről látja a mai hazai életviszonyokat, nem még nagyobb antikommunistaként térne vissza!) Az emigránsnak ápolnia kell emberi kötelékeit, melyek az otthonhoz fűzik, de nem szabad paktálnia és intézményes viszonyt létesítenie azokkal az erőkkel, amelyek az idegen megszállást szilárdítják, s meghosszabbítják azt az állapotot, amelyben a magyar nép nem rendelkezhetik szabadon sorsa felett. Mert ez a másik véglet, a másik szélsőség, amely az emigránst arra

a tévútra vezeti, amelyen a diktatúra és a szovjet szuperhatalom kollaboránsává válik. (Ráadásul kiderülhet, hogy a kollaboráló még rossz lóra is tett.)

Olyan időkben, amikor a világpolitikában szélcsend van, s új irány még nem alakult ki, az emigráció feladata, magyarsága megőrzése mellett, elsősorban abban áll, hogy hazája viszonyairól tájékozódjék, és arról tájékoztasson. Nem szabad az otthontól sem szellemileg, sem lelkileg csillagászati távolságra kerülni, s az otthoni fejlődés érzékelésétől elszakadni. Az otthoni általános helyzetet, a hétköznapok problémáit, fájdalmakat, kívánságokat újra és újra meg kell ismerni, s a világot higgadtan, felkészülten, de nyomatékosan tájékoztatni arról, hogy az idegen uralom alatt élő magyar nép hol, miben nem rendelkezik az elemi emberi jogokkal. De tájékoztatnunk kell az otthoni magyarságot is a világ dolgairól, fejlődéséről, s időnként tudomására hozni, hogy az emigráció van, figyel és szól, együtt érez az otthonnal, s nem a megszállók játékát űzi, hanem tudatában van, mire kötelezi szabadsága és 1956 október—novemberének történelmi öröksége.

Mert mi az emigráció? Egy nem szabad nemzet szabadságban élő képviselete. Kifejezője a nemzet szabadságvágyának, s szüntelen hangoztatója annak, hogy az ország felszabadítása mindaddig időszerű, amíg be nem következik.

Nem szeretem a nagy szavakat, de tán ezen az évfordulón, a 21-en, amely folytatás és új kezdet, ezen a hétköznapi ünnepen hadd mondjam meg: a forradalom utáni harmadik évtized küszöbén az emigrációnak fel kell vérteznie magát a hétköznapok hősiességével.

Dr. Mihályi Gilbert:

XII. Pius tanúságtétele az 1956-os magyar szabadságharcról

Az 1956 októberi magyar szabadságharcnak még nincs megírva a teljes története. De talán sohasem lesz megírva úgy, ha egyetlen könyvre gondolunk, akármilyen vaskos is az. Ahhoz sok-sok kötetre

lesz szükség. Viszont a tény mégis az, hogy a hősi nemzeti tett története íródik. Hiszen István Halász de Béky 1963-ban a University of Toronto Press kiadásában megjelent *A Bibliography of the Hungarian Revolution 1956* több mint 2 ezer könyvészeti adatot tartalmaz. Biztos vagyok, hogy ha új kiadása kiegészíti az elmúlt 15 év irodalmát, akkor maga a *Bibliography* is egy nagy kötetté kövéredik.

A magyar szabadságharc története íródik részleteiben. Ez is, az is hozzáad egy-egy értékes darabot a nagy egészhez. Ez a tanulmány is ilyen részletdarabja az egésznek, kis építőkockája a halhatatlan magyar október történelmi megörökítésének. Az a célja, hogy megállapítsa: XII. Pius pápában, a legnagyobb erkölcsi hatalomban mit váltott ki a magyar szabadságharc, illetve milyen állást foglalt el vele szemben. Ez a kérdés annál is inkább érdekfeszítőbb, mivel XXIII. János pápa óta egyesek elmarasztalják XII. Piust, mert szerintük hallgatott a zsidóüldözéskor, és háborús párti volt, ellentétben utódjának békés magatartásával. Mit mondanak a tények?

XII. Pius közbelépése a magyar zsidóság megmentésére

XII. Piust, 1958-ban bekövetkezett halálakor, az egész civilizált világ úgy parentálta el, mint nagy emberbarátot, a háborús áldozatok megsegítőjét és az üldözöttek pártfogóját. Pár évre rá azonban egyesek, mint Rolf Hochhut a *Der Stellvertreter* c. színművében, Carlo Falconi a *The Silence of Pius XII.* c. művében és Samuel Friedlander a *Pio XII el il Terzo Reich* c. munkájában kikezdték emlékét azzal a váddal, hogy a pápa hallgatott a zsidóüldözéskor. Hochhut, akinek darabját 1963. február 20-án Berlinben elő is adták, azt állítja, hogy XII. Pius tudta, hogy mi folyt, mégis hallgatott. Szerinte ez annak tudható be, hogy a pápa félt a kommunizmus győzelmétől, s így Hitlert támogatta, és hogy hideg, számító diplomataként az volt ambíciója, hogy — az ellenségek kimerülve az egymás elleni hosszú és ádáz küzdelemben — majd ő léphet fel mint Európa, illetve a világ sorsának döntőbírája. Falconi különösen a lengyel zsidóság sorsával foglalkozik, s elmarasztalja a pápát, hogy nem állt ki értük. Friedlander pedig azt hozza fel ellene, hogy XII. Pius előszeretettel viseltetett Németország iránt, s félve Európa bolsevizálásától, elnéző volt Hitlerrel szemben.

Helytállanak-e ezek a vádak? Vizsgáljuk meg XII. Piusz tettkedéseit!

A Szentszéknek II. világháborús diplomáciai iratai[1] egyik kritikai ismertetője, a történész John Lukacs azt állapítja meg, hogy a Szentszék "mulasztás"-sal hibázott, vagyis azzal, amit nem tett. Például a zsidók esetében nem ítélte el Hitlert.[2]

Viszont Robert Graham, aki ezeknek a vatikáni diplomáciai iratoknak egyik kiadója, rámutat arra, hogy ebben a kérdésben végeredményben nem az a fontos, hogy a pápa szavaival "hallgatott", hanem az, hogy szavak nélkül is mit tett az üldözöttek érdekében. Szerinte könnyű állítani, hogy XII. Pius nem tett semmit se értük, mert nem ítélte el Hitlert nyilvánosan és súlyos szavakkal. Mert a tény az, hangsúlyozza Graham, hogy XII. Pius szavak nélkül is sokat tett a zsidóság megmentésére. És ezt tette a pápa minden nyilvánosság nélkül, ahogy a különböző helyzetek és körülmények engedték.[3]

A pápa tudatában volt a helyzet súlyosságának. Sok kérést kapott, hogy jöjjön ki a hitleri fajüldözés kemény elítélésével. A pápa vívódott, hogy mit csináljon: menjen-e saját útján, elkerülve Hitler felingerlését, ami elvadíthatta volna még jobban, és drasztikus tettre indíthatta volna, vagy pedig engedjen a kéréseknek. A pápa saját útját választotta, s tudatában volt a félreértések és vádaskodások lehetőségének. Ezt igazolja 1946 februárjában a Diplomáciai Testületnek mondott beszéde, amelyben mintegy magyarázza magatartását:

"*Azt akartuk, hogy ne mondjunk ki igazságtalan szót, sohase maradjunk el a kötelesség teljesítésében, hogy elítéljük a gonoszságot; míg elkerüljük, mégha a tények igazolták is volna, nyilatkozatok tételét, amelyek valószínűleg nagyobb kárt okoztak volna, mint jót, különösen ártatlan népeknek, akiket az elnyomó igájába hajtott. Állandó célunk volt, hogy a pusztítást, ami annyira veszélyes a szegény emberiségre, csillapítsuk. Ezért különösen gondosak voltunk, hogy nyomás ellenére is, egy jóváhagyó szót se ejtsünk 1941-ben az Oroszország elleni háború kitörésekor. Biztosítom azonban, hogy senki sem számíthat hallgatásunkra, ha a hit és a keresztény világnézet alapjai lennének veszélyben... Mi csak azt akartuk, hogy vezessük a népeket az erőszak pusztításából a jog uralmába.*"[4]

Mindezért minket itt nem az érdekel, hogy mit mondott vagy mit nem mondott XII. Pius, hanem, hogy mit tett az üldözött zsidók megmentésére. Természetesen e kis tanulmány keretében nincs mód az erre vonatkozó kiterjedt történelmi forrásanyag átvizsgálására. Ezért korlátozzuk kutatásunkat annak megállapítására, hogy mit tett XII. Pius a magyar zsidóságért.

Itt abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy három alapos tanulmányra hivatkozhatunk, amelyek összegyűjtötték, illetve feldolgozták a történelmi anyagot. Az egyik Randolph L. Braham 1963-ban kiadott, főleg a német külügyminisztériumban talált okmánygyűjteménye *The Destruction of Hungarian Jews* címen. A másik Robert A. Graham, S. J. 1964-ben megjelent tanulmánya *Pope Pius XII and the Jews of Hungary in 1944* néven. A harmadik

pedig Lévai Jenő 1968-ban megjelent munkája, amely *Hungarian Jewry and the Papacy. Pope Pius XII did not remain silent* címet viseli. Mivel mind a három kiadvány ugyanarra a végső megállapításra jut a kérdésben, elég, ha csak Graham tanulmányával[5] foglalkozunk.

Ebből kitűnik, hogy XII. Pius pápa 1944. június 25-én, tehát Magyarország német megszállásának harmadik hónapjában, amikor a zsidóüldözés komoly fordulatot vett, táviratban kérte Horthy Miklós kormányzót, hogy mentse meg az üldözötteket:

"Az ön nemes érzésére hivatkozva, mi teljesen bízunk, hogy Főmagasságod mindent megtesz, ami csak hatalmában van, hogy megmentse azokat a szerencsétleneket minden további szenvedéstől, akik nemzeti vagy faji eredetük miatt máris sokat szenvednek."

Meg kell jegyezni, hogy ez a pápai távirat a német ellenőrzés alatt álló magyar postán ment át. Úgyszintén Horthy válasza is, július 1-én. Ebben a kormányzó megígérte, hogy

"Biztosítom Szentségedet, hogy mindent megteszek, ami csak hatalmamban van, hogy a keresztény és emberi elvek követelményeit érvényesítsem. Kérem Szentségedet, ne vonja meg áldását a magyar néptől legmélyebb szenvedésének idején."

Közben június 28-án Francis Spellmann New York-i érsek XII. Pius kérésére rádiószózatot intézett a magyar katolikusokhoz, hogy ebben a nagy történelmi tragédiában való felelősségükre és kötelességükre figyelmeztesse őket. Angelo Rotta pápai nunciust pedig utasította a pápa, hogy a magyar püspöki kart mozgósítsa, illetve fellépésüket meggyorsítsa.

A pápa fáradozásai és törekvései nem voltak hiába. Horthy kormányzó 1944. július 6-án utasította Sztójai miniszterelnököt, hogy a július 10-ére tervezett deportálást függessze fel. Július 12-én pedig kormányrendelet jelent meg, amely további enyhülést jelentett azért, mert a megkeresztelt zsidóknak bizonyos engedményeket adott. A megszállt országban Horthy Miklós ekkora cselekvési szabadságot mert kisajátítani magának. Nem is emelt senki sem ellene vádat később nyugaton. A nürnbergi háborús bűnösök tárgyalásán tanúként szerepelt, de nem a vádlottak padján. Viszont a megszállók erősen figyelték, és E. Veesenmayer, német követ sebtében értesítette Ribbentropot, hogy Horthy a zsidóknak ezeket a kedvezményeket a pápa sürgetésére tette, és egyben jelentette a külügyminiszternek, hogy a pápai nuncius Horthyval van napjában többször is.

Közben a magyar püspöki kar körlevelére tényleg az egész magyar katolicizmus mozgósított. Az emberi és keresztény szeretet felülkerekedett minden előítéleten és szenvedélyen: az Egyház főleg az üldözöttek elbujtatásával és külföldre való kijuttatásával segített.

Mindebből azt következtethetjük, hogy XII. Pius nem maradt közömbös és tétlen az emberüldözés elvadultságában. Nem hallgatott, ahogy vádlói állítják. Igaz, nem beszélt, de minden szónál sokkal többet tett. Amikor segíteni kellett, a szentszéki diplomácia egész apparátusa beállt a mentési munkába. És így a magyar zsidóság jó része a pápai közbenjárásnak köszönheti a pusztulástól való megmenekülését, amit Lévai Jenő említett munkájában el is ismer.

De az a vád sem állja meg a helyét, hogy XII. Pius "németbarát" volt, és mint ilyen, kedvezett Hitlernek. Természetesen, hogy a pápa közel érezte magát a német néphez. Hiszen hosszú ideig volt Münchenben, majd pedig Berlinben nuncius. Így jól ismerte az országot, jól ismerte a népet, és beszélte nyelvüket. De mindennek ellenére Hitlerrel szemben nem mutatta a barátság legkisebb nyomát se. A Diplomáciai Testületnek mondott, már idézett beszédéből érthető, hogy amikor Hitler 1941-ben Sztálin ellen fordult, nagy volt a nyomás a Vatikánra, hogy nyilvánítsa a Hitler szovjetellenes háborúját a kommunizmus ellen való keresztes hadjáratnak, és dicsérje meg a Führert mint nyugat megmentőjét. De XII. Pius az igazság és igazságosság pápája maradt, s nem dicsőítette Hitlert egy szóval se.

Hogy XII. Pius mennyire nem volt nácibarát, kitűnik egy magyar vonatkozású diplomáciai iratból.[6] Ezt nemrégen fedezték fel a washingtoni levéltár "Magyar Gyűjteményé"-ben. Azért nagybecsű, mert Kállay Miklós miniszterelnök 1943. április 3-i pápai kihallgatásával foglalkozik. Ezen az audiencián Kállay arra kérte a pápát: hasson oda, hogy megállítsák a szovjet hadsereg európai előretörését, és így akadályozza meg Európa keresztény országainak szovjet-kommunista inváziójét. A pápa, aki tényleg a bolsevizmust tartotta Európa és a világ legnagyobb fenyegető veszélyének, nem osztva Roosevelt és Churchill illúzióját, a tragikus helyzetet a maga valóságában ítélte meg. Ezért őszintén tudtára adta a magyar miniszterelnöknek, hogy ezt nem teheti meg addig, amíg Németország nem változtatja meg magatartását az Egyház iránt, illetve nem javul meg a zsidók és az elfoglalt országok lakossága iránt való viselkedése. A pápa továbbá rámutatott, hogy a szövetségesek előtt Hitler elvesztette minden hitelét, és ezért azok el vannak szánva végleges megtörésére, az ún. "unconditional surrender" elérésére.

XII. Pius szolgálata a világ békéjéért

A másik vád, amelyet különösen XXIII. János pápa trónra lépése óta emelnek XII. Pius ellen, az, hogy a háború, az ellenállók és a NATO pápája volt, a béke szellemét, a megenyhülés irányát valójában XXIII. János képviseli.

Az 1961-ben megjelent Új Magyar Lexikon ezt írja XII. Piusról: "Támogatta a fasiszta rendszereket. Pápai tevékenységének fő vonása a Szovjetunió ellenesség, a marxizmus elleni harc volt."[7] Az 1974-ben megjelent Nagy Szovjet Enciklopédia ezt mondja XII. Piusról: "Harcos antikommunizmus a Vatikán politikájának alapja. A II. világháború után ellenséges a Szovjetunióval szemben; szövetségese az Egyesült Államok imperialista erőinek; üdvözölte a NATO támadó politikai szövetség megalapítását 1949 februárjában apostoli levelével; és a katonai nyugat-európai egységet 1953. október 3-i beszédével. 1949-ben kiközösítették az Egyházból azokat, akik a kommunista párttal együttműködtek."

Ezzel szemben XXIII. Jánosról ezt írja: "A Vatikán háború- és békepolitikájában új irány jelentkezett XXIII. János pápa megnyilatkozásaiban a béke megvédésére. A klerikális pacifizmus fő tételeit az 1963-ban megjelent *Pacem in Terris* c. enciklikájában fektette le."[8] Ennek a pápai körlevélnek tanulmányozására a Center for the Study of Democratic Institutions 1965 februárjában a Egyesült Nemzetek közgyűléstermében nemzetközi összejövetelt hívott össze, amellyel kapcsolatban Hans J. Morgenthau, a nemzetközi politika jól ismert professzora dicsérte János pápát, aki enciklikájával megnyitotta a jobb- és baloldal között az ún. dialógust, és felteszi a kérdést: elképzelhető lett volna például, hogy az olasz katolikusok és olasz kommunisták dialogizálnak XII. Pius uralkodása alatt?"[9]

Gus Hall, az amerikai kommunista párt főtitkára XXIII. János békeenciklikáját "új és friss" iránynak nevezi, és erősen kritizálja az Egyesült Államok katolikusait, hogy magatartásukban mégis az előbbi pápák "antiszociális" és "antikommunista" útmutatásait követik.[10] Betty Gannett egyik kommunista folyóiratban XXIII. János magatartását szembeállítja a Vatikán évszázados "reakciós", "imperialista" és "koloniális" magatartásával.[11] Thomas Weyr úgy véli, hogy Mindszenty bíboros a hidegháború elfeledt emléke lett, mert viselkedése nem illik bele abba a változásba, amit XXIII. János az Egyház és a kommunista országok közt kezdeményezett.[12] Alice Leone-Moats pedig Rómából azt írja, hogy Mindszenty József XII. Pius alatt nagyszerűen beleillett a pápa merev kommunistaellenes politikájába, de a megváltozott helyzetben Mindszenty a koexisztencia akadálya lett.[13]

Olaszországban, illetve Rómában, ahol éppen akkor általános választásra készültek, láthatták az újságokban a képet, amint XXIII. János fogadja Alekszej Adzsubejt, Hruscsov sógorát, és olvashatták a "Béke a földön" enciklikájában, hogy különbség van tévely és a tévedő között, a történelmi mozgalom és a téves filozófia közt, és ezért bizonyos esetekben valami gyakorlati közös cél

elérésére az együttműködés lehetséges. Ennek következtében, ahogy Desmond O'Grady tudósítójában írja: "Sok asszony, akik eddig az Egyház tanácsát követve a Kereszténydemokrata Pártra szavaztak, meggyőzve a kommunista propagandától elhitték, hogy a pápa jóváhagyja a kommunista pártra való szavazásukat, amit férjeik és fiaik évek óta tettek."[14]

Az Il Mondo római jobboldali napilap a választási kampány kellős közepén, 1963. március 26-i számában "az Egyház hagyományos bölcsességének" könyvelte el XXIII. János magatartását. Viszont az Il Tempo a választás nem várt kommunista sikerére utalva azt állapította meg, hogy míg 1946-tól a kommunizmus ellenség volt, most megtörtént "a katolicizmus erkölcsi lefegyverkezése a világkommunizmus erői előtt". Adzsubej pápai fogadását "una svolta"-nak, azaz változásnak tekinti, és kritizálja XXIII. Jánost, hogy Hruscsov sógorának vatikáni audienciájával "elfeledte a hallgató Egyház szenvedéseit".

Mik a történelmi tények?

XII. Pius pápasága alatt elmondott beszédeinek 20 kötetes gyűjteménye[15], ezek jó részének Guido Gonella által történt feldolgozása és kiértékelése[16], valamint a Szentszék II. világháborús diplomáciai okmányai, amelyekre fentebb már utaltunk, elévülhetetlen bizonyítékai XII. Pius sokoldalú erőfeszítéseinek, amelyeket tett a világháború megakadályozására, a háborúban megszállott országok népeinek megsegítésére és a világbéke alapjainak mind erkölcsi—filozófiai, mind pedig diplomáciai—politikai előkészítésére.

XXIII. János "Béke a földön" enciklikája, amelyre a kubai rakéta-krízisen átesett, és a nukleáris kísérletek megtiltására vonatkozó tárgyalások sikerében reménykedő világ olyan sokat váróan felfigyelt, míg XII. Pius szavait a II. világháború véres fegyvereinek ropogása túlharsogta, lényegében nem tartalmaz újat. Az enciklikában 32 utalás van XII. Pius pápára, és tíz idézet tőle. Amint XII. Pius, XXIII. János sem hirdet "akármilyen" békét. Hangsúlyozza a béke elengedhetetlen alapjait, elsősorban az emberi jogokat és a föld javainak igazságos elosztását, illetve élvezését. És amikor XXIII. János a Balzan-békedíjat átvette, az 1963. május 10-én, a Szent Péterben mondott beszédében[17] utal elődei békemunkájára, s XII. Piust is kifejezetten megemlíti. És idézte saját enciklikájából, hogy "a béke olyan épület, amit építeni kell napról napra szolíd alapokra". S hogy mi ez, idézi tovább körlevelét: "A béke igazságon alapuló rend, az igazságosság követelményeinek megfelelően, amelyet éltet s kiegészít a szeretet, és szabadságban valósul meg."

A L'Osservatore Romano[18], a Vatikán napilapja, 1963. május 8-i számában aláírás nélküli vezércikkben cáfolja az Il Tempo állí-

tásait. Azt mondja, hogy Adzsubej látogatása diplomáciai udvariasság volt, és a tévely és tévelygő közti megkülönböztetés nem jelenti azt, hogy a "verita" és az "errore" közösködhetik. A vezércikk hangsúlyozza, hogy lényegében nincs különbség XII. Pius és XXIII. János tanítása és magatartása között. A vatikáni rádió pedig többek közt ezt mondta: "Az a szokatlan figyelem, amit a kommunista világ a *Pacem in Terris* enciklikának szentelt, újság a maga nemében, de nem szabad túl sokat tulajdonítani neki, mert ez nem változtatja meg azt a kiküszöbölhetetlen ellentétet, ami a katolikus és a kommunista békefelfogás között van."[19]

Mindebből világos, hogy XII. Pius világbéke-szolgálatán nem üt csorbát az az igyekezet, amely szembe akarja állítani utódjával, XXIII. Jánossal. S ha János pápa gyakorlati magatartásában mutatott is változást, ez egyrészt nem olyan méretű, mint ahogy a baloldal szereti beállítani, másrészt még nincs bizonyítékunk, hogy a jánosi jóakaratnak és bizalomnak eme előlegzése a kommunisták felé sikeres, és így megengedhető. XII. Pius példásan szolgálta a világbéke ügyét, de a kommunista világ még adós hozzájárulásával.

A kommunisták meghamisítják 1956 októberének jelentését

XII. Pius 1956 októberében is szolgálta a nemzetközi igazságosság és a világbéke ügyét. Hogy ezt kellőleg tudjuk értékelni, felvázoljuk keretnek azt a mesterkedést, amellyel Moszkva és Gyarmat-Budapest igyekezett az eseményeket a maga érdeke szerint magyarázni.

Vörös-Moszkvának és Gyarmat-Budapestnek kettős célja volt: az egyik, hogy sajátos értelmezéssel lejárassák 1956 októberét a világközvélemény előtt, a másik pedig az, hogy így az Egyesült Nemzetek Szövetségében annak érdemleges tárgyalását halasszák, illetve meghiúsítsák.

Moszkva elsősorban a sajtót használta erre. A Pravda már október 28-án "nyilas és horthysta reakciónak" tüntette fel az eseményeket, és népellenes kalandnak bélyegezte.[20]

Az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsában október 28-án A. A. Sobolev a magyar októbert "bűnös elemek fasiszta" munkájának nevezte, és reakciós, népellenes mozgalomnak tüntette fel, amelyet az Egyesült Államok reakciós körei szítanak és támogatnak.[21]

Mindezt megismételték a közgyűlésen is. November 4-én magyar október eseményeit külföldről, főleg az Egyesült Államokból szított fasiszta, horthysta, népellenes reakciós elemek garázdálkodásának tulajdonítják, akik a régi kapitalista és földbirtokos rendszer visszaállítását akarják.[22] November 9-én például a szovjet

delegáció azt akarja elhitetni, hogy mindaz, ami Magyarországon végbement, az külföldi, főleg amerikai, francia és angol hatalmi körök segítségével történt, azzal a céllal, hogy a törvényes magyar kormányt megdöntsék, és a régi, feudális rendszert visszaállítsák.[23]

Maguk a kommunista vezetők is szükségesnek látták a magyarázkodást. Így Leonyid Brezsnyev 1957. január 19-én Omszkban mondott beszédében "a nemzetközi sötét erők"-et tette felelőssé a történtekért. Ezek — szerinte — a nép rezsimjét akarták megdönteni, és fasiszta kormányt felállítani.[24] Amikor Nyikita Hruscsov az Egyesült Államokba látogatott, és San Franciscóban a munkásvezérek előhozták neki a magyar kérdést, azt felelte, hogy ami Magyarországon végbement, az népellenes elemek műve volt. Csökönyösen ismételte, hogy a magyar ellenforradalmat nemzetközi reakciós erők bujtogatták, és céljuk a szocialista állam megdöntése volt. Továbbá azt állította, hogy ha ők nem avatkoztak volna be, fasiszták vették volna át a hatalmat Magyarországon.[25]

Kádár János 1957 márciusában a leningrádi Kirov-gyár munkásainak ezt mondta: "A világon olyan ember, aki kommunistának mondja magát, és azt állítja, hogy ez forradalom volt, az vagy nem tudja, vagy nem akarja meglátni az ellenforradalmat... Ezért kell a leghatározottabban visszautasítani, hogy Kardelj és más jugoszláv vezetők a magyar nép elleni gyilkos támadást forradalomnak nevezték. Azok az amerikai imperialisták támadtak a magyar népre, akik évi 125 millió dollárt fordítanak a népi demokratikus országok társadalmi rendjének aláaknázására, akik nyolc esztendőn keresztül sok millió dollárral fizettek meg tízezer horthysta-fasiszta katonát és csendőrt."[26]

XII. Pius tisztán lát, és állást foglal

Amíg a kommunista erők azon mesterkedtek, hogy besározzák 1956 magyar októberének fennkölt eszményét, XII. Pius a Vatikán ormán tisztán látott. Meggyőződését nem rejtette véka alá. Míg a zsidóüldözéskor hallgatott, de cselekedett, 1956 októberében a divíziók nélküli pápa nem tudott cselekedni, de többszörösen hallatta szavát.[27]

Az első pápai megnyilatkozás az 1956. október 28-án kelt "Leggyászosabb események" c. enciklika. Alighogy a magyar nép visszakövetelte szabadságát, a pápa pártjukra állt, és hangsúlyozta, hogy az ország rendezetlen belső ügyeit nem lehet elintézni erőszakkal, amely az állampolgárokat arra kényszeríti, hogy beletörődjenek helyzetükbe.

A második pápai megnyilatkozás az 1956. november 1-én megjelent "Felette örvendünk" c. körlevél. Kezdő szavaiból megállapítható, hogy a pápa akkor írta, amikor a magyar nép visszaszerezte

elkobzott szabadságát. Olvasásakor szinte érezni szívének örömét afelett, hogy a magyarság szenvedésének vége van, és a békés újjáépítés megkezdődhetik. Hangsúlyozza, hogy az emberi és nemzeti jogok kielégítése, valamint az igazságosság érvényesítése a népek közti ellentét megoldásának igazi és becsületes útja.

A harmadik pápai megnyilatkozás az 1956 november 5-én közzétett "A minap kiadott" című enciklika. Ezt a magyar szabadságharcot erőszakosan letörő szovjet támadás váltotta ki. A pápa nem késlekedett, és nem habozott! Azokban az órákban, amikor a kommunista terror a magyar nemzetet újra keresztre feszítette, XII. Pius megszólalt, és lerögzítette a tényeket: erőszak újra feldúlta és lerombolta azokat a nemzeti intézményeket, melyeket a magyar nép visszaállított; külhatalom fegyveres ereje a vérző magyar népet visszahajtotta a szolgaságba.

Az 1956. november 10-i rádióbeszéd a következő pápai megnyilatkozás a magyar ügyben. Megértéséhez szükséges figyelembe venni, hogy ez akkor hangzott el, amikor a szovjet katonai támadás végleg hódoltságba kényszerítette a magyarságot, amikor a szuezi események kibontakoztak, és az Egyesült Nemzetek, bár elítélte a Szovjetunió jogtalan támadását Magyarország ellen, gyakorlatilag mégis tehetetlen maradt a vérző ország megsegítésében. A pápa, mérlegelve a történteket, úgy látta, hogy a magyarországi és a szuezi eseményekben a világbéke ügye nagyon visszaesett, mert önkényes tettek és gazdasági érdekek előbbrevalónak bizonyultak az emberi életnél és erkölcsi értékeknél. Hangsúlyozta, hogy közömbösségnek nincs helye, amikor embertestvér a szolgaság áldozatává válik. Felszólította a kormányokat, hogy tömörüljenek olyan szövetségbe, amely képes tagjait hathatósan megvédeni minden támadás ellen. Szerinte e szövetségnek a világbéke ellenségeit el kell szigetelni a népek családjától, s talán e kiközösítés révén magukhoz jönnek azok, akik a népek közti kapcsolatok legelemibb szabályait sem tartják meg. A pápa elismeri a magyar ügy elsőségét, és világosan megjelöli a teendőket: minden más ügyet és problémát félre kell tenni, és még áldozat árán is arra kell törekedni, hogy ez az alapvető probléma, a magyar nép szolgasága, megoldást találjon.

Az 1956 karácsonyi rádiószózat az utolsó pápai megnyilatkozás, amire itt kiterjed figyelmünk. Ez három összefüggő részből áll. Az első részben XII. Pius újra összefogásra hívja a békeszerető kormányokat, mert az ellenségnek, amely a népekre kibírhatatlan életmódot akar rákényszeríteni, csak az igazságosságot és békét akaró államok egységes és bátor összefogása tud eredményesen ellenállni. Figyelmezteti őket, hogy végzetes lenne megismételni a második világháború előtti európai viselkedést, amikor a fenyegetett államok mindegyike a maga önjavát kereste a másik rovására, és "a végén együtt lettek áldozatává az áradatnak".

A második részben elismeri a pápa az önvédelem jogát. Szerinte nem lehet tétlenül nézni, hogy országhatárokon átgördülő tankok nem kívánt életformát kényszerítenek rá a népekre. A "béke minden áron" pacifista álláspontot nem fogadja el.

A harmadik részben XII. Pius kritizálja az Egyesült Nemzetek Szövetségének tehetetlenségét, s egyben buzdít annak hatékony békeintézménnyé való fejlesztésére. A pápa elismeri, hogy az Egyesült Nemzetek célkitűzése helyes és jó. De kifogásolja, hogy egyes tagjain hamis realizmus lett úrrá, ami megakadályozza a nemes célkitűzés megvalósításának egységes és közös munkálását. Dicséri az Egyesült Nemzeteket, hogy Magyarország megtámadóját erkölcsileg elítélte és a támadást megbélyegezte. De elégtelennek tartja ezt, s hiányolja a gyakorlati eljárást. Szemükre veti, hogy még a tagsági jog gyakorlását sem korlátozták annak az államnak, amelyik még az ENSZ megfigyelőit sem engedte be.

Magyarországon szabadságharc folyt

Mindez mutatja, hogy XII. Pius 1956 októberében is önmaga maradt: a világbéke és a nemzetközi igazságosság pápája. Ezért az üldözöttek és elnyomottak védelme mindig szívügye volt. Ezt mindig úgy tette, ahogy a helyzet éppen engedte, illetve megkívánta. 1956 októberében és novemberében egymás után megszólal, és felemeli szavát a jogaiért küzdő magyar népért. A pápa ugyanis félre nem érthetően megállapította, hogy ami Magyarországon végbement, az nem egy osztály, nem egy népcsoport műve volt, hanem az egyetemes magyarságé. Erkölcsi tekintélyével rámutatott, hogy ami történt, az nem "coup d'état" volt, s nem is ellenforradalom, hanem szabadságharc, amely a szolgaság fojtó béklyóit akarta leverni, és azokat a jogokat visszakövetelni, amelyek megilletik a magyar népet. De ennél is tovább ment a pápa: történelmi tanúként vallotta meg a világ előtt, hogy ez a szabadság nem lehetett a magyar népé, mert a szovjet kommunista fegyveres támadás visszaállította Magyarországon az 1945-től tartó gyarmatállapotot. E megállapításokon túl a pápa úgy is kiállt a magyar szabadságharc mellett, hogy sürgette a Nyugat államait és az Egyesült Nemzeteket hathatós eljárás foganatosítására.

A Szovjetunió és a magyar gyarmatkormány még ma is ellenforradalomnak minősíti az 1956 magyar október teljesítményét, és felszabadulásként ünnepli 1945. április 4-ét. XII. Pius tisztán látott, és megértette, hogy mi ment végbe a Duna—Tisza közén. S volt becsülete és bátorsága, valamint történelmi felelőssége, hogy történelmi tanúságot tegyen Szent István maroknyi népének halhatatlan erőfeszítéséről.

Források és jegyzetek

[1]*Actes et Documents du Saint Siége relatifs á la Seconde Guerre Mondiale. (Vatican City: Libreria Editrice Vaticana).*

[2]*The Catholic Historical Review, 60. 1974, 277. old.*

[3]*Making Speeches vs. Silent Acts, The National Catholic Register, July 31, 1977, 6. old.*

[4]*Acta Apostolicae Sedis, 38. évf. 1946, 154. old.*

[5]*Pope Pius XII and the Jews of Hungary in 1944. United States Catholic Historical Society Historical Records and Studies, 50. kötet, 1964, 5—26. old.*

[6]*Angelo Martini, S. J., Un Giudizio Sconosciuto di Pio XII sul Nazismo. La Civiltá Cattolica, 1977. május 21., 324—338. old.*

[7]*Új Magyar Lexikon, (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961) 5. kötet, 439. old.*

[8]*Great Soviet Encyclopedia, (New York: MacMillan, Inc., 1974), 4. kötet, 536. old.*

[9]*The Reality of Moral Authority, Continuum, Autumn, 1965, 369. old.*

[10]*Myths or Realities: Communists and Catholics. Political Affairs, May 1964, 18. old.*

[11]*The Pope's Encyclical. Political Affairs, June 1963, 34—35. old.*

[12]*The Mindszenty Tragedy. The Commonweal, 1964. január 17., 454. és 457. old.*

[13]*Can Anyone free Cardinal Mindszenty? National Review 1963. június 13., 491. old.*

[14]*The Catholic World, 1964 május, 106. old.*

[15]*Discorsi e Radiomessaggi di Suá Santitá, Pio XII, 1939—1958. (Vatican City: Tipografia Poliglotta Vaticana), 20 kötet.*

[16]*The Papacy and World Peace. A Study of the Christmas Messages of Pope Pius XII. (London: Holis and Carter, ltd., 1945).*

[17]*Acta Apostolicae Sedis, 55. kötet, 1963, 450. és 452. old.*

[18]*Un Minimo di Serenitá. L'Osservatore Romano, 1963. május 8., 1. old.*

[19]*Says Catholics, Reds differ on peace concept. The Catholic Herald Citizen, 1964. május 4., 8. old.*

[20] *National Communism and Popular Revolt in Eastern Europe. A Selection of Documents on events in Poland and Hungary, February-November 1956. Edited by Paul E. Zinner (Columbia University Press, 1956), 436—437., 498—499. és 542. old.*

[21] *United Nations, Security Council. Official Records, 76th Meeting, 3—4 és 25—28. old.*

[22] *United Nations. General Assembly. Second Emergency Session. Official Records, Plenary Meeting 564th, Nov. 4, 1956, 9. old.*

[23] *United Nations. General Assembly. Second Emergency Special Session. Official Records, Plenary Meeting 570th, November 9, 1956, 40—50. old.*

[24] *The Current Digest of the Soviet Press. February 27, 1957, 17. old.*

[25] *Khrushchev in America. (New York: Crosscurrents Press, 1960), 133. old.*

[26] *Népszabadság. Budapest, 1957. március 24., 2. old.*

[27] *Acta Apostolicae Sedis. 1956. 741—749., 787—789., valamint 1957. 5—22. old.*

Msgr. Dr. Közi Horváth József

A frankfurti könyvvásáron

Az alább következő részlet a közismert szerző "Mindszenty" című könyvéből való, melynek kézirata szedésre kész. A mű, mely a Vasárnap kiadásában jelenik meg, a tervek szerint tavasszal kerül az emigrációs könyvpiacra.

Az USA-ból visszatérőben útját két helyen is megszakította: Stuttgartban és Münchenben. A kimerítő, héthetes amerikai tartózkodás után mindkét helyen csodálatraméltó frisseséggel végezte a német—magyar hívek számára tartott istentiszteleteket, fogadta a küldöttségeket és — a késő esti órákba nyúlóan — a menekült honfitársak százait.

Az 1974-es év második felében még az észak-németországi Essent, és a magyar vonatkozásokban gazdag, Duna-parti Regensburgot is felkereste.

Az üdvözlő beszédek mindegyike, akár egyházi, akár világi személyiségek szájából hangzott el, Döpfner bíborosnak, a német püspöki kar elnökének őszinte, szívből fakadó jókívánságát visszhangozta: "Hogy életútjának minden szenvedése, az a kereszt is, amelyet ennek az évnek elején raktak a vállaira, legyen áldás forrása a kommunista országokban elnyomott Egyház számára."

A két utóbbi látogatás közé esett a frankfurti útja. Frankfurtba azonban nem mint lelkipásztor ment, hanem mint író, hogy részt vegyen az ottani nemzetközi könyvvásáron, a berlini Propylaen Verlag gondozásában megjelent "Emlékirataim" című könyve bemutatóján.

Már börtönélete első évében elhatározta, hogy megírja az emlékiratait. De se írószerszámja, se papírja nem volt. Egyszer aztán egy ceruzavéget talált. "Észrevétlenül — írja — a zsebembe került. Illegális papír is akadt, ha nem is írásra való." A legközelebbi motozásnál azonban a ceruzát is, és a teleírt egészségügyi papírt is elkobozták tőle.

A Sztálin halála után bekövetkezett enyhülés alatt ceruzát is, és egy kis füzetet is kapott. Ettől kezdve naplót vezetett, és jegyzeteket készített.

Az amerikai követségen, ahol zavartalanul dolgozhatott, az emlékiratok több fejezetének a végleges formáját is megadta.

A félezer oldalas könyv nagyobbik részét azonban Bécsben írta meg a lelkipásztori utak közti hetekben, jórészt az éjszakai órákban.

A német fordítás után megjelent a kötet angol, francia, spanyol, portugál, olasz és holland kiadása is. Az eredeti magyar kéziratot Vörösváry István torontói vállalata adta ki, valamennyi között a legtetszetősebb kiállításban.

A nagy világlapok már a könyv piacra kerülése előtt bőséges szemelvényeket közöltek belőle.

Az "Emlékirataim" megjelentetésének célját a szerző a könyv előszavában így jelölte meg: "Amiről beszámoltam, nem azért írtam meg, hogy fájdalmaim és sebeim gyümölcseit bármilyen tekintetben learassam. Azért tanúskodom, hogy a világ újra tudomásul vegye, mit cselekszik a bolsevista rendszer az alája rendelt emberi életekkel és sorsokkal. A magyar egyház fejének keresztjét emelem fel a világ előtt: emlékeztetni akarom magyar népem roppant szenvedéseire. Ugyanakkor fel szeretném hívni figyelmét azokra a veszélyekre, amelyek a ma még megmaradt szabad társadalmat elpusztulással fenyegetik."

1974. október 11-én, a könyvet bemutató sajtóértekezletet be-

vezető nyilatkozatában újra hangsúlyozta, hogy meg akarta mutatni az emberiségnek, milyen sorsot tartogat számára a bolsevizmus.

A könyv megjelenését megelőző amerikai és európai sajtóértekezleteken, amikor az újságírók emlékiratai tartalma iránt érdeklődtek, még azt is mondta, hogy megírja benne "saját magáról az igazságot..." "Annyit támadták negyedszázadon át a személyemet, annyi téves hírt, annyi rágalmat közölt a rendszer otthon és világszerte rólam, míg én némaságra voltam kárhoztatva a börtönben, és a követségen a félbörtönben, hogy most el kell mondanom végre magamról az igazat. Erre joga van egy bíborosnak is. A dolgot otthoni állása mellett pedig kötelességem is nyilatkozni népem és annak történelme előtt."

Wolf Jobst Siedler, a Propylaen Verlag igazgatója, frankfurti bemutató beszédében kiemelte, hogy a szerző — embertelen szenvedései ellenére — "szenvedély mentesen és kerülve minden szemrehányó vagy kihívó hangot, szinte a történész nyugodt tárgyilagosságával néz vissza az eseményekre világtörténelmi jelentőségű művében".

Az "Emlékirataim" — különösen annak a letartóztatástól a szabadulásig terjedő része — a nyugati kritikusok legnagyobb részének a véleménye szerint fontos és jelentős kortörténeti dokumentum.

Thierry Maulnier, a Francia Akadémia tagja, így írt róla: "A magyar kommunista politikai rendőrség milyen eszközökkel kényszeríthetett ki e kérlelhetetlen sziklából önmagát vádló vallomást, mely a hóhéroknak igazolást is jelentett egyben? Sejtettük, hogy szörnyűséges kényszerítő eszközök, barbár kínzás és finom lélektani behatások ügyes keveréke kellett ahhoz, hogy egy ilyen erős jellemet önmaga megtagadására, mintegy aposztáziára bírhassanak. A most közzétett emlékiratai ide vonatkozó fejezete felfedi a fátylat nemcsak a vallomások kicsikarásának eszközeiről, hanem más, hasonló esetekben kikényszerített bűnvallomásokról is. Az alkalmazott mód az emberi lelkiség kínzások által való szétzúzása, lealacsonyítása és megsemmisítése volt, mivel a rabtartók meg akarták tőle tagadni még azt a tisztességet is, hogy mártír lehessen belőle..."

Majd így folytatja cikkét a francia akadémikus: "Szolzsenyicin, Milovan Djilas, Mindszenty — bár politikai felfogásaik eltávolítják őket egymástól — azon pontnál találkoznak össze, hogy pellengérre állítják a világ közvéleménye előtt a totalitáris rendszerek vallató és kényszerítő berendezéseit, s hogy bebizonyítják a szabadságszerető lények legyőzhetetlen erejét minden olyan behatással szemben, amely belőlük emberi mivoltukat ki akarja ölni. Katonák ők, a legdicsőbb harcosai annak a hosszú és ádáz küzdelemnek, amelyet — Pascal szerint — az erőszak folytat az igazság ellen."

Az ugyancsak Párizsban megjelenő Le Monde szerint "...ma

már egyes kommunisták maguk is beismerik négyszemközt, hogy a magyar kormány hibát követett el, amikor a bíborost letartóztatta, megkínoztatta, majd hátborzongató bírósági komédiát rendezett, melynek során hamis adatokkal próbálta bebizonyítani a főpap bűnösségét. Emlékirataiból most megismerhetjük részleteiben is a prímás kálváriáját. De a fizikai szenvedések ellenére, a meghurcoltatások és megalázások ellenére sem sikerült őt eltéríteni önmagától és elveihez való hűségétől."

A könyvismertetések annyira a prímásnak a kommunizmus elleni harcára, a kommunistáknak vele szembeni brutális viselkedésére koncentrálódtak, hogy az "Emlékirataim" tartalmának több lényeges és értékes részlete megemlítés nélkül maradt.

A kritikusok között alig volt valaki, aki beszélt volna arról, hogy a könyv — és éppen annak a börtönbeszámolója — az ember és a pap Mindszenty személyét, jellemét és vallási életét is megmutatja az olvasónak.

Nem esik szó bennük az "Emlékirataim" női főszereplőjéről, az édesanyáról, erről a csodálatosan eszes, bátor, mély lelkű öreg parasztasszonyról sem, akit a szerző "fegyházam őrzőangyalá"-nak nevez.

A könyv fontosabb részei, orosz nyelven, a Szovjetunióba is eljutottak. Ezek a részletek a "Kontinent" című, orosz emigráns folyóiratban jelentek meg, és titkos utakon csempészték be őket Oroszországba.

Natalia Gorbanyevszkaja, disszidens orosz írónő, akit a szovjet rendőrség 1976-ban hazájából kiutasított, erre vonatkozólag a következőket mondta:

"Ilyenképpen még orosz földön olvastam az emlékiratokat... A könyv történelmi dokumentum... Azok a ténybeli bizonyítékok, melyekről a kardinális beszámol, megrendítő tanúbizonysággal szolgálnak az utókornak. Meg vagyok győződve, hogy ennek a könyvnek — Istennek hála! — nagy jelentősége lesz a jövő alakításában. Mert Mindszenty emlékirata — tanúságtétel! A magyarok 1956-os forradalmáról sokan tudnak Oroszországban, de az 1945—48-as évekről, melyről Mindszenty kardinális beszámolt, könyvét megelőzően senki sem tudott semmit... És ezért a kép, melyet Mindszenty tár elénk a kommunisták hatalomratöréséről, megrázó kép. Megrázó, ahogyan ecseteli a szovjet okkupációt. Vagy ahogy egyesek helytelenül nevezik, a felszabadítást..."

A magyar recenzorok egyike, az orvos-publicista dr. Csernohorszky Vilmos véleménye szerint: "Az újkor küszöbére lépő kereszténységnek és magyarságnak Mindszenty áldozata lesz az új korba való belépésre jogot adó erkölcsi menlevél. Emlékiratai pedig az egész emberiség közkincsévé fognak válni örök emlékeztetőül. A

magyarság számára ez az írás nélkülözhetetlen kútfőt fog jelenteni a nemzet második világháború utáni történelmének teljes feltárásához. Eszmevilága révén 'Igazságra vezérlő kalauz' lesz az új ország építőinek. A műből sugárzó szilárd és tiszta jelleme pedig nemzedékek erkölcsi nevelésének fog alapul szolgálni. . ."

Az "Emlékirataim" megjelenése alkalmából a budapesti Állami Egyházügyi Hivatal vezetője, Miklós Imre is megszólalt. Rádiónyilatkozatában felsorolta mindazokat az intézkedéseket, amelyeket a rezsim — állítólag — az Egyház érdekében tett. Szerinte Mindszenty a könyvével ártott az Egyháznak, és aláásta a pápa tekintélyét.

Erre a kommunista egyház- és pápavédelemre a nemzetközi tekintélyű Neue Zürcher Zeitung megjegyezte, hogy az "annyira álszent, hogy az már gusztustalan".

Emlékiratait a száműzött egyházfő a következő vallomással fejezte be: "A számkivetésben sem érzek keserűséget. A hit állandó öröme indít arra, hogy dolgozzam a lelkekért a menekült magyarság körében. Ezt kezdtem meg Zalaegerszegen, folytattam Veszprémben, Esztergomban és az országban. Ez a feladat hárul rám most is: keresni, vigasztalni és erősíteni enyéimet."

Hogy a 82 éves szerző ezt a vallomását nem hatásos befejező frázisnak szánta, bebizonyította azzal, hogy a frankfurti bemutató után néhány nappal missziós körútra indult, mégpedig egy nagyonnagyon messze fekvő és igen fáradságos körútra: Ausztráliába és Új-Zélandba.

Krupa Sándor OFM:

Csak a testük

A következő elbeszélő még fiatal. Ezért az élet furaságai riadoztatják. Az élet titkai veszik körül, s nem tudja, hová is nézzen, miként ítéljen. Most is szinte a szavak lábujjhegyén jár, mikor nekünk beszél:

— Engem különösen Ruszkay kivégzése kísért. Isten keze még így nem működött a börtönben, mint az ő halálánál. Kommunistákat még nem láttam így megrémülni, mint akkor.

— Az áldozatra négy fegyver gyilkos sortüzet ad. Ruszkay holtan roskad össze. Lekonyult fejéről lecsúszik a szemkötőkendő, s Ruszkay szemei olyan vészjóslóan merednek kivégzőire, mintha rájuk céloznának. Szörnyű nézés ez, a bosszúálló halálé.

— Ő már nem jajgat, nem kapkod véres arcához vagy átlőtt tagjaihoz. De annál jobban riadoznak, kapkodnak, jajgatnak azok, akik imént még víg haláltáncot jártak körülötte.

— Mi történt? Visszalőtt a halott? Tüzelt rájuk a bitófa?

— Négy rendőr és három civil nemcsak érzi, de látja is, hogy megsebesült. Egyik így, a másik úgy. Az egyik itt véres, a másik meg máshol. Csörgedező vérük egyre pirosabbra festi bőrüket, ruhájukat.

— A döbbenet pillanatában mindenki önmagát nézi és vizsgálja futó pillantással és villám tapogatással: nem tartozik-e a sebesültek közé? Aztán riadtan igyekeznek menedéket találni mások háta mögött, vagy a falak biztos mélyedésében: az orvlövészektől. Mert hát ki mástól, mi mástól jöhettek volna ezek az orvgolyók? Reszketve várják a második sorozatot. "Az aljas fasisztáktól minden kitelik, még az is, hogy bosszúból válogatás nélkül lelövik az ártatlanokat is. A pimaszok bérencei még a börtönök négyméteres falai közé is bemerészkednek. Végigkaszálnak itt bennünket egy emberükért." Azt ugyanis sehogy sem akarták elhinni, hogy a halott lőtt volna vissza.

— Ám az orvlövészek sorozatukkal nem jelentkeznek újra, csak a halott néz továbbra is elviselhetetlen módon azokra, akik látószögébe esnek, míg vissza nem rántják szemére a kendőt.

— Honnét hát a lövés? Honnét a golyók?

— A durranást, koppanást tisztán hallották. Vérzésük és sebeik letagadhatatlanul eredetiek. Kizárt, hogy képzelődés eredményei legyenek. Már van, aki sebéből golyót kaparászott ki. Az orvlövészeknek meg semmi nyoma, pedig ugyancsak fürkészik, kémlelik őket, és már a tetőkön is kutatják.

— A higgadtabbak meg a szakértők hamarosan rájönnek, hogy a golyók gellert kaptak a kivégző oszloptól: érthetetlen okból. Véletlenül. Később majd jobban megvizsgálják az ügyet. Magyarázzák: a golyók valószínűleg a falba csapódtak a gellertől, s repeszeik, újabb gellert kapva, sebesítették meg az embereket.

— Szájtátva hallgatják ezt a magyarázatot, de látszik rajtuk, nem nagyon hiszik, és áldozatukkal most már mit sem törődve, igyekeznek eltuszkolni a veszedelmes helyről.

— Én azonban még ma is hiszem, hogy a halott lőtt vissza! Azok a rettenetesen néző szemek lehettek golyói!

— És a bitófa is elsülhet, ha az Isten akarja! Nem? És Isten a kacskaringósban is tud egyenesen lőni, ha akar! Igaz? Most akart, mert Ruszkayt is ártatlanul végezték ki!

• • •

— A Don-kanyarnál vitéz Jány Gusztáv altábornagy katonája voltam — folytatja siratóénekünket egy sebesült arcú rabtársunk. — Jól ismertem hát. A legképzettebb tábornoknak tartották, és igazi bajtársnak. Velem együtt több százezer küzdő honvéd úgy nézett rá, mint a hazaszeretet és a mintakatona szimbólumára. Szemünkben ő volt a hazánk felé hömpölygő vörös horda megingathatatlan beton hullámtörője, a kommunista szellem elleni védőpajzs.

— Mikor szennyes hullámaikkal mégis elöntötték országunkat azok, akik ellen annyit küzdött, külföldről figyelte országpusztító hóhérmunkájukat. Szemmel tartotta a vörös terrort s a bosszú sárga kevert lángjait, melyek bajorországi figyelőtornyáig szórták pusztulást hirdető pernyéiket. Szíve mélyéig megdöbbentette, miként esnek a terror és bosszú áldozataiul az ország legjobbjai, legnagyobbjai, és miként viszik bitófa alá és puskacső elé katonáit. Alattvalói engedelmes magatartásukért halállal lakoljanak, ugyanakkor haduruk valahol meglapuljon?

— Nem! Nem lehet! Mindig egy volt katonáival.

— Elhatározta, hogy önként hazajön. Vállalja nemcsak sorsát, de mindent, hogy ezzel katonáit mentse!

— Mert hiszen mit is tett ő, s vele sok százezer magyar honvéd? Amit Szent István, Szent László, Hunyadi: mellükkel védték országunkat — s ugyanakkor a Nyugatot is — a barbár, istentelen, mindent elpusztító ázsiai horda ellen! Ha ez bűn, akkor minden magyar bűnös. Ő is e bűnösök közé akar tartozni. Halál vár reá is? Legyen! Ártatlanul mindig könnyebb a halált elviselni. "Ember, tábornokunk — döbbentek meg tiszttársai és honvédei —, tudod, hogy halál rejlik a fazekadban? Az a halál, melyet ellenségeink mérges, vad tökökből kotyvasztottak számodra? Tudod, hogy nem lesz Elizeus prófétád, aki csodás lisztjével megmentené életedet?" "Tudom, mit boszorkánykodnak össze ellenségeink konyháikban. Mégis hazamegyek! Megyek katonáim után, akik meghaltak a hazáért." "Ember, tábornokunk! Tudod, hogy vesztőhelyeden sakálaid majd füledbe vijjogják vásott kölkökként: 'Jer fel, kopasz, jer fel, kopasz, a bitófára?' És majd nem lesz két elizeusi medve, mely, kitörve az erdőből, széttépné hóhéraidat!" "Tudom, nagyon is tudom, hogy mint legfelső vezetőnek, sorsom, végzetem csak rosszabb lehet másokénál. Mégis hazatérek. Ha nem lesznek magyar tábornokok, akik önként vállalják a halált, hogy példát mutassanak a jövendő magyar fiatalságnak, akkor hiába volt harcunk, és nincs feltámadás!"

— Hazajött.

— Hazajött, csupán tiszta lelkiismeretétől és a hős helytállás szellemétől hajtva.

— Bérenc, idegen lelkű bírái golyó általi halálra ítélték. Legna-

gyobb bűnének azt rótták fel, hogy vezetésével a magyar szinte utolsó csepp véréig próbálta az orosz, vörös betörést megakadályozni. Hogy nem lett nemzete s a keresztény szellem árulója. Hogy nem támadta orvul hátba szövetségesét. Hogy magyar volt, magyar felelős katona, aki úgy cselekedett, mint ekkor minden hű magyarnak cselekednie kellett.

— Az utolsó szó jogán méltán hangsúlyozta tiszta lelkiismerettel: nem érzi magát bűnösnek! Kötelességét teljesítette... Hazáját védte, legjobb tudása és lelkiismerete szerint. A haza oltárán áldozott fel mindent. Katonáival, a polgári emberekkel úgy bánt, mint az a legvéresebb önvédelmi háborúban, kétségbeejtő helyzetekben lehetséges és szükséges.

— Utolsó útján a reggeli vörös lapok nagybetűkkel szedett szadizmussal kísérték: "Nincs kegyelem!... Nincs kegyelem a magyar nép gyilkosának, aki a Donnál nem kegyelmezett honvédeink százezreinek!"

— Kivégzését magam is láttam. Itt, a Gyűjtőfogházban oltották ki életét, pár méterrel odább, ahol most ülünk, és róla emlékezünk. Olyan bátran halt meg, mint a 13 aradi vértanú... Úgy, mint aki hiszi és tudja, hogy mártírhalála nem hiábavaló.

— Utolsó útján nemcsak gyalázkodó újságírók, s halálát szüntelen követelők kísérték, hanem pár volt honvédje is, akik még nem kerültek az ország pecérjeinek hurokjára. Ezek kirakták könnycseppjeikkel mártírútja nagyon is rögös ösvényét, hogy könnyebbé tegyék élete legnehezebb lépéseit. Ezeken a ragyogó gyémántszikrákon ment is könnyedén a halált osztó puskacsövek elé, mint annyiszor a dicsőség napjaiban díszszázada előtt: tábornoki öntudattal, katonás lépésekkel, a félelem legkisebb jele nélkül.

— Gyönge magatartásával nem koldult szánalmat. Nem akarta, hogy élete utolsó pillanataiban ellenségei szenvedéseiben gyönyörködhessenek.

— Ellenségei nem mulathattak rajta gyávasága miatt, de bátorsága büszkeséggel töltötte el honvédeit, még akkor is, ha fájdalmukban sírtak. Aki tudott százezreket könyörtelenül a halálba hajszolni, vádlói szerint, az magával sem bánt kesztyűsebb kézzel, a történelem tanúsága szerint. A halálos lövéseket díszlövésként várta, melyet hazájának s az emberiségnek tett szolgálataiért megérdemelt...

— Azóta minden puskadörrenésben, minden bitófa reccsenésében, és minden jajkiáltásban ezt hallom: "Nincs kegyelem! Nincs kegyelem!"

— Legénység, tisztelegj! — vezényelt elbeszélőnk.

S azok, akik a Donnál vele harcoltak, felálltak, a kivégzés helye felé fordulva feszes vigyázzban tisztelegtek Jány altábornagy dicső mártír emlékének...

• • •

Bitófák körüli tábortüzünk már szunyókálóban volt. Ám egy középkorú rabtársunk, aki politikus és történelemtanár is, többször nyújtotta ujját, hogy neki is lenne mit kiolvasni albumából. Mivel úgy látszott, hogy nem szeretne nyugovóra térni, míg ő is meg nem mutathatja szíve tartalmát, intett hát neki szobaparancsnokunk, hogy Rákóczi-kesergőjével ő fújjon ma nekünk takarodót. Tanári lendülettel kezdte:

— Nekem egész albumom van a felejthetetlenekről. Például hogyan felejthetnénk el Kovarcz Emilt — tárca nélküli minisztert —, aki Jányn kívül önként jött haza, mert ő is osztozni akart minisztertársai sorsában. Őrültnek nézték ezért a rendőrök, amikor jelentkezett, még lefogni sem akarták. Később mégis halálra ítélték.

— Külön engedéllyel cigarettázva mehetett bitófája alá. Ott még párat szippantott, majd földre dobta a cigarettacsutkáját, s a legnagyobb lelkiismeretességgel eltaposta. Szinte feltűnő kéjes élvezettel. Aztán nyakát úgy nyújtotta hóhérának, mintha feleségének mondaná: "Szívem, légy olyan jó, kösd fel a nyakkendőmet!"

— Micsoda lelkierő kellett ehhez a magatartáshoz! Semmi félelem. Élete utolsó pillanatában mintha nem lenne neki fontosabb dolga, mint hogy egy csikket eltaposson. Ezzel a magatartásával nem kevésbé tapodja halálát, mint eldobott cigarettáját. Mintha csak jelezni akarná: "A halál nem úr felettem! Sem azok, akik nyakamra hurkolják kötelüket! A lélekhez nem férhetnek a hóhérok. Semmihez, ami a keményített galléron túl van. Övék csak az anyag. Materialisták... Miénk pedig mindaz, ami ezek mögött van..."

— Hellebronth Vilmos is albumom képe. Vele a gonoszság megjátszotta, amit a cárok Dosztojevszkijjel. Macska-egérjáték, talán a legborzalmasabbak egyike. Bizonnyal több, mint maga a halál.

— Halálra ítélték, és siralomházba vitték, hogy másnap reggel kivégezzék. Gyötrelmes utolsó éjszaka ez, még akkor is, ha vigasztaló, erősítő pap lehetett mellette, ha rokonaitól pár szóval elbúcsúzhatott. Az élet mégiscsak élet! A halál meg halál! Különösen, ha az életet derékba törik. Egy éjszaka elég lehet ahhoz, hogy a legkeményebb ember is hófehér hajúvá váljék.

— Reggel, a kivégzés pillanata előtt közölték vele: "Tévedés! Nem halálra ítélt, hanem életfogytos!"

— Láttatok már embert, aki halálból kelt fel, mint a bibliai Lázár, vagy legalább mély ájulásból: milyen üres szemmel, milyen értelmetlenül bámul maga elé: "Hol vagyok? Mi történt velem? Élek, halok?"

— Ha szándékosan taszítják ilyen állapotba az embert, pokoli ötlet, sűrített halálsorozat!

— Hellebronth sohasem hitt az utolsó hír valódiságában! Soha! Mindig várta, hogy még egyszer mondják majd neki: "Tévedés!

Nem életfogytos, hanem halálra ítélt!" És végre eljön a megváltó kivégzés.

— Így életben maradni, idegileg össze nem roppanni, emberfeletti.

— Százszoros halál.

• • •

— Ha lapozok albumomban, benne találom Gaál Csabát is. Kivégzése éjszakáján — talán a nagy, irtózatos lelki izgalomtól — siralomcellájában szívszélhűdésben meghalt. Mi lesz most az akasztással? Meghalt, kész, nincs tovább? De van tovább, mert a halálára összegyűlt tömeg várta áldozatát, mint állatkertben a reggelijét az éhes oroszlán. Márpedig ezt az éhes tömeget nem lehet kielégítetlenül hagyni.

— Talán lecsillapodnék, ha megmondanák neki: meghalt? Hiszen halálát akarták. S ez éjszaka már megjött. Nem, nem hinnék el, hátha csak be akarják őket csapni?

— Talán megelégednék, ha kivinnék neki, és megmutatnák: íme, a halott ember!? Nem, ez sem! Hiszen ők ismerik a Szigetvárt ostromló Szulejmán esetét, akit mint élő pipázót ültettek ki katonái elé, holott már régen halott volt. Itt történhetnék fordítva: élőt álcáznak halottnak! Meg hát hallottak ők már szimuláló halottakról is, akik ezzel a trükkel akarták kikerülni a kötelet vagy a golyót. Azért ennek az embernek előttük, saját szemük előtt kell meghalnia: akár élő, akár halott! Így hát ezeket a bosszúéheseket nem lehet semmivel sem lecsillapítani, kielégíteni? Talán a szeretet szavával? . . .

— Nem csodálkozhatunk tehát, ha végül is Gaál Csaba testét hordágyra tették, kivitték, és Bogár a halottat szabályosan felakasztotta a jelenlevők üdvrivalgása között.

— A következő napokban a lapok, rádiók, filmirodák fennhangon hirdették: "Gaál Csaba félelmében elájult! Szimulált, hogy így elkerülhesse gyalázatos végét. De a hatóságokat nem tudta félrevezetni. Felakasztották úgy, ahogyan volt!"

— A történelem folyamán ritkán történik efféle. De nálunk gyakorta. Hiszen albumom szerint Hain Pétert is hordágyról akasztották fel, mert olyan beteg volt, hogy mozdulni sem tudott.

— Az újságok, hírközlők szerint: ő is szimulált!

— Hadd fejezzem be siratóénekeinket Feketehalmy Ferenc versével, akinek meg kellett halnia, mert Délvidéken rendet csinált. Utolsó éjszakáját föld alatti börtönben töltötte, s a következő szavakkal búcsúzott az élettől:

"Csepegj, te nyüves földverem,
nekem már nem lesz idegen,

ha rám legyint a vén halál:
Testem marad csak, s lelkem száll!"

— Mintha csak Gárdonyi Géza jellegzetes sírfeliratát olvasnánk az egri várban: "Csak a teste!"

— Így mentek el ők mindnyájan. Csak a testüket ölhették meg, de emlékükkel s lelkükkel már nem tudtak mit kezdeni...

Lassan mindnyájunkat elnyom az álmosság, hogy az álomban legalább egy pillanatra elfeledhessük: mindnyájan halottak vagyunk, halott az egész ország, vagy legalábbis halálra ítélt.

Ha mégis lenne, aki nem, csak azért maradt élve, hogy siratóénekét belezokogja a rémuralom vörös éjszakájába...

Zas Lóránt:

Ady

I.

A vasba-vertek hite volt csak.
Kemény legények, mese-szépek.
Ránk dől a hegy. A messzeségnek
fehér virága lengett, égett.
Az égből jön, az égre lépett.
Ekével szántotta a holdat.
Ivott, evett. Dobbant a dobnak.
Hajában szikrák kunkorodnak.

II.

Az ágra ült. Szemben az éggel
csillag-sujtásos éjszakákon
részeg dalokban dünnyög, fákon
hintázó szél-szivárványt számol.
A hegy hegyén, a felhőn, távol
cikázik, surran, búj és lép el.
Ágyékán kő. Subája késsel
hasított gyolcs. Fehérrel, vérrel.

Előpatak

Vecs

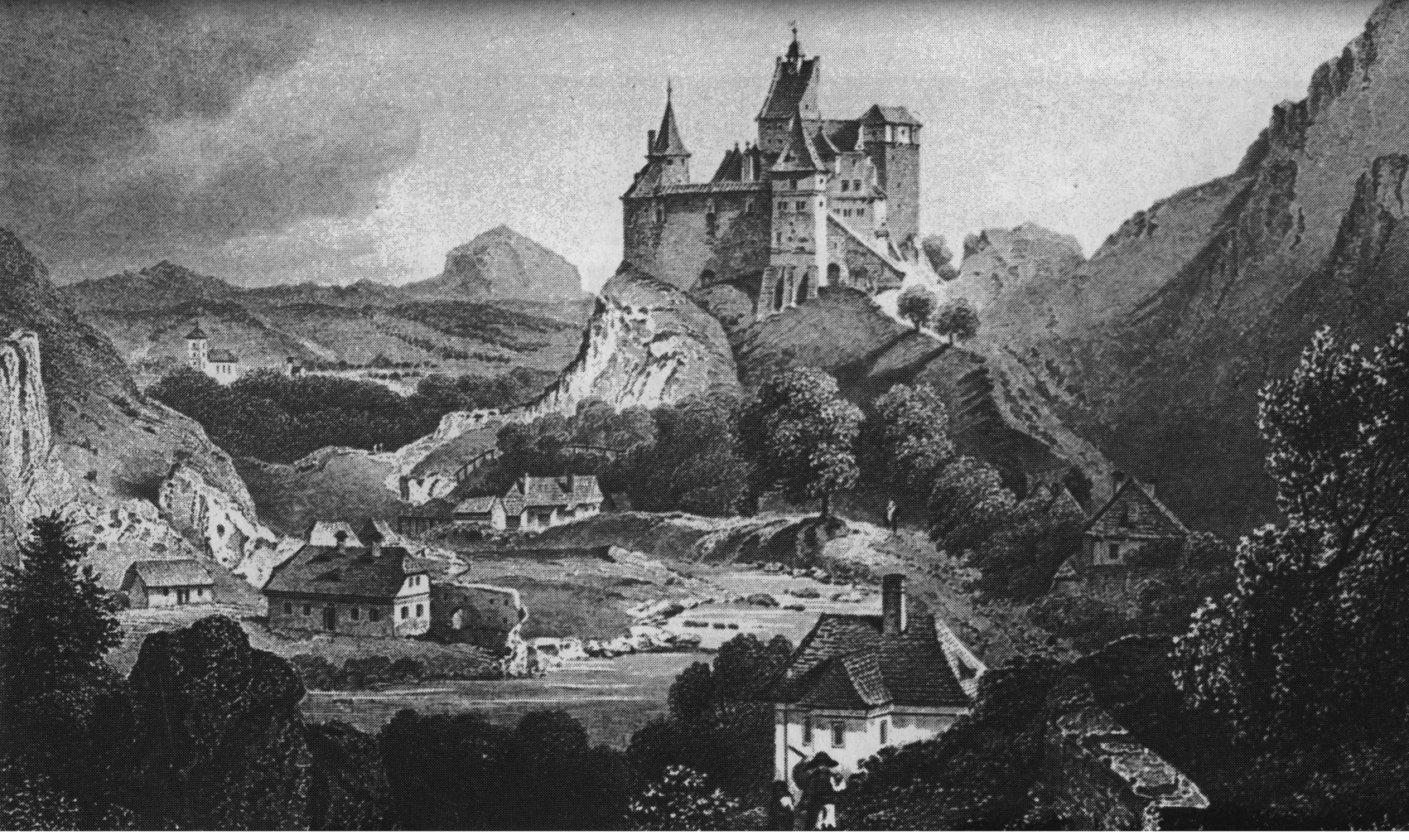

Törcsvár

Brassó

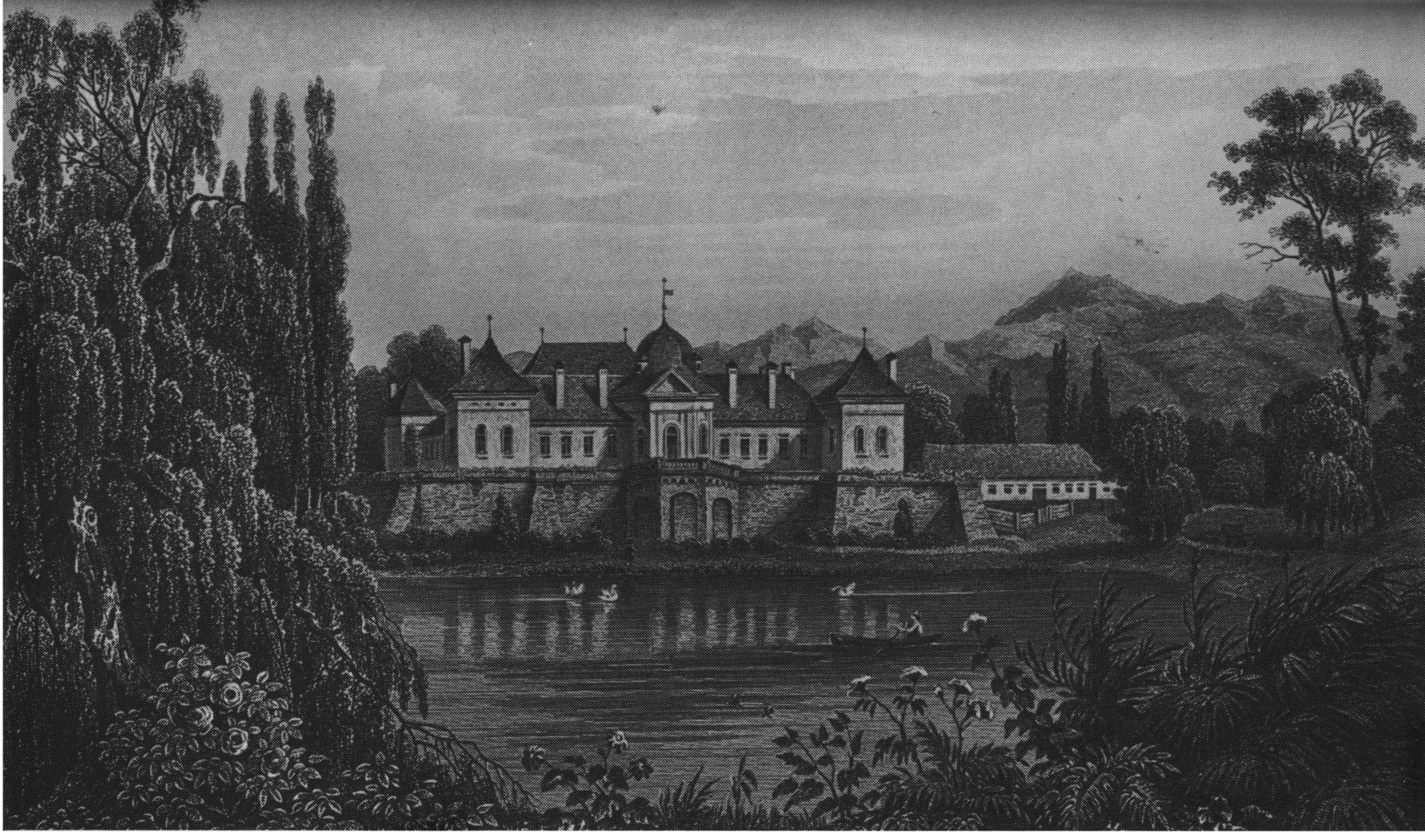

Fejéregyháza

Rozsnyó

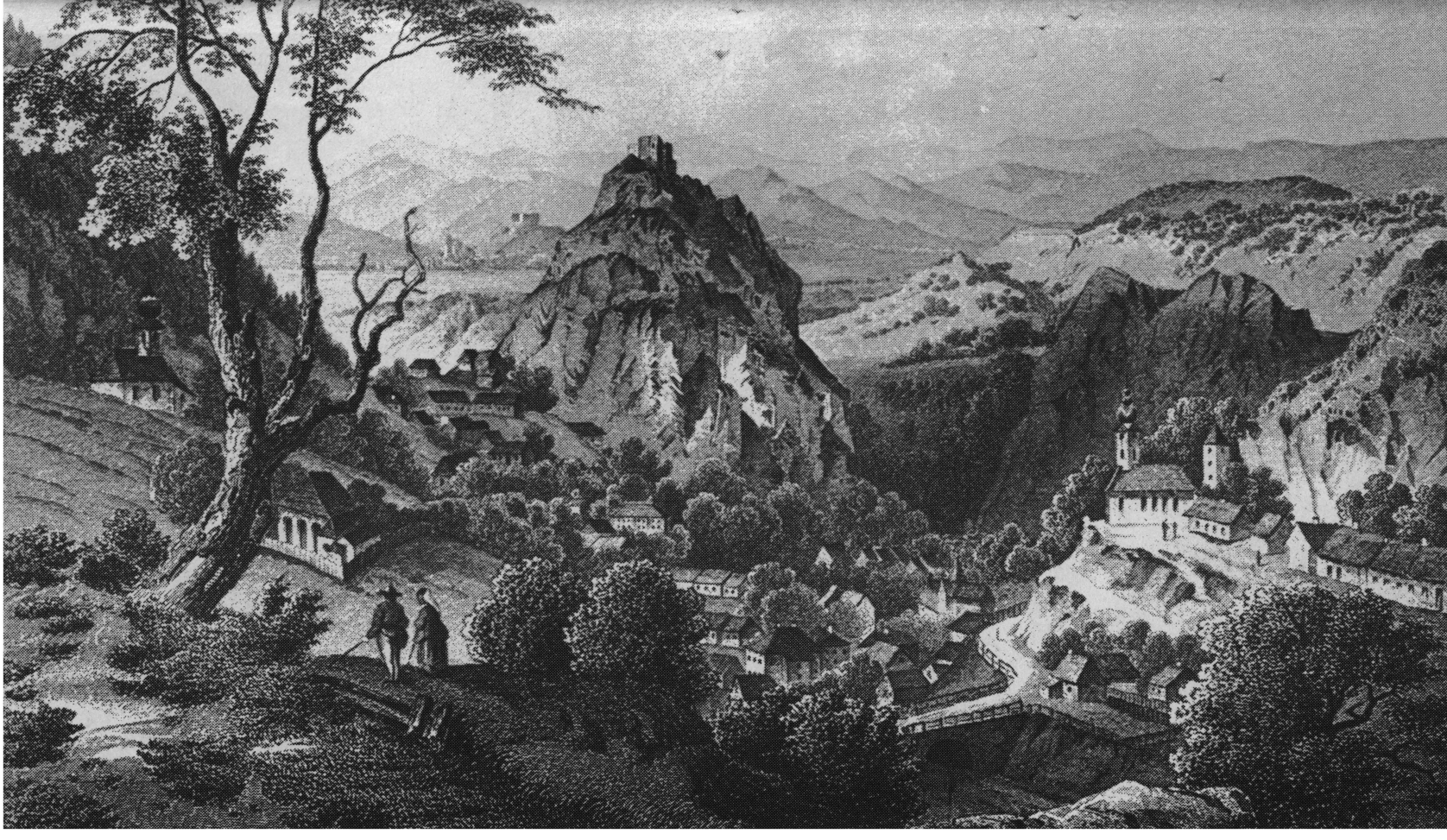

Nagyág

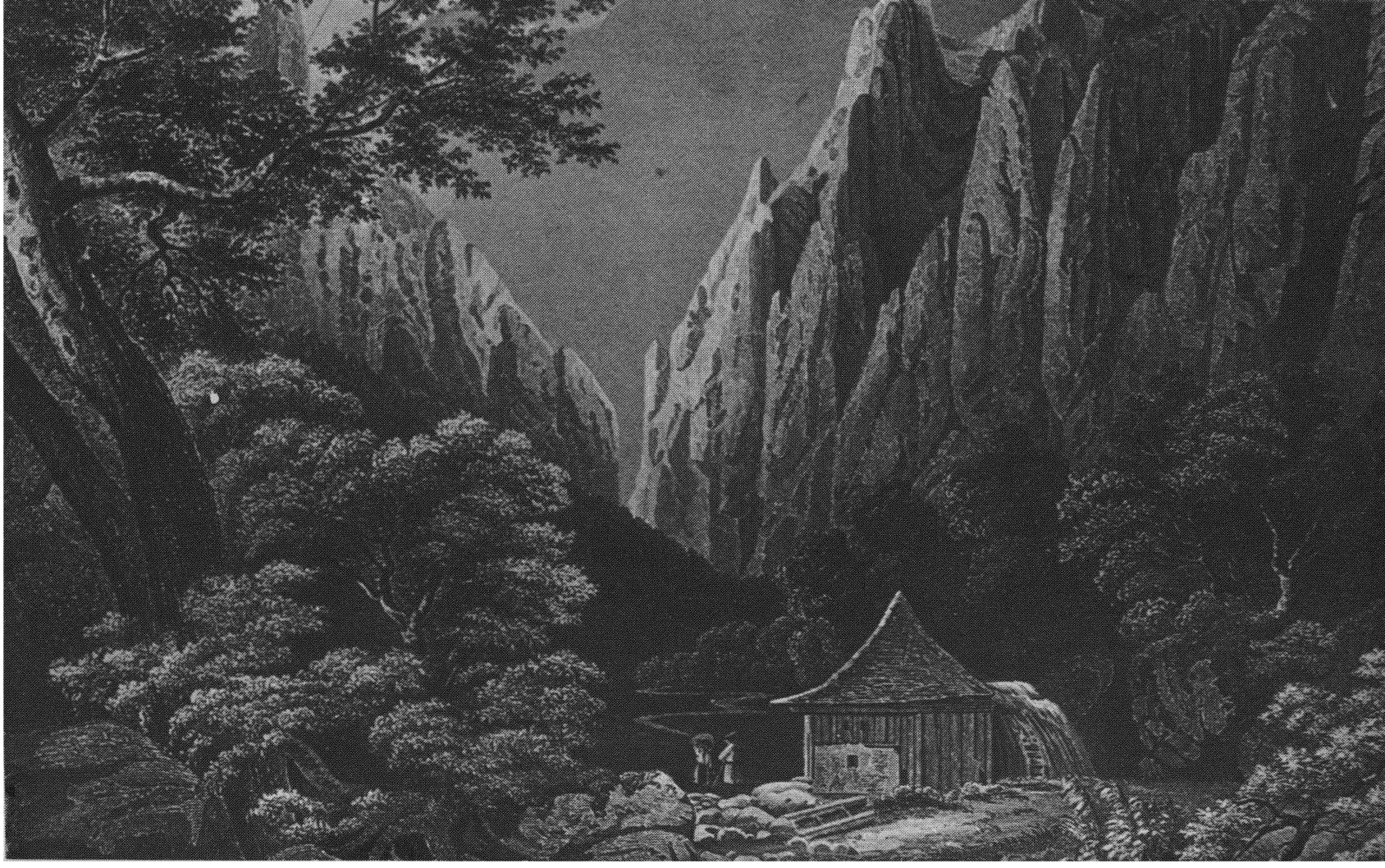

Torda

Somody István:

Pillanatfelvételek Horthyék weilheimi életéből

Nagybányai Horthy Miklósról, tengeri csaták hőséről, az otrantói csata győzteséről, az Osztrák—Magyar Monarchia haditengerészetének admirális parancsnokáról, Magyarországnak negyedszázadon át volt országgyarapító kormányzójáról halálának mostani huszadik évében világszerte kegyelettel emlékezett s emlékezik a nemzeti emigráció.

A kormányzó németföldi emigrációs életéről ott, tőle nem messze, látogatói, hozzátartozói, bizalmasai elbeszélése és levelezés útján sok vonatkozásban készültek feljegyzéseim "Szemben a sorssal" című ("Az emigráció és Horthy" alcímű) élményregényem számára, 1945-től.

E korrajzos, krónikás feljegyzések sorában érdekes történelmi dokumentum a Nürnbergből való szabadulás után, bizonytalan helyzetben, kiadatási követelések közepette — a megszálló amerikai katonai hatóság engedélyével — egy svájci újságíró látogatása Horthynál Weilheimben. A nürnbergi börtön és a weilheimi pék szerény házának zárt ablaka — a budai királyi vár után — ekkor tárult fel először a nyilvánosság számára.

Mielőtt azonban az erről szóló cikk eljuthatott volna hozzánk, nagy izgalmat keltett a kormányzói családban és emigrációnkban egy bécsi baloldali lap éles, fenyegető támadása Horthy ellen, nyilatkozata miatt.

Itt is megemlítem: a "Bécsi Napló" 1946. december 7-i számában idézte az "Österreichische Zeitung" (a "Vörös Hadsereg Bécsi Lapja") hosszú cikkét a Schweizer Illustrierte Zeitungban 1946. szept. 25-én közölt Horthy-nyilatkozatról. Az éles, gyalázkodó kirohanásban a Hitlerrel szembeszálló Horthyt "Hitler pórázon járó kutyájaként" emlegeti, "aki ma is dicséri Hitlert", és "rágalmazza Magyarország mostani kormányát". Támadja a svájci lapot is,

mely szerinte "hajlandó volt tisztára mosni Horthyt, és elégtételt adni neki". Kifejezi reményét, hogy "sorsát ő se kerüli el". Aztán a svájci lapból kitűnt, hogy a nyilatkozatot is meghamisítva kommentálják, el nem hangzott kijelentések címén támadják.

Az élesen fenyegető támadások miatt az amerikaiak hosszú időn át nem adtak hasonló látogatási engedélyt külföldi újságírónak, és jobban vigyáztak a kormányzóra, mert nemcsak kiadatás, hanem elrablás veszélye is fenyegette.

Amikor sok nehézség árán sikerült megszerezni a svájci lapot, részletesen feldolgozhattam érdekességeit.

A történelmet is érintő interjú jelentőségét ennek tálalásában is kifejezésre juttatta a lap. A nagy formátumú "Schweizer Illustrierte Zeitung" teljes hatodik és hetedik oldalát lefoglalja, hét fényképpel tarkázottan, a hosszú riport, mely németül ezt az egész oldalt betöltő nagy címet viseli: "Ich falle keinem Menschen in den Rücken, selbst einem Hitler nicht!" ("Senkit sem támadok hátba, még egy Hitlert sem!") Alcímül ezt írták: "Ein Interview mit Admiral Horthy, dem früheren Reichsverweser Ungarns" ("Interjú Horthy admirálissal, a korábbi magyar kormányzóval.")

A svájci lap cikke nagy dolog, egy, az internáltság enyhébb fogságában lévő, háborúvesztes államfő számára. De, persze, a bécsi vörös lap félremagyarázza a svájci kolléga írását. Igaz, ő nem gyalázkodik, de több helyen téved, és helyenként szarkasztikus megjegyzései nem tekinthetők túlságosan barátságosaknak. Lássuk a képeket és aláírásait!

Fenn Horthy nagy képe, ahogy egy ház előtt áll. Az aláírás: "Egy ember zöld kabátban. Így írta le nekünk szolgája a kormányzót, amikor őt kerestük a weilheimi villában. A fodrászhoz indult, a Markt Platzon meg fogjuk találni. És így állt ott, háta mögött egy nagy plakát, egy vándorcirkusz plakátja... Nagybányai Horthy lehet ma 78 éves, de nem látszik rajta a kora... Akit Frachet d'Esperay francia tábornok tett meg kormányzóvá, és tartotta neki a kengyelvasat, hogy egy szürke lovon a román csapatok mögött a budai várba lovagoljon."

Tévedései tájékozatlanságból és talán rosszindulatból erednek. Ezeket mindjárt helyreigazítom, mert történelemhamisítást jelentenek. Tudjuk: Horthyt nem a francia tábornok tette meg kormányzóvá, hanem a nemzetgyűlés választotta meg. És igen hízelgő volna rá, ha a győztes francia tábornok tartotta volna kengyelvasát, ami lovász feladata. A tábornok azonban nem ezt tette, hanem a forradalmár Károlyi Mihály miniszterelnöknek, aki nem fogadta el a kedvező páduai fegyverszüneti feltételeket, lovaglóostorával a csizmáját csapkodva, Belgrádban — megalázó körülmények között — olyan fegyverszüneti feltételeket adott át, melyek aztán Trianonban pa-

rancsbéke-feltételekké váltak, és az évezredes Magyarország kétharmad részét kiáltó történelmi és földrajzi tudatlansággal a hullarabló szomszédok javára elszakították. Ezt csinálta, így "tartotta a kengyelvasat" Horthynak d'Esperay tábornok. Egy másik francia tábornok volt az, aki a csapatai által megszállott Szegeden megengedte a nemzeti erők és nemzeti hadsereg szervezését Horthynak, az uralomra jutott proletárdiktatúra ellen. Aztán Horthy a fővárosba történt bevonulásakor nem lovagolt be a királyi várba, hanem a Gellért Szállóban ütötte fel főhadiszállását, mint fővezér.

A képaláírás ezután így folytatja:

"Most Jackson bíró parancsára Weilheimben lakik. Sorsa bizonytalan. A jugoszlávok perbe akarják fogni, de senki se tudja, hogy az amerikaiaknak mi a célja vele."

A második nagy kép, a hetedik oldalon fenn, a kormányzói párt ábrázolja, séta közben. A kormányzó itt is a megkopott, régi sportruhában, bottal a kezében. Horthyné fekete kosztümben, nagy, fehér zsabóval. "Egy előkelő idős pár — írták a kép alá —, s a weilheimiek szívesen nézik, amint az utcán sétálnak. Az idős dámán látszik régi szépsége."

A harmadik kép a kertben ábrázolja a kormányzói párt, és fekete szemüveggel a tévesen Bélának írt Horthy Jenőt. Háttal áll a képen egy amerikai tiszt.

A negyedik kép az egyszerű ebédlőt ábrázolja, terített asztallal. Aláírás: "Egy polgári ebédlőasztal, minden, ami a magyar királyság kormányzójának abból a dicsőségéből maradt, ami őt negyedszázadon át a legszebb és leggazdagabb Duna-menti várban, mely meseszerű volt, körülvette. És mégis, ki mondhat magának Németországban ennyit is?..."

Az ötödik kép: A ház ajtajában három férfi, közülük egyik nekem ismerős. Aláírás: "És az UNRRA táplálja őket... Ezek Horthy inasai, akik Magyarország koronázatlan királyát a száműzetésbe elkísérték." (No, csak egy, a másik kettő önzetlenül itt állt szolgálatába...)

A megjelenés idején a tekintélyes svájci lapban világszerte feltűnést keltett, és a magyar emigrációban most is érdeklődésre számot tartó Horthy-interjúhoz itt is fűzhetek néhány megjegyzést. A kassai repülőtámadásról a kormányzó kijelentette, megállapították, hogy a híreszteléssel szemben nem német gépek dobtak bombákat, hanem oroszok, ezért történt a hadüzenet. Sajtótámadások ezt kétségbe vonták, és hivatkoztak a hadüzenetet küldő Bárdossy László miniszterelnöknek a népbíróság előtti "beismerésére". Miután tudjuk, hogy ezek a népbírósági "beismerések" hogyan születtek meg — kisebbektől a miniszterelnökig, bíborosig —, elfogadhatjuk a szavahihető kormányzó állítását.

Éppígy azt, amit a barátsági szerződés ellenére megtámadott Jugoszláviával kapcsolatos kérdésekre válaszolt. Persze, az ellenséges sajtótámadások azt is kétségbe vonták, hogy a velünk szerződést kötött vezetők eltávolítása, bebörtönzése után ellenünk történt jugoszláv támadást követte a hadúri parancs honvédségünknek: "Előre az évezredes déli határokig!" Azok számára, akik nem neki hisznek, álljon itt egy kis emlékeztető arról, hogyan is történt?

Történelmi adatok rövid, kivonatos összefoglalásaként Horthy szavaihoz hozzáfűzhetem:

A német támadás következtében a vegyes nemzetiségű, 37. jugoszláv hadosztály magatartása bizonytalanná vált, több vonalon szétesés jelei mutatkoztak, a belgrádi vezetés csődöt mondott, és összeomláshoz vezetett. Április 10-én a horvátok kimondták elszakadásukat, önállóságukat. E napon a magyar határvadászok ellen jugoszláv részről támadás történt. Erre adta ki a kormányzó az előrenyomulási parancsot. A magyar honvédség előrenyomulása április 11-én kezdődött, és a történelmi magyar határokat három nap alatt elérte. Csetnikek, partizánok, kommunisták részéről gyilkos támadások kezdődtek a honvédség és a rendfenntartó közegek ellen. A felszabadított magyar Bácskában naponta ismétlődtek a támadások, gyilkosságok, szabotázsok, gyújtogatások. Vasúti és távíróvonalak rombolása, hidak felrobbantása, tanyák, gabonaraktárak, gazdasági központok felégetése napirenden volt. Különösen heves támadások zajlottak le Újvidéken, katonai autók és benzinraktárak felrobbantásával, gyilkosságok sorozatával. Ekkor kapott utasítást a rend helyreállítására Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök. A szegedi hadtest csapatai, csendőr- és rendőralakulatok vettek részt a megtorlásban, rendcsinálásban. Eközben túlkapások is történtek, amelyek hiába vontak maguk után hadbírósági eljárást, a háború után sokszoros bosszúállást váltottak ki.

Mindezt nem lehetett megmagyarázni a svájci kollégának, aki más kérdésekre tért át.

Kétségtelen, hogy egy háborúvesztes, bizonytalan sorsú államfő részére ebben az időben nagy dolog ilyen nyilatkozat, de nem volt ebben Horthy részéről Hitler dicsérete, amit a bécsi vörös lap állított. És nem volt a "jelenlegi pesti rezsim piszkos rágalmazása — Abban, hogy Tildyt, a palástos hóhért szamárnak nevezi? Később, mikor "mór megtette a magáét, mór mehet" jelszóval elcsapták Tildyt, ők még különb kritikával is illették, és be is börtönözték. De a Horthy elleni hangulatkeltésre ekkor jó volt "piszkos rágalmazással" vádolni, ha nem is volt rá alap. Bátorság azonban a "leszamarazáshoz" is kellett, hisz 1946-ban még nem tudhatta, hogy — akár elrablással is — nem hurcolják-e haza, és akkor a nép-

bírósági — biztosra vehetően elmarasztaló — ítélet, halálos ítélet esetében ez a "szamár" döntött volna élete-halála felett.

Azt elhisszük, hogy fájt a tárgyilagos megállapítás arról, hogy nem volt diktátor, és a parlamenttel együtt kormányozott, s hogy szétszabdalt hazája érdekében akciózott, de "tisztára mosásáról", és neki elégtétel nyújtásáról alig lehet szó. Abban pedig bízott úgy a menekült, mint a otthoni antibolsevista magyarság, hogy a vitriolba mártott tollal író kommunista lap ama fenyegetése, hogy sorsát nem kerüli el, nem válik valóra. Nem is vált.

Tűz Tamás:

Aggodalom fölszállás előtt

Do I dare disturb the universe? — T.S. Eliot

Régente abban a hitben éltem,
hogy óriási hangár az égbolt,
a csillagok fénylő légcsavarok,
s én ott állok a reptér közepén
virágregékkel szívemben,
agyamban a Pentateuchos,
Mózes öt könyve, először óhéberül,
aztán a Septuaginta görög tengere,
majd Jézus, a Magvető, arámi ízek,
Pál levelei, hellenisztikus árnyalatok,
magasfeszültségű távvezetékek odaátról.

Do I dare
disturb the universe?
Merjem-e zavarni az Istent?
Művét, a kozmoszt, az ősködöket,
kerítetlen rétjeit, erdőket, horgasokat,
lassú folyású vizeket, tavakat,
méh-részegítő illatokat
merjem-e, tudnám-e?
Én,
a (rím)patkolókovács, a tintakukac,
ki csak írnokoskodom a hangár-irodán.

Horváth Béla:

Üzenet

E gyáva kor
Ragyogni vágy, de mint reves fa, senyved,
Gyönyört akar, de meggyalázva szenved,
Lakolni gyönge, s mindenért lakol.

Ledöntetett
A régi bölcsesség, a régi tábla,
A kardos angyalt várjuk mindhiába,
S kapunkat a pokol jelölte meg.

Az irgalom
Kimúlt, levágva fekszenek a gyengék,
Agyunkba hidegen suhog a nemlét,
S ha élünk is, elpusztulunk vakon.

A régi jel
Lerontatott, a démon dühe tépked,
S egy jajszó nélkül tűrik a szegények,
Mert annak jaj, ki sírni s félni mer.

A rég jog
Megtipratott, a szent emberi rendszer,
S örülj, te nép, örülj, ha nem menekszel,
Meghalni rossz, de itt nem élni jobb.

A szép erény
Arcába vágott ez a rothadó kor,
A balga nép a gaz bakónak bókol,
Higgyétek el, mert itten éltem én.

Ti kisdedek,
Ha megkeményedik a koponyátok,
Szeressetek, mint egy halott barátot,
S e tanúságnak, kérlek, higgyetek.

Mert üldözött
A hatalom, s meghaltam számkivetve.
De vegyetek ti majd a szívetekbe,
Hadd legyek holtan az élők között.

És angyali
Szavam mondjátok el, gondoljatok rám,
Mert itten álltam a világ omoltán,
S a mennyországot mertem vallani!

Római katolikus magyar papok címtára az Egyesült Államokban

FIGYELEM!

Cím- és telefonszám-változását, vagy helyesbítését kérjük azonnal beküldeni, de legkésőbb szeptember 15-ig a Vasárnap Kiadóhivatalának: Catholic Hungarians' Sunday 1739 Mahoning Avenue, Youngstown, Ohio 44509

SZENT ISTVÁN ZARÁNDOKHÁZ RÓMÁBAN:
Casa di S. Stefano
Via del Casaletto 481 — 00149 Roma, Italy
Telefonok: 53-73-319 és 53-77-361

AMERIKAI MAGYAR KATOLIKUS LIGA
Hungarian Catholic League of America
30 East 30th Street, New York, N. Y. 10016
Telefon: (212) 684-3623

Elnök:
MSGR. SZABÓ JÁNOS
South Bend

Alelnök:
MSGR. LENGEN G. IMRE
South Norwalk

Pénztárnok:
FR. POGÁNY GYÖRGY DR.
Irvington

Agana Hts., Guam
Fr. Németh Imre O.F.M. Cap
O. L. of the Blessed Sacrament

Akron, Ohio
Jézus Szent Szíve templom
Fr. Bartkó J. Alajos
Fr. Kótai Zoltán dr.
734 Grant Street
Akron, Ohio 44311
Telefon: (216) 434-3842

Fr. Denka Ferenc
St. Edward's Home for the Aged
3131 Smith Rd.
Akron, Ohio 44313
Telefon: (216) 666-1183

Allentown, Pennsylvania 18101
Szent István templom
Fr. Jani J. György
510 Union St, West
Telefon: (215) 439-0111

Attica, Ohio 44807
Szent István templom
Fr. Vámos József
Rt. #2

Barberton, Ohio 44203
Szentháromság templom
Fr. Ciprian Károly O.F.M.
Fr. Dengl Miklós O.F.M.
368 Wooster Road, North
Telefon: (216) 745-4735

Beaver Falls, Pa., 15010
Szent László templom
612 — 9th Street
Telefon: (412) 846-1215

Belle Glade, Florida 33430
Fr. Sághy Pál
708 S. Main Street
Telefon: (305) 996-2714

Bellflower, California 90706
Fr. Kiss Imre, S.D.B.
13640 Bellflower Boulevard

Bethlehem, Pa., 18015
Kapisztrán Szent János templom
910 East 4th Street
Telefon: (215) 866-2714

Big Pine Key, Florida 33043
Fr. Schenley Wendel
P. O. Box 47
Telefon: (305) 872-2537

Bristol, Indiana 46507
Fr. Vrabély János
St. Mary's Church
P. O. Box 245

Brockton, Pennsylvania 17925
Fr. Lawrence Ferenc
124 East Green Street

Brooklyn, New York 11227
Fr. Dallos Ferenc
St. Matthias Church
58-15 Catalpa Avenue

Buffalo, New York
Szent Erzsébet templom
Fr. Skrapits János
986 Grant Street
Buffalo, N.Y. 14207
Telefon: (716) 875-6586

MAGYAR PIARISTA ATYÁK:
Piarist Fathers
Calasanctius School
175 Windsor Avenue
Buffalo, N. Y. 14209
Telefon: (716) 885-8508
Fr. Gerencsér István dr. Sch. P.
házfőnök és igazgató
Fr. Pintér Mihály dr. Sch. P.
Fr. Palotai Mihály Sch. P.
Fr. Krigler Béla Sch. P.
Fr. Kővári Lajos Sch. P.
Fr. Fodor Miklós Sch. P.

Canisius College
Fr. Juhász László S.J.
Fr. Derecskey János S.J.
2001 Main Street
Buffalo, N.Y. 14208
Telefon: (716) 883-7000

Canisius High School
Fr. Moltesz József, S.J.
1180 Delaware Avenue
Buffalo, N.Y. 14209
Telefon: (716) 882-0466

Buffalo, South Dakota 57720
Szent Antal templom
Fr. Morvay András

Carteret, New Jersey 07008
Szent Erzsébet templom
Fr. Chonkó János
119 Washington Avenue
Telefon: (201) 541-5202

Chicago, Illinois
Magyarok Nagyasszonya templom
Fr. Horváth Ernő, nyug. pléb.
9237 Avalon Avenue
Chicago, Illinois 60619
Telefon: (312) 734-5057

Szent István templom
Fr. Mihályi E. Gilbert, dr. premontrei kanonok
2015 West Augusta Boulevard
Chicago, Illinois 60622
Telefon: (312) 486-1896

Cincinnati, Ohio 45207
Fr. Virágh Andor S.J.
Schott Bldg. Xavier Univ.
Victory Parkway
Telefon: (513) 745-3439

Cleveland, Ohio
Szent Erzsébet templom
Fr. Nyeste János
Fr. Szeder Mihály S.J.
9016 Buckeye Road
Cleveland, Ohio 44104
Telefon: (216) 231-0325

Szent Margit templom
Fr. Roskó László
11607 Honeydale
Cleveland, Ohio 44120
Telefon: (216) 231-0531

Szent Imre templom
Fr. Kárpi Ferenc
Fr. Orley S. Richard
Ballássy Géza, diakónus
1860 West 22nd Street
Cleveland, Ohio 44113
Telefon: (216) 861-1937

Fr. Kővári Károly S.J.
6765 State Road
Cleveland, Ohio 44134
Telefon: (216) 843-6165

Fr. Horváth Miklós dr. professzor
John Carroll University
University Heights
Cleveland, Ohio 44118
Telefon: (216) 932-3800

Fr. Varga József
3547 East 80th Street
Cleveland, Ohio 44105

Clinton, Ohio 44216
Fr. Magyar S. József
St. George Church
7615 2nd Avenue, North

Corning, Iowa 50841
St. Patrick Church
Msgr. Kovács János F.
504 Grove Avenue
Telefon: (203) 322-3363

Danbury, Connecticut 06810
Fr. Vigh János
104 Main Street
Telefon: (203) 743-2707

Dayton, Ohio 45404
St. Stephen's Church
Rev. John D. Sauter
1114 Troy Street
Telefon: (513) 222-3634

Derby, New York 14047
Piarista Atyák, Piarist Fathers
Old Lake Shore Road
Telef. (716) XH7-4412

Detroit, Michigan
Szent Kereszt templom
Fr. Csorba Domonkos O.F.M.
plébános
Fr. Király Kelemen O.F.M.
Fr. Végvári Vazul O.F.M.
8423 South Street
Detroit, Michigan 48209
Telefon: (313) 841-4566

Fr. Bali István
Carmel Hall
2560 Woodward Avenue
Detroit, Michigan 48201

Devon, Pennsylvania 19333
Piarista Atyák, Piarist Fathers
Devon Preparatory School
Valley Forge Road
Telefon: (215) 688-7337
Fr. Mustos István Sch. P.
házfőnök és igazgató
Fr. Meskó Lajos Sch. P.
Fr. Magyar László dr. Sch. P.
Fr. Pázmány Géza Sch. P.
házfőnök helyettes

DeWitt, Michigan 48820
Ferences Atyák,
Franciscan Fathers
703 East Main Street
P.O. Box 250
Telefon: (517) 669-9252

Angyalos Boldogasszony
lelkigyakorlatos ház

Fr. Polgár Kapisztrán O.F.M.
zárdafőnök
Fr. Mandl Maximus O.F.M.
vikárius
Fr. Krupa Sándor O.F.M.
Fr. Németh Lucius O.F.M.
Fr. Simor János O.F.M.

Doylestown, Pa. 18901
Pálos Atyák, Pauline Fathers
Our Lady of Czenstochowa
P.O. Box 151
Telefon: (215) 345-0600 és
(215) 345-0607
Very Rev. Zembrzusky Mihály
O.S.P. Vicar General

East Chicago, Indiana 46312
Szentháromság templom
Fr. Skerl Alfonz
4759 McCook Avenue

Elyria, Ohio 44035
Jézus Szent Szíve templom
162 Irondale Street
Telefon: (216) 323-2413

Erie, Pennsylvania 16501
Fr. Domokos S. Sziárd dr.
Gannon College
109 West Sixth Street

Fairfield, Connecticut 06430
Szent Imre templom
Szőcs Dénes, Very Rev.
rendfőnök
Fr. Németh Róbert O.F.M.
838 Kings Highway
Telefon: (203) 334-0312

Fairport Harbor, Ohio 44077
Szent Antal templom
503 Plum Street

Farrell, Pennsylvania 16121
Szentháromság templom
Fr. Kelemen Konrád O.F.M.
1132 Fruit Avenue
Telefon: (412) 342-0794

Flemington, New Jersey 08822
Fr. Pier G. Pius O.F.M.
Carmelite Monastery
P. O. Box 785
Telefon: (201) 782-6754

Flint, Michigan 48508
Blessed Sacrament Church
Fr. Kiss Máté O.F.M.
P. O. Box 6335
Telefon: (313) 742-3151

Ft. Lauderdale, Florida 33308
Piarist Fathers
Gibbons High School
4605 Bay View Dr.

Fr. Miskolczy Kálmán dr.
Sch. P.
Fr. Bendik István, Sch. P.
Telefon: (305) 771-6525

Georgetown, Colo. 80452
Fr. Bartos G. József
9th & Taos

Grand Blanc, Michigan 48439
Fr. Kertész Tamás dr. O.F.M.
11824 S. Saginaw St.
Holy Family Church

Green Bay, Wisconsin 54301
Very Rev. Veszelovszky Albin
dr. préposti vikárius
(Jászóvárról)
St. Willebrord's Church
209 South Adams Street
Telefon: (414) 435-6075

Hammond, Indiana
Fr. Molnár Antal
St. Margaret Hospital
25 Douglas Street
Hammond, Indiana 46323

Fr. Vrabély György
1519 Hoffman Street
Hammond, Indiana 46322

Fr. Vrabély J. István
7104 Arizona Street
Hammond, Indiana 46323

Harbor Beach, Michigan 48441
Fr. Török E. Béla
413 South First Street
Telefon: (517) 479-4285

Highland, Indiana 46322
Fr. Sipos D. József
9035 Idlewild Street

Honolulu, Hawaii 96800
Fr. Türk József
2747 Pali Highway

Hubertus, Wis. 53033
Fr. Keller Illés, O.C.D.
Holy Hill Monastery
Telefon: (414) 628-1838
vagy (414) 673-3540

Irving, Texas 75062
Ciszterci Atyák
Cistercian Abbey
Our Lady of Dallas
Route 2, Box 1.
Telefon: (214) 438-2044
Right Rev. Nagy Anzelm dr.
S. O. Cist., Apát
Fr. Monostori Bánk dr.,
O. Cist. Prior
Fr. Kis Horváth Paszkál,
O. Cist., Subprior
Fr. Barta Lénárd, O. Cist.
Fr. Szödényi Demjén dr.,
O. Cist.
Fr. Fehér Tamás, O. Cist.
Fr. Simon Lambert, O. Cist.
Fr. Csizmazia Placid dr.,
O. Cist.
Fr. Lékai Lajos dr.
O. Cist.
Fr. Ferenczy Csaba dr.,
O. Cist.
Fr. Egres Odó dr., O. Cist.
Fr. Rábay Kristóf, O. Cist.
Fr. March Ralph dr., O. Cist.
Fr. Zimányi Rudolf dr.,
O. Cist.
Fr. Hardy Gilbert dr., O. Cist.
Fr. Szarka Boldizsár, O. Cist.
Fr. Marton Henrik, O. Cist.
Fr. Major Márk dr., O. Cist.
Fr. Lackner Béda dr., O. Cist.
Fr. Kimecz Alajos, O. Cist.
Fr. Nagy Mózes dr., O. Cist

Fr. Balás Dávid dr., O. Cist.
Fr. Novák Emilián dr., O. Cist.
Fr. Kovács Máté, O. Cist
Fr. Chladek Menyhért, O. Cist.
Fr. Kereszty Rókus dr., O. Cist.
Fr. Mensáros Aurél, dr., O. Cist.
Fr. Lelóczky Gyula dr., O. Cist.
Fr. Farkasfalvy Dénes dr., O. Cist.
Fr. Marton Bernát dr., O. Cist.

Irvington, N. J. 07111
Nagyboldogasszony templom
Fr. Pogány György dr.
112 Maple Avenue
Telefon: (201) 374-8880

Jackson, Michigan 49203
Fr. Nagy Ágoston, C.M.
Mercy Hospital,
Lakás: 1013 Carlton Blvd.

Johnstown, Pa. 15906
Szent Imre templom
416 — 6th Avenue

Joliet, Illinois 60432
Szent István templom
Fr. Ádám József
456 Youngs Avenue

Kerman, California 93630
Fr. Tasy Ferenc
Box 486

Kinde, Michigan 48445
St. Edward Church
Fr. Kalmár Ottó
5083 Park Avenue

Lackawanna, New York 14218
Mária mennybemenetele templom
Fr. Oláh-Tóth Antal, dr.
80 Steelawanna Avenue
Telefon: (716) 822-9828

Lake City, Pennsylvania 16423
Fr. Dismachek Ferenc
Nyugdíjas
R.D. #1

Latrobe, Pennsylvania 15650
Fr. Samay Sebestyén dr. O.S.B.
Szent Vince Bencés Főapátság

Leechburg, Pa., 15656
Nagyboldogasszony templom
222 Third Street

Lorain, Ohio
Szent László templom
Fr. Demetzky Sándor plébános
1412 East 29th Street
Lorain, Ohio 44055
Telefon: (216) 277-8187

Fr. Kóczán Boldizsár
2442 E. 35th Street
Lorain, Ohio 44055

Rev. Julius E. Zahorsky
5856 Hoover Blvd.
Lorain, Ohio 44053
Telefon: (216) 233-7398

Los Angeles, California 90011
Szent István templom
Fr. Horváth A. Benedek dr. premontrei kanonok

Fr. Robert S. Hodges, O. Praem.
3705 Woodlawn Avenue
Telefon: (213) 234-9246

McKean, Pennsylvania 16426
Fr. Kotyuk V. Joseph
St. Francis Xavier
8886 W. Grubb Road

McKeesport, Pa., 15132
Szent István templom
Fr. Kató István
2125 Beacon Avenue
Telefon: (412) 672-0693

Menlo Park, California 94025
Főegyházmegyei
Magyar Szórvány
Lelkészi Hivatala
St. Patrick's Seminary
Fr. Jaszovszky József dr.
Middlefield Road
Telefon: (415) 323-0819
és (415) 326-5621 Ext. 62

Miami, Fla. 33132

Fr. Babis G. Dániel
130 N. E. 2nd Street
vagy:
3220 N. W. 7th Avenue
Miami, Fla. 33127

Miami Beach, Fla. 33139
Fr. Hoffmann Dezső
1250 West Avenue, Apt. 5 M

N. Miami Beach, Fla. 33162
Fr. Viglás M. Gyula, ny.
395 N. E. 160th Street

Milwaukee, Wisconsin 53233
Szent Imre templom
Fr. Borsy György O.F.M.
1017 North 17th Street
Telefon: (414) 933-1240

Monterey, California 93940
Fr. Laczkovits József
P. O. Box 586

Fr. Domán Imre
Our Lady of the Bl. Sacrament
P. O. Box 1688

Morristown, New Jersey 07960
Loyola Retreat House
Fr. Havas János, S.J.
161 James Street
Telefon: (201) 539-0740

Mt. Sterling, Ky. 40352
St. Patrick Church
Fr. Fölföldy Béla dr.
7 North Sycamore St.

Mt. Vernon, N. J. 10552
St. Ursula's Church
Fr. Kilián Csaba dr. O.F.M.
profeszor
Fordham University
214 E. Lincoln Ave.
Telefon: (914) 668-0085

Munhall, Pennsylvania 15120
Szent Margit templom
Fr. Molnár Rikárd
435 Tenth Avenue

Munster, Indiana 46321
St. Thomas More Church
Fr. Matthew J. Kish
8501 Calumet Avenue

Neligh, Nebraska 68756
Fr. Diczky Pál
Antelope Memorial Hospital

New Brunswick, N. J. 08901
Szent László templom
Fr. Füzér Julián dr. O.F.M.
plébános

Fr. Pocsai Vendel O.F.M.
215 Somerset Street
Telefon: (201) 545-1427

Newburgh, New York 12556
Fr. Rauch László O.S.P.
145 Benkard Avenue

New Orleans, La.
Fr. Tóth Victor dr.
St. Rosa of Lima Church
2545 Bayou Road
New Orleans, La. 70119

Fr. Mihalik Imre
Notre Dame Seminary
2901 S. Carrolton Avenue
New Orleans, La. 70118

New York, New York
Szent István templom
Fr. Szlezák Imre, O.F.M.
plébános-helyettes
Fr. Füzes József O.F.M.
414 East 82nd Street
New York, N.Y. 10028
Telefon: (212) 861-8500

Magyar Jezsuita Atyák
Hungarian Jesuit Fathers
Fr. Babos István, S.J. Superior
Fr. Ádám János, S.J.
Fr. Hegyi Márton S.J.
Fr. Héjja Gyula, S.J.
Fr. Radányi Rókus, S.J.
Fr. Serei Károly, S.J.
Fr. Varga Andor, S.J.
Fordham University
New York, N.Y. 10458
Telefon: (212) 933-2233

Msgr. Varga Béla
225 East 72nd Street
New York, N.Y. 10021
Telefon: (212) 249-6850

Niles, Ohio 44446
Fr. Türk P. János
129 West Park Avenue

Northampton, Pa., 18067
Magyarok Nagyasszonya
templom
Fr. Vidóczy István
1324 Newport Avenue
Telefon: (215) 262-2227

North Tonawanda, N.Y. 14120
Msgr. Szabó J. Gyula
Church of the Ascension
168 Robinson Street
Telefon: (716) 694-0540

Notre Dame, Indiana 46556
Gabriel Asztrik
egyetemi tanár
A francia és a bajor tudományos
akadémiák l. tagja
P.O. Box 578
Telefon: (219) 283-6870
(219) 232-0241

Oconomowoc, Wisc. 53066
Füz Balázs dr. O. Cist., Prior
Cistercian Abbey
Our Lady of Spring Bank
34639 W. Fairview Road
Telefon: (414) 567-7233

Orange, California 92667
Very Rev.
Parker Keresztesy László dr.,
a csornai premontreiek
perjele
Fr. Szántó Hubert dr.
premontrei kanonok
St. Michael Junior Seminary
and Novitiate
1042 Star Route
Telefon: (714) 633-2041

Paoli, Pennsylvania 19301
Fr. Holbay R. Kasszián
premontrei kanonok
Daylosford Abbey
220 South Valley Road
Telefon: (215) 647-2530

Passaic, New Jersey 07055
Szent István templom
John J. Cusack, adm.
223 Third Street
Telefon: (201) 779-0332

Pecos, New Mexico 87552
Abbey of Our Lady
of Guadalupe
Fr. Almásy Alkuin
Telefon: (505) 757-6415

Perth Amboy, N. J. 08861
Magyarok Nagyasszonya
templom
Fr. Horváth István
697 Cortland Street
Telefon: (201) 442-0512

Philadelphia, Pennsylvania
Archdiocesan Hungarian apostolate
Fr. Spaits S. György
7201 Milnor Street
Philadelphia, Pa. 19135
Telefon: (215) 624-1823

Fr. Chester J.C. Beattie
St. Dominic's Rectory
8504 Frankford Avenue
Philadelphia, Pa. 19136

Phillipsburg, New Jersey
Szent Péter és Pál templom
Fr. Kázmér Tamás dr.
Sayre Ave. and Anna Street
Telefon: (201) 454-2722

Pittsburgh, Pennsylvania
Szent Anna templom
Fr. Bolváry Pál O.S.P.
Fr. Somos József
4735 Chatsworth Street
Pittsburgh, Pa. 15207
Telefon: (412) 421-3063

Fr. Varga L. József C.S.Sp.
professzor
Duquesne University
915 Dorseyville Road
Pittsburgh, Pa. 15238

Portage, Pennsylvania 15946
Keresztelő Szent János templom
Fr. Talabér György
900 Johnson Avenue
Telefon: (814) 736-9747

Portola Valley, Calif., 94025
Bencés Atyák
Benedictine Fathers
Woodside Priory School
302 Portola Road
Tel.: iskola: (415) 851-8221
Tel.: kolostor: (415) 851-8220
Very Rev. Horváth Pius O.S.B.
subprior
Fr. Hites Kristóf, O.S.B.
igazgató
Telefon: (415) 851-8221

Fr. Barát Benignusz, O.S.B.
Fr. Jávor Egon dr., O.S.B.
Fr. Németh Maurus, O.S.B.
Fr. Brunner Emőd dr., O.S.B.
Telefon: (415) 851-8221

Princeton, New Jersey
Fr. Jáki Szaniszló dr. O.S.B.
Seton Hall
P. O. #67

Providence, R. I. 02903
Msgr. Varsányi I. Vilmos
Chancery Office
34 Fenner Street

Racine, Wisconsin 53403
Fr. Vajda Ferenc dr.
St. Lucy's Congregation
3059 Carpenter Avenue
Telefon: (414) 634-2832

Redlands, Calif. 92373
El Carmelo Retreat House
926 East Highland Avenue
P. O. Box 446
Telefon: (714) 792-1047

Roebling, New Jersey 08554
(Budai Kapisztránus Ferencesek)
Nagyboldogasszony templom
1290 Hornberger Avenue
Very Rev. Szabó Szerén, dr.
rendfőnök és házfőnök
Fr. Lenner A. Jenő O.F.M.
plébános és vikárius
Fr. Juhász Ágoston, O.F.M.
Telefon: (609) 499-0161

Saint Bonaventure, N. Y. 14778
Fr. Gaál Gedeon dr., O.F.M.
Franciscan Institute
St. Bonaventura University
Telefon: (716) 375-2105

Saint James, N.Y. L.I. 11780
St. Philip and James Church
Fr. Cser László S. J.
Telefon: (516) 584-5454

Saint Louis, Missouri 63102
St. Mary of Victories Church
Fr. Furák M. Tibor István O.S.M.
Szent István Egyházközség
744 South 3rd Street
Telefon: (314) 231-9062

Saint Paul, Minnesota 55101
Fr. Turmezei Ferenc dr.
St. Thomas College
2115 Summit Avenue
Telefon: (612) 647-5386

San Antonio, Texas 78216
Fr. Al Nagy O.M.I.
Oblate College of the South West
285 Oblate Drive
Telefon: (512) 341-1366

San Bernardino, Calif. 92410
Szent Teréz templom
Fr. Varga József
923 Congress Street
San Bernardino, Calif. 92410
Telefon: (714) 885-3038

Fr. Schilly Károly
2525 Arrowhead Avenue
San Bernardino, Calif. 92405

Santa Ana, California 92703
Premontrei Atyák
Norbertine Fathers of Csorna
1248 West Bishop Street
Telefon: (714) 547-4823
Fr. Gelencsér Pál, premontrei kanonok
Fr. Haigli Sziárd, premontrei kanonok
Fr. Horváth Ellák, premontrei kanonok
Fr. Rudnay Kelemen, premontrei kanonok

San Francisco, Calif. 94110
Fr. Nimród Ferenc professzor
3435 Mission Street

Schenectady, N. Y. 12307
Fr. Vida Elemér
1 Grove Place

Scranton, Pa. 18508
Szent István templom

South Bend, Indiana
Magyarok Nagyasszonya templom
Msgr. Szabó I. Hános
Fr. Derrick Sneyd
Fr. Walter Bly
pápai prelátus, püspöki helynök
829 West Calvert Street
South Bend, Ind. 46613
Telefon: (219) 289-6704

Szent István templom
Msgr. Peterson G. Elmer
1022 West Thomas Street
South Bend, Ind. 46628

Corpus Christi Church
Fr. Horváth P. József
2822 Corpus Christi dr.
South Bend, Ind. 46625
Telefon: (219) 234-5763

Fr. Molnár D. Antal
Jézus Szent Szíve templom
63568 U.S. 31 South
South Bend, Ind. 46614

South Norwalk, Conn. 06854
Szent László templom
Msgr. Lengen G. Imre
25 Cliff Street
Telefon: (203) 866-1867

South River, N. J. 08882
Szent István vértanú templom
Fr. Poór R. Albert
20 William Street
Telefon: (201) 257-0100

Spring Valley, Illinois 61362
Fr. Kassovic Kálmán
Szent Antal templom
327 East St. Paul Street

Staten Island, N. Y. 10305
Fr. Reisz H. Elemér, S.J.
850 Hylan Boulevard
Telefon: (212) 447-5639

Steubenville, Ohio 43952
Fr. Mészáros István
411 South Fifth St.

Syracuse, N. Y. 13214
Fr. Szebenyi András, S.J.
Le Moyne Heights College
Telefon: (315) 446-2882

Tampa, Fla.
Fr. Fekete Jenő

Throop, Pa. 18512
St. Mary's Church
524 Dunmore Street
Telefon: (717) 489-2491

Toledo, Ohio 43605
Szent István templom
Fr. Hernády Márton
1880 Genesee Street
Telefon: (419) 691-1673

Trenton, N. J. 08610
Szent István templom
Fr. Siska Ernő
210 Genesee Street
Telefon: (609) 394-5965

Troy, Michigan 48084
Fr. Rékási S. József
dr. premontrei kanonok
751 Coachman Drive, 4
Telefon: (313) 689-1807

Vero Beach, Florida 32960
St. Helen Church
Fr. Gullay Domonkos
2085 Tallahassee Avenue

Walston, Pennsylvania 15781
Szent Antal templom
Fr. Varga György

Warsaw, Indiana 46580
Jézus Szent Szíve templom
Fr. Horváth Márton
2000 East Center Street
Telefon: (219) 267-5842

Waterbury, Conn. 06702
Immac. Conception Church
Fr. Kish S. Zoltán
74 West Main Street

Washington, D. C. 20017
A piarista atyák tanulmányi háza
Very Rev. Irányi László dr.
Sch. P. Provinciális
1339 Monroe Street N.E.
Telefon: (202) 529-7734

Cath. University
Fr. Őrsy László S.J.
Curley Hall, Box 63
Washington, D.C. 20064
Telefon: (202) 635-5665

Georgetown University
Fr. Sebes József, S.J.
Fr. Zrinyi József, S.J.
Telefon: (202) 625-4989

The Catholic University of America
Fr. Zalotay József dr.
Telefon: (202) 529-3909

Waukesha, Wis. 53186
Fr. Szépe W. László dr.
W224 — S3685 Guthrie Rd.

West Chester, Pa. 19380
Fr. Kovács D. Lajos
Sts. Peter & Paul Rectory
1322 Boot Road

Westphalia, Texas
(P. O. Lott, Texas 76656)
Rt. 2, Box 53A
Telefon: (817) 584-3273

Westwego, LA. 70094
Fr. Pintér E. Sándor
146 Fourth St.

Windber, Pennsylvania 15963
Szűz Mária templom
Fr. László Sylvan O.F.M.
705 Somerset Avenue
Telefon: (814) 467-7642

Woodbridge, N. J. 07095
Kármelhegyi Boldogasszony templom
Fr. Vincze Mihály
267 Smith Street
Telefon: (201) 634-1438

Worthington, Ohio 43085
Fr. Pattantyus János dr.Sch.P.
7625 North High Street

Yonkers, New York 10701
Szent Margit templom
"A Szív" szerkesztősége
Fr. Kiss Gábor S.J.
plébános
Fr. Bieleck József, S.J.
szerkesztő
76 Locust Hill Avenue
Telefon: (914) 423-2211

Youngstown, Ohio
Szent István templom
Fr. Török Dezső
854 Wilson Avenue
Youngstown, Ohio 44506
Telefon: (216) 743-1905

Magyarok Nagyasszonya templom
Fr. Vitéz Baán, O.F.M.
545 North Belle Vista Avenue
Youngstown, Ohio 44509
Telefon: (216) 799-6829

Fr. Bakos István
923 Shehy Street
Youngstown, Ohio 44506
Telefon: (216) 747-4283

Alverna Ferences Zárda
Erdélyi Ferences Atyák
517 South Belle Vista Avenue
Youngstown, Ohio 44509
Telefon: (216) 799-1888
Very Rev. Szőcs Dénes O.F.M.
Delegátus Provinciális
Fr. Mészáros György O.F.M.
zárdafőnök
Fr. Dengl Miklós O.F.M.
vikárius
Fr. Kugler Gottfried, O.F.M.
Fr. Kafka Szergiusz, O.F.M.
Fr. T. Péter Regalát O.F.M.

A "VASÁRNAP" Szerkesztősége és Kiadóhivatala:

Fr. Dengl Miklós O.F.M.
felelős szerkesztő
1739 Mahoning Avenue
Youngstown, Ohio 44509
Telefon: (216) 799-2600

Ferences Nyomda
Könyv- és Kegytárgyüzlet:

1739 Mahoning Avenue
Youngstown, Ohio 44509
Telefon: (216) 799-2600

Görög katolikus magyar papok címtára az Egyesült Államokban

ARCHDIOCESE OF MUNHALL, PA.

Most Rev.
Stephen J. Kocisko, D. D.
Metropolitan Archbishop of Munhall
50 Riverview Avenue
Pittsburgh, Pa. 15214
Chancery Office:
54 Riverview Avenue
Pittsburgh, Pa. 15214
Phone: 412-322-7300

Auxiliary Bishop - Vicar General
Most Rev.
John M. Bilock, D.D., V.G.
62 Riverview Avenue
Pittsburgh, Pa. 15214

Egyházközségek:

Daisytown, Pa.
St. Nicholas Church
administrated from Brownsville

Brownsville, Pa. 15417
Very Rev. John Bobak, S.T.D. J.C.D.
St. Nicholas Church
302 Third Street
Phone: 412-785-7573

Pittsburgh, Pa. 15203
Rev. Msgr. Erno Dunda, S.T.D., Ph.D.
St. John the Baptist Church
1720 Jane Street
Phone: 412-431-1090

Duquesne, Pa. 15110
St. Mary's Church
1209 Kennedy Avenue
Phone: 412-466-1914

Erie, Pa. 16504
Rev. Julius Kubinyi, S.T.D.
Sts. Peter & Paul Church
3415 Wallace St.
Phone: 814-866-7140

McKeesport, Pa. 15132
Transfiguration Church
Rev. Msgr. Basil Shereghy, S.T.D.
121 Six Street
Phone: 412-672-0728

Munhall, Pa. 15120
St. Elias Church
Rev. Msgr. George Vida
4200 Homestead-Duquesne Rd.
Phone: 412-461-1712

Youngstown, Ohio 44511
St. George Church
1762 Canfield Road
Phone: 216-782-2865

Miami, Fla. 33135
Rev. Vladimir Fedeles
Pastor Emeritus
1117 S.W. 22nd Ave.

Perryopolis, Pa. 15473
Rev. Julius Marina, J.U.D.
Pastor Emeritus
R.D. 1, Box 147
Straown Road
Phone: 412-736-8103

Ashtabula, Ohio 44004
St. Nicholas Church
1104 E. 15th St.
Phone: 216-964-3536

DIOCESE OF PASSAIC

Most Rev.
Michael J. Dudick, D.D.
Bishop of Passaic

Chancery Office
101 Market Street
Passaic, N.J. 07055
Phone: 201-778-9595

Auxiliary Bishop
Most Rev.
Thomas V. Dolinay, D.D.
717 Arctic St.
Bridgeport, Conn. 06608

Bridgeport, Conn. 06605
Holy Trinity Church
Rev. Laszlo Orosz
155 Schofield Ave.
Phone: 203-334-7089

New Brunswick, N.J. 08901
St. Joseph Church
Rev. Frank Eles
30 High Street
Phone: 201-545-1686

Carteret, N.J. 07008
St. Elias Church
42 Cook Ave.
Phone: 201-541-5213

Hazleton, Pa. 18201
Rev. Joseph Homa
227 E. Beach St.
Phone: 717-455-3232

Paramus, N. J. 07652
Rev. Orestes Koman
6 Palm Court

Perth Amboy, N.J. 08861
St. Michael Church
Rev. Basil Rakaczky, OSBM
401 Hall Avenue
Phone: 201-826-7792

Matawan, N. J. 07747
Basilian Fathers of Mariapoch Monastery
360 Monastery Lane
Phone: 201-566-8445
Provincial-Superior
Very Rev. Joseph J. Erdei, OSBM
Fr. Stephen J. Skinta, OSBM
Fr. Basil Rakaczky, OSBM
Fr. Marcel Szabo, OSBM
Fr. Laurence Wolf, OSBM

New York, N.Y. 10028
Exaltation of the Holy Cross Church
Rev. Marcel Szabo, OSBM
312 E. 82nd Street
Phone: 212-737-1159

Brooklyn, N. Y. 11222
Rev. John Slivka
143 Kent St.
Phone: 212-389-3725

Manville, N. J. 08835
St. Mary Church
224 S. Main St.
Phone: 201-725-0615

Trenton, N. J. 08611
St. Nicholas Church, Hudson St.
968 S. Broad St.

Winter Park, Fla. 32789
Rev. George Berzinec
Pastor Emeritus
1911 Nottingham Drive
Phone: 305-678-1112

Landsdale, Pa. 19446
Rev. Thomas Korpics
1001 Valley Forge Rd.

Trenton, N. J. 08629
Rev. Joseph Mackov
Pastor Emeritus
1016 Revere Avenue
Phone: 209-396-5773

Coatsville, Pa.
St. Mary Church

DIOCESE OF PARMA

Most Rev.
Emil J. Mihalik, D.D.
Bishop of Parma

Chancery Office
1900 Carlton Road
Parma, Ohio 44134
Phone: 216-741-8773

Cleveland, Ohio
Rev. Hilarion Benedik, OSBM
2420 West 14th St.
Cleveland, Ohio 44113

St. Michael Church
4504 Bridge Street
Cleveland, Ohio 44102
Phone: 216-651-4008

St. John the Baptist Church
2779 Ambler St. & Buckeye Rd.
Cleveland, Ohio 44104
Phone: 216-231-2444

Burton, Ohio 44021
Shrine of the Weeping Madonna
Very Rev. Alex Bobak, S.T.D.
17486 Munford Road

Fontana, Calif. 92335
Rev. Victor Herbert
9112 Oleander Ave.

Alburquerque, N. M. 87108
Rev. John Kovach
7300 Bell Ave. S.E.

Toledo, Ohio 43605
St. Michael Church
2008 Valentine Street
Phone: 429-691-5656

Lorain, Ohio 44052
St. Michael Church
Rev. Bartholomew Paytas, S.A.
3056 Reeves Ave.
Phone: 216-282-3808

Detroit, Michigan 48217
St. John Church
Rev. Bela Nyika, Ph.D.
441 S. Harbaugh St.
Phone: 313-841-0290

Taylor, Mich. 48180
Christ the King Church
20701 Haig St. at Polk
Phone: 313-291-0251

Bedford, Ohio 44146
Very Rev. Sebastian Sabol, OSBM
264 Warrensville Center Road
Phone: 216-232-4555

Római katolikus magyar papok címtára Kanadában

Armstrong, Ontario P0T 1A0
Fr. Bourdeaux Ottó, S.J.
Jesuit Fathers
Telefon: (807) 583-2337

Brandford, Ontario
Fr. Csiszár István
Assumption Church
Murray Street

Calgary, Alberta
Szent Erzsébet templom
Fr. Molnár István
819-13th Avenue S.W.
Calgary, Alberta T2R 0L1
Telefon: 262-4203
Telefon: 262-4091

Fr. Horváth Miklós
910-7A Street, N.W.
Calgary, Alberta T2M 3J3

Carmel Heights, Ontario L5K 1R1
Fr. Forgách L. Walter
1812 Dundas Hwy. W.
Missisauga

Courtland, Ontario N0J 1E0
Szent László templom
Fr. Beőthy Tamás, S.J.
P.O. Box 190
Talbot Road
Telefon: (519) 842-8698

Cupar, Sask.
Fr. Firkola E. József
St. Patrick's Rectory
P.O. Box 57

Dunnville, Ontario
Fr. Dénes Gergely dr.
St. Michael's Church
204 Adler Street, W.

Edmonton, Alberta
Szent Imre templom
Fr. Gombos Mihály S.D.B.
Fr. Hámor József
10665 — 98th Street

Esterhazy, Saskatchewan
Győzedelmes B. A. templom
P. O. Box 161

Granby, Quebec
Fr. Pfemeter János S.V.D.
Fr. Németh Antal
Séminaire du Verbe Divin
C. P. 518
Telefon: (514) 378-7732

Hamilton, Ontario L8L 2W4
Szent István templom
Fr. Eördögh András S.J.
Fr. Bóday Jenő S.J.
130 Barton Street East
Telefon: (416) 529-1213

Fr. Borbély István S.J.
Fr. Hitter József, S.J.
St. Elizabeth Nursing Home
307 John Street, South
Telefon: (416) 529-3589

Ituna, Saskatchewan
Fr. Slezák István
P.O. Box 220

Langrut, Manitoba
Szent Imre templom

London, Ontario N6B 1L6
Szent István templom
Fr. Molnár Miklós S.J.
377 Horton Street
Telefon: (519) 434-9963

Montreal, Quebec
Magyarok Nagyasszonya templom
Fr. Chilla Raymond S.J.
plébános
Fr. Deák Ferenc, S.J.
Fr. Klemm Károly, S.J.
90 Guizot Street West
Montreal 351. Quebec
Telefon: (514) 387-9503

Fr. Henkey H. Károly dr.
The Oratory of St. Philip Neri
1311 Ave. des Pins O.
Montreal, Quebec H3G 1B2
Telefon: (514) 842-4716 private
(514) 849-8918 Oratory

Fr. Kocsis József
7498 Outremont Avenue
Montreal Que. H3N 2L8
Telefon: (514) 271-5231

Ottawa, Ontario K1Y 0H3
St. George's Parish
Fr. Töreki Ödön, S.J.
415 Piccadilly Ave.
Telefon: (613) 728-0201

Regina, Saskatchewan
Szent István templom
Fr. Vezér Mihály
2241 Reynold Street

Scarborough, Ontario M1G 3M9
Fr. Makko Lajos
1 Dormington Dr.

Scarborough, Ontario M1L 1Z7
Ft. Horányi Lajos, S.J.
La Salle Manor
61 Fairfax Crescent

Stockholm, Saskatchewan
Szent Erzsébet templom
Fr. Kulcsár András
P.O. Box 88

Fr. Molnár István
Box 310
Stockholm, Sask. S0A 3Y0

Toronto, Ontario
Szent Erzsébet templom
Fr. Jaschkó Balázs, S.J.
házfőnök, plébános
Fr. Békési István, S.J.
Fr. Máté József, S.J.
Fr. Orbán Miklós S.J.
282 Spadina Avenue
Toronto, Ontario M5T 2E5
Telefon: (416) 368-7692

Fr. Horváth Tibor, S.J.
Telefon: (416) 922-2476
Fr. Somfai Béla, S.J.
Telefon: (416) 922-2519
2 Hawthorn Gardens
Toronto, Ont. M4W 1P3

Fr. Miklósházy Attila, S.J.
47 Ranleigh Avenue
Toronto, Ont. M4N 1X2
Telefon: (416) 484-0181

Gabriel Asztrik
Egyetemi tanár
A francis és a bajor tudományos akadémiák l. tagja
P.O. Box 130
Station F.
Toronto, Ont. M4Y 2L4
Telefon: (416) 921-3151 Ext. 397
(416) 967-5768 magán

Tuxedo, Manitoba M2M 3S5
Fr. Marosfalvy László S.J.
St. Paul College School
2200 Grant Avenue
Telefon: (204) 888-1605

Vancouver 12, B.C. V5N 1S2
Magyarok Nagyasszonya templom
Fr. Ugrin Béla S.J.
1810 East Seventh Avenue
Telefon: (604) 253-2577

Welland, Ontario
Magyarok Nagyasszonya templom
Msgr. Horváth István
Fr. Padányi Károly
337 Hellems Avenue
Telefon: (416) 734-3772

Windsor 14, Ontario
Szent Antal templom
Fr. Gáspár Márton
1504 Elsmere Avenue
N8X 4H3
Telefon: (519) 253-6403

Winnipeg, Manitoba
Szent Antal templom
Fr. Páldeák Iván O.F.M
365 Burnell Street
Winnipeg, R3G 2B1
Telefon: (204) 772-8140

Braziliában:

Fr. Hoffer Lipót O.S.B.
C. P. 9112
Sao Paulo, Brazil

Dr. Magyar József ny. pleb.
Caixa Postal 9112
01000 Sao Paulo, Brazil

Mexikóban:

Rev. P. Francis E. Erdey S.D.B.
Moneda 24
Mexico I. D. F.
Tel.: 5-12-11-01

Puerto Ricoban:

Rev. Padre Esteban Chequey
Parroquia San Juan Bosco
Calle Lutz 370
Villa Palmeras, Santurce
Puerto Rico, 00915

Görög katolikus magyar papok címtára Kanadában

Courtland, Ontario
Szent György templom
R.R.2
N0J 1E0
Telefon: (519) 842-5601

Hamilton, Ontario
Szent Mihály templom
Fr. Girhiny János dr.
653 North Shore Blvd. E.
Burlington, Ont. L7T 1X4
Telefon: (416) 639-3339

Welland, Ontario
Keresztelő Szent János templom
Fr. Barna Sándor
111 Second St.
L3B 4T8
Telefon: (416) 735-7243

Windsor, Ont.

Very Rev. G. Kádár nyugdíjban
255 Riverside Drive, E.
Apt. 1102
Windsor, Ont. N9A 6T6

Szent György templom
Ft. Bodnár István esperes
Szűz Mária Oltalma, g. k.
631 Giles Blvd. East
Windsor, Ontario N9A 4E3
Telefon: (529) 258-9173

Római katolikus magyar női szerzetes rendek az Egyesült Államokban

DAUGHTERS OF DIVINE REDEEMER
(Isteni Megváltó Leányai)

Anyaház:
999 Rock Run Road
Elizabeth, Pa. 15037

Katolikus Magyar Aggmenház
Little Flower Manor
Springfield Road
Darby, Pa. 19023

DAUGHTERS OF DIVINE CHARITY
(Isteni Szeretet Leányai)

Anyaház:
St. Joseph Hill
205 Major Avenue
Arrochar, N. Y. 10305
Telefon: (212) 747-1904

St. Mary's Home
225 East 72nd Street
New York, N.Y. 10021
Telefon: (212) 249-6850

St. Mary's Residence
3664 Trumbull Avenue
Detroit, Michigan 48208

Katolikus Magyar Aggmenház
St. Elizabeth Briarbank
1315 North Woodward Ave.
P.O. Box 224
Bloomfield Hills, Michigan
Telefon: (313) 644-1011

Our Lady of Máriapócs
17486 Munford Rd.
Burton, Ohio 44021
Telefon: (216) 834-4078

SISTERS OF SOCIAL SERVICE
(Szociális Testvérek Társasága)

440 Linwood Avenue
Buffalo, N. Y. 14209
Telefon: (716) 883-0112

935 Tifft Street
Buffalo, N. Y. 14220
Telefon: (716) 825-5464

SOCIAL MISSION SISTERS
(Magyar Missziós Nővérek)

P. O. Box 399
Lenox Hill Sta.
New York, N. Y. 10021

SISTERS OF SOCIAL SERVICE
(Szociális Testvérek Társasága, Canada és California)

Anyaház:
1120 Westchester Place
Los Angeles, Calif. 90019

Noviciátus:
4316 Lanai Road
Encino, California 91316

SISTERS OF MERCY
(Szatmári Irgalmas Nővérek)

St. Joseph's Home
Rt. 1 — Box 353-A
Hewitt, N. J. 07421
Telefon: (201) 853-7212

Római katolikus magyar női szerzetes rendek Kanadában

SISTERS OF SOCIAL SERVICE
(Szociális Testvérek Társasága, Canada és California)

P. O. Box 88
Stockholm, Sask.

500 Huron Street
Toronto, Ontario

3017 Lacon Street
Regina, Saskatchewan

3589 St. Famille Street
Montreal, Quebec

Courtland, Ontario

Lelkigyakorlatos ház és Noviciátus
Mount Cenacle
88 Fennel Avenue, W.
Hamilton, Ontario
Telefon: (416) 385-1222

SOCIETY OF THE SACRED HEART SISTERS
(Jézus Szíve Népleányai Társasága)

Sacred Heart Day Nursery
56 Spadina Road
Toronto 4, Ontario
Telefon: (416) 921-1864

Jézus Szíve Otthon
Courtland, Ontario

SISTERS OF OUR LADY
(Kalocsai Szegény Iskolanővérek)

546 Euclid Avenue
Toronto, Ont.

ST. ELIZABETH NURSING HOME (For Aged People)
307 John Street, South
Hamilton, Ontario
Telefon: (416) 529-3589

Magyar egyházi szolgálatban álló lelkészek Európában

Msgr. Dr. Ádám György
Szentszéki megbízott
Németországi főlelkész

D-8000 **München 81**
Oberföhringerstr. 40
Tel.: /089/ 98 26 37/38

ANGLIA

Msgr. Dr. Ispánky Béla Főlelkész	GB -	**London**, N.W.2. 56 Randall Ave Tel.: 452 79 53

AUSZTRIA

Msgr. DDr. László István Delegátus, Apostoli Vizitátor, Püspök	A-7000	**Eisenstadt** St. Rochus Str. 21 Tel.: 25 25
Msgr. Anisich Jenő	A-6900	**Bregenz** Kloster Riedenburg Tel.: /05574/ 31 453
Msgr. Dr. Gróh Béla	A-6020	**Innsbruck** Richard Wagner Str. 3 Tel.: /05222/ 26 322
Dr. Kerny Géza	A-4020	**Linz/Donau** Senefelderstr. 6 Tel.: /07222/ 42 5 86
Marosi László	A-9800	**Spittal/Drau** Kapellengasse 15 Tel.: /04762/ 33 4 63
Dr. Mihályffy János	A-5010	**Salzburg** Sinnhubstr. 25 Tel.: /06222/ 87 93 67
Németh Ernő	A-6330	**Kufstein** Pater Stefan Str. 35 Tel.: /05372/ 31 9 45

P. Nyers János SDB	A-8010	**Graz** Brockmanngasse 69 Tel.: /03122/ 72 76 74
P. Dr. Őry Miklós S.J. P. Benkő Antal, S.J.	A-9010	**Klagenfurt** Kaufmanngasse 2 Tel.: /04222/ 85 4 09
P. Dr. Radnai Tibor OFM Cap.	A-1010	**Wien** Stephansplatz 5 Tel.: /0222/ 520 02 22
P. Szollár Lajos SDB	A-1030	**Wien** Hagenmüllergasse 31 Tel.: /0222/ 72 25 01
Tóth Béla	A-6040	**Innsbruck** Pontlatzer Str. 51

BELGIUM

Dobai Sándor Főlelkész	B-4000	**Liege** 33 rue des Anglais Tel.: /04/ 23 39 19
P. Matyasovich Henrik S.J.	B-3000	**Leuven** Blijde Inkomstraat 18 Tel.: /0032 16/ 24 4 35
Dr. Szabó Lajos	B-1050	**Bruxelles** 123 rue de l'Arbre Bénit Tel.: /02/ 648 53 36

DÁNIA

Bóth Pál	DK-2100	**Kopenhagen** Norre Brogade 27 Tel.: /01/ 35 55 70

FRANCIAORSZÁG

Fülöp Gergely	F - 65	**Ste-Foy-les-Lyon** 74 chemin de Grand Roule Tel.: /0033 78/ 51 24 02
Dr. Hieró István	F-75010	**Paris** 42 rue Albert Thomas Tel.: /0033/ 1 208 61 70

Kiss István	F-57340	**Viller par Morhange** Moselle
Dr. Ruzsik Vilmos CM Főlelkész	F-59910	**Bondues** 308 Route Nationale Tel.: /20/ 78 25 58

HOLLANDIA

Hegyi György	NL-	**s'Hertogenbosch** Vasco de Gama Straat 12 Tel.: /073/ 13 98 08

NÉMETORSZÁG

Ambrus Szaniszló, Plébános	D-6000	**Frankfurt/Main** Oppenheimerstr. 49 Tel.: /0611/ 61 21 66
Bányász Károly	D-4433	**Borghorst i. Westf.** Marien Hospital Tel.: /02552/ 581
Békési István S.J.	D-8898	**Schrobenhausen** Englisches Institut
Cindel Lajos	D-2000	**Hamburg 1** Holzdamm 22 Tel.: /040/ 24 60 49
Czódor István	D-2000	**Hamburg 65** Langenstücken 40-42 Tel.: /040/ 601 92 94
Dr. Eperjes Ernő Plébános	D-8000	**München 81** Oberföhringerstr. 40 Tel.: /089/ 98 26 37/38
Dr. Fábián Károly	D-8000	**München 80** Ismaningerstr. 118 Tel.: /809/ 21 02 280
Fejős Ottó	D-7000	**Stuttgart** Werastr. 63 Tel.: /0711/ 43 37 86
v. Kölley György	D-8000	**München 81** Oberföhringerstr. 40 Tel.: /089/ 98 26 37/38

Kőmives János	D-8900	**Augsburg** Sterngasse 5 Tel.: /0821/ 257 04
Mikó György	D-4300	**Essen** Steeler Str. 110 Tel.: /0201/ 28 47 40
P. Mórocz István OFM	D-6800	**Mannheim** Friedrich Ebert Str. 34 Tel.: /0621/ 33 500
P. Nádor Albert OFM Plébános	D-5000	**Köln** Thieboldsgasse 96 Tel.: /0221/ 23 80 60
Szigeti István	D-5100	**Aachen** Viktoria Allee 25 Tel.: /0241/ 50 05 11
P. Dr. Tarnay Brunó OSB	D-7987	**Weingarten** **Irmentrudstr. 15 b.** **Tel.: 0751-58676**
Dr. Tölgyes Lajos	D-8304	**Mallersdorf** Kloster Tel.: /08772/ 240
Msgr. Dr. Vargha Gábor	D-8571	**Michelfeld/Opf.** Kloster Tel.: /09643/ 233

NORVÉGIA

P. Dr. Horváth Kálmán S.J. Főlelkész	N-	**Oslo 4** Gladsvej 23 Tel.: 15 32 44
P. Dr. Szentiványi Dezső S.J.	N-	**Oslo 4** Gladsvej 23/II Tel.: 15 32 44

OLASZORSZÁG

P. Kovách Angelus OFM. Cap.	I-00187	**Roma** Via Vittorio Veneto 27 Tel.: 46 28 50
P. Salamon László OFM Cap.	I-00193	**Roma** Via della Conciliazione 44 Tel.: /00396/ 56 13 68

SVÁJC

P. Cserháti F. Kálmán OFM	CH-3007	**Bern** Sulgeneckstr. 7 Tel.: /031/ 25 61 42
Dr. Kerényi György	CH-8003	**Zürich** Schrennengasse 26 Tel.: /0041/ 1/ 33-41-78
Németh János	CH-4000	**Basel** Schneidergasse 27 Tel.: /061/ 25 68 70
Msgr. Dr. Pfeiffer Miklós	CH-1700	**Fribourg** Bd. de Pérolles 63/III Tel.: /037/ 22 67 03
P. Rába Lukács OSP	CH-1004	**Lausanne** Av. de Bergieres 59 Tel.: /021/ 20 99 70
Dr. Vecsey Lajos	CH-9053	**Teufen/Ar.** "Fernblick" Tel.: /071/ 33 39 25

HALOTTAINK

Fr. Király István
1977. jan. 14

Fr. Dunai Antal, dr.
1977. máj. 29

Fr. Máhig János, dr.
1977. jun. 22

Msgr. Molnár Antal
1977. okt. 8

Dr. Krasznay Jenő, Svájc

Dr. Vecsey József, Svájc

Fr. Kerényi Olaf O.S.B., Brazália

R. I. P.!

Az európai magyar lelkészek névsora

AUSZTRIA

P. András Imre, S.J.	A-1140	**Wien** Linzer Str. 263/18
Dr. Balogh Vince	A-4010	**Linz/Donau** Postfach 247, Einfachstr. 1
Bárány József Dr. Blaskó György	A-6424	**Silz** St. Petersberg
P. Dr. Blasovich Ágoston OSB	A-1010	**Wien** Habsburger Gasse 7
Buza Tibor	A-7532	**Litzelsdorf/Burgenland** Pfarrhof
P. Cser-Palkovits István, S.J.	A-1238	**Wien** Franz Asenbauer Gasse 59/61
Dr. Demel Iván	A-1010	**Wien** Stefansplatz 5
Dr. Denk István	A-7000	**Eisenstadt** St. Rochus Str. 21
P. Dittrich Imre C.op.	A-3012	**Wolfsgraben-N.Ö.** Pfarramt
Franziskaner Patres	A-7000	**Eisenstadt** Haydngasse 31
P. Dr. Galambos Ireneus OSB	A-7400	**Oberwart** Steinamangererstr. 25
Geosits István	A-7013	**Klingenbach 66**
Msgr. Dr. Gianone Egon Pazmaneum Rektora	A-1090	**Wien** Boltzmanngasse 14
P. Dr. Józsa Remigius OFM		**Güssing/Bgld.**
Univ.-Prof. Dr. Morel Gyula	A-6020	**Innsbruck** Sillgasse 8
P. Pletikosits Péter OFM	A-9013	**Klagenfurt** Waag Gasse 15
Dr. Rácz Imre	A-7000	**Eisenstadt** Golfgarten P.A.
Richter Aladár	A-1090	**Wien** Boltzmanngasse 14
P. Dr. Sellye Vince SDB	A-35800	**Horn** Canisiusheim

P. Dr. Semptey Gellért SDS	A-1010	**Wien** Habsburgergasse 12
Dr. Sobotka Rudolf	A-7000	**Eisenstadt** Gölbeszeile 28
P. Sümeg Lothár OSB	A-1010	**Wien** Habsburgergasse 7
Széles József	A-1160	**Wien** Ottakringestr 215/2/2/8
Schermann Rudolf	A-	**Reisenberg** Post Gramatmensiedl N.Ö.
P. Dr. Schrek Mihály SVD	A-8280	**Fürstenfeld** Sankt Severin
Dr. Tóth József	A-1150	**Wien IX** Boltzmanngasse 14
Prof. Dr. Török Jenő	A-1090	**Wien** Boltzmanngasse 14
Msgr. Valentiny Géza	A-1172	**Wien** Hernalser Hauptstr. 55/I, Postfach 10
Dr. Varga Pál	A-1100	**Wien** Kepler Platz 6
P. Vongrey Felix O.Cist.	A-3180	**Lilienfeld** Kloster
Msgr. Walper Felix	A-3500	**Krems/Donau** Austr. 18
BELGIUM		
Prof. Dr. Muzslay István		**Louvain** 18 rue des Joyeuses Entrées
FRANCIAORSZÁG		
P. Bozsóky Gerő	F-75010	**Paris**, Couvent des Franciscains rue du Crimée
NÉMETORSZÁG		
Prof. Adriányi Gabriel	D-5040	**Brühl** St. Margareta, Patoratstr. 20
Amann Norbert	D-7901	**Oberkirchberg/Iller ü.Ulm/D** Schloss Str. 41
Msgr. Dr. Amann Raimund	D-5300	**Bonn** Kaiser Str. 163
Asztalos János	D-8314	**Gangkofen** Bahnhofstr. 5
P. Dr. Bácsváry Róbert, S.J.	D-8000	**München 40** Seestr. 14
Msgr. Bauer Jakab G.R.	D-8385	**Pilsting** Parnkofen, Tel.: /09953/ 751
Bedzsula Lajos	D-6391	**Gravenwiesbach** Gartenstr. 11
Berkes György	D-3300	**Braunschweig-Süd** Nietzsche Str. 1/a

Brunner István	D-8000	**München 45** Wintersteinstr. 33/IV
Dr. Csábi József	D-5000	**Köln 5** Roonstr. 5, Tel. 30 27 07
Csóti Gerő	D-5401	**Alken** Mosel - Pfarrhof
Dániel G.P.	D-8305	**Ergolsbach** Lindenweg 15
P. Dániel József SDB	D-8174	**Benediktbeuern**
P. Dlustusch János SDB	D-8858	**Neuburg/D** Hospiz St. Augustin, Postfach 1660
Dr. Drózdik Ágoston	D-4330	**Mülheim-Mintard** August Thyssen Str. 100 Tel.: /0 21 44/ 44 22
Br. Eller Egbert OSB	D-6904	**Neuberg** Post Ziegelhausen, Benediktinerabtei
P. Fábry Antal, S.J.	D-6000	**Frankfurt/Main** Offenbacher Landstr. 224
P. Fekete Géza OFM	D-8150	**Erlkamm/Holzkirchen** Johanneshaus
Pfarrer Feuerbach Péter	D-6000	**Kalbach/Frankfurt/M** Kath. Pfarramt
Fonó Ödön	D-8070	**Ingolstadt** Staufenbergstr. 2
Dr. Frank Miklós	D-7800	**Freiburg i. Brsg.** Karlstr. 40.
Prof. Dr. Gallus Tibor S.J.	D-8441	**Kostens** Post Sankt Engelmar
Prof. DDr. Gánóczy Sándor	D-8700	**Würzburg** Simon Breu Str. 11/b Tel.: /0931/ 8 11 33
P. Goor Ede OFM	D-6761	**Marienthal** üb. Geisenheim Kloster
Greszl Ferenc	D-7800	**Frieburg/Br.** Staufenerstr. 4
P. Gyurás István, S.J.	D-8000	**München 40** Hiltensperger Str. 77
Hajdu István	D-8000	**München 81** Knappertsbusch Str. 16
Haltrich Frigyes	D-8301	**Furt** üb. Landshut Maristenkloster
Dr. Hegyi János, S.J.	D-8000	**München 71** Schloss Fürstenried
Br. Jelli Márton OSB	E-7086	**Neresheim/Württ.** Abtei
Kalász Vilmos	D-7700	**Singen/Htwl** Theodor Hanloser Str. 1

Dr. Kenéz Ferenc	D-5489	**Wershofen** Pfarrhaus
P. Kókai Lajos, S.J.	D-6000	**Frankfurt/Main** Offenbacher Landstr. 224
Msgr. Dr. Közi-Horváth József	D-8024	**Oberhaching**, Innerer stockweg 6 St. Rita-Heim, Tel.: 6132081/82
Kreisz Mihály	D-7980	**Ravensburg** Bischof Ketteler Str. 21
Dr. Kurz Pál	D-4330	**Mühlheim-Ruhr** Falkenweg 6
Mayer Ernő	D-8261	**Frauendorf** Pfarrhof
Pfarrer Mersdorf Jenő i.e.	D-8400	**Regensburg** Roter Brachweg 89
Miklós Sándor	D-8700	**Würzburg** Seilerstr. 50
P. Molnár Bertalan OFM	D-5351	**Metternich** üb. Euskirchen Pfarrhof
Dr. Molnár Zoltán	D-8251	**Ramsau** bei Haag Pfarrhaus
Pfarrer Müller József	D-8252	**Wambach** Kath. Pfarramt, Tel.: 8084/722
Dr. Palánkay Tibor, S.J.	D-8000	**München 83** Weddingenstr. 12/III, Postfach 1132
Poos Antal	D-8262	**Altötting** Neuöttingerstr. 69
Putterer Péter	D-8880	**Dillingen** Gartenstr. 7
Reiter J. Rektor	D-4250	**Bottrop** Am Suggesmühle 13
Dr. Rimler Iván	D-5100	**Aachen** Blücherplatz 20
Dr. Ritter Márton	D-6834	**Brühl** Rabaliatti Str. 28, Tel.: 17228
Ruppert Péter	D-6291	**Langhecke** bei Aumenau
Prof. Dr. Sági Sándor	D-7801	**Umkzirch** Hauptstr. 24/a.
Szabó István	D-5090	**Leverkusen-Wiesdorf** St. Maria Friedenskönigin
Stumpf Jakab	D-6535	**Gau-Algesheim** Schlossgasse 1
P. Szőke János Liebeswerk-Kirche in Not Ostpriesterhilfe	D-6240	**Königstein/Taunus** Postfach 1209 Tel.: 06174/3091
Tétény Gyula	D-8383	**Eichendorf** bei Landau/NdB
Törzsök Jenő	D-8000	**München 2** Gabelsbergerstr. 53/3
Tresz Márton	D-6728	**Germersheim** Orffstr. 16

Dr. Dr. Udvarhelyi Béla	D-8400	**Regensburg** Niedermünstergasse 1
v. Unger Adalbert	D-8922	**Peiting** Pfarrhof
Váradi István	D-8192	**Geretsried** Joh.-Seb.-Bach Str. 2
Vejtey Antal	D-8207	**Hirnsberg** 43 1/3
Walther József László	D-7941	**Blochingen** Pfarrhof
P. Weissmahr Béla, S.J.	D-8000	**München 22** Kaulbachstr. 31/a
Zimándy Zoltán	D-8380	**Niederhöcking** Post Landau/Isar
Zsurkay János	D-8381	**Steinberg** Pfarrhof

NORVÉGIA

P. Terescrény Ágoston, S.J.	N-	**Oslo 4** Gladsvei 23

OLASZORSZÁG

Alszeghy Zoltán, S.J.	I-00187	**Roma** Via Pilotta 4
Arató Pál, S.J.	I-00187	**Roma** Via Pilotta 4
Békés Gellért, OSB	I-00135	**Roma** Via Porta Labernale 19, San Anselmo
Dr. Bognár László	I-	**Roma**, Via Aurelia 476 Casa Gen. dei Fratelli delle Scuole Cristiane
Büki Gábor	I-00153	**Roma** Via Porta Labernale 19
Csele Sándor, S.J.	I-	**Roma** Via San Nicola da Tolentino 13 Coll. Germanico-Ungarico
Msgr. Csertő Sándor	I-00193	**Roma** Piazza San Ufficio 11
Dallos Patrik	I-00186	**Roma** Via del Governo Vecchio 134
Erdő Ferenc	I-57100	**Livorno**, Viale Risorgimento 77 Istituto Salesiano Don Bosco
Erős Ferenc, SDB	I-	**Roma**, Via San Nicolo da Tolentino Coll. Germanico-Ungarico
Fejér József, S.J.	I-00193	**Roma** Borgo Santo Spirito 5
Fenyő Vendel, SDB	I-00163	**Roma** Via della Pisana 1111
P. Havasi Imre	I-	**Torino** Via M. Aussiliatrice 32

Hugó Márton, O.Praem.	I-	**Roma** Via Franc. Tamagno 6
Koncz Kázmér	I-00168	**Roma**, Via Torre Vecchia 167 Parrocchia S. Sipriano
Dr. Kurkó Alajos	I-16100	**Genova** Casella Postale 1228, Tel.: 207 552
Msgr. Ladomerszky Miklós	I-	**Citta del Vaticano** Via della Sagrestia 17
Msgr. Prof. Magyary Gyula	I-00193	**Roma**, Via della Stazione di San Pietro 6, Scala H. Int. 10
Medvigy Mihály	I-00186	**Roma** Piazza dei Massimi 4
Msgr. Dr. Mester István	I-00193	**Roma** Piazza Pio XII. 3
P. Nagy Ferenc SI	I-00151	**Roma** Via dei Penitentieri
Nagy László	I-00168	**Roma** Via Luigi Sincero 21.II.8.
Msgr. Dr. Nyisztor Zoltán	I-00193	**Roma** Via di Porta Angelica 63
Polgár László, S.J.	I-	**Roma** Via dei Penitentieri 20
Prokop Péter	I-00151	**Roma** Via del Casaletto 481
Raimond Zsigmond	I-00184	**Roma** Via degli Ibernesi, Soll. S. Tommaso
P. Szabó Ferenc, S.J.	I-	**Roma** Via dei Penitenteiri 20
P. Szabó Titusz, OFM	I-00029	**Vicovaro/Roma** Convento S. Cosimato
P. Tomek Vince, OSChP	I-	**Roma**, Piazza de Massini 4, Casa Gen. d. Padri Scol.
Msgr. Tóth Ker. János	I-00184	**Roma** Piazza S. Giovanni in Laterano 4
Ványa János, S.J.	I-00193	**Roma** Borgo Santo Spirito 5
P. Varga János, S.J.	I-00193	**Roma** Borgo Santo Spirito 5
P. Zakár Polykárp	I-	**Roma** Piazza Tempio di Diana 14

PORTUGÁLIA

P. Kondor Lájos, SVD	P-	**Fatima** - Portugal Apartado 6, Tel.: 9 72 14

SVÁJC

Deli Imre	CH-8047	**Zürich** Letzigraben 159

Prof. Gajáry Aladár	CH-7000 **Chur** Alte Schaufiger Str. 7-9
Prof. Dr. Mehrle Tamás, O.P.	CH-1700 **Fribourg** Place Georges Python 1
Németh József	CH-7270 **Davos 1** Postfach 3
Siklóssy László	CH-4566 **Kriegstatten**
P. Wachter István, SVD	CH-8840 **Einsiedeln** Furrenstr. 12

SVÉDORSZÁG

Solt Jenő	S-60225 **Norrköping** Skol-Gatan 14

MAGYAR GIMNÁZIUM

D - 8455 Kastl über Amberg — Tel.: /09625/ 249

Igazgató:	Dr. Radics János
Ügyv. Igazgató:	Dr. Harangozó Ferenc
Tanárok:	P. Dr. Endrédy Csanád, OSB Dr. Iván László P. Dr. Juhász Ferenc, SDB P. Dr. Karikás Günter, OSB Dr. Tempfli István

Magyar lelkészek különféle országokban

ARGENTINA

P. László Domonkos SVD	Julian Alvarez 2215 RA-1425 Buenos Aires/Arg.
P. Ferenc Horváth SVD	Parroquia Tumbaya, Pcia. Jujuj/Arg.
P. Ferenc Jalics, S.J.	Rondeau 3802 Buenos Aires/Arg.
P. Ladislao Kuthy OF Min.	El Maiten Pcia. Chubut/Arg.
P. József Pesti, S.J.	Colegio San Ladislao, M. Moreno 1666, Olivos, Bs. As./Arg.
P. János Ternay SVD	Sanatorio Colonias Posadas, Pcia. Misiones/Arg.
P. Jenő Tunkel SVD	Colonia San Miguel Arcángel FCNDF Sarm., Bs. As./Arg.
P. Lucián Tyukodi OFM	Colegio Maria Ward Plátanos, FCNR, Bs. As./Arg.
P. Venács Virág OFM	Alsina y Defensa Buenos Aires/Arg.
Pbro. Vince Valló Virovac	Casa Parroquial Arequito, Sta. Fe./Arg.
Pbro. Miklós Zöldi	Paso de los Libres Pcia. Corrientes/Arg.

AUSZTRÁLIA

P. Ferenc Forró, S.J.	St. Fr. Xavier's, McKenzie Street Lavender Bay, N.S.W. 2060/Austr.
P. Fr. F. Forró S.J.	Blackfriars' College, Phillip. Ave. Watson, 2602.A.C.T./Austr.
P. Ferenc Kandó, S.J.	St. Fr. Xavier's, McKenzie Street Lavender Bay, N.S.W. 2060/Austr.
Vilmos Kormos	1 Oravel Ave., Chadstone Vic./Austr.
Dr. István Miklós	St. Patrick's Presbytery, Morgan Street Brisbane, Queensland 4006/Austr.
P. János Takács S.J.	St. Elisabeth's Home, Richmond & Symmonds Rd.Co., Blacktown, N.S.W.2148/Aus.

BRASILIA

P. Tibor Böröcz	Catedral, Jacarezinho, Paraná/Bras.
P. Emilio Jordan OSB	Sao Paulo, C.P. 9112/Bras.
P. Ladislao Kléner, Vigário	Paroquia "Jesus no horto da Oliveiras" Rua Gabriel Orifice 261, 02084 Sao Paulo/Bras.
Dr. József Magyar	Caixa Postal 9112 01000 Sao Paulo, SP/Bras.
Ladislao Molnar	C.P. 148, Br-90.000 Porto Alegre R.G.S./Bras.

COLOMBIA

P. Dr. Emerico Kékessy	Ap. As. 1039, Tunja (Boy.) Colombia
Rev. László Székessy	Capellania Ungaro de San Esteban Carrera 35 No. 28-08, Bogotá/Colombia

COSTA RICA

Mons. Dr. Lajos Kada Nuncio Apostólico	Apartado Postal 10.254 San José, Costa Rica

ISRAEL

Br. Roderikus Deák OFM	St. Peter Monastery, P.O.B. 8467, Jaffa, Israel
Br. Salesius Selinger	Mons. Sion ad Caenaculum P.O.B. 14039, Jerusalem, Israel
Rev. Josef Stiassny	House Ratisbon, Hannagedstr. 26, P.O.B. 768, Jerusalem, Israel
Br. Roman Vass	St. Saviour's Monastery, Custod. of Terra Sancta P.O.B. 186, Jerusalem, Israel

JAPÁN

P. Dr. Gellért Béky S.J.	Katorikku Kyókai, (657) Akamatsu-Chó 3-5, Nada-ku, Kobe, Japán

PHILIPPINES

Rev. Ludwig Halász	Mission of Steyl, Sablayan, Mindoro/Phil.

Az Egyesült Államokban és Kanadában működő római és görög katolikus magyar papok betűrendes névjegyzéke

Ádám János, N. Y.
Ádám József, Joliet
Almásy Alkuin, New Mexico

Babis G. Dániel, Lynbrook
Babos István, New York
Bakos István, Youngstown
Balás Dávid dr., Irving
Bali István, Detroit
Barát Benignusz, Portola Valley
Barna Sándor g.k. Welland, Ont.
Barta Lénárd, Irving
Bartkó J. Alajos, Akron
Bartos G. József, Georgetown, Col.
Békési István, Toronto, Ont.
Bendik István, Ft. Lauderdale
Benedik Hilarion, g.k. Cleveland
Beőthy Tamás, Courtland, Can.
Berzinec George g.k. Winter Park, Fla.
Bieleck József, Yonkers, N. Y.
Bilock János, g.k. Pittsburgh
Bobák János dr., g.k. Brownsville
Bobák Sándor dr., g.k. Burton, O.
Boday Jenő, Hamilton, Ont.
Bodnár István, g.k. Courtland
Bodnár Vince, nyugdíjban
Bolváry Pál, Pittsburgh
Borbély István, Hamilton, Ont.
Bourdeaux Ottó, Armstrong, Ont.
Borsy György, Milwaukee
Bunner Emőd, Portola Valley

Chilla Raymond, Montreal, Can.
Chladek Menyhért, Irving
Chonkó János, Carteret
Ciprian Károly O.F.M., Barberton
Cser László, St. James, N. Y.
Csiszár István, Brantford, Ont.
Csizmazia Placid dr., Irving
Csorba Domonkos, Detroit

Dallos Ferenc, Brooklyn
Deák Ferenc, Montreal, Can.
Demetzky Sándor, Lorain
Dénes Gergely, Dunnville, Ont.
Dengl Miklós, Youngstown, Ohio
Denka Ferenc, Akron, Ohio
Derecskei János, Buffalo
Diczky Pál, Neligh
Dizmacsek Ferenc, Pittsburgh
Dolinay Tamás, g.k. Bridgeport, Ct.
Domán Imre, Monterey, Calif.
Domonkos S. Sziárd dr., Erie
Dudick Mihály, g.k. püspök Passaic, N. Y.
Dunda Ernő dr., g.k. Msgr. Pittsburgh, Pa.

Egres Odó dr., Irving
Éles Ferenc, g.k. New Brunswick
Eördögh András, S.J., Hamilton, Ont.
Erdei J. József, g.k., Matawan
Erdey P. Francisco S.D.B. Mexico

Farkasfalvy Dénes dr., Irving
Fedeles Vladimir, g.k. Miami, Fla.
Fehér Tamás, Irving
Fekete Jenő, Tampa, Fla.
Ferenczy Csaba dr., Irving
Firkola E. József, Cupar, Canada
Forgách W. László, Carmel Hts., Ont.

Fölföldy Béla dr., Mt. Sterling
Furák M. Tibor, St. Louis, Mo.
Füz Balázs, Oconomowoc, Wisc.
Füzér Julián dr., New Brunswick
Füzes József, New York

Gaál Gedeon dr.,
Saint Bonaventure, N. Y.
Gabriel Asztrik dr., Toronto
vagy: Notre Dame, Ind.
Gáspár Márton, Windsor, Ont.
Gelencsér Pál, Santa Ana, Cal.
Gerencsér István dr., Buffalo
Girhiny János, g.k., Hamilton,
Ont.
Gombos Mihály, Edmonton, Can.
Gullay Domonkos, Vero Beach

Haigli Sziárd, Santa Ana, Calif.
Hámor József, Edmonton, Alta.
Hardy Gilbert dr., Irving
Havas János, Morristown, N.J.
Hegyi Márton, New York
Héjja Gyula, New York
Henkey Károly, Montreal, Que.
Herbert Victor, g.k. Fontana, Cal.
Hernády Márton, Toledo
Hites Kristóf, Portola Valley
Hitter József, Hamilton, Ont.
Hoffer Lipót dr., Sao Paulo,
Brazília
Hoffmann Dezső, Miami, Fla.
Holbay R. Kasszián, Paoli, Pa.
Homa József g.k., Hazleton, N.J.
Horányi J. Lajos,
Scarborough, Ont.
Horváth A. Benedek,
Los Angeles, Calif.
Horváth Ellák, Santa Ana, Calif.
Horváth Ernő, Chicago
Horváth István, Perth Amboy
Horváth István, Msgr.
Welland, Ont., Canada
Horváth P. József, South Bend
Horváth Márton, Warsaw
Horváth Miklós dr., Cleveland
Horváth Miklós, Calgary, Alta.
Horváth Pius, Portola Valley
Horváth Tibor, Willowdale, Can.
Huber Antal dr., Trenton

Irányi László dr., Very Rev.
Washington, D.C.

Jáki Szaniszló dr., Princeton, N.J.
Jani J. György, Allentown, Pa.
Jaschkó Balázs, Toronto, Ont.
Jaszovszky József dr. Menlo Park
Jávor Egon dr., Portola Valley
Juhász Ágoston, Roebling
Juhász László, Buffalo, N.Y.

Kádár G. g.k. Windsor, Ont.
Kafka Szergiusz, Youngstown
Kalmár Ottó, Kinde, Mich.
Kárpi Ferenc, Cleveland, Ohio
Kassovic Kálmán, Spring Valley
Kató István, McKeesport
Kázmér Tamás dr., Phillipsburg
Kecskés A. József, Huntington
Park, Calif.
Kelemen Konrád, Farrell, Pa.
Kertész Tamás, Grand Blanc,
Mich.
Keller Illés, Hubertus, Wis.
Kereszty Rókus dr., Irving
Kilián Csaba dr., Mt. Vernon,
N.Y.
Kimecz Alajos, Irving
Király Kelemen, Detroit
Kish Gábor, S.J. Yonkers, N.Y.
Kish J. Matthew, Munster, Ind.
Kish S. Zoltán, Waterbury
Kiss Imre, Bellflower
Kiss Máté, Flint, Mich.
Klemm Károly, Montreal, Can.
Kocsis József, Montreal, Que.
Kociskó István, g.k. püspök
Pittsburgh, Pa.
Kóczán Boldizsár, Lorain
Korpics Tamás, g.k. Landsdale,
Pa.
Kótai Zoltán dr., Akron
Kotyuk V. József, McKean, Pa.
Kovách D. Lajos, Philadelphia
Kovach John, g.k. Albuquerque

Kovács János, Msgr., Corning, Iowa
Kovács Máté, Irving
Kővári Károly, Cleveland
Kővári Lajos, Buffalo
Kranewitter Wilhelm, Los Ang.
Kriegler Béla, Buffalo
Krupa Sándor, DeWitt, Mich.
Kubiny, Gyula, g.k., Erie, Pa.
Kugler Gottfried, Youngstown
Kulcsár András, Stockholm, Can.

Lackner Béda, Irving
Laczkovits József, Monterey
László Sylvan, Windber, Pa.
Lawrence Ferenc, Brockton
Lékai Lajos dr., Very Rev. Irving
Lelóczky Gyula dr., Irving
Lengen G. Imre, Msgr. South Norwalk
Lenner A. Jenő, Roebling

Maczkov József, g.k., Trenton
Magyar József dr., Sao Paulo, Br.
Magyar S. József, Clinton
Magyar László dr., Devon
Major Márk, Irving
Makkó Lajos, Scarborough, Ont.
Mandl Maximus, DeWitt, Mich.
March Ralph dr., Irving
Marina Gyula dr. g.k., Msgr. Perryopolis, Pa.
Marosfalvy László, Tuxedo, Can.
Marton Bernát, Irving
Marton Henrik, Irving
Máté I. József, Toronto, Ont.
Mensáros Aurél dr., Irving
Meskó Lajos, Devon
Mészáros György, dr., Youngstown
Mészáros István, Steubenville
Mihalik Emil, g.k. püspök Parma, Ohio
Mihalik Imre, New Orleans
Mihályi E. Gilbert dr., Chicago
Miklósházy Attila, Toronto, Ont.
Miskolczy Kálmán dr., Ft. Lauderdale
Molnár D. Antal, South Bend
Molnár Antal, Hammond, Ind.
Molnár István, Stockholm, Sask.
Molnár Miklós S.J., London, Ont.
Molnár Rikárd, Munhall
Moltesz József, Buffalo
Monostori Bánk dr., Irving
Morvay András, Buffalo, S. Dak.
Mustós István, Devon

Nagy Ágoston, Jackson
Nagy Al, San Antonio, Texas
Nagy Anzelm dr., Rt. Rev., Irving
Németh Antal, Grandby, Que.
Német Lucius, DeWitt, Mich.
Németh Imre, Agana Hts., Guam
Németh Róbert, Fairfield
Nimród Ferenc, S. San Francisco
Novák Emilián, Irving
Nyeste János, Cleveland, Ohio
Nyika Béla dr., g.k. Detroit

Oláh-Tóth Antal, dr. Lackawanna, N. Y.
Orbán Miklós, Toronto, Ont.
Orley Richard, Cleveland, Ohio
Orosz László, g.k., Bridgeport
Őrsy László, Washington, D.C.

Padányi Károly, Welland, Ont.
Pajtás Bertalan, g.k., Lorain, Oh.
Parker-Keresztesy László dr., Orange
Pattantyús János dr., Worthington, Ohio
Páldeák Iván O.F.M., Winnipeg
Pázmány Géza, Devon
Peterson G. Elmer, South Bend
Pfemeter János, Grandby, Can.
Pier G. Pius, Flemington, N.J.
Pintér Mihály dr., Buffalo
Pintér Sándor, Westwego, La.
Pócsai Vendel O.F.M., New Brunswick, N.J.
Pogány György, dr., Irvington
Polgár Kapisztrán, DeWitt
Poór P. Albert, South River

Rábay Kristóf, Irving
Radányi Rókus, New York

Rakaczky Bazil, g.k.
Perth Amboy, N.J.
Rauch László, Newburgh
Reisz H. Elemér, Staten Island
Rékási S. József, Troy, Mich.
Roskó László, Cleveland
Rudnay Kelemen, Santa Ana

Sabol Sebastian, Bedford, Ohio
Sághy Pál, Belle Glade, Fla.
Samai Sebestyén dr., Latrobe
Schilly Károly, San Bernardino
Sebes József, Washington
Schenley Wendel, Big Pine Key
Serei Károly, New York
Sereghy László dr., g.k.
McKeesport
Simon Lambert, Irving
Simor János, DeWitt, Mich.
Sipos D. József, Highland, Ind.
Siska Ernő, Trenton, N.J.
Skerl Alfonz, East Chicago
Skinta István, g.k. Matawan, N.J.
Skrapits János, Buffalo
Slezák István, Ituna, Can.
Somfay Béla, Toronto, Ont.
Somos József, Pittsburgh, Pa.
Spaits S. György, Philadelphia
Szabó Gyula, Msgr.,
N. Tonawanda, N.Y.
Szabó János, Msgr., South Bend
Szabó Marcell, g.k., Matawan
Very Rev. Szabó Szerén, dr.,
Roebling, N.J.
Szántó Hubert dr., Orange
Szarka Boldizsár, Irving
Szebenyi András, Syracuse
Szeder Mihály, Cleveland
Szépe W. László dr., Waukesha,
Wis.
Szlezák Imre, New York
Szlivka János., g.k. Brooklyn
Szőcs Dénes, Fairfield
Szödényi Demjén dr., Irving

Tasy Ferenc, Kerman
Töreki Ödön, Ottawa, Ont.
Török Béla, Harbor Beach
Török Dezső, Youngstown, Ohio
Tóth Viktor, New Orleans
T. Péter Regalát, Youngstown
Turmezei Ferenc dr., St. Paul
Türk János, Niles, Ohio
Türk József, Honolulu

Ugrin Béla, Vancouver, B.C.

Vajda Ferenc dr., Racine
Vámos E. József, Attica, Ohio
Varga Andor, New York
Varga Béla, Msgr., New York
Varga György, Walston

Varga József, Cleveland
Varga József, San Bernardino
Varga L. József, Pittsburgh
Varsányi I. Vilmos Msgr.
Providence
Végváry Vazul, Detroit
Veszelovszky Albin dr., Very Rev.
Green Bay
Vezér Mihály, Regina, Sask.
Vida Elemér, Schenectady
Vida György, g.k. Munhall
Vidóczy István, Northampton
Vigh János, Danbury
Viglás Gyula, N. Miami Beach
Vincze Mihály, Woodbridge
Virágh Andor, Cincinnati
Vitéz Baán, Youngstown, Ohio
Vrabély György, Hammond
Vrabély J. István, Hammond
Vrabély János, Bristol

Wolf Laurence, Matawan

Yarnovitz Róbert, g.k. Duquesne

Záhorszky Gyula dr., Lorain
Zalotay József dr., Washington
Zembrzuski Mihály, Doylestown
Zimányi Rudolf dr., Irving
Zrinyi József, Washington

Tartalomjegyzék

Előszó ... 3
Naptárrész ... 4
Msgr. Dr. Nyisztor Zoltán: A sekrestyéből indultunk el ... 33
Nehéz Ferenc: Mérföldnyelő Mátyás ... 37
Flórián Tibor: A kezek rapszódiája ... 45
Fiala Ferenc: Berkes és a szerzetes ... 49
Thiery Ilona: A csoda ... 62
Ifj. Fekete István: Bélus ... 70
Tollas Tibor: Megszentelődött ... 74
Dr. Riesz Lajos: A mozi születése ... 75
Küri Béla: Tanár úr, kérem ... 79
Hársfalvi Árkád OFM: A mai magyar irodalom ... 84
Dr. Szitnyai Zoltán: Álom a pusztán ... 95
Stirling György: A budai pártház ostroma ... 102
Dr. Kapótsy Béla: Télikabátjaimról ... 112
Dr. Véghelyi Ede: Leányom emlékkönyvébe ... 118
Dr. Csonka Emil: Egy egoista, aki csak másokkal törődik ... 119
P. Szőke János: A szeretet internacionáléja ... 139
Bentefy Kálmán: Palkó, a bivalyos ... 143
Dr. Horváth Benedek O. Praem.: Naplótöredék 1950-ből ... 146
Dr. Szépe László: Útitárs ... 153
B. B.: Erechtheion ... 159
Dr. Nagy Mózes O. Cist.: A bukovinai székelyek rövid története ... 160
Dr. Jaszovszky József: Az emberi természet ... 168
Lőrincz István: Százegy ... 172
Dr. Habsburg Ottó: A 21. évforduló ... 177
Dr. Mihályi Gilbert: XII. Pius tanúságtétele az 1956-os magyar szabadságharcról ... 180
Msgr. Dr. Közi Horváth József: A frankfurti könyvvásáron ... 192
Krupa Sándor OFM: Csak a testük ... 196
Zas Lóránt: Ady ... 202
Somody István: Pillanatfelvételek Horthyék weilheimi életéből ... 211
Tűz Tamás: Aggodalom fölszállás előtt ... 215
Horváth Béla: Üzenet ... 216
Papi címtár ... 217
Tartalomjegyzék ... 256

Ára: 4 dollár

FRANCISCAN FATHERS • CATHOLIC PUBLISHING COMPANY, INC.